GOD MAN OCH FÖRVALTARE

Delbetänkande från förmynderskapsutredningen

Ur KB:s samlingar
Digitaliserad år 2014

KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library of Sweden

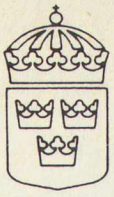
SOU
1986:50

GOD MAN OCH FÖRVALTARE

Delbetänkande från förmynderskapsutredningen

SOU
1986:50

136

Statens offentliga utredningar
1986:50
Justitiedepartementet

God man och förvaltare

Delbetänkande av förmynderskapsutredningen
Stockholm 1986

Omslag Ad Sum
ISBN 91-38-09505-X
ISSN 0375-250X
ALLF 101 6 020
Svenskt Tryck Stockholm 1986 635706

Till statsrådet och chefen för justitiedepartementet

Genom tilläggsdirektiv år 1982 fick utredningen (Ju 1977:08) om barnens rätt i uppdrag att se över lagstiftningen om förmynderskap och godmanskap. År 1984 fördes denna del av utredningens uppdrag över till en särskild utredare. Med entledigande av den tidigare utredaren förordnades justitierådet Staffan Magnusson den 4 december 1985 till ny utredare. Till sekreterare åt utredningen förordnades från och med den 1 februari 1986 hovrättsassessorn Krister Thelin. Utredningen har antagit namnet förmynderskapsutredningen.

Numera försäkringsrättsrådet Anna-Karin Lundin förordnades från och med den 28 maj 1985 att som sakkunnig biträda utredningen.

Till experter förordnades från och med den 18 november 1985 bankjuristen Olov Lydén, Svenska Sparbanksföreningen, hovrättsassessorn Sten Pålsson, riksdagens ombudsmän, och kanslichefen Eric Sehlin, överförmyndarnämnden i Stockholm.

Utredningen lämnar i detta betänkande förslag till ändringar i föräldrabalken varigenom bl.a. omyndigförklaringsinstitutet upphävs och ersätts med ett system med förvaltarskap. Det nuvarande godmansinstitutet behålls med vissa ändringar. Det föreslås också en rad följdändringar i annan lagstiftning, däribland regeringsformen. Ändringarna får bl.a. till resultat att ingen i fortsättningen fråntas sin rösträtt på grund av sjukdom e.d.

Utredningen fortsätter sitt arbete med att se över bl.a. förvaltnings- och handläggningsbestämmelserna i föräldrabalken, liksom en del internationellt privaträttsliga frågor.

Stockholm i december 1986.

Staffan Magnusson

Krister Thelin

Innehållsförteckning

Sammanfattning 9

Författningsförslag 13

1. *Direktiven* 91

2. *Utredningsarbetet* 95

3. *Gällande rätt* 97
3.1 Omyndigförklaring 97
3.1.1 Förutsättningar för omyndigförklaring och förfarandet 97
3.1.2 Rättsverkningarna av en omyndigförklaring 100
3.2 Omyndigförklarings hävande 101
3.3 Förmyndare 102
3.3.1 Allmänna bestämmelser 102
3.3.2 Förmyndares plikter m.m 103
3.4 God man 105
3.4.1 Allmänna bestämmelser 105
3.4.2 God man enligt 18 kap. 3 § FB 106
3.5 Vissa avtalsrättsliga regler 107
3.5.1 Rättslig handlingsförmåga 107
3.5.2 Avtalslagen 109
3.5.3 1924 års lag 110
3.6 Socialtjänst- och omsorgslagstiftning 111
3.6.1 Socialtjänstlagen m.m 111
3.6.2 Omsorgslagen 113
3.6.3 Kontaktperson m.m 115
3.6.4 Förvaltning av privata medel inom vården m.m. 118
3.7 Rösträtt vid allmänna val 120
3.8 Vissa bestämmelser om röstning, m.m 121

4. *Riksdagsbehandling m.m. efter 1974 års reform* 129
4.1 Motioner i riksdagen m.m 129
4.2 Vissa JO-uttalanden 132

5. *Resultatet av utförda undersökningar m.m* 139
5.1 Tingsrättsenkäten 139
5.2 Överförmyndarenkäten 141
5.3 Vissa statistiska uppgifter om långtidssjuka m.fl. 143
5.3.1 Långtidssjuka 143
5.3.2 Patienter i psykiatrisk vård 145
5.3.3 Personer som är föremål för omsorg enligt omsorgslagen 145
5.3.4 Sammanfattning 145

6. *Huvuddragen av gällande rätt i vissa länder* 147
6.1 Inledning 147
6.2 Danmark 147
6.3 Finland 150
6.4 Norge 152
6.5 Belgien 155
6.6 Frankrike 156
6.7 Förbundsrepubliken Tyskland 157
6.8 Italien 158
6.9 Schweiz 159
6.10 Spanien 161
6.11 Storbritannien 163
6.12 Kalifornien 164
6.13 Virginia 165

7. *Allmänna överväganden* 167
7.1 Utgångspunkter för en reform 167
7.2 Godmansinstitutet 171
7.2.1 Förutsättningar för godmansförordnande och uppgifter för den gode mannen 172
7.2.2 Den gode mannens behörighet och förhållandet till tredje man 175
7.2.3 Processuella frågor 178
7.3 Förvaltarskap 179
7.3.1 Allmänna förutsättningar för förvaltarförordnande .. 180
7.3.2 Förvaltarskapets omfattning 181
7.3.3 Förhållandet till tredje man 182
7.3.4 Processuella frågor m.m. 184
7.4 Rösträtt 186
7.5 Ikraftträdande- och övergångsfrågor 187
7.6 Författningsreglering och följdändringar m.m. 188

8. *Specialmotivering* 191
8.1 Inledning 191
8.2 Föräldrabalken 191
8.3 Följdändringar i författningar utanför FB 218

Regeringsformen 219
Vallagen (1972:620) 219
Kommunallagen (1977:179) 219
Lagen (1982:1052) om församlingar och kyrkliga samfälligheter 219
Tryckfrihetsförordningen 219
Giftermålsbalken 219
Ärvdabalken 220
Lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden 221
Jordabalken 221
Fastighetsbildningslagen (1970:988) 221
Lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter 221
Rättegångsbalken 221
Lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden . 221
Lagen (1924:322) om vård av omyndigs värdehandlingar 222
Lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt 222
Lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område 222
Lagen (1936:81) om skuldebrev 223
Lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer 223
Lagen (1962:381) om allmän försäkring 223
Lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension 223
Studiestödslagen (1973:349) 223
Lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring 223
Lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring 223
Socialtjänstlagen (1980:620) 224
Lagen (1944:133) om kastrering 224
Lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall 224
Transplantationslagen (1975:190) 224
Lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl 224
Lagen (1955:183) om bankrörelse 225
Lagen (1955:416) om sparbanker 225
Lagen (1956:216) om jordbrukskasserörelsen 225
Lagen (1970:596) om förenklad aktiehantering 225
Aktiebolagslagen (1975:1385) 225
Aktiefondslagen (1974:931) 225
Försäkringsrörelselagen (1982:713) 225
Taxeringslagen (1956:623) 225
Fastighetstaxeringslagen (1979:1152) 225
Lagen (1976:600) om offentlig anställning 225
Lagen (1977:293) om handel med drycker 226

8.4 Författningar som lämnas oförändrade 226

Bilagor

Bilaga 1 Tingsrättsenkät 227
Bilaga 2 Kommuntablå rörande omyndigförklarade m.fl. 231
Bilaga 3 Överförmyndarenkät 235
Bilaga 4 Kommuntablå rörande vissa långtidssjuka m.m. 239

Sammanfattning

Utredningen har fått i uppdrag att med förtur undersöka möjligheterna att avskaffa institutet omyndigförklaring. I detta betänkande redovisar utredningen resultatet av sina överväganden i frågan.

Utredningen konstaterar inledningsvis att en omyndigförklaring har allvarliga konsekvenser för den som drabbas. Han eller hon berövas sin rättsliga handlingsförmåga i så gott som alla hänseenden. En omyndigförklaring berör inte bara den ekonomiska rörelsefriheten utan begränsar över huvud taget den enskildes möjlighet att ta initiativ och hävda en åsikt. Något som upplevs som särskilt negativt är att rösträtten i allmänna val går förlorad.

De långtgående inskränkningarna i den enskildes rättshandlingsförmåga inträffar även i sådana fall då en omyndigförklaring framför allt är motiverad för att ta ifrån den enskilde bestämmanderätten över viss egendom e.d. En omyndigförklaring kan alltså sägas vara ett trubbigt instrument som i stor utsträckning speglar en äldre tids synsätt. I många fall kan en omyndigförklaring få allvarliga följder för den omyndigförklarades psykiska tillstånd och försvåra en social anpassning.

Genom en reform år 1974 av reglerna i föräldrabalken inskränktes möjligheterna att förklara en person omyndig, samtidigt som det blev lättare att förordna god man för den som behöver hjälp med att sköta sina angelägenheter. Härigenom har antalet omyndigförklarade sjunkit från ca 30 000 år 1976, då reformen trädde i kraft, till omkring 15 000 vid 1985 års utgång. Detta antal kan på sikt förväntas minska, bl.a. som resultat av en ökad aktivitet hos överförmyndarna när det gäller att ta initiativ till hävanden av omyndigförklaringar. Enligt utredningens mening har emellertid en omyndigförklaring sådana nackdelar att starka skäl talar för att institutet helt avskaffas. En sådan åtgärd står också i samklang med de tankegångar som kommer fram i socialtjänstlagen och den nyligen antagna lagen om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. Respekten för människors självbestämmanderätt och integritet står där i förgrunden.

Ett avskaffande av omyndigförklaringsinstitutet kräver emellertid att man på ett annat sätt tillgodoser behovet av hjälp och skydd för personer som på grund av sjukdom e.d. saknar förmåga att själva ha hand om sina angelägenheter. Det är bl.a. viktigt att psykiskt svaga personer skyddas från påtryckningar av personer i deras omgivning som vill få till stånd

olika ekonomiska dispositioner. Vid sidan av dem som i dag är omyndigförklarade finns det också andra grupper som behöver hjälp i såväl personliga som ekonomiska eller rättsliga frågor.

För att den enskilde skall få ett tillfredsställande skydd är det inte tillräckligt med de möjligheter som erbjuds enligt socialtjänst- och omsorgslagstiftningen. Inte heller kan man lita till de nuvarande möjligheterna att ogiltigförklara avtal som har slutits under inflytande av rubbad självverksamhet m.m. I stället måste enligt utredningens mening nya former för bistånd tillskapas inom ramen för föräldrabalken. Närmast till hands ligger då att bygga ut det nuvarande godmansinstitutet.

Utredningens undersökningar — som bl.a. har utförts genom en enkät till landets tingsrätter och ett stort antal överförmyndare — visar att, även om det gällande godmansinstitutet väl fyller sin uppgift som ett alternativ till omyndigförklaring, det inte helt kan ersätta omyndigförklaringarna. Framför allt utgör risken för att den gode mannen och huvudmannen ingår kolliderade rättshandlingar ett hinder. Denna kollisionsrisk hänger i sin tur samman med att den som får god man formellt behåller sin rättshandlingsförmåga.

Utredningen föreslår därför att, jämsides med att omyndigförklaringarna avskaffas, det införs ett utbyggt godmansinstitut, kallat förvaltarskap. För att inte den hjälpbehövande skall behöva utsättas för mer ingripande åtgärder än nödvändigt bör det nuvarande godmansinstitutet samtidigt behållas med vissa justeringar.

Huvuddragen i det föreslagna förvaltarinstitutet är följande.

- De allmänna förutsättningarna för ett förvaltarförordnande är desamma som vid förordnande av god man. En förvaltare kan sålunda förordnas, när någon på grund av sjukdom, hämmad förståndsutveckling, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person.
- Ett förvaltarskap skall anpassas så, att det motsvarar den enskildes behov av bistånd i varje särskilt fall. Förvaltarskapet kan begränsas till att avse förvaltningen av viss egendom, t.ex. en fastighet, eller viss rättslig angelägenhet. Det är inte nödvändigt att en viss egendom, t.ex. pensionstillgångar, ställs under förvaltning i sin helhet utan huvudmannen kan ges rätt att själv disponera över en del.
- Förvaltaren har ensam rådighet över den egendom och de angelägenheter som omfattas av förvaltaruppdraget. I den delen förlorar alltså huvudmannen sin egen rättshandlingsförmåga.
- Ett förvaltarförordnande påverkar inte huvudmannens rätt att rösta i allmänna val. Ingen skall alltså i fortsättningen kunna bli fråntagen sin rösträtt på grund av sjukdom e.d.
- Liksom en god man förordnas en förvaltare av tingsrätten. När förhållandena motiverar det, är domstolen skyldig att ompröva omfattningen av ett förvaltarskap.
- Behöriga att ansöka om förvaltarförordnande är bl.a. den enskilde

själv, hans eller hennes make och närmaste släktingar samt överförmyndaren. Huvudregeln är att den enskilde skall höras muntligt, innan förvaltare förordnas. Vidare skall domstolen ha tillgång till läkarintyg eller annan likvärdig utredning.

Med den utformning förvaltarinstitutet har fått liknar det systemet med omyndigförklaringar i vissa andra länder där domstolarna har möjlighet att bestämma räckvidden av en omyndigförklaring med hänsyn till de särskilda förhållanden som föreligger. Ett förvaltarförordnande riktar sig emellertid inte på samma sätt som en omyndigförklaring mot den enskildes person utan tar mera direkt sikte på förvaltningen av hans eller hennes egendom eller bevakning av en viss rättslig eller ekonomisk angelägenhet. Den enskilde slipper alltså den stämpel som det i dag innebär att bli omyndigförklarad.

Som tidigare nämnts föreslår utredningen att det nuvarande godmansinstitutet behålls. Tanken är att domstolen först skall pröva om det är tillräckligt att förordna en god man för någon, innan ett förvaltarförordnande tillgrips.

Utredningen föreslår en del ändringar i regleringen av godmansinstitutet för att det klarare skall framgå att den som har fått god man behåller sin rättsliga handlingsförmåga. Den gode mannen skall som regel vara skyldig att inhämta huvudmannens samtycke till de rättshandlingar han vill ingå för dennes räkning. Undantag gäller, om huvudmannens tillstånd utgör hinder mot inhämtande av hans eller hennes mening eller om huvudmannens mening av någon annan orsak inte kan inhämtas. En rättshandling som den gode mannen utan samtycke har ingått för huvudmannen blir i princip ogiltig.

När det gäller förfarandet vid utseende av god man föreslås vissa ändringar för att stärka den enskildes rättssäkerhet. I stor utsträckning kommer enligt förslaget samma regler att gälla som vid förordnande av förvaltare.

Utredningens förslag medför omfattande ändringar i 10—20 kap. föräldrabalken. Det föranleder även ändringar i knappt fyrtio författningar utanför föräldrabalken.

Utredningen föreslår att avskaffandet av omyndigförklaringsinstitutet sker så snart som möjligt, så att bl.a. det nuvarande rösträttshindret försvinner. Eftersom det i den delen krävs en grundlagsändring, måste det emellertid först fattas två riksdagsbeslut med mellanliggande val. Det torde också vara nödvändigt med ett visst förberedelsearbete hos berörda myndigheter, främst domstolar och överförmyndare, innan de nya reglerna kan träda i kraft. Med hänsyn härtill föreslår utredningen den 1 januari 1989 som ikraftträdandedag.

Utredningen fortsätter sitt arbete med övriga delar av uppdraget. Det innefattar bl.a. en översyn av föräldrabalkens förvaltningsregler och en undersökning av möjligheterna att förenkla handläggningen vid domstolarna och hos överförmyndarna. Även de förmynderskapsfrågor som har internationell anknytning ingår i utredningens fortsatta uppdrag.

Författningsförslag

1. Förslag till Lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om föräldrabalken

dels att 4 kap. 2 § och 18 kap. skall upphöra att gälla,

dels att 4 kap. 5 a §, 10 och 11 kap., 12 kap. 2—6 §§, 13 kap. 2—10 §§, 14 kap. 1 §, 15 kap. 1 §, 16 kap. 1—14 §§, 17 kap. 7 §, 19 kap. 17 §, 20 kap. 1, 2, 5, 8 och 11 §§ samt rubrikerna till 10—17 kap. skall ha följande lydelse,

dels att i 15 kap. skall införas en ny paragraf, 20 §, och i 20 kap. tre nya paragrafer, 2 a—c §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	4 kap. 5 a §[1]
	Den som inte har fyllt arton år får ej adopteras utan föräldrarnas samtycke. Moderns samtycke skall ha lämnats sedan hon har återhämtat sig tillräckligt efter nedkomsten. Vid adoption av någon annans adoptivbarn skall i stället samtycke inhämtas från barnets adoptivföräldrar eller, om en adoptivförälder är gift med någon av barnets föräldrar, från båda dessa makar.
	Samtycke enligt första stycket behövs ej av den som är sinnessjuk, sinnesslö, utan del i vårdnaden eller på okänd ort. Är detta fallet beträffande var och en av dem som enligt första stycket skall samtycka till adoptionen, skall i stället samtycke inhämtas från barnets förmyndare.
Den som är förklarad omyndig får inte adopteras utan förmyndarens samtycke.	
11 kap. Om förmyndare	10 kap. Om förmyndare
11 kap. 1 §	10 kap. 1 §
För barn som står under vårdnad av bägge föräldrarna *äro föräldrarna* förmyndare. Dör en av föräldrarna eller *kan* någon av dem *enligt 4 § icke vara förmyndare*, eller blir någon av dem entledigad från förmynderskapet, är den andre barnets förmyndare.	För barn som står under vårdnad av bägge föräldrarna *är dessa* förmyndare. Dör en av föräldrarna eller *är* någon av dem *underårig* eller blir någon av dem entledigad från förmynderskapet, är den andre barnets förmyndare.

[1] Senaste lydelse 1981:363

[2] Senaste lydelse 1976:612

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
För barn som står under vårdnad av endast den ene av sina föräldrar är denne ensam förmyndare.	För barn som står under vårdnad av endast den ene av sina föräldrar är denne ensam förmyndare.
11 kap. 2 §[1] Ingår underårigt barn äktenskap, skall den som vid äktenskapets ingående var förmyndare för barnet alltjämt vara barnets förmyndare.	10 kap. 2 § Ingår underårigt barn äktenskap, skall den som vid äktenskapets ingående var förmyndare för barnet alltjämt vara barnets förmyndare.
11 kap. 3 § *Finnes ej* någon som *efter vad i* 1 eller 2 § *sägs* skall vara förmyndare *för underårig*, skall rätten förordna förmyndare. *För den som är förklarad omyndig skall ock förmyndare förordnas.*	10 kap. 3 § *Finns det inte* någon som skall vara förmyndare *enligt* 1 eller 2 §, skall rätten förordna förmyndare *för den underårige.*
11 kap. 4 §[2] *Den som själv är omyndig må ej vara förmyndare; och upphöre därför förmyndarens befattning, om han varder förklarad omyndig.* Har förmyndare förordnats enligt 3 § *första stycket* på grund av att *fader* eller *moder* är underårig, gäller förordnandet till dess fadern eller modern har uppnått myndig ålder.	10 kap. 4 § Har förmyndare förordnats enligt 3 § på grund av att *fadern* eller *modern* är underårig, gäller förordnandet till dess fadern eller modern har uppnått myndig ålder.
11 kap. 5 §[2] *När* förmyndare skall *förordnas skall därtill* utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna. För underåriga syskon bör gemensam förmyndare *förordnas, såvida icke* särskilda skäl *tala* däremot.	10 kap. 5 § *Till* förmyndare skall utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna. *Den som är underårig får inte vara förmyndare.* För underåriga syskon bör *domstolen förordna en* gemensam förmyndare, *om inte* särskilda skäl *talar* däremot.
11 kap. 6 § Skall efter föräldrarnas död förmyndare förordnas för underårig,	10 kap. 6 § Skall efter föräldrarnas död förmyndare förordnas för *en* underå-

[1] Senaste lydelse 1976:612
[2] Senaste lydelse 1974:1038

Nuvarande lydelse

och *hava* föräldrarna eller en av dem *givit tillkänna*, vem de *önska* till förmyndare *för den underårige, varde han därtill förordnad, såframt* han *ej finnes* olämplig.

11 kap. 7 §

För omyndig må, när omständigheterna *sådant påkalla*, flera förmyndare förordnas.

Prövas den eller de som på grund av lag *skola* vara förmyndare *icke* lämpligen *böra handhava* förmynderskapet allena, skall medförmyndare förordnas.

11 kap. 8 §[1]

En förmyndare har rätt att på begäran bli entledigad från förmynderskapet. Detta gäller dock ej, om förmynderskapet *för en underårig* utövas av föräldrarna eller en av dem och särskilda skäl talar mot att förmyndaren entledigas.

Har två särskilt förordnade förmyndare utsetts att gemensamt utöva vårdnaden om ett barn och vill någon av förmyndarna att vårdnaden inte längre skall vara gemensam, skall rätten på talan av en av dem eller båda anförtro vårdnaden om barnet åt en av dem efter vad som är bäst för barnet.

11 kap. 9 §

Gör förmyndaren sig skyldig till missbruk eller försummelse *vid utövandet av sin befattning, eller* kommer *han* på ekonomiskt obestånd, och *prövas han* på grund *härav vara* olämplig *såsom* förmyndare, eller *finnes* han av annan orsak *icke* längre lämplig att *innehava förmynderskapet, varde han entledigad.*

Föreslagen lydelse

rig och *har* föräldrarna eller en av dem *gett* tillkänna vem de *önskar* till förmyndare, *skall denne förordnas, om* han *eller hon inte är* olämplig.

10 kap. 7 §

När omständigheterna *påkallar det, kan* flera förmyndare förordnas *för samma person.*

Kan den eller de som på grund av lag *skall* vara förmyndare *inte* lämpligen *ha hand om* förmynderskapet allena, skall medförmyndare förordnas.

10 kap. 8 §

En förmyndare har rätt att på begäran bli entledigad från förmynderskapet. Detta gäller dock ej, om förmynderskapet utövas av föräldrarna eller en av dem och särskilda skäl talar mot att förmyndaren entledigas.

Har två särskilt förordnade förmyndare utsetts att gemensamt utöva vårdnaden om ett barn och vill någon av förmyndarna att vårdnaden inte längre skall vara gemensam, skall rätten på talan av en av dem eller båda anförtro vårdnaden om barnet åt en av dem efter vad som är bäst för barnet.

10 kap. 9 §

En förmyndare skall entledigas, om han vid utövandet av sitt uppdrag gör sig skyldig till missbruk eller försummelse, *om han* kommer på ekonomiskt obestånd och på grund *därav är* olämplig *att vara* förmyndare eller *om* han av *någon* annan orsak *inte* längre *är* lämplig att *inneha sitt uppdrag.*

[1] Senaste lydelse 1983:47

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
11 kap. 10 § Dör förmyndaren, och *finnes ej* någon som på grund av lag skall vara förmyndare, skall den som har boet i sin vård utan dröjsmål anmäla förhållandet till den *rätt*, hos vilken förmynderskapet är eller skall vara inskrivet.	10 kap. 10 § Dör förmyndaren och *finns det inte* någon som på grund av lag skall vara förmyndare, skall den som har boet i sin vård utan dröjsmål anmäla förhållandet till den *tingsrätt* hos vilken förmynderskapet är eller skall vara inskrivet.
11 kap. 11 § Förmynderskap står under tillsyn av överförmyndaren och *rätten*.	10 kap. 11 § Förmynderskap står under tillsyn av överförmyndaren och *tingsrätten*.
11 kap. 12 §[1] Fråga om förordnande av förmyndare *för underårig upptages* av den *rätt* där förmynderskapet är inskrivet eller, om inskrivning av förmynderskapet *icke* ägt rum, av den *rätt* där inskrivning skall ske. *Då någon som uppnått myndig ålder förklaras omyndig, skall förmyndare förordnas av den rätt där ansökningen om omyndighetsförklaring gjordes. Erfordras ny förmyndare, skall sådan förordnas av den rätt där förmynderskapet är inskrivet.*	10 kap. 12 § Fråga om förordnande av förmyndare *tas upp* av den *tingsrätt* där förmynderskapet är inskrivet eller, om inskrivning av förmynderskapet *inte har* ägt rum, av den *tingsrätt* där inskrivning skall ske.
Fråga om entledigande av förmyndare *upptages* av den *rätt* där förmynderskapet är *inskrivet* eller skall *inskrivas*.	Fråga om entledigande av förmyndare *tas upp* av den *tingsrätt* där förmynderskapet är eller skall *vara inskrivet*.
11 kap. 13 §[1] I ärende om förordnande av förmyndare skall rätten bereda överförmyndaren tillfälle att lämna förslag på person som är lämplig för uppdraget.	10 kap. 13 § I ärende om förordnande av förmyndare skall rätten bereda överförmyndaren tillfälle att lämna förslag på person som är lämplig för uppdraget.
11 kap. 14 §[1] Ingen får förordnas till förmyndare eller entledigas från *sådan befattning* utan att ha fått tillfälle att yttra sig *i ärendet*.	10 kap.14 § Ingen får förordnas till förmyndare eller entledigas från *ett sådant uppdrag* utan att ha fått tillfälle att yttra sig.

[1] Senaste lydelse 1976:612

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
11 kap. 15 §[1]	10 kap. 15 §
Kan slutligt beslut ej ges omedelbart i ärende om förordnande av förmyndare, får rätten, om *omedelbar vård erfordras om* den omyndiges angelägenheter, förordna förmyndare för tiden *intill* dess ärendet *avgöres av rätten.*	Kan slutligt beslut ej ges omedelbart i ärende om förordnande av förmyndare, får rätten, om den omyndiges angelägenheter *kräver omedelbar vård,* förordna förmyndare för tiden *till* dess ärendet *slutligt avgörs.*
Har i mål om omyndighetsförklaring rätten meddelat beslut enligt 10 kap. 14 § om att den, vars försättande i omyndighet det är fråga om, skall vara omyndig för tiden intill dess målet avgöres, skall rätten i där angiven ordning förordna förmyndare för honom för nämnda tid.	
11 kap. 16 §[1]	10 kap. 16 §
Uppkommer fråga om *förmyndares entledigande av orsak som anges i* 9 § och kan slutligt beslut ej ges omedelbart, får rätten, om dröjsmål skulle medföra fara för den *omyndiges rätt och bästa, förordna om förmyndarens skiljande från utövningen av förmynderskapet* för tiden *intill* dess ärendet *avgöres av rätten.*	Uppkommer fråga om *att enligt* 9 § *entlediga en förmyndare* och kan slutligt beslut ej ges omedelbart, får rätten, om dröjsmål skulle medföra fara för den *omyndige, besluta att förmyndaren skall skiljas från sitt uppdrag* för tiden *till* dess ärendet *avgörs.*
Innan beslut *fattas om förmyndarens skiljande från utövningen av förmynderskapet,* skall, *om det kan ske utan märklig tidsutdräkt,* förmyndaren beredas tillfälle att yttra sig.	Innan *rätten meddelar* beslut *enligt första stycket,* skall förmyndaren beredas tillfälle att yttra sig, *om det inte är fara i dröjsmål.*
11 kap. 17 §[2]	10 kap. 17 §
Ansökan om förordnande eller entledigande av en förmyndare får göras, förutom av överförmyndaren och förmyndare, av den omyndige själv, om denne har fyllt sexton år, samt av hans eller hennes make och närmaste släktingar. En förmyndare som inte längre är lämplig att utöva vårdnaden *om en underårig* får entledigas även på	Ansökan om förordnande eller entledigande av en förmyndare får göras, förutom av överförmyndaren och förmyndare, av den omyndige själv, om denne har fyllt sexton år, samt av hans eller hennes make och närmaste släktingar. En förmyndare som inte längre är lämplig att utöva vårdnaden får entledigas även på ansökan av so-

[1] Senaste lydelse 1976:612
[2] Senaste lydelse 1983:47

Nuvarande lydelse

ansökan av socialnämnden. Frågor som avses i denna paragraf skall rätten också ta upp självmant, när anledning förekommer till det.

I ärende som avses i första stycket skall rätten, när det rör omyndig som fyllt sexton år, bereda denne tillfälle att yttra sig, om det kan ske.

Mot rättens beslut i ärende som avses i första stycket får *talan föras,* förutom av den som beslutet särskilt rör, av var och en som har rätt att göra ansökan.

Föreslagen lydelse

cialnämnden. Frågor som avses i denna paragraf skall rätten också ta upp självmant, när anledning förekommer till det.

I ärende som avses i första stycket skall rätten, när det rör *en* omyndig som fyllt sexton år, bereda denne tillfälle att yttra sig, om det kan ske.

Rättens beslut i ärende som avses i första stycket får *överklagas,* förutom av den som beslutet särskilt rör, av var och en som har rätt att göra ansökan.

11 kap. *Om god man och förvaltare*

Om god man

11 kap. 1 §

Kan en förmyndare på grund av sjukdom eller av annan orsak inte utöva förmynderskapet eller blir han enligt 10 kap. 16 § skild från utövningen av det, skall rätten förordna god man att i förmyndarens ställe vårda den omyndiges angelägenheter.

11 kap. 2 §

Har en förmyndare eller hans make och den omyndige del i oskiftat dödsbo, skall rätten förordna god man att vårda den omyndiges rätt i boet vid boutredningen liksom vid bodelning och skifte eller ingående av avtal om sammanlevnad i oskiftat bo.

God man skall även förordnas för en omyndig eller annan på vars vägnar det skall företas en rättshandling vid vilken ställföreträdaren enligt 13 kap. 2 § ej kan företräda honom eller henne. Detsamma gäller, om det uppstår fråga om rättegång

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

mellan å ena sidan den omyndige eller huvudmannen och å andra sidan ställföreträdaren eller dennes make eller någon som ställföreträdaren företräder.

Om det i annat fall än som avses i första eller andra stycket förekommer en angelägenhet där ställföreträdaren eller hans make kan ha ett intresse som strider mot den omyndiges eller huvudmannens, skall rätten förordna god man för den omyndige eller huvudmannen, om ställföreträdaren begär det eller det annars är lämpligt.

11 kap. 3 §

Rätten skall förordna god man

1. om det vid ett dödsfall finns en till namnet känd arvinge som vistas på okänd eller avlägsen ort och därför inte kan bevaka sin rätt i boet och förvalta sin lott i det,

2. om det vid ett dödsfall inte kan utredas huruvida den döde har efterlämnat någon arvinge som är arvsberättigad före allmänna arvsfonden eller före eller tillsammans med någon annan känd arvinge, eller också kunskap saknas om såväl namnet som vistelseorten beträffande en i övrigt känd arvinge, och det på grund av sådan omständighet krävs att okänd arvinges rätt bevakas och hans eller hennes lott i boet förvaltas,

3. om en testamentstagare vistas på okänd eller avlägsen ort eller är okänd och hans eller hennes rätt därför behöver bevakas enligt vad som föreskrivs om arvinge,

4. om det i övrigt krävs att en bortovarandes rätt bevakas eller en bortovarandes egendom förvaltas,

5. om det enligt förordnande i testamente eller annan rättshandling beror av en framtida händelse vem

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

egendom skall tillfalla eller egendom först framdeles skall tillträdas med äganderätt och det krävs att den blivande ägarens rätt bevakas eller att egendomen förvaltas för hans eller hennes räkning, eller

6. om egendom, enligt vad som särskilt föreskrivs, skall ställas under vård och förvaltning av god man som avses i detta kapitel.

Förordnande enligt första stycket sker efter anmälan eller när behovet blir känt på annat sätt. Krävs en god man för den som har rätt i ett dödsbo, skall det anmälas hos tingsrätten av den som har boet i sin vård.

Rättshandlingar som en god man har företagit med stöd av ett förordnande enligt denna paragraf gäller även om den egendom som förordnandet avsåg tillfaller någon som den gode mannen inte var förordnad att företräda.

11 kap. 4 §

Om någon på grund av sjukdom, hämmad förståndsutveckling, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person, skall rätten, om det behövs, förordna god man för honom eller henne. Förordnande får inte meddelas utan samtycke från den för vilken god man skall utses, om inte den enskildes tillstånd utgör hinder mot inhämtande av hans eller hennes mening eller det annars finns särskilda skäl.

11 kap. 5 §

Om en god man, som har företagit en rättshandling för huvudmannen, har handlat utanför sitt förordnande, är rättshandlingen

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

inte bindande för huvudmannen. Detsamma gäller, om en god man har företagit en rättshandling inom ramen för förordnandet men utan samtycke från huvudmannen, såvida inte huvudmannens tillstånd har utgjort hinder mot inhämtande av hans eller hennes mening eller huvudmannens mening av annan orsak inte har kunnat inhämtas.

Har den gode mannen inom ramen för förordnandet ingått en rättshandling som sedvanligen företas för den dagliga hushållningen, skall huvudmannens samtycke anses föreligga, om han eller hon inte före rättshandlingen har gett uttryck för annat till den mot vilken rättshandlingen riktade sig.

11 kap. 6 §

Om en rättshandling som en god man har företagit för huvudmannen inte blir bindande enligt 5 §, är den gode mannen skyldig att ersätta godtroende tredje man skada som denne lider på grund härav.

Om förvaltare

11 kap. 7 §

Om det beträffande någon föreligger en sådan situation som anges i 4 § och det inte är tillräckligt att god man förordnas eller att den enskilde på något annat mindre ingripande sätt får hjälp, kan rätten förordna förvaltare för honom eller henne. Förvaltaruppdraget skall anpassas till den enskildes behov i varje särskilt fall och får begränsas till att avse viss egendom eller angelägenhet eller egendom överstigande ett visst värde. Rätten får överlåta åt överförmyndaren att lämna närmare föreskrifter om uppdragets omfattning.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap. 8 §

Inom ramen för förvaltaruppdraget har förvaltaren ensam rådighet över huvudmannens egendom och företräder denne i alla angelägenheter som omfattas av uppdraget.

11 kap. 9 §

Med förvaltarens samtycke får huvudmannen själv företa rättshandlingar även i en angelägenhet som omfattas av förvaltaruppdraget. Om verkan av avtal som huvudmannen har ingått utan samtycke gäller vad som föreskrivs i 9 kap. 6 och 7 §§ för underåriga.

11 kap. 10 §

Endast om det finns särskilda skäl får förvaltaruppdraget omfatta

1. huvudmannens rätt att själv sluta avtal om tjänst eller annat arbete,

2. vad huvudmannen genom eget arbete har förvärvat efter det att förvaltare har förordnats, liksom avkastningen av sådan egendom och vad som har trätt i egendomens ställe samt

3. vad huvudmannen efter det att förvaltare har förordnats erhåller genom gåva eller testamente under villkor att egendomen inte skall omfattas av förvaltarens rådighet.

11 kap. 11 §

Förvaltaren kan omhänderta egendom som avses i 10 § i avvaktan på att rätten avgör om egendomen skall omfattas av förvaltaruppdraget.

Innan rätten meddelar beslut som avses i första stycket skall huvudmannen och överförmyndaren beredas tillfälle att yttra sig.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap. 12 §

Om en förvaltare, som har företagit en rättshandling för huvudmannen, har handlat utanför förvaltaruppdraget, är rättshandlingen inte bindande för huvudmannen. Förvaltaren är i sådant fall skyldig att ersätta godtroende tredje man skada som denne lider på grund härav.

Gemensamma bestämmelser

11 kap. 13 §

Till god man eller förvaltare skall utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna. Skall en god man förordnas att bevaka en omyndigs eller bortovarandes rätt i dödsbo och har den avlidne gett tillkänna vem han önskar till god man, skall denne förordnas, om han eller hon inte är olämplig.

Den som är underårig får inte vara god man eller förvaltare.

11 kap. 14 §

När omständigheterna påkallar det, kan flera gode män eller förvaltare förordnas för samma person.

Är flera gode män eller förvaltare ansvariga för skada som de har orsakat tredje man, svarar de solidariskt för ersättningen. Ersättningsbeloppet skall slutligt fördelas mellan de ansvariga efter den grad av vållande som åvilar dem. Om någon saknar tillgångar att betala sin andel med, skall de övrigas ansvarighet för bristen bestämmas på samma sätt.

11 kap. 15 §

Godmanskap och förvaltarskap står under tillsyn av överförmyndaren och tingsrätten.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap. 16 §

Ansökan om förordnande av god man eller förvaltare får göras av överförmyndaren, förmyndare, den som ansökningen avser, om han eller hon har fyllt sexton år, samt hans eller hennes make och närmaste släktingar.

Ansökan om förordnande av förvaltare får också göras av god man som avses i 4 §.

11 kap. 17 §

I ärende om förordnande av god man eller förvaltare för någon som har fyllt sexton år skall rätten bereda denne tillfälle att yttra sig, om det kan ske.

I ärende om förordnande av god man enligt 4 § eller förvaltare skall, om det inte är obehövligt, rätten också inhämta yttrande från make och närmaste släktingar, överförmyndaren, vårdinrättning och socialnämnd. Den som ansökningen avser skall i ett sådant ärende höras muntligt, om det kan ske utan skada för honom eller henne och det inte är uppenbart att han eller hon inte förstår vad saken gäller. Rätten kan dock underlåta muntligt förhör, om den enskilde själv har gjort ansökan eller medgivit det ifrågasatta förordnandet eller det annars finns särskilda skäl.

Myndigheter som anges i andra stycket är skyldiga att lämna rätten sådana uppgifter som kan vara av betydelse i ärendet.

11 kap. 18 §

Rätten får inte förordna förvaltare utan läkarintyg eller annan likvärdig utredning om den enskildes hälsotillstånd. Utan motsvarande utredning får rätten inte heller i

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

ärende om förordnande av god man enligt 4 § underlåta att inhämta den enskildes mening på grund av hans eller hennes tillstånd.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om sådan utredning som avses i första stycket.

11 kap. 19 §

Kan slutligt beslut ej ges omedelbart i ärende om förordnande av god man eller förvaltare, får rätten, om den enskildes angelägenheter kräver omedelbar vård eller ett dröjsmål annars skulle medföra uppenbar skada för den enskilde, förordna god man eller förvaltare för tiden till dess ärendet slutligt avgörs. Sådant förordnande av god man som avses i 4 § eller förvaltare kan meddelas även beträffande den som är underårig att gälla från och med den dag han eller hon fyller arton år.

Innan beslut enligt första stycket meddelas skall den som ansökningen avser ha fått tillfälle att yttra sig, om det kan ske utan större tidsförlust och utan skada för honom eller henne.

Beslut enligt första stycket får när som helst ändras av rätten.

11 kap. 20 §

Om en god man eller förvaltare inte längre behövs, skall rätten besluta att godmanskapet eller förvaltarskapet skall upphöra. Har god man förordnats enligt 3 § 1—5, skall han entledigas så snart huvudmannen begär det. När en god man har slutfört sitt uppdrag, skall han genast anmäla det till rätten.

En god man eller förvaltare har rätt att på begäran bli entledigad

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

från sitt uppdrag. Skall godmanskapet eller förvaltarskapet fortsätta, är han dock skyldig att kvarstå till dess en ny god man eller förvaltare har utsetts.

11 kap. 21 §

En god man eller förvaltare skall entledigas, om han vid utövandet av sitt uppdrag gör sig skyldig till missbruk eller försummelse, om han kommer på ekonomiskt obestånd och på grund därav är olämplig att vara god man eller förvaltare eller om han av någon annan orsak inte längre är lämplig att inneha sitt uppdrag.

Uppkommer fråga om att enligt första stycket entlediga en god man eller förvaltare och kan slutligt beslut inte ges omedelbart, får rätten, om dröjsmål skulle medföra fara för huvudmannen, besluta att den gode mannen eller förvaltaren skall skiljas från sitt uppdrag för tiden till dess ärendet avgörs.

11 kap. 22 §

Ansökan om entledigande av en god man eller förvaltare och om upphörande av godmanskap eller förvaltarskap får göras av överförmyndaren, den gode mannen eller förvaltaren, huvudmannen, om han eller hon har fyllt sexton år, samt huvudmannens make och närmaste släktingar.

Rätten får också självmant ta upp frågor som avses i första stycket.

11 kap. 23 §

Dör en god man eller förvaltare skall den som har boet i sin vård utan dröjsmål anmäla förhållandet till den tingsrätt där godmanskapet eller förvaltarskapet är eller skall vara inskrivet.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap. 24 §

Rätten är skyldig att på ansökan av någon av dem som anges i 16 § ompröva ett godmanskaps eller förvaltarskaps omfattning. Rätten kan också utan ansökan göra en sådan omprövning.

Innan rätten meddelar beslut enligt första stycket, skall den gode mannen eller förvaltaren samt överförmyndaren och huvudmannen beredas tillfälle att yttra sig.

11 kap. 25 §

Ingen får förordnas till god man eller förvaltare eller entledigas från ett sådant uppdrag utan att ha fått tillfälle att yttra sig. Är det fråga om beslut enligt 21 § andra stycket, skall den gode mannen eller förvaltaren beredas tillfälle att yttra sig, om det inte är fara i dröjsmål.

11 kap. 26 §

Frågor om förordnande eller entledigande av god man enligt 1 eller 2 § tas upp av den tingsrätt där förmynderskapet eller motsvarande ställföreträdarskap är eller skall vara inskrivet. Är det fråga om förmynderskap som inte skall vara inskrivet, avgörs frågan om behörig domstol med tillämpning av 12 kap. 1 § andra stycket.

Uppkommer vid utredning av ett dödsbo fråga om förordnande av god man enligt 3 §, hör ärendet till den tingsrätt varunder boet lyder. Skall god man annars förordnas enligt 3 eller 4 §, tas ärendet upp av tingsrätten i den ort där den för vilken god man skall förordnas har egendom eller där annars behov av god man har yppat sig.

Andra frågor som gäller godmanskap tas upp av den tingsrätt där godmanskapet är inskrivet.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	11 kap. 27 § *Ansökan om förordnande av förvaltare tas upp av tingsrätten i den ort där den som avses med ansökningen har sitt hemvist eller, om han eller hon inte har hemvist i riket, av Stockholms tingsrätt.* *Andra frågor som gäller förvaltarskap tas upp av den tingsrätt där förvaltarskapet är inskrivet.*
	11 kap. 28 § *Rättens beslut i frågor som gäller godmanskap eller förvaltarskap får överklagas, förutom av den som beslutet rör, av var och en som har rätt att göra ansökan i frågan. Förmyndare eller annan ställföreträdare får dock inte överklaga beslut enligt 2 § första och andra styckena.*
	11 kap. 29 § *Rätten skall genast kungöra beslut om anordnande eller upphörande av förvaltarskap i Post- och Inrikes Tidningar.*
12 kap. Om inskrivning av förmynderskap	12 kap. Om inskrivning av förmynderskap, *godmanskap och förvaltarskap*
	2 §
Då någon som uppnått myndig ålder förklarats omyndig, varde förmynderskapet inskrivet vid den rätt, där ansökningen om omyndighetsförklaring gjordes.	*Godmanskap och förvaltarskap skall skrivas in vid den tingsrätt där ansökan om anordnande av godmanskapet eller förvaltarskapet gjordes.*
	3 §
Finner *rätten*, där förmynderskap är inskrivet, med hänsyn till den omyndiges eller hans föräldrars boningsort eller av annan orsak, att tillsynen över förmynderskapet lämpligen bör överflyttas till annan *rätt, äge* den *rätt*, där förmyn-	Finner *den tingsrätt* där *ett* förmynderskap är inskrivet, med hänsyn till den omyndiges eller hans föräldrars boningsort eller av annan orsak, att tillsynen över förmynderskapet lämpligen bör överflyttas till *en* annan *tingsrätt, kan*

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
derskapet är inskrivet, besluta därom. Underrättelse om beslutet skall *ofördröjligen givas* den *rätt, till vilken* tillsynen *sålunda* överflyttas, och *varde* förmynderskapet där *inskrivet.*	den *tingsrätt där* förmynderskapet är inskrivet besluta därom. Underrättelse om beslutet skall *utan dröjsmål ges till* den *tingsrätt dit* tillsynen överflyttas, och förmynderskapet *skall skrivas in* där. *Första stycket tillämpas även i fråga om godmanskap enligt 11 kap. 1—3 §§. Överflyttning av godmanskap som avses i 11 kap. 1 eller 2 § får dock, om även förmynderskapet eller motsvarande ställföreträdarskap är inskrivet, inte ske annat än i samband med överflyttning av detta.* *Om den tingsrätt där ett godmanskap enligt 11 kap. 4 § eller ett förvaltarskap är inskrivet får kännedom om att huvudmannen har fått sitt hemvist på en ort som hör under en annan tingsrätt, skall den förstnämnda tingsrätten överflytta tillsynen dit. Underrättelse om beslutet skall utan dröjsmål ges till den tingsrätt dit tillsynen har överflyttats, och godmanskapet eller förvaltarskapet skall skrivas in där.*
4 §[1]	
När förmynderskap *inskrives,* skall *rätten, där så erfordras, angiva,* vilken överförmyndare det tillkommer att utöva *tillsyn över förmynderskapet.* I fråga om överflyttning av tillsynen över förmynderskap från en överförmyndare till en annan inom samma domsaga, *skall vad i* 3 § *sägs äga motsvarande tillämpning.*	När förmynderskap, *godmanskap eller förvaltarskap inskrivs,* skall *tingsrätten, om det behövs, ange* vilken överförmyndare det tillkommer att utöva *tillsynen.* I fråga om överflyttning av tillsynen över förmynderskap, *godmanskap eller förvaltarskap* från en överförmyndare till en annan inom samma domsaga *tillämpas* 3 §.
5 §	
Rätten tillser, att förmynderskap *inskrives* och förmyndare *varder förordnad,* då det skall ske.	*Tingsrätten skall se till* att förmynderskap *inskrivs* och förmyndare *förordnas,* då det skall ske.

[1] Senaste lydelse 1969:799

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	6 §[1]
Då rätten meddelat beslut om inskrivning av förmynderskap, skall anteckning därom ske i förmynderskapsbok, som *föres vid rätten.*	Då rätten har meddelat beslut om inskrivning av förmynderskap, *godmanskap eller förvaltarskap,* skall anteckning därom ske i förmynderskapsbok som *förs hos tingsrätten.*
13. kap. Allmänna bestämmelser om förmyndares plikter	13 kap. Allmänna bestämmelser om förmyndares, *god mans och förvaltares* plikter
	2 §
Uppstår fråga om rättshandling mellan *myndlingen* och förmyndaren eller hans make eller någon som han företräder, *äge* förmyndaren *ej den* rätt att företräda myndlingen, *varom i* 1 § *sägs. Hava* syskon gemensam förmyndare, *äge* denne dock företräda myndlingarna vid arvskifte dem emellan, *såframt* de *ej hava* inbördes stridande intressen.	Uppstår fråga om rättshandling mellan *en myndling* och förmyndaren eller hans make eller någon som han företräder, *har* förmyndaren *inte* rätt att företräda myndlingen *enligt* 1 §. *Har* syskon gemensam förmyndare, *får* denne dock företräda myndlingarna vid arvskifte dem emellan, *om* de *inte har* inbördes stridande intressen.
	En god man eller förvaltare har inte rätt att företräda sin huvudman, om det uppstår fråga om rättshandling mellan å ena sidan huvudmannen och å andra sidan den gode mannen eller förvaltaren, dennes make eller någon som den gode mannen eller förvaltaren företräder.
Har *förmyndaren* slutit avtal, *vartill han, enligt vad* i första stycket *sägs, saknat behörighet, skall angående skyldigheten att återbära vad jämlikt avtalet må vara uppburet, eller att utgiva ersättning därför, vad i* 9 kap. 7 § första stycket *är stadgat äga motsvarande tillämpning.*	Har *en förmyndare, god man eller förvaltare* slutit avtal i *strid med* första *eller andra* stycket, *tillämpas* 9 kap. 7 § första stycket *i fråga om återbärings- och ersättningsskyldighet.*
	3 §
Upphävd genom lag 1974:1038	*Förmyndare skall med omsorg och nit vårda myndlingens rätt och*

[1] Senaste lydelse 1974:1038

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	främja hans bästa. Härvid skall förmyndaren se till att myndlingens medel i skälig omfattning används till nytta för myndlingen.
	4 §[1]
Förmyndaren skall med omsorg och nit vårda myndlingens rätt och främja hans bästa. Härvid skall förmyndaren se till att myndlingens medel i skälig omfattning användas till nytta för myndlingen.	*Gode män och förvaltare skall omsorgsfullt och noggrant utföra sina uppdrag. Vid förvaltning av huvudmannens medel skall de se till att medlen i skälig omfattning används till nytta för huvudmannen.*
	5 §
Har *myndlingen* fyllt sexton år, bör förmyndaren, om det lämpligen kan ske, höra myndlingen rörande hans mening i angelägenheter av vikt. Är myndlingen gift, skall *jämväl* makens mening inhämtas.	Har *en myndling* fyllt sexton år, bör förmyndaren, om det lämpligen kan ske, höra myndlingen rörande hans *eller hennes* mening i angelägenheter av vikt. Är myndlingen gift, skall *även* makens mening inhämtas. *Motsvarande skyldighet åvilar gode män och förvaltare gentemot huvudmannen och dennes make. Om betydelsen av huvudmannens samtycke i vissa fall finns bestämmelser i 11 kap. 5 §.*
	6 §
Förmyndaren skall rörande allt *vad* till förmynderskapet *hörer giva* överförmyndaren *även som* rätten de upplysningar som infordras.	*Förmyndare, gode män och förvaltare* skall rörande allt *som hör* till förmynderskapet, *godmanskapet eller förvaltarskapet ge* överförmyndaren *och* rätten de upplysningar som infordras.
	7 §[2]
För *den omyndiges* egendom skall förmyndaren, *såframt rätten prövar skäl därtill vara för handen,* lämna pant eller annan säkerhet till visst av rätten bestämt belopp. Säkerheten skall, *på sätt* rätten bestämmer, förvaras och förvaltas av överförmyndaren eller i annan lämplig ordning.	För *en omyndigs* egendom skall förmyndaren, *om rätten finner skäl till det,* lämna pant eller annan säkerhet till visst av rätten bestämt belopp. *Motsvarande skyldighet att ställa säkerhet åvilar gode män och förvaltare.* Säkerheten skall, *enligt vad* rätten bestämmer, förvaras och förvaltas av överförmyndaren eller i annan lämplig ordning.

[1] Senaste lydelse 1974:1038
[2] Senaste lydelse 1970:1000

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
8 §[1]	
Har en omyndig flera förmyndare, skall de, såvitt rör egendomen, ha hand om förmynderskapet gemensamt. Rätten kan dock förordna att tillgångarna skall för förvaltning fördelas på visst sätt mellan dem eller att vissa tillgångar skall förvaltas av en förmyndare ensam. Den som ensam råder över vissa tillgångar får också ikläda den omyndige sådana förbindelser som faller inom området för dessa tillgångars förvaltning.	
Står en underårig inte under vårdnad av någon förälder och har flera förmyndare förordnats, skall vårdnaden utövas av den bland förmyndarna som rätten utser därtill. Rätten kan också utse två förmyndare att gemensamt utöva vårdnaden, om de är gifta med varandra eller bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Den eller de som har anförtrotts vårdnaden kan, om det är lämpligt, av rätten befrias från skyldigheten att delta i handhavandet av den omyndiges övriga angelägenheter. *Har den som är förklarad omyndig flera förmyndare, förordnar rätten en av dem att ha den omsorg om myndlingens person som anges i 1 §.*	Står en underårig inte under vårdnad av någon förälder och har flera förmyndare förordnats, skall vårdnaden utövas av den bland förmyndarna som rätten utser därtill. Rätten kan också utse två förmyndare att gemensamt utöva vårdnaden, om de är gifta med varandra eller bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Den eller de som har anförtrotts vårdnaden kan, om det är lämpligt, av rätten befrias från skyldigheten att delta i handhavandet av den omyndiges övriga angelägenheter.
Har en omyndig flera förmyndare och kan dessa ej enas i ett ärende som rör den omyndiges egendom och som de skall besluta i, gäller den mening som överförmyndaren biträder. Är det fråga om en åtgärd som kräver överförmyndarens samtycke, kan samtycke ges till åtgärden även om förmyndarna har olika mening. I sådana fall skall överförmyndaren dock bereda medförmyndare tillfälle att yttra sig innan överförmyndaren beslutar i saken.	
	Första och tredje styckena tillämpas även när någon har flera gode män eller förvaltare.
9 §	
Förmyndare *vare pliktig* att ersätta skada som *han* uppsåtligen eller av vårdslöshet *tillskyndat* den omyndige.	Förmyndare, *gode män och förvaltare är skyldiga* att ersätta skada som *de* uppsåtligen eller av vårdslöshet *har orsakat* den omyndige *eller huvudmannen.*

[1] Senaste lydelse 1983:47

Nuvarande lydelse

Äro flera förmyndare ansvariga för skada som de *tillskyndat* den omyndige, *svare* de för ersättningen *en för alla och alla för en*. Ersättningsbeloppet *varde förmyndarna emellan slutligen fördelat* efter den *större eller mindre skuld som prövas ligga envar av dem till last. Finnes* någon *sakna tillgång till gäldande av vad på honom belöper*, skall de övrigas ansvarighet för bristen bestämmas *efter enahanda grunder*.

Föreslagen lydelse

Är flera förmyndare, *gode män eller förvaltare* ansvariga för skada som de *har orsakat* den omyndige *eller huvudmannen, svarar* de *solidariskt* för ersättningen. Ersättningsbeloppet *skall slutligt fördelas mellan de ansvariga* efter den *grad av vållande som åvilar dem. Om* någon *saknar tillgångar att betala sin andel med*, skall de övrigas ansvarighet för bristen bestämmas *på samma sätt*.

10 §

Vill *den omyndige*, sedan han blivit myndig, eller ny förmyndare göra anspråk på ersättning *efter vad i* 9 § *stadgas*, skall han, *såframt* de handlingar, *varom* i 16 kap. 12 § *förmäles*, överlämnats till honom *efter vad där sägs*, inom ett år därefter väcka talan om anspråket, *eller vare sin talan förlustig*. Vad *sålunda stadgats skall ej äga tillämpning*, om den avgående förmyndaren gjort sig skyldig till brottsligt förfarande.

Vill *en omyndig*, sedan han blivit myndig, eller *en* ny förmyndare göra anspråk på ersättning *enligt* 9 §, skall han, *om* de handlingar *som anges* i 16 kap. 12 § *har* överlämnats till honom, inom ett år därefter väcka talan om anspråket. *I annat fall har han förlorat sin talerätt*. Vad *som nu har sagts gäller inte* om den avgående förmyndaren *har* gjort sig skyldig till brottsligt förfarande.

Första stycket tillämpas även i fråga om talan mot god man eller förvaltare.

14 kap. Om vård av *omyndigs* rätt i oskiftat bo

14 kap. Om vård av rätt i oskiftat bo

1 §

Har omyndig del i oskiftat bo, skall förmyndaren, med iakttagande av vad nedan stadgas, vårda den omyndiges rätt i boet.

Har *en* omyndig del i oskiftat bo, skall förmyndaren, med iakttagande av vad nedan stadgas, vårda den omyndiges rätt i boet. *Detsamma gäller i fråga om gode män och förvaltare som har förordnats att förvalta huvudmannens egendom i fall då denne har del i oskiftat bo.*

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
15 kap. Om *förmyndares* förvaltning av *omyndigs* egendom	15 kap. Om förvaltning av egendom
	1 §
Förmyndaren vare pliktig att *tillse* att den omyndiges tillgångar *äro* anbragta *sålunda* att erforderlig trygghet *finnes* för deras bestånd och skälig avkastning *erhålles.*	*En förmyndare, god man eller förvaltare är skyldig* att *se till* att den omyndiges *eller huvudmannens* tillgångar *är* anbragta *så* att erforderlig trygghet *finns* för deras bestånd och skälig avkastning *erhålls.* *De föreskrifter som i 2—18 §§ reglerar förmyndares förvaltning tillämpas också i fråga om gode män och förvaltare.* *Har egendom i dödsbo, vilken har förvaltats av en god man som avses i 11 kap. 3 §, efter preskription av rätt att ta arv eller testamente eller annars tillfallit allmänna arvsfonden, gäller i fråga om egendomens försäljning lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden.*
	20 §
	Gode män och förvaltare är berättigade att efter uppdragets slutförande eller, om uppdraget varar längre tid än ett år, årligen erhålla skäligt arvode för uppdraget samt ersättning för de utgifter som varit skäligen påkallade för uppdragets fullgörande. *Beslut om arvode och ersättning för utgifter fattas av överförmyndaren. Denne bestämmer dessutom i vad mån arvode och ersättning för utgifter skall utgå av huvudmannens medel. Arvode och ersättning som ej skall utgå av huvudmannens medel skall betalas av kommunen.*
16 kap. Om *förmyndares* redovisningsskyldighet	16 kap. Om redovisningsskyldighet
	1 §
Förmyndaren vare pliktig att över sin förvaltning av den omyndiges	*Förmyndare, gode män och förvaltare är skyldiga att föra räken-*

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
egendom föra räkenskaper på sådant sätt att därigenom för varje år en *noggrann redovisning lämnas* för den omyndiges tillgångar och skulder samt för förvaltningens gång.	*skaper över sin förvaltning av den omyndiges eller huvudmannens egendom* på sådant sätt att därigenom för varje år *lämnas* en *noggrann redovisning* för den omyndiges *eller huvudmannens* tillgångar och skulder samt för förvaltningens gång.
	2 §
När egendom, som skall stå under förmyndarens förvaltning, första gången tillfaller underårig, skall förmyndaren inom en månad därefter till överförmyndaren *ingiva* förteckning över egendomen. *Varder den som uppnått myndig ålder förklarad omyndig skall förmyndaren, inom tre månader från det förmynderskapet inskrevs, till överförmyndaren ingiva förteckning över den omyndiges egendom vid tiden för omyndighetsförklaringen.*	När egendom, som skall stå under förmyndarens förvaltning, första gången tillfaller *en* underårig, skall förmyndaren inom en månad därefter till överförmyndaren *ge in en* förteckning över egendomen.
	Gode män och förvaltare som har förordnats att förvalta egendom skall inom två månader från det att inskrivning ägt rum ge in en förteckning till överförmyndaren över den egendom som omfattas av förordnandet. Denna skyldighet gäller inte, om förvaltningen avser andel i oskiftat dödsbo.
	Förteckning som avges av en god man som har förordnats enligt 11 kap. 1 § behöver endast uppta den lösa egendom som den gode mannen har tagit hand om.
Har den omyndige efter den tid som avses i första stycket erhållit egendom som skall stå under *förmyndarens förvaltning*, skall förteckning över denna egendom *ingivas* till överförmyndaren inom en månad därefter.	Har den omyndige *eller huvudmannen* efter den tid som avses i första *eller andra* stycket erhållit egendom som skall stå under *förvaltning av förmyndare, god man eller förvaltare*, skall förteckning över denna egendom *ges in* till överförmyndaren inom en månad därefter.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Är det andel i oskiftat bo som tillfallit omyndig, skall förteckning, *varom ovan stadgas, ingivas* först inom en månad efter det bodelning eller skifte skett.	Är det andel i oskiftat bo som *har* tillfallit *en* omyndig *eller huvudman,* skall förteckning *ges in* först inom en månad efter det bodelning eller skifte har skett. *Har domstolen beslutat utvidga omfattningen av en god mans eller förvaltares uppdrag när det gäller annan egendomsförvaltning än som avser andel i oskiftat bo, skall den gode mannen eller förvaltaren inom en månad från beslutet till överförmyndaren ge in en förteckning över den egendom som omfattas av det utvidgade uppdraget.*
	3 §
Å förteckning som avses i 2 § skall förmyndaren teckna försäkran under edlig förpliktelse, att hans uppgifter *äro i allo* riktiga och att *ej* något är med vilja och vetskap utelämnat. Rätten *äge* vid vite förelägga honom att bestyrka *detta* med ed, *såframt* yrkande *därom framställes* av överförmyndaren eller det *eljest finnes* påkallat. *Har annan tagit befattning med den omyndiges egendom, må ock edgång åläggas honom, om skäl äro därtill.*	*På* förteckning som avses i 2 § skall förmyndaren, *gode mannen eller förvaltaren* teckna försäkran under edlig förpliktelse att hans uppgifter *är till alla delar* riktiga och att *inte* något är med vilja och vetskap utelämnat. Rätten *får* vid vite förelägga honom att bestyrka *sin försäkran* med ed, *om* yrkande *om detta framställs* av överförmyndaren eller det *annars är* påkallat. *Om det finns skäl till det, kan edgång också åläggas annan som har tagit befattning med den omyndiges eller huvudmannens egendom.*
	4 §
Saknar omyndig tillgångar, då förmynderskap *för honom inskrives,* skall förmyndaren göra anmälan *därom* till överförmyndaren inom *tre* månader från det inskrivningen ägde rum. Vad i 3 § *stadgas* skall i tillämpliga delar gälla anmälan, *varom* i första stycket *sägs.*	Saknar *en* omyndig *eller huvudman* tillgångar, då förmynderskap, *godmanskap eller förvaltarskap skrivs in,* skall förmyndaren, *gode mannen eller förvaltaren* göra anmälan *om detta* till överförmyndaren inom *två* månader från det inskrivningen ägde rum. Vad *som föreskrivs* i 3 § skall i tillämpliga delar gälla *en sådan* anmälan *som avses* i första stycket.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 §[1]	
Före den 1 mars varje år *avgive* förmyndaren till överförmyndaren årsräkning, innefattande redogörelse för förvaltningen under föregående år eller den del av året, varunder förmyndaren innehaft sin befattning. Då förmyndarens befattning upphör, skall förmyndaren ofördröjligen till överförmyndaren *avgiva* sluträkning, avseende förvaltningen under det löpande året intill befattningens upphörande.	Före den 1 mars varje år *skall* förmyndaren till överförmyndaren *avge* årsräkning, innefattande redogörelse för förvaltningen under föregående år eller den del av året varunder förmyndaren innehaft sin befattning. Då förmyndarens befattning upphör, skall förmyndaren ofördröjligen till överförmyndaren *avge* sluträkning, avseende förvaltningen under det löpande året intill befattningens upphörande.
I årsräkning och sluträkning *skola upptagas* tillgångar och skulder vid början av den tid räkningen avser, en sammanställning av inkomster och utgifter under nämnda tid samt tillgångar och skulder vid samma tids utgång.	I årsräkning och sluträkning *skall upptas* tillgångar och skulder vid början av den tid räkningen avser, en sammanställning av inkomster och utgifter under nämnda tid samt tillgångar och skulder vid samma tids utgång.
	Första eller andra stycket gäller i tillämpliga delar även god man och förvaltare.
	Har domstolen inskränkt omfattningen av en god mans eller förvaltares uppdrag, gäller reglerna om sluträkning i fråga om den egendom som inte längre omfattas av uppdraget.
	Upphör ett godmanskap enligt 11 kap. 1 § innan tid för avgivande av årsräkning eller sluträkning rörande förmynderskapet för den omyndige inträffar, får sluträkning rörande godmanskapet begränsas till att avse en redogörelse endast för de åtgärder som har vidtagits av den gode mannen. I övrigt skall förmyndaren avge en redogörelse för förvaltningen av den omyndiges egendom även under den tid som godmanskapet har varat.

[1] Senaste lydelse 1985:941

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	6 §[1]
Har förmyndaren till överförmyndaren *ingivit* anmälan eller annan handling, enligt vilken den omyndige saknar tillgångar eller *icke* har andra tillgångar än lösören, som *ej lämna* inkomst, *vare förmyndaren* fri från skyldighet att *avgiva* räkning, intill dess genom föryttring av sådana lösören eller *eljest* tillgångar av annan beskaffenhet *tillfalla* den omyndige.	Har förmyndaren, *den gode mannen eller förvaltaren* till överförmyndaren *gett in en* anmälan eller annan handling, enligt vilken den omyndige *eller huvudmannen* saknar tillgångar eller *inte* har andra tillgångar än lösören som *inte lämnar* inkomst, *är han* fri från skyldighet att *avge* räkning, intill dess genom föryttring av sådana lösören eller *annars* tillgångar av annan beskaffenhet *tillfaller* den omyndige *eller huvudmannen.*
Överförmyndaren *må* i annat fall för visst år eller tills vidare befria *förmyndare* från att *avgiva* räkning eller *medgiva* att sådan upprättas i förenklad form, *där* det med hänsyn till tillgångarnas ringa värde eller beskaffenhet *finnes kunna* ske utan fara för den omyndige.	Överförmyndaren *får* i annat fall för visst år eller tills vidare befria *förmyndaren, den gode mannen eller förvaltaren* från att *avge* räkning eller *medge* att sådan upprättas i förenklad form, *om* det med hänsyn till tillgångarnas ringa värde eller beskaffenhet *kan* ske utan fara för den omyndige *eller huvudmannen.*
	7 §[1]
I förteckning över omyndigs egendom *så ock* i årsräkning och sluträkning *skola* tillgångar och skulder fullständigt *angivas* med uppgift *å* de särskilda tillgångarnas värde. *Finnes* hos den omyndige pantbrev som avser honom tillhörig fastighet eller tomträtt, skall detta särskilt *angivas. Äro* medel insatta hos bank eller *kvarstå* medel hos försäkringsbolag, skall uppgift lämnas om den räkning, *varå* medlen *innestå.* I fråga om värdepapper, som ej *äro* nedsatta hos bank *efter vad* i 15 kap. *stadgas,* skall nummer eller annan beteckning anmärkas. *Finnas* tillgångar som *stå* under den omyndiges eller annans särskilda förvaltning, skall förmyndaren *jämväl*	I förteckning över *en* omyndigs egendom *samt i* årsräkning och sluträkning *skall* tillgångar och skulder fullständigt *anges* med uppgift *om* de särskilda tillgångarnas värde. *Finns* hos den omyndige pantbrev som avser honom tillhörig fastighet eller tomträtt, skall detta särskilt *anges. Är* medel insatta hos bank eller *kvarstår* medel hos försäkringsbolag, skall uppgift lämnas om den räkning *där* medlen *innestår.* I fråga om värdepapper, som ej *är* nedsatta hos bank *enligt bestämmelserna* i 15 kap. skall nummer eller annan beteckning anmärkas. *Finns det* tillgångar som *står* under den omyndiges eller annans särskilda förvaltning, skall förmyndaren *även* lämna

[1] Senaste lydelse 1974:1038

Nuvarande lydelse

lämna uppgift därom, *så ock* om dessa tillgångars värde, *såframt det är honom kunnigt. Skola* i årsräkning eller sluträkning *upptagas* tillgångar eller skulder, för vilkas fullständiga angivande erfordras utförlig uppräkning, *må* beträffande dem hänvisning göras till förut avgiven förteckning eller årsräkning, *där* det lämpligen kan ske.

Förteckning och räkning *skola* innehålla fullständig uppgift *å* förmyndarens och den omyndiges namn och hemvist samt förmyndarens postadress.

Föreslagen lydelse

uppgift därom *samt* om dessa tillgångars värde, *om han känner till det. Skall* i årsräkning eller sluträkning *upptas* tillgångar eller skulder, för vilkas fullständiga angivande erfordras utförlig uppräkning, *får* beträffande dem hänvisning göras till förut avgiven förteckning eller årsräkning, *om* det lämpligen kan ske.

Förteckning och räkning *skall* innehålla fullständig uppgift *om* förmyndarens och den omyndiges namn och hemvist samt förmyndarens postadress.

Första och andra styckena gäller i tillämpliga delar även för god man och förvaltare.

8 §[1]

Innehåller förteckning över omyndigs egendom uppgift *å* tillgångar som på grund av giftorätt, arv, testamente eller gåva tillfallit den omyndige, eller *upptager* årsräkning eller sluträkning sådana tillgångar, om vilka uppgift förut ej lämnats, skall vid förteckningen eller räkningen fogas besannad avskrift av bodelnings- eller skifteshandling, testamente eller gåvobrev, om sådant *finnes, så ock* av boupptecknings, *där* den ej förut *ingivits* till överförmyndaren. Är handling, *varom* nu *sagts* av vidlyftig beskaffenhet, *må* avskriften lämnas *allenast* i erforderliga delar.

Upptager förteckning, årsräkning eller sluträkning värdehandlingar som ej *äro* nedsatta hos riksbanken eller annan bank *efter vad* i 15 kap. *stadgas*, skall vid förteckningen eller räkningen fogas intyg av två personer, att värdehand-

Innehåller förteckning över omyndigs *eller huvudmans* egendom uppgift *om* tillgångar som på grund av giftorätt, arv, testamente eller gåva tillfallit den omyndige *eller huvudmannen*, eller *upptar* årsräkning eller sluträkning sådana tillgångar, om vilka uppgift förut ej lämnats, skall vid förteckningen eller räkningen fogas besannad avskrift av bodelnings- eller skifteshandling, testamente eller gåvobrev, om sådant *finns, samt* av boupptecknings, *om* den ej förut *har getts in* till överförmyndaren. Är handling, *som* nu *avses* av vidlyftig beskaffenhet, *får* avskriften lämnas i erforderliga delar.

Upptar förteckning, årsräkning eller sluträkning värdehandlingar som ej *är* nedsatta hos riksbanken eller annan bank *enligt bestämmelserna* i 15 kap, skall vid förteckningen eller räkningen fogas intyg av två personer, att värdehand-

[1] Senaste lydelse 1981:1336

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
lingarna *finnas* i förmyndarens förvar. *Innestå* medel hos bank, skall genom bevis från banken styrkas hur mycket som innestår, *så ock* i vad mån förbehåll gjorts att medlen *må uttagas* utan överförmyndarens samtycke.	lingarna *finns* i förmyndarens, *gode mannens eller förvaltarens* förvar. *Innestår* medel hos bank, skall genom bevis från banken styrkas hur mycket som innestår *samt* i vad mån förbehåll gjorts att medlen *får tas ut* utan överförmyndarens samtycke.
	9 §
Möter till följd av förmynderskapets vidlyftiga beskaffenhet eller av annan orsak hinder att inom tid, som är för varje särskilt fall bestämd, avlämna förteckning, årsräkning eller sluträkning, skall inom samma tid anmälan om hindret göras till överförmyndaren; *och utsätte denne* ny tid, inom vilken förmyndaren har att *ingiva* handlingen.	Möter till följd av förmynderskapets, *godmanskapets eller förvaltarskapets* vidlyftiga beskaffenhet eller av annan orsak hinder att inom *den* tid, som är för varje särskilt fall bestämd, avlämna förteckning, årsräkning eller sluträkning, skall inom samma tid anmälan om hindret göras till överförmyndaren. *Denne skall i så fall sätta ut en* ny tid, inom vilken förmyndaren, *gode mannen eller förvaltaren* har att *ge in* handlingen.
	10 §
Försummar förmyndaren att i rätt tid *avgiva* förteckning, årsräkning eller sluträkning eller anmälan, *varom* i 4 § *sägs, anmäle* överförmyndaren försummelsen hos rätten, *och äge rätten att* genom vite tillhålla *förmyndaren* att fullgöra sitt åliggande. Innan anmälan *göres efter vad nyss är sagt* skall överförmyndaren, *där* det lämpligen kan ske, erinra förmyndaren om hans skyldighet.	Försummar förmyndaren, *gode mannen eller förvaltaren* att i rätt tid *avge* förteckning, årsräkning eller sluträkning eller anmälan *som avses* i 4 §, *skall* överförmyndaren *anmäla* försummelsen hos rätten, *som* genom vite *kan* tillhålla *den försumlige* att fullgöra sitt åliggande. Innan anmälan *görs,* skall överförmyndaren, *om* det lämpligen kan ske, erinra förmyndaren, *gode mannen eller förvaltaren* om hans skyldighet.
	11 §
Då förmyndarens befattning upphör, *vare förmyndaren pliktig* att till myndlingen, om han blivit myndig, eller, om förmynderskapet övergått *å* annan, till denne ofördröjligen *utgiva* de tillgångar	Då förmyndarens befattning upphör, *är han skyldig* att till myndlingen, om han blivit myndig, eller, om förmynderskapet övergått *till någon* annan, till denne ofördröjligen *utge* de tillgångar

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
som förmyndaren för myndlingens räkning har *om händer.*	som förmyndaren har *hand om* för myndlingens räkning. *Motsvarande skyldighet åvilar en god man eller förvaltare när uppdraget upphör, inskränks eller övergår till någon annan.*
12 §	
Sedan av förmyndaren avgiven sluträkning blivit granskad, skall överförmyndaren till den som *äger mottaga* redovisning för förmyndarens förvaltning överlämna, förutom sluträkningen, hos överförmyndaren förvarad förteckning över den omyndiges tillgångar och skulder, *så ock* samtliga de räkningar som avgivits under hela den tid *omyndighetstillståndet varat.* Var förmyndaren, då hans befattning upphörde, fri från skyldighet att *avgiva* sluträkning, *skola de handlingar, varom ovan sägs,* av överförmyndaren tillställas den som *äger mottaga* redovisning, endast *såframt* denne eller den avgående förmyndaren framställer begäran därom eller *ock* överförmyndaren, *på sätt* i 17 kap. 4 § *sägs, å* sådan handling gjort anteckning om anmärkning, utan att anmärkningen föranlett ansökan till rätten.	Sedan av förmyndaren avgiven sluträkning blivit granskad, skall överförmyndaren till den som *skall ta emot* redovisning för förmyndarens förvaltning överlämna, förutom sluträkningen, hos överförmyndaren förvarad förteckning över den omyndiges tillgångar och skulder, *liksom* samtliga de räkningar som avgivits under hela den tid *han eller hon varit omyndig.* Var förmyndaren, då hans befattning upphörde, fri från skyldighet att *avge* sluträkning, *skall handlingarna* av överförmyndaren tillställas den som *skall ta emot* redovisning, endast *om* denne eller den avgående förmyndaren framställer begäran därom eller överförmyndaren, *enligt vad som sägs* i 17 kap. 4 §, *på* sådan handling gjort anteckning om anmärkning, utan att anmärkningen föranlett ansökan till rätten.
Hava de handlingar som avses i första stycket tillställts ny förmyndare, åligger det denne att inom två månader därefter till överförmyndaren återställa handlingarna. Överförmyndaren skall vid handlingarnas överlämnande skriftligen erinra förmyndaren härom. Försummar förmyndaren att återställa handlingarna, *skall vad* i 10 § *stadgas* om påföljd av försummelse, *varom där sägs, äga motsvarande tillämpning.*	*Har* de handlingar som avses i första stycket tillställts *en* ny förmyndare, åligger det denne att inom två månader därefter till överförmyndaren återställa handlingarna. Överförmyndaren skall vid handlingarnas överlämnande skriftligen erinra förmyndaren härom. Försummar förmyndaren att återställa handlingarna, *tillämpas bestämmelserna* i 10 § om påföljd av försummelse *som avses där.*

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Skall åtgärd, *varom* i första stycket *sägs, vidtagas* av överförmyndaren, och *varder* den avgående förmyndarens förvaltning godkänd av myndlingen eller ny förmyndare, innan handlingarna tillställts honom, *vare* godkännandet utan verkan.	Skall åtgärd *som avses* i första stycket *vidtas* av överförmyndaren, och *blir* den avgående förmyndarens förvaltning godkänd av myndlingen eller ny förmyndare, innan handlingarna tillställts honom, *är* godkännandet utan verkan. *Bestämmelserna i första—tredje styckena om förmyndare och omyndig tillämpas också i fråga om god man, förvaltare och huvudman.*
	13 §
När förmyndarens befattning upphört, *skola* de rörande *förmynderskapet* förda räkenskaper samt de betalningsbevis och andra handlingar, som *finnas* förvarade till styrkande av särskilda poster i räkenskaperna, av förmyndaren hållas *för granskning tillgängliga å* tid och ort som i händelse av tvist *bestämmas* av överförmyndaren. Sedan tiden för väckande av talan om ersättning mot förmyndaren gått till ända eller, *där* sådan talan väckts, målet blivit avgjort genom laga kraft ägande dom, *skola* nämnda räkenskaper och handlingar *utgivas* till den som *äger mottaga* redovisning för förmyndarens förvaltning.	När förmyndarens, *gode mannens eller förvaltarens* befattning *har* upphört, *skall* de rörande *uppdraget* förda räkenskaper samt de betalningsbevis och andra handlingar, som *finns* förvarade till styrkande av särskilda poster i räkenskaperna, av förmyndaren, *gode mannen eller förvaltaren* hållas *tillgängliga för granskning på den* tid och ort som i händelse av tvist *bestäms* av överförmyndaren. Sedan tiden för väckande av talan om ersättning mot förmyndaren, *gode mannen eller förvaltaren* gått till ända eller, *om* sådan talan väckts, målet blivit avgjort genom laga kraft ägande dom, *skall* nämnda räkenskaper och handlingar *utges* till den som *skall ta emot* redovisning för förmyndarens, *gode mannens eller förvaltarens* förvaltning.
	14 §
Vad i 5—13 §§ *stadgas* om förmyndare, skall om förmyndaren är död, *äga motsvarande tillämpning å hans* dödsbo eller, *därest hans kvarlåtenskap* är avträdd till konkurs, konkursförvaltningen.	Vad *som* i 5—13 §§ *föreskrivs* om förmyndare, *god man och förvaltare* skall, om förmyndaren, *gode mannen eller förvaltaren* är död, *tillämpas på dennes* dödsbo eller, *om kvarlåtenskapen* är avträdd till konkurs, konkursförvaltningen.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
17 kap. Om tillsyn över *förmyndarens förvaltning*	17 kap. Om tillsyn över *förvaltningen*
	7 §
Upphävd genom lag 1974:1038.	*Bestämmelserna i 1—6 §§ om förmyndare och omyndig tillämpas också i fråga om god man, förvaltare och huvudman.*
19 kap. Om överförmyndare	19 kap. Om överförmyndare
	17 §
Överförmyndare och överförmyndarnämnd *äro* skyldiga att föra bok angående de förmynderskap *och* godmanskap som inskrivits och *stå* under deras tillsyn. Över ärenden rörande förmynderskap, *vilka* ej inskrivits, skall särskild förteckning föras.	Överförmyndare och överförmyndarnämnd *är* skyldiga att föra bok angående de förmynderskap, godmanskap *och förvaltarskap* som *har* inskrivits och *står* under deras tillsyn. Över ärenden rörande förmynderskap, *som* ej inskrivits, skall särskild förteckning föras.
20 kap. Vissa gemensamma bestämmelser om rättegången	20 kap. Vissa gemensamma bestämmelser om rättegången
	1 §[1]
I mål om faderskap, vårdnad, umgängesrätt, underhåll *och omyndighetsförklaring eller dess hävande äga* 15 kap. 29, 30 och 33 a §§ giftermålsbalken *motsvarande tillämpning.*	I mål om faderskap, vårdnad, umgängesrätt *eller* underhåll *tillämpas* 15 kap. 29, 30 och 30 a §§ giftermålsbalken.
	2 §[1]
Vistas den, mot vilken talan enligt denna balk riktas, på okänd ort, skall hans rätt i saken bevakas av god man enligt *18* kap. Detsamma gäller, om han vistas på känd ort utom riket men stämningen eller andra handlingar i målet ej *kunna* delges honom eller han underlåter att ställa ombud för sig och särskilda skäl *föreligga* att förordna god man. *Gode mannen*	Vistas den, mot vilken talan enligt denna balk riktas, på okänd ort, skall hans rätt i saken bevakas av god man enligt *11* kap. Detsamma gäller, om han vistas på känd ort utom riket men stämningen eller andra handlingar i målet ej *kan* delges honom eller han underlåter att ställa ombud för sig och särskilda skäl *föreligger* att förordna god man.

[1] Senaste lydelse 1976:612

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
skall samråda med part för vilken han har förordnats, i den mån det kan ske.	
I fråga om ersättning till god man som avses i första stycket gäller vad som föreskrives i 10 kap. 13 § om ersättning åt rättegångsbiträde.	*Har ansökan om förvaltare gjorts beträffande någon som uppenbarligen inte förstår vad saken gäller eller skulle lida skada av att få del av ansökningen, skall rätten förordna en god man enligt 11 kap. att företräda honom eller henne i ärendet och bevaka hans eller hennes rätt.*
Rättegångsbalkens bestämmelser om hämtning av part äga motsvarande tillämpning på den som i annan egenskap än vittne eller sakkunnig skall höras i mål eller ärende som avses i denna balk.	*En god man som avses i första eller andra stycket skall samråda med den part för vilken han har förordnats, i den mån det skan ske.*
Då fråga är om omyndighetsförklaring, bör iakttagas att förordnande om skyldighet att inställa sig personligen ej ges beträffande den som avses med ansökningen, om inställelsen skulle kunna medföra men eller fara för honom.	
	2 a §
	Har ansökan gjorts om förvaltare och föreligger inte fall som avses i 2 § andra stycket, skall rätten förordna ett biträde att bevaka den enskildes rätt i ärendet, om det inte är uppenbart att ett biträde inte behövs. Ett rättegångsbiträde skall också förordnas, om den som har förvaltare begär att förvaltarskapet skall upphöra eller ändras och det inte är uppenbart att ett biträde inte behövs.
	2 b §
	Den som har förordnats till god man enligt 2 § eller rättegångsbiträde enligt 2 a § har efter rättens prövning rätt till skälig ersättning av allmänna medel för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget har krävt. Kostnaden skall stanna på staten, såvida inte motparten till den, för vilken god man eller rättegångsbiträde har förordnats, skäligen bör

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	åläggas att ersätta staten kostnaden.
	2 c §
	Rättegångsbalkens bestämmelser om hämtning av part tillämpas också på den som i annan egenskap än vittne eller sakkunnig skall höras i mål eller ärende som avses i denna balk.
	5 §[1]
Bestämmelserna i 3 och 4 §§ om förmyndare och förmynderskap *gälla* i tillämpliga delar beträffande god man och godmanskap. Härvid *skola* bestämmelserna om omyndig, hans make och närmaste *fränder, då* fråga *är* om godmanskap som avses i *18* kap. 3 eller 4 §, gälla den, för vilken god man förordnats, *samt* dennes make och närmaste *fränder. Då* fråga *är* om godmanskap för omyndig, har i ärende som avses i 3 § även förmyndaren sådan behörighet som anges där.	Bestämmelserna i 3 och 4 §§ om förmyndare och förmynderskap *gäller* i tillämpliga delar beträffande god man och godmanskap *samt förvaltare och förvaltarskap.* Härvid *skall* bestämmelserna om omyndig, hans make och närmaste *anhöriga, när det är* fråga om godmanskap som avses i *11* kap. 3 eller 4 §, gälla den för vilken god man har förordnats *och* dennes make och närmaste *släktingar samt i fråga om förvaltarskap den för vilken förvaltare har förordnats och dennes make och närmaste släktingar. Är det* fråga om godmanskap för *en* omyndig, har i ärende som avses i 3 § även förmyndaren sådan behörighet som anges där.
	8 §[1]
Beslut *eller dom,* som *i mål om omyndighetsförklaring eller* i ärende om förmynderskap *eller* godmanskap enligt denna balk meddelas av överförmyndaren eller rätten, länder till efterrättelse utan hinder av att *talan föres däremot.* Vad som nu har sagts gäller ej rättens avgörande, varigenom avtal om sammanlevnad i oskiftat bo *häves* eller förmyndare *eller* god man *dömes* till utgivande av försuttet vite.	Beslut som i ärende om förmynderskap, godmanskap *eller förvaltarskap* enligt denna balk meddelas av överförmyndaren eller rätten länder till efterrättelse utan hinder av att *beslutet överklagas.* Vad som nu har sagts gäller ej rättens avgörande, varigenom avtal om sammanlevnad i oskiftat bo *hävs* eller förmyndare, god man *eller förvaltare döms* till utgivande av försuttet vite.

[1] Senaste lydelse 1976:612

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	11 §[1]
Mot beslut som *underrätt* har meddelat under rättegången i frågor som avses i 6 kap. 20 §, 7 kap. 15 §, 10 kap. *14 §*, 11 kap. *15 eller 16 § eller 18 kap. 14 §*, skall *talan föras* särskilt.	Beslut som *tingsrätten* har meddelat under rättegången i frågor som avses i 6 kap. 20 §, 7 kap. 15 §, 10 kap. *15 eller 16 § eller* 11 kap. *19 § eller 21 § andra stycket* skall *överklagas* särskilt.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.
2. Den som vid ikraftträdandet är omyndigförklarad enligt äldre bestämmelser skall tills vidare, dock längst till utgången av år 1989, anses ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § i dess nya lydelse. Härvid skall förmyndaren anses vara förvaltare med uppdrag att bevaka huvudmannens rätt, förvalta huvudmannens egendom och sörja för hans eller hennes person.
3. Förordnande av god man som har skett enligt äldre bestämmelser skall anses ha meddelats enligt motsvarande nya bestämmelser i 11 kap.

2. Förslag till Lag om ändring i regeringsformen

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 2 § regeringsformen skall ha följande lydelse

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	3 kap 2 §
Rösträtt vid val till riksdagen tillkommer svensk medborgare som är bosatt i riket. Om rösträtt för svensk medborgare som ej är bosatt i riket finns bestämmelser i lag. Den som icke har uppnått aderton års ålder senast på valdagen *eller som är omyndigförklarad av domstol* har ej rösträtt.	Rösträtt vid val till riksdagen tillkommer svensk medborgare som är bosatt i riket. Om rösträtt för svensk medborgare som ej är bosatt i riket finns bestämmelser i lag. Den som icke har uppnått aderton års ålder senast på valdagen har ej rösträtt.

Frågan huruvida rösträtt enligt första stycket föreligger avgöres på grundval av en före valet upprättad röstlängd.

Denna lag träder i kraft den

[1] Senaste lydelse 1983:485

3. Förslag till Lag om ändring i vallagen (1972:620).

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 3 § och 4 kap. 2 § vallagen (1972:620) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 kap. 3 §[1]	
Vid tillämpning av 2 § beräknas antalet röstberättigade på grundval av stommarna till mantalslängderna för året. Vid beräkningen anses som röstberättigad varje svensk medborgare som fyllt eller senare under kalenderåret fyller aderton år *och som ej på grund av domstols förklaring är eller efter uppnådd myndighetsålder skall förbli omyndig.*	Vid tillämpning av 2 § beräknas antalet röstberättigade på grundval av stommarna till mantalslängderna för året. Vid beräkningen anses som röstberättigad varje svensk medborgare som fyllt eller senare under kalenderåret fyller aderton år.

4 kap. 2 §[1]

I allmän röstlängd tas upp svensk medborgare som den 1 juni enligt länsstyrelsens personband är kyrkobokförd i valdistriktet och som har fyllt eller före den 1 september det år röstlängden upprättas fyller sjutton år. Om en beslutad ändring i den kommunala indelningen skall träda i kraft vid följande årsskifte, tas i längden upp den som skall vara kyrkobokförd i distriktet enligt den nya indelningen.

Under de förutsättningar som i första stycket anges för svenska medborgare tas i röstlängden upp även de utlänningar som enligt länsstyrelsens personband har varit kyrkobokförda i riket den 1 november de tre åren närmast före valåret.

Den som den 1 juni enligt länsstyrelsens personband på grund av domstols förklaring är eller efter uppnådd myndighetsålder skall förbli omyndig tas dock ej upp i längden.

För den som ej fyllt aderton år den 1 september det år röstlängden upprättas antecknas den dag då han blir röstberättigad.

För utlänningar antecknas att rösträtt ej föreligger vid val till riksdagen.

Denna lag träder i kraft den

[1] Senaste lydelse 1985:203

4. Förslag till Lag om ändring i kommunallagen (1977:179)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 3 § kommunallagen (1977:179) skall ha föjande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 kap. 3 §	
Rösträtt vid val av ledamöter och suppleanter i kommunfullmäktige har den som är kyrkobokförd i kommunen och som har uppnått aderton års ålder senast på valdagen. *Den som är omyndigförklarad av domstol har dock ej rösträtt.* Den som ej är svensk medborgare har rösträtt endast om han har varit kyrkobokförd i riket den 1 november de tre åren närmast före valåret. Varje röstberättigad har en röst.	Rösträtt vid val av ledamöter och suppleanter i kommunfullmäktige har den som är kyrkobokförd i kommunen och som har uppnått aderton års ålder senast på valdagen. Den som ej är svensk medborgare har rösträtt endast om han har varit kyrkobokförd i riket den 1 november de tre åren närmast före valåret. Varje röstberättigad har en röst.

Rösträtt vid val av ledamöter och suppleanter i landsting har den som är röstberättigad vid val av ledamöter och suppleanter i kommunfullmäktige i kommun inom landstingskommunen.

Frågan huruvida rösträtt enligt första och andra styckena föreligger avgöres på grundval av en före valet upprättad röstlängd.

Denna lag träder i kraft den

5. Förslag till Lag om ändring i lagen (1982:1052) om församlingar och kyrkliga samfälligheter.

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 3 § lagen (1982:1052) om församlingar och kyrkliga samfälligheter skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 kap. 3 §	
Rösträtt vid val av ledamöter och suppleanter i kyrkofullmäktige har den som är kyrkbokförd i församlingen, är medlem av svenska kyrkan och har uppnått arton års ålder senast på valdagen. *Den*	Rösträtt vid val av ledamöter och suppleanter i kyrkofullmäktige har den som är kyrkobokförd i församlingen, är medlem av svenska kyrkan och har uppnått arton års ålder senast på valdagen. Den

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
som är omyndigförklarad av domstol har dock inte rösträtt. Den som inte är svensk medborgare har rösträtt endast om han eller hon har varit kyrkobokförd i riket den 1 november de tre åren närmast före valåret. Varje röstberättigad har en röst.	som inte är svensk medborgare har rösträtt endast om han eller hon har varit kyrkobokförd i riket den 1 november de tre åren närmast före valåret. Varje röstberättigad har en röst.

Den som är kyrkobokförd i en icke-territoriell församling har inte rösträtt vid val av ledamöter och suppleanter i kyrkofullmäktige i annan församling.

Frågan huruvida rösträtt enligt första och andra styckena föreligger avgörs på grundval av en före valet upprättad röstlängd.

Denna lag träder i kraft den

6. Förslag till Lag om ändring i tryckfrihetsförordningen

Härigenom föreskrivs att 11 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
11 kap. 3 §[1]	
Har någon som laga ställföreträdare för juridisk person eller som förmyndare *eller* god man att svara för enskilt anspråk på grund av tryckfrihetsbrott, *må* anspråket göras gällande även mot den juridiska personen eller mot den, för vilken förmyndaren eller gode mannen förordnats, om och i den omfattning sådant anspråk eljest enligt lag *må* göras gällande.	Har någon som laga ställföreträdare för juridisk person eller som förmyndare, god man *eller förvaltare* att svara för enskilt anspråk på grund av tryckfrihetsbrott, *får* anspråket göras gällande även mot den juridiska personen eller mot den, för vilken förmyndaren, gode mannen *eller förvaltaren* förordnats, om och i den omfattning sådant anspråk eljest enligt lag *får* göras gällande.

Denna lag träder i kraft den

[1] Senaste lydelse 1982:941

7. Förslag till Lag om ändring i giftermålsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om giftermålsbalken
dels att 2 kap. 2 § skall upphöra att gälla,
dels att 3 kap. 2 §, 5 kap. 14 §, 6 kap. 4 § och 15 kap. 31 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 kap. 2 §[1]	
Den som varken är eller skall vara kyrkobokförd i riket skall vid hindersprövningen förete det intyg av utländsk myndighet om sin behörighet att ingå äktenskapet som han kan anskaffa.	
Fordras tillstånd *eller samtycke* till äktenskap enligt 2 kap. 1 *eller 2 §* eller 3 § andra stycket, skall bevis om sådant tillstånd *eller samtycke* företes vid hindersprövningen.	Fordras tillstånd till äktenskap enligt 2 kap. 1 eller 3 § andra stycket skall bevis om sådant tillstånd företes vid hindersprövningen.
5 kap. 14 §[2]	
Kan den ena maken på grund av sjukdom eller bortavaro inte själv sköta sina angelägenheter och fattas medel för familjens underhåll, får den andra maken i behövlig omfattning lyfta den sjuke eller bortavarande makens inkomst och avkastningen av den makens egendom samt kvittera ut banktillgodohavanden och andra penningmedel. Vad som har sagts nu om makes behörighet gäller dock ej, om sammanlevnaden mellan makarna har upphört eller om fullmäktig, förmyndare *eller* god man finns för den sjuke eller bortavarande maken.	Kan den ena maken på grund av sjukdom eller bortavaro inte själv sköta sina angelägenheter och fattas medel för familjens underhåll, får den andra maken i behövlig omfattning lyfta den sjuke eller bortavarande makens inkomst och avkastningen av den makens egendom samt kvittera ut banktillgodohavanden och andra penningmedel. Vad som har sagts nu om makes behörighet gäller dock ej, om sammanlevnaden mellan makarna har upphört eller om fullmäktig, förmyndare, god man *eller förvaltare* finns för den sjuke eller bortavarande maken.
Rättshandling som avses i första stycket är bindande för den sjuke eller bortavarande maken även om medlen inte behövdes för familjens underhåll, såvida tredje man varken insåg eller borde ha insett att behovet ej förelåg.	
6 kap. 4 §[3]	
Make må ej avhända sig eller låta inteckna fast egendom, vari andra maken har giftorätt, utan att	*En make får inte* avhända sig eller låta inteckna fast egendom, vari andra maken har giftorätt,

[1] Senaste lydelse 1973:645
[2] Senaste lydelse 1978:854
[3] Senaste lydelse 1970:999

Nuvarande lydelse

denne skriftligen med två vittnen samtycker därtill. Är andra maken omyndig eller bortovarande, *ankomme* på *förmyndare eller god man* att *giva* samtycke, *varom nyss är sagt*. Särskilt samtycke *vare ej erforderligt*, om den make, som vill *företaga* åtgärden är förmyndare *eller* god man för andra maken.

Har make avhänt sig fast egendom utan erforderligt samtycke, *vare* åtgärden *ogill*, om andra maken eller dennes förmyndare *eller* gode man väcker *klander därå; han instämme dock sin* talan inom tre månader, sedan *han* fick kännedom om åtgärden, och senast inom ett år, efter det lagfart beviljades.

Vad i denna paragraf *är stadgat* om fast egendom *skall äga motsvarande tillämpning i avseende å tomträtt; och skall vad i* andra *stycket sägs* om lagfart gälla *om* inskrivning.

Föreslagen lydelse

utan att denne skriftligen med två vittnen samtycker därtill. Är andra maken omyndig eller bortovarande *eller har en förvaltare förordnats för honom eller henne, ankommer det* på *förmyndaren, god man eller förvaltaren* att *lämna sådant* samtycke. Särskilt samtycke *behövs inte*, om den make som vill *företa* åtgärden är förmyndare, god man *eller förvaltare* för *den* andra maken.

Har *en* make avhänt sig fast egendom utan erforderligt samtycke, *är* åtgärden *ogiltig*, om andra maken eller dennes förmyndare, gode man *eller förvaltare* väcker *klandertalan. Sådan* talan *skall väckas* inom tre månader, sedan *andra maken, förmyndaren, gode mannen eller förvaltaren* fick kännedom om åtgärden, och senast inom ett år efter det lagfart beviljades.

Vad *som föreskrivs* i denna paragraf om fast egendom *gäller i tillämpliga delar tomträtt, varvid* andra *styckets föreskrift* om lagfart *skall* gälla inskrivning.

15 kap. 31 §[1]

Vistas den, mot vilken talan enligt denna balk riktas, på okänd ort, skall hans rätt i saken bevakas av god man som *sägs* i *18* kap. föräldrabalken. Detsamma gäller, om han vistas på känd ort utom riket men stämningen eller andra handlingar i målet ej kan delges honom eller han underlåter att ställa ombud för sig och särskilda skäl föreligger att förordna god man. Gode mannen skall samråda med part för vilken han förordnats i den mån det kan ske.

Vistas den, mot vilken talan enligt denna balk riktas, på okänd ort, skall hans rätt i saken bevakas av god man som *avses* i *11* kap. föräldrabalken. Detsamma gäller, om han vistas på känd ort utom riket men stämningen eller andra handlingar i målet ej kan delges honom eller han underlåter att ställa ombud för sig och särskilda skäl föreligger att förordna god man. Gode mannen skall samråda med part för vilken han förordnats i den mån det kan ske.

[1] Senaste lydelse 1978:854

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
I fråga om ersättning till god man som avses i första stycket skall gälla vad i *10* kap. *13 §* föräldrabalken stadgas angående ersättning åt rättegångsbiträde.	I fråga om ersättning till god man som avses i första stycket skall gälla vad i *20* kap. *2 b §* föräldrabalken stadgas angående ersättning åt rättegångsbiträde.

Denna lag träder i kraft den

8. Förslag till Lag om ändring i ärvdabalken

Härigenom föreskrivs att 12 kap. 9 och 11 §§, 17 kap. 2 §, 18 kap. 2 §, 19 kap. 1 och 18 §§, 20 kap. 8 § samt 24 kap. 4 och 5 §§ ärvdabalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
12 kap. 9 §	
Om nyttjanderättshavaren genom vanvård av egendomen eller genom annat otillbörligt förfarande uppenbarligen äventyrar ägarens bästa, *må* rätten på ansökan ålägga honom att ställa säkerhet för egendomen eller *ock* förordna, att denna skall ställas under vård och förvaltning av god man som avses i *18* kap. föräldrabalken.	Om nyttjanderättshavaren genom vanvård av egendomen eller genom annat otillbörligt förfarande uppenbarligen äventyrar ägarens bästa, *får* rätten på ansökan ålägga honom att ställa säkerhet för egendomen eller *också* förordna, att denna skall ställas under vård och förvaltning av god man som avses i *11 kap.* föräldrabalken.
För skada, som nyttjanderättshavaren uppsåtligen eller av vårdslöshet *tillskyndat* ägaren, skall ersättning *gäldas*, då nyttjanderätten upphör eller egendomen *ställes* under vård och förvaltning av god man.	För skada, som nyttjanderättshavaren uppsåtligen eller av vårdslöshet *vållat* ägaren, skall ersättning *betalas*, då nyttjanderätten upphör eller egendomen *ställs* under vård och förvaltning av god man.
11 §	
Skall enligt testamente någon njuta avkomst av egendom i kvarlåtenskapen och egendomen, till betryggande av hans rätt, sättas under särskild vård, skall den, där ej annat följer av testamentet, ställas under förvaltning av god man som avses i *18* kap. föräldrabalken.	Skall enligt testamente någon njuta avkomst av egendom i kvarlåtenskapen och egendomen, till betryggande av hans rätt, sättas under särskild vård, skall den, där ej annat följer av testamentet, ställas under förvaltning av god man som avses i *11* kap. föräldrabalken.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

17 kap. 2 §

Avsäger sig arvinge, genom godkännande av testamente eller eljest, skriftligen hos arvlåtaren sin rätt till arv, är det gällande. Bröstarvinge äger dock utfå sin laglott, med mindre han avstått från denna mot skäligt vederlag eller ock egendom, svarande mot laglotten, tillkommer arvingens make enligt testamente eller tillfaller hans avkomlingar enligt lag eller enligt testamente med föreskrift om fördelning på sätt om bröstarv är stadgat.

Ej må underårig avsäga sig arv, *ej heller omyndigförklarad* utan förmyndarens skriftliga samtycke.

Där ej annat framgår av omständigheterna, gäller arvsavsägelse *ock* mot arvingens avkomlingar.

En underårig får inte avsäga sig arv utan förmyndarens skriftliga samtycke.

Om något annat *inte* framgår av omständigheterna, gäller arvsavsägelse *också* mot arvingens avkomlingar.

18 kap. 2 §[1]

Till dess att egendomen har tagits om hand av samtliga dödsbodelägare eller av den som i annat fall har att förvalta boet, skall egendomen, om den ej står under vård av förmyndare, syssloman eller annan, vårdas av delägare som sammanbodde med den avlidne eller annars kan ta hand om egendomen. Den som har tagit hand om egendomen skall genast underrätta övriga delägare om dödsfallet och, om det behövs god man för någon delägare, göra anmälan hos rätten enligt *18* kap. föräldrabalken. Vad som har sagts om delägare gäller också efterlevande make som inte är delägare.

Till dess att egendomen har tagits om hand av samtliga dödsbodelägare eller av den som i annat fall har att förvalta boet, skall egendomen, om den ej står under vård av förmyndare, syssloman eller annan, vårdas av delägare som sammanbodde med den avlidne eller annars kan ta hand om egendomen. Den som har tagit hand om egendomen skall genast underrätta övriga delägare om dödsfallet och, om det behövs god man för någon delägare, göra anmälan hos rätten enligt *11* kap. föräldrabalken. Vad som har sagts om delägare gäller också efterlevande make som inte är delägare.

Finns det inte någon som sålunda tar hand om den dödes egendom, skall medlem av hushållet som den döde tillhörde, hyresvärd eller annan som är närmast till det ta hand om egendomen samt tillkalla delägare eller anmäla dödsfallet till socialnämnden. Då anmälan skett eller förhållandet på annat sätt blir känt, skall socialnämnden, om det behövs, göra vad som enligt första stycket åligger delägare. För kostnaderna med anledning av detta har kommunen rätt till ersättning av boet.

[1] Senaste lydelse 1981:359

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	19 kap. 1 §
Då dödsbodelägare begär det, skall rätten förordna, att egendomen skall avträdas till förvaltning av boutredningsman, samt utse någon att i sådan egenskap *handhava* förvaltningen. Har någon genom testamente blivit utsedd att i *avseende å* förvaltningen träda i arvingars och universella testamentstagares ställe (testamentsexekutor), äger jämväl han påkalla beslut som nu är sagt. Sådant beslut skall *ock* meddelas på begäran av den som erhållit legat eller äger föra talan om fullgörande av ändamålsbestämmelse, där det prövas nödigt för legatets eller ändamålsbestämmelsens verkställande, eller på begäran av borgenär eller den som står i ansvar för betalning av gäld efter den döde, där det måste *antagas* att dödsboet är på obestånd eller att sökandens rätt eljest äventyras. Är dödsbodelägare eller den som erhållit legat omyndig eller har enligt *18* kap. 3 *eller* 4 § föräldrabalken god man förordnats för honom, skall dödsboet avträdas till förvaltning av boutredningsman, om överförmyndaren begär det och rätten finner skäl därtill.	Då dödsbodelägare begär det, skall rätten förordna, att egendomen skall avträdas till förvaltning av boutredningsman, samt utse någon att i sådan egenskap *handha* förvaltningen. Har någon genom testamente blivit utsedd att i *fråga om* förvaltningen träda i arvingars och universella testamentstagares ställe (testamentsexekutor), äger jämväl han påkalla beslut som nu är sagt. Sådant beslut skall *också* meddelas på begäran av den som erhållit legat eller äger föra talan om fullgörande av ändamålsbestämmelse, där det prövas nödigt för legatets eller ändamålsbestämmelsens verkställande, eller på begäran av borgenär eller den som står i ansvar för betalning av gäld efter den döde, där det måste *antas* att dödsboet är på obestånd eller att sökandens rätt eljest äventyras. Är dödsbodelägare eller den som erhållit legat omyndig eller har enligt *11* kap. 3, 4 *eller* 7 § föräldrabalken god man *eller förvaltare* förordnats för honom, skall dödsboet avträdas till förvaltning av boutredningsman, om överförmyndaren begär det och rätten finner skäl därtill.
Skall enligt testamente egendomen vara undantagen delägarnas förvaltning, men är testamentsexekutor ej utsedd eller kan den utsedde ej utföra uppdraget, skall rätten, då ansökan *göres* av någon vars rätt är beroende av utredningen eller förhållandet eljest *varder kunnigt*, meddela beslut som i första stycket *sägs*.	Skall enligt testamente egendomen vara undantagen delägarnas förvaltning, men är testamentsexekutor ej utsedd eller kan den utsedde ej utföra uppdraget, skall rätten, då ansökan *görs* av någon vars rätt är beroende av utredningen eller förhållandet eljest *blir känt*, meddela beslut som *avses* i första stycket.
Beslut enligt denna paragraf *må* grundas *jämväl å* testamente som ej vunnit laga kraft.	Beslut enligt denna paragraf *får* grundas *även på* testamente som ej vunnit laga kraft.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
18 §	
Boutredningsman är pliktig att ersätta skada, som han uppsåtligen eller av vårdslöshet *tillskyndat* dödsboet eller någon, vars rätt är beroende av utredningen.	Boutredningsman är pliktig att ersätta skada, som han uppsåtligen eller av vårdslöshet *vållat* dödsboet eller någon, vars rätt är beroende av utredningen.
Äro flera utredningsmän ersättningspliktiga, *svara* de *en för alla och alla för en.* Ersättningsbeloppet skall utredningsmännen emellan slutligen fördelas efter den större eller mindre skuld som prövas ligga envar av dem till last.	*Är* flera utredningsmän ersättningspliktiga, *svara* de *solidariskt.* Ersättningsbeloppet skall utredningsmännen emellan slutligen fördelas efter den större eller mindre skuld som prövas ligga envar av dem till last.
Om skyldighet att hos bank nedsätta eller inbetala värdehandlingar och penningmedel, som *tillkomma* omyndig eller den för vilken god man förordnats, stadgas i föräldrabalken.	Om skyldighet att hos bank nedsätta eller inbetala värdehandlingar och penningmedel, som *tillkommer* omyndig eller den för vilken god man *eller förvaltare* förordnats, stadgas i föräldrabalken.
20 kap. 8 §[1]	
Bouppteckning skall inom en månad efter upprättandet jämte bestyrkt avskrift för registrering *ingivas* till rätten i den ort där den döde skolat svara i tvistemål i allmänhet eller, om behörig domstol ej sålunda *finnes*, till Stockholms tingsrätt. *Äro* flera bouppteckningar, *skola* de *ingivas* samtidigt; och skall tiden härför räknas från det den sista bouppteckningen upprättades.	Bouppteckning skall inom en månad efter upprättandet jämte bestyrkt avskrift för registrering *ges in* till rätten i den ort där den döde skolat svara i tvistemål i allmänhet eller, om behörig domstol ej sålunda *finns*, till Stockholms tingsrätt. *Finns det* flera bouppteckningar, *skall* de *ges in* samtidigt; och skall tiden härför räknas från det den sista bouppteckningen upprättades.
Bestyrkt avskrift av bouppteckningen skall förvaras hos rätten.	
Har omyndig del i boet eller *finnes* delägare, för vilken god man skall förordnas, skall ytterligare en bestyrkt avskrift *ingivas* för varje överförmyndare som skall ha tillsyn över ifrågavarande förmynderskap eller godmanskap. Är bouppteckningen av vidlyftig beskaffenhet, *må* denna avskrift omfatta endast erforderliga delar.	Har omyndig del i boet *eller är någon för vilken förvaltare enligt föräldrabalken har förordnats delägare* eller *finns* delägare, för vilken god man skall förordnas, skall ytterligare en bestyrkt avskrift *ges in* för varje överförmyndare som skall ha tillsyn över ifrågavarande förmynderskap, *förvaltarskap* eller godmanskap. Är bouppteckning-

[1] Senaste lydelse 1974:1039

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	en av vidlyftig beskaffenhet, *får* denna avskrift omfatta endast erforderliga delar.
Äro ej erforderliga avskrifter ingivna, *skola* sådana *tagas* på boets bekostnad.	*Är inte* erforderliga avskrifter ingivna, *skall* sådana *tas* på boets bekostnad.

24 kap. 4 §

Träder efterlevande make, som deltagit i avtalet, i nytt gifte, eller dör delägare och efterlämnar han såsom dödsbodelägare någon, som ej deltagit i avtalet, skall detta, om uppsägning sker inom fyra månader därefter, upphöra att gälla tre månader efter uppsägningen.

Där förmyndare *eller* god man deltagit i avtalet, skall vid förmynderskapets *eller* godmanskapets upphörande rätt till uppsägning som i första stycket *sägs* tillkomma den *å* vars vägnar avtalet slutits.	*Om* förmyndare, god man *eller förvaltare* deltagit i avtalet, skall vid förmynderskapets, godmanskapets *eller förvaltarskapets* upphörande rätt till uppsägning som *avses* i första stycket tillkomma den *på* vars vägnar avtalet slutits.

5 §

Har, efter det avtal om sammanlevnad i oskiftat bo slutits, väsentlig ändring inträtt i de förhållanden som därvid *voro* avgörande, eller *finnes* avtalet av annan särskild orsak ej böra bestå, *må* rätten på delägares talan förklara, att avtalet skall upphöra att gälla.	Har, efter det avtal om sammanlevnad i oskiftat bo slutits, väsentlig ändring inträtt i de förhållanden som därvid *var* avgörande, eller *befinns* avtalet av annan särskild orsak ej böra bestå, *får* rätten på delägares talan förklara, att avtalet skall upphöra att gälla.
Om hävande av avtal, vars fortsatta bestånd medför äventyr för delägare som är omyndig eller för vilken god man är förordnad, är särskilt stadgat.	Om hävande av avtal, vars fortsatta bestånd medför äventyr för delägare som är omyndig eller för vilken god man *eller förvaltare* är förordnad, är särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft den

9. Förslag till Lag om ändring i lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden

Härigenom föreskrivs att 11 § lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
11 §[1]	
Har egendom i dödsbo, vilken förvaltats av god man, *som i 11 kap kap. 4 § lagen om förmynderskap sägs*, efter preskription av rätt att *taga* arv eller testamente eller *ock eljest* tillfallit fonden, *vare* han *pliktig* fullgöra vad enligt 8 § första stycket åligger god man, som där avses.	Har egendom i dödsbo, vilken förvaltats av god man *eller förvaltare enligt föräldrabalken*, efter preskription av rätt att *ta* arv eller testamente eller *annars* tillfallit fonden, *är den gode mannen eller förvaltaren skyldig att* fullgöra vad *som* enligt 8 § första stycket åligger *en* god man som där avses.

Denna lag träder i kraft den

10. Förslag till Lag om ändring i jordabalken

Härigenom föreskrivs att 18 kap. 3 § jordabalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
18 kap. 3 §	
Bestämmelserna i 1 och 2 §§ äger ej tillämpning, om	
1. handling på vilken äganderätten grundats är förfalskad eller på rätte ägarens vägnar utfärdad av någon som saknade behörighet därtill eller är ogiltig såsom tillkommen under sådant tvång som avses i 28 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område,	
2. rätte ägaren, när han utfärdade den handling på vilken äganderätten grundats, var i konkurs eller omyndig eller handlade under inflytande av rubbad självverksamhet,	2. rätte ägaren, när han utfärdade den handling på vilken äganderätten grundats, var i konkurs eller omyndig eller handlade under inflytande av rubbad självverksamhet *eller inte hade rätt att bestämma över fastigheten på grund av att*

[1] Senaste lydelse 1933:318.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	en förvaltare enligt föräldrabalken var förordnad för honom,

3. förvärvet enligt lag är ogiltigt, enär det icke skett i föreskriven form eller med iakttagande av andra föreskrivna villkor eller med samtycke av någon vars rätt beröres eller med stöd av tillstånd eller annan åtgärd av domstol eller annan myndighet.

Denna lag träder i kraft den

11. Förslag till Lag om ändring i fastighetsbildningslagen (1970:988)

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 12 § fastighetsbildningslagen (1970:988) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	4 kap. 12 §
Om god man enligt *18 kap. 4 §* föräldrabalken behöver förordnas, skall fastighetsbildningsmyndigheten anmäla detta hos rätten.	Om god man enligt *11 kap. 3 §* föräldrabalken behöver förordnas, skall fastighetsbildningsmyndigheten anmäla detta hos rätten.

Denna lag träder i kraft den

12. Förslag till Lag om ändring lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter.

Härigenom föreskrivs att 10 § lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	10 §
Kallelse och delgivning enligt 9 § *ombesörjes* av den som skall hålla sammanträdet. Denne skall vidare göra anmälan hos rätten, när god man enligt *18 kap. 4 §* föräldrabalken behöver förordnas.	Kallelse och delgivning enligt 9 § *ombesörjs* av den som skall hålla sammanträdet. Denne skall vidare göra anmälan hos rätten, när god man enligt *11 kap. 3 §* föräldrabalken behöver förordnas.

Denna lag träder i kraft den

13. Förslag till Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 13 §, 10 kap. 7 § och 20 kap. 14 § rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 kap. 13 §[1]	
Domare *vare* jävig att handlägga mål:	Domare *är* jävig att handlägga mål:
1. Om han själv är part eller eljest har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada;	
2. om han med part är eller varit gift eller är i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag eller är syskon eller är i det svågerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon, eller om han på liknande sätt är part närstående;	
3. om han till någon, som har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada, står i förhållande, som avses i 2;	
4. om han eller någon honom närstående, som avses i 2, är förmyndare *eller* god man för part eller eljest parts ställföreträdare eller är ledamot av styrelsen för bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning, som är part, eller, då kommun eller annan sådan menighet är part, är ledamot av nämnd eller styrelse, som handhar förvaltningen av den angelägenhet målet rör;	4. om han eller någon honom närstående, som avses i 2, är förmyndare, god man *eller förvaltare* för part eller eljest parts ställföreträdare eller är ledamot av styrelsen för bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning, som är part, eller, då kommun eller annan sådan menighet är part, är ledamot av nämnd eller styrelse, som handhar förvaltningen av den angelägenhet målet rör;
5. om han eller någon honom närstående, som sägs i 2, till någon, som har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada, står i förhållande, som avses i 4;	
6. om han är parts vederdeloman, dock ej om parten sökt sak med honom för att göra honom jävig;	
7. om han i annan rätt såsom domare eller befattningshavare fattat beslut, som rör saken, eller hos annan myndighet än domstol eller såsom skiljeman tagit befattning därmed;	
8. om han i saken såsom rättegångsombud fört parts talan eller biträtt part eller vittnat eller varit sakkunnig; eller	

[1] Senaste lydelse 1973:240

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
9. om eljest särskild omständighet föreligger, som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i målet.	
10 kap. 7 §	
Tvist på grund av förmyndares *eller* god mans förvaltning *må* väckas vid den rätt, där förmynderskapet *eller* godmanskapet är eller senast varit inskrivet, eller *ock* vid rätten i den ort, där förvaltningen förts.	Tvist på grund av förmyndares, god mans *eller förvaltares* förvaltning *får* väckas vid den rätt där förmynderskapet, godmanskapet *eller förvaltarskapet* är eller senast varit inskrivet, eller *också* vid rätten i den ort där förvaltningen förts.
Har någon eljest haft annans egendom till förvaltning, *må* tvist på grund av förvaltningen väckas vid rätten i den ort, där förvaltningen förts.	Har någon eljest haft annans egendom till förvaltning, *får* tvist på grund av förvaltningen väckas vid rätten i den ort där förvaltningen förts.
20 kap. 14 §[1]	
Är målsäganden omyndig och rör brottet egendom, varöver han ej råder, eller rättshandling, som han ej själv äger ingå, *äge* hans ställföreträdare angiva brottet eller tala därå. Rör brottet den omyndiges person, *äge* den som har vårdnaden om honom angiva brottet eller tala därå. Vad i 11 kap. 2—5 §§ är stadgat om part och ställföreträdare i tvistemål *äge motsvarande tillämpning* beträffande målsägande, även om han ej för talan.	Är målsäganden omyndig och rör brottet egendom, varöver han ej råder, eller rättshandling, som han ej själv äger ingå, *får* hans ställföreträdare angiva brottet eller tala därå. *Samma rätt har en förvaltare enligt föräldrabalken för en målsägandes räkning när brottet rör egendom eller rättshandling som omfattas av förvaltarens uppdrag.* Rör brottet den omyndiges person, *får* den som har vårdnaden om honom angiva brottet eller tala därå. Vad i 11 kap. 2—5 §§ är stadgat om part och ställföreträdare i tvistemål *tillämpas* beträffande målsägande, även om han ej för talan.
Om rättegångsombud för målsägande *gälle* vad i 12 kap. är stadgat.	Om rättegångsombud för målsägande *gäller* vad i 12 kap. är stadgat.

Denna lag träder i kraft den

[1] Senaste lydelse 1974:239

14. Förslag till Lag om ändring i lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden.

Härigenom föreskrivs att 6 § lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
6 §[1]	
Underrätt är vid handläggning av ärende domför med en lagfaren domare, om ej annat följer av vad som *föreskrives* nedan i denna paragraf.	Underrätt är vid handläggning av ärende domför med en lagfaren domare, om ej annat följer av vad som *föreskrivs* nedan i denna paragraf.
Vid annan handläggning än som sägs i 3 eller 4 § skall rätten *hava* den sammansättning som anges i tredje stycket,	Vid annan handläggning än som sägs i 3 eller 4 § skall rätten *ha* den sammansättning som anges i tredje stycket,
om ärendet är tvistigt,	om ärendet är tvistigt,
om eljest särskild anledning föreligger därtill, eller	om eljest särskild anledning föreligger därtill, eller
om ärendet angår	om ärendet angår
1. medgivande till *äktenskap enligt 2 kap. 2 § giftermålsbalken eller till* åtgärd beträffande makars egendom enligt 6 kap. 6 § *nämnda balk* eller förordnande angående sådan egendoms förvaltning i andra fall,	1. medgivande till åtgärd beträffande makars egendom enligt 6 kap. 6 § *giftermålsbalken* eller förordnande angående sådan egendoms förvaltning i andra fall,
2. *talan mot överförmyndares beslut,*	2. *anordnande eller upphörande av förvaltarskap enligt 11 kap. 7 eller 20 § föräldrabalken,*
3. *nedsättning av bolags aktiekapital eller grundfond eller tillstånd till vinstutdelning i bolag eller till fusion,*	3. *talan mot överförmyndares beslut,*
4. *förvaltning av stiftelse, eller*	4. *nedsättning av bolags aktiekapital eller grundfond eller tillstånd till vinstutdelning i bolag eller till fusion,*
5. *tillstånd till viss förvaltningsåtgärd i annat fall än som avses ovan i detta stycke.*	5. *förvaltning av stiftelse, eller*
	6. *tillstånd till viss förvaltningsåtgärd i annat fall än som avses ovan i detta stycke.*

[1] Senaste lydelse 1984:1032

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
I fall som avses i andra stycket skall rätten bestå av en lagfaren domare och nämndemän, när ärendet skall prövas enligt giftermålsbalken eller föräldrabalken, samt eljest av minst tre och högst fyra lagfarna domare. Har nämndemän säte i rätten äger 15 kap. 29 och 30 §§ giftermålsbalken motsvarande tillämpning.	
Regeringen får för andra fall än som avses i andra stycket föreskriva att ärenden som avser förordnande eller entledigande av förmyndare *eller* god man eller inskrivning av förmynderskap *eller* godmanskap får handläggas av en tjänsteman som inte är lagfaren.	Regeringen får för andra fall än som avses i andra stycket föreskriva att ärenden som avser förordnande eller entledigande av förmyndare, god man *eller förvaltare* eller inskrivning av förmynderskap, godmanskap *eller förvaltarskap* får handläggas av en tjänsteman som inte är lagfaren.

Denna lag träder i kraft den

15. Förslag till Lag om ändring i lagen (1924:322) om vård av omyndigs värdehandlingar.

Härigenom föreskrivs att 15 § lagen (1924:322) om vård av omyndigs värdehandlingar skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	15 §[1]
Vad i den lag *stadgas* skall *äga motsvarande tillämpning* i fråga om vård av värdehandlingar, som *tillhöra* den för vilken god man *förordnats efter vad i 18* kap. 3 eller 4 § föräldrabalken *stadgas, så ock* i fråga om medel, som för *hans* räkning *innestå* hos bank och *ej må uttagas* utan överförmyndarens tillstånd.	Vad *som föreskrivs* i denna lag skall *tillämpas även* i fråga om vård av värdehandlingar som *tillhör* den för vilken god man *enligt 11* kap. 3 eller 4 § föräldrabalken *eller förvaltare enligt samma balk har förordnats, liksom* i fråga om medel som för *huvudmannens* räkning *står inne* hos bank och *inte får tas ut* utan överförmyndarens tillstånd.

Denna lag träder i kraft den

[1] Senaste lydelse 1974:1042

16. Förslag till
Lag om ändring i lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt

Härigenom föreskrivs att 9 och 12 §§ lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
9 §	
I *sammanhang* med förordnande om offentlig auktion *bestämme* rätten *ock, där sådant av* någon delägare *yrkas*, ett pris, *varunder* godset *ej må* försäljas. Är fråga om försäljning av fastighet, *däri* omyndig har del, skall sådant pris *utsättas, ändå att yrkande därom ej framställes.*	I *samband* med *ett* förordnande om offentlig auktion *skall* rätten *också, om det yrkas av* någon delägare, *bestämma* ett pris *under vilket* godset *inte får* försäljas. Är *det* fråga om försäljning av *en* fastighet, *i vilken en* omyndig har del *eller som till någon del förvaltas av en god man eller förvaltare enligt föräldrabalken*, skall *ett* sådant pris *bestämmas, även om det inte yrkas av någon.*
I övrigt *varder* försäljningsvillkoren *bestämda* av gode mannen.	I övrigt *skall* försäljningsvillkoren *bestämmas* av gode mannen.
12 §[1]	
Äro samtliga delägare vid auktionen *tillstädes* och *varda* de överens om *antagande* eller *förkastande av* anbud, som *å* auktionen *göres skall vid* deras beslut *bero; dock att, där* fråga *är* om fastighet, *vari omyndig har del,* försäljning *ej må* ske, *utan* den omyndiges andel *varder* betald *efter* det *enligt 9 § utsatta pris.*	*Om* samtliga delägare *är närvarande* vid auktionen och de *är* överens om *att anta* eller *förkasta ett* anbud som *lämnas på* auktionen, *gäller* deras beslut. *Är det* fråga om *en* fastighet, *för vilken rätten utan yrkande enligt 9 § skall bestämma ett visst lägsta pris, får* försäljning *dock inte* ske *om inte* den omyndiges andel *eller den andel som förvaltas av god man eller förvaltare enligt föräldrabalken blir* betald *enligt* det *bestämda priset.*
Varda delägarna ej ense, *efter ty nyss är sagt, gälle* högsta anbudet såsom antaget, *där* det ej understiger *pris, som* enligt 9 § *må vara utsatt.* Är lott i samfälld fastighet särskilt intecknad och uppgår den på sådan lott belöpande *andel* i den bjudna köpeskillingen icke till beloppet av den gäld, för vilken lotten på grund av inteckning häftar, *må ej* anbudet *antagas, med mind-*	*Är* delägarna ej ense, *gäller* högsta anbudet såsom antaget, *om* det ej understiger *det pris som har bestämts* enligt 9 §. Är lott i samfälld fastighet särskilt intecknad och uppgår den på sådan lott belöpande *andelen* i den bjudna köpeskillingen icke till beloppet av den gäld, för vilken lotten på grund av inteckning häftar, *får* anbudet *inte antas, om inte* ägare av övriga lot-

[1] Senaste lydelse 1907:83 s. 3

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
re ägare av övriga lotter *det medgiva; dock att vad sålunda föreskrivits icke äger tillämpning, där* försäljningen avser att från två eller flera hemmanslotter avsöndra mark, som varit till ständigt ryttare-, soldat- eller båtsmanstorp *anslagen.*	ter *medger det. Vad som nu har sagts gäller dock inte, om* försäljningen avser att från två eller flera hemmanslotter avsöndra mark, som varit *anslagen* till ständigt ryttare-, soldat- eller båtsmanstorp.

Denna lag träder i kraft den

17. Förslag till Lag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

Härigenom föreskrivs att 22 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	22 §
Där fullmaktsgivaren *förklaras omyndig eller kommer under annans målsmanskap, have* rättshandling, som fullmäktigen *företager, icke* större verkan än den skulle haft, om fullmaktsgivaren själv företagit *densamma.*	*Om* fullmaktsgivaren *får en förvaltare enligt föräldrabalken, har en* rättshandling som fullmäktigen *företar och som omfattas av förvaltarens uppdrag inte* större verkan än den skulle *ha* haft, om fullmaktsgivaren själv *hade* företagit *rättshandlingen.*

Denna lag träder i kraft den

18. Förslag till Lag om ändring i lagen (1936:81) om skuldebrev

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1936:81) om skuldebrev skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
17 §	
Ändå att ny borgenär är i god tro, *må* gäldenären mot honom göra gällande:	*Även om en* ny borgenär är i god tro, *får* gäldenären mot honom göra gällande att skuldebrevet är förfalskat, *att det på* gäldenärens vägnar *har utfärdats* av någon som saknade behörighet *till det* eller *att det är* ogiltigt *på grund av att det har kommit till* under *sådant* tvång *som anges* i 28 § lagen *(1915:218)* om avtal *och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.*
att skuldebrevet är förfalskat, *eller å* gäldenärens vägnar *utfärdat* av någon som *därtill* saknade behörighet, eller ogiltigt *såsom tillkommet* under tvång *varom sägs* i 28 § lagen om avtal, *eller såsom utfärdat* av någon som var omyndig eller handlade under inflytande av rubbad självverksamhet; eller	*Vidare får gäldenären även mot en godtroende borgenär göra gällande att skuldebrevet har utfärdats* av någon som var omyndig eller handlade under inflytande av rubbad självverksamhet eller *inte hade rätt att utfärda skuldebrevet på grund av att en förvaltare enligt föräldrabalken var förordnad för honom.*
att skuldebrevet dödats eller betalning fullgjorts genom *fordringsbeloppets nedsättande* i allmänt förvar, eller att borgenären *i följd* av preskription eller proklama förlorat sin talan eller att skuldförhållandet ändrats genom tvångsackord.	*Slutligen får gäldenären även mot en godtroende borgenär åberopa* att skuldebrevet *har* dödats eller *att* betalning *har* fullgjorts genom *att fordringsbeloppet har satts ned* i allmänt förvar eller att borgenären *på grund* av preskription eller proklama *har* förlorat sin talan eller att skuldförhållandet *har* ändrats genom tvångsackord.

Denna lag träder i kraft den

19. Förslag till Lag om ändring i lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer

Härigenom föreskrivs att 3 och 6 §§ lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 §	
När boskillnad har beviljats eller det har dömts till äktenskapsskillnad, får vardera maken ansöka om kallelse på egna eller andra makens okända borgenärer.	
Kallelse på okända borgenärer får också sökas av *förmyndaren, när någon har förklarats omyndig.*	Kallelse på okända borgenärer får också sökas av *god man eller förvaltare enligt föräldrabalken.*
6 §	
En borgenär, som inte är upptagen i förteckningen över kända borgenärer och som underlåter att anmäla sin fordran inom den föreskrivna tiden, förlorar rätten att kräva ut fordringen, om han inte visar att gäldenären har känt till den före anmälningstidens utgång. Har kallelsen skett på ansökan av *förmyndare,* gäller vad som har sagts om gäldenären i stället *förmyndaren.* Anmälan behövs inte, om borgenären inom anmälningstiden åberopar sin fordran i gäldenärens konkurs eller i förhandling om offentligt ackord.	En borgenär, som inte är upptagen i förteckningen över kända borgenärer och som underlåter att anmäla sin fordran inom den föreskrivna tiden, förlorar rätten att kräva ut fordringen, om han inte visar att gäldenären har känt till den före anmälningstidens utgång. Har kallelsen skett på ansökan av *god man eller förvaltare enligt föräldrabalken,* gäller vad som har sagts om gäldenären i stället *gode mannen eller förvaltaren.* Anmälan behövs inte, om borgenären inom anmälningstiden åberopar sin fordran i gäldenärens konkurs eller i förhandling om offentligt ackord.

Förlust av rätten att kräva ut en huvudfordran omfattar även fordran på ränta och annan tilläggsförpliktelse samt fordran på grund av borgen.

Denna lag träder i kraft den

20. Förslag till Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs att 16 kap. 8 och 10 §§ och 20 kap. 8 § lagen (1962:381) om allmän försäkring skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
16 kap. 8 §[1]	
Försäkrad som åtnjuter förtidspension enligt 7 kap. 1 § första stycket är skyldig att, om hans arbetsförmåga väsentligt förbättras, utan oskäligt dröjsmål göra anmälan härom hos allmän försäkringskassa. Motsvarande skall beträffande försäkrad, vars rätt till förtidspension grundats på varaktig arbetslöshet, så ock den som åtnjuter änkepension eller förmån enligt 9 kap. gälla, om förhållandena så ändras att rätten till pensionen eller förmånen därav påverkas. Är den försäkrade omyndig, åvilar anmälningsskyldigheten förmyndaren.	Försäkrad som åtnjuter förtidspension enligt 7 kap. 1 § första stycket är skyldig att, om hans arbetsförmåga väsentligt förbättras, utan oskäligt dröjsmål göra anmälan härom hos allmän försäkringskassa. Motsvarande skall beträffande försäkrad, vars rätt till förtidspension grundats på varaktig arbetslöshet, så ock den som åtnjuter änkepension eller förmån enligt 9 kap. gälla, om förhållandena så ändras att rätten till pensionen eller förmånen därav påverkas. Är den försäkrade omyndig, åvilar anmälningsskyldigheten förmyndaren. *Om den försäkrade har en god man eller förvaltare enligt föräldrabalken, har denne motsvarande skyldighet att göra anmälan, om det kan anses ingå i uppdraget.*
Underlåtes anmälan som avses i första stycket utan giltigt skäl, *må* pensionen eller förmånen *indragas* för viss tid eller tills vidare.	*Underlåts* anmälan som avses i första stycket utan giltigt skäl, *får* pensionen eller förmånen *dras in* för viss tid eller tills vidare.
10 §	
Har någon under resa eller eljest blivit borta och kan det *antagas* att han avlidit, *äga* hans efterlevande *åtnjuta* familjepension enligt denna lag. Såsom villkor för utbetalning av pension *må* dock krävas förklaring på heder och samvete av efterlevande att denne saknar varje underrättelse om den bortovarande. I fråga om omyndig *må* sådan förklaring infordras från hans förmyndare. *Finnes* den bor-	Har någon under resa eller eljest blivit borta och kan det *antas* att han avlidit, *har* hans efterlevande *rätt till* familjepension enligt denna lag. Såsom villkor för utbetalning av pension *får* dock krävas förklaring på heder och samvete av efterlevande att denne saknar varje underrättelse om den bortovarande. I fråga om omyndig *får* sådan förklaring infordras från hans förmyndare. *Förklaring kan*

[1] Senaste lydelse 1972:166

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
tovarande sedermera vara vid liv, skall pension ej vidare utgå.	*också infordras av en god man eller förvaltare som har förordnats enligt föräldrabalken. Befinns* den bortovarande sedermera vara vid liv, skall pension ej vidare utgå.
20 kap. 8 §[1]	
Den som är försäkrad eller eljest äger rätt till ersättning enligt denna lag åligger att, i enlighet med de föreskrifter som meddelas av regeringen eller, efter regeringens bestämmande, av riksförsäkringsverket, lämna de uppgifter, som *äro* av betydelse för tillämpningen av lagen. Beträffande omyndig *åvilar uppgiftsskyldigheten* förmyndaren.	Den som är försäkrad eller eljest äger rätt till ersättning enligt denna lag åligger att, i enlighet med de föreskrifter som meddelas av regeringen eller, efter regeringens bestämmande, av riksförsäkringsverket, lämna de uppgifter som *är* av betydelse för tillämpningen av lagen. Beträffande *den som är* omyndig *eller har god man eller förvaltare enligt föräldrabalken har* förmyndaren *eller, om det kan anses följa av uppdraget, gode mannen eller förvaltaren skyldighet att lämna uppgifter.*

Denna lag träder i kraft den

21. Förslag till Lag om ändring i lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension

Härigenom föreskrivs att 8 § lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
8 §	
Den som åtnjuter hustrutillägg eller kommunalt bostadstillägg är skyldig att, om hans eller hans makes ekonomiska förhållanden väsentligt förbättrats, utan oskäligt dröjsmål göra anmälan *härom* till den allmänna försäkringskassa, inom vars verksamhetsområde han senast blivit mantalsskriven.	Den som åtnjuter hustrutillägg eller kommunalt bostadstillägg är skyldig att, om hans eller hans makes ekonomiska förhållanden väsentligt förbättrats, utan oskäligt dröjsmål göra anmälan *om detta* till den allmänna försäkringskassa, inom vars verksamhetsområde han senast blivit mantalsskri-

[1] Senaste lydelse 1974:510

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Enahanda skyldighet åligger honom, om han åtnjuter kommunalt bostadstillägg och *mantalsskrives* i annan kommun än förut, så ock om han ingår äktenskap eller om hans äktenskap upplöses genom makens död eller annorledes. Är den som åtnjuter tillägget omyndig åvilar anmälningsskyldigheten förmyndaren. *Uppbäres* förmånen av myndighet eller av annan person än den pensionsberättigade eller dennes förmyndare, är *jämväl* sådan myndighet eller person anmälningsskyldig.	ven. Enahanda skyldighet åligger honom, om han åtnjuter kommunalt bostadstillägg och *mantalsskrivs* i annan kommun än förut, så ock om han ingår äktenskap eller om hans äktenskap upplöses genom makens död eller annorledes. Är den som åtnjuter tillägget omyndig åvilar anmälningsskyldigheten förmyndaren. *Om den som uppbär förmånen har en god man eller förvaltare enligt föräldrabalken, har denne motsvarande skyldighet att göra anmälan, om det kan anses ingå i uppdraget. Uppbärs* förmånen av myndighet eller av annan person än den pensionsberättigade eller dennes förmyndare, *gode man eller förvaltare*, är *även* sådan myndighet eller person anmälningsskyldig.
Underlåtes anmälan som avses i första stycket utan giltigt skäl, *må, där* underlåtenheten inverkat på rätten till eller beloppet av hustrutillägg eller kommunalt bostadstillägg, sådan förmån *indragas såsom stadgas i* 7 § första stycket.	*Underlåts* anmälan som avses i första stycket utan giltigt skäl *får*, om underlåtenheten inverkat på rätten till eller beloppet av hustrutillägg eller kommunalt bostadstillägg, sådan förmån *dras in enligt* 7 § första stycket.

Denna lag träder i kraft den

22. Förslag till Lag om ändring i studiestödslagen (1973:349)

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 2 § studiestödslagen (1973:349) skall ha följande lydelse.

9 kap. 2 §[1]

Har någon uppburit studiestöd obehörigen eller med för högt belopp och har han insett eller bort inse detta, kan vad för mycket utgått genast återkrävas.

Avbryter någon sina studier skall första stycket tillämpas beträffande uppburet studiestöd som avser tiden efter avbrottet. Beror avbrottet på

[1] Senaste lydelse 1986:250

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

sjukdom skall studiestöd som den studerande uppburit enligt 3 kap. 15—19 §§, 4 kap. 28—35 §§ eller 7 kap. 17 § och de bestämmelser som anges där ej återkrävas. Detsamma gäller vid sådan ledighet som avses i 3 kap. 31 §, 4 kap. 44 § och 7 kap. 17 a §.

Avser återkrav enligt första eller andra stycket studiehjälp enligt 3 kap. till sådan studerande, som vid utbetalningstillfället var omyndig *på grund av ålder,* åvilar betalningsskyldigheten den som då var den omyndiges förmyndare.

Avser återkrav enligt första eller andra stycket studiehjälp enligt 3 kap. till sådan studerande, som vid utbetalningstillfället var omyndig, åvilar betalningsskyldigheten den som då var den omyndiges förmyndare.

På återbetalningspliktiga studiemedel enligt 3 kap., på studiemedel enligt 4 kap. och på särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. som återkrävs enligt första eller andra stycket utgår ränta från den dag när medlen uppburits efter en räntesats som vid varje tidpunkt med två procentenheter överstiger statens utlåningsränta. På andra former av studiestöd som återkrävs enligt denna paragraf utgår ränta enligt samma räntesats från den dag som infaller en månad efter det beslut om återkrav fattats. Om det finns särskilda skäl kan den återbetalningsskyldige befrias helt eller delvis från sin skyldighet att erlägga räntan.

Denna lag träder i kraft den

23. Förslag till Lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 12 § och 8 kap. 6 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

5 kap. 12 §

Har försäkrad blivit borta under resa eller i annat sammanhang och kan det antagas att han har avlidit till följd av arbetsskada, har hans efterlevande rätt till livränta. Som villkor för utbetalning av livränta får dock krävas förklaring på heder och samvete av efterlevande att denne saknar varje underrättelse om den försäkrade. I fråga om omyndig får sådan förklaring krävas från hans förmyndare.

Har försäkrad blivit borta under resa eller i annat sammanhang och kan det antagas att han har avlidit till följd av arbetsskada, har hans efterlevande rätt till livränta. Som villkor för utbetalning av livränta får dock krävas förklaring på heder och samvete av efterlevande att denne saknar varje underrättelse om den försäkrade. I fråga om omyndig får sådan förklaring krävas från hans förmyndare. *Förklaring kan också infordras av en god*

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

man eller förvaltare som har förordnats enligt föräldrabalken.

Visar det sig sedermera att den försäkrade är vid liv eller att han har avlidit av annan orsak än arbetsskada, upphör rätten till livränta.

8 kap. 6 §

Den som har rätt till ersättning från arbetsskadeförsäkringen är skyldig att enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer lämna de uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av denna lag. Är den förmånsberättigade omyndig, skall *uppgifterna* lämnas av förmyndaren.

Den som har rätt till ersättning från arbetsskadeförsäkringen är skyldig att enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer lämna de uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av denna lag. Är den förmånsberättigade omyndig *eller har god man eller förvaltare enligt föräldrabalken förordnats för honom*, skall *uppgifter* lämnas av förmyndaren *eller, om det kan anses följa av uppdraget, av gode mannen eller förvaltaren.*

Denna lag träder i kraft den

24. Förslag till Lag om ändring i lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring

Härigenom föreskrivs att 23 § lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

23 §[1]

Bestämmelserna i 16 kap. 12 §, 17 kap. 1 § och 20 kap. 5, 6 och 8 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om utbetalning till annan än den pensionsberättigade, sammanträffande av förmåner, preskription, utmätningsförbud och uppgiftsskyldighet beträffande den som *är omyndigförklarad* tillämpas även i fråga om delpension.

Bestämmelserna i 16 kap. 12 § 17 kap. 1 § och 20 kap. 5, 6 och 8 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om utbetalning till annan än den pensionsberättigade, sammanträffande av förmåner, preskription, utmätningsförbud och uppgiftsskyldighet beträffande den som *har god man eller förvaltare enligt föräldrabalken* tillämpas även i fråga om delpension.

Denna lag träder i kraft den

[1] Senaste lydelse 1983:197

25. Förslag till Lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620)

Härigenom föreskrivs att 48 § socialtjänstlagen (1980:620) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	48 §[1]
Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får när det gäller föräldrabalken avse endast uppgifter som anges i följande lagrum	
1 kap. 4 § föräldrabalken,	
2 kap. 1, 4—6, 8 och 9 §§ föräldrabalken, dock inte befogenhet enligt 9 § att besluta att inte påbörja utredning eller att lägga ned en påbörjad utredning,	
3 kap. 5, 6 och 8 §§ föräldrabalken,	
7 kap. 7, 11 och 14 §§ föräldrabalken, dock inte befogenhet enligt 7 § att godkänna avtal som innefattar åtagande att utge engångsbelopp.	7 kap. 7, 11 och 14 §§ föräldrabalken, dock inte befogenhet enligt 7 § att godkänna avtal som innefattar åtagande att utge engångsbelopp, *11 kap. 17 § andra stycket föräldrabalken.*

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte heller omfatta befogenhet att meddela beslut i frågor som avses i 25, 27 eller 28 § denna lag eller att fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt 5 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag eller enligt 9 § lagen (1964:143) om bidragsförskott.

Denna lag träder i kraft den

26. Förslag till Lag om ändring i lagen (1944:133) om kastrering

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1944:133) om kastrering skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	4 §[2]
Kastrering *må, där* ej nedan annorlunda stadgas, *företagas allenast* efter tillstånd av socialstyrelsen. Sådant tillstånd *må icke* lämna för	Kastrering *får, om* ej nedan annorlunda stadgas, *företas endast* efter tillstånd av socialstyrelsen. Sådant tillstånd *får inte* lämnas för

[1] Senaste lydelse 1981:1244

[2] Senaste lydelse 1981:1254

Nuvarande lydelse

nas för någon, *med mindre* tillfälle att yttra sig, där så kan ske, beretts, om han är underårig den som har vårdnaden om honom, *om han är omyndigförklarad hans förmyndare,* om han är gift hans make samt om han är intagen *å* allmän anstalt dennas läkare och föreståndare.

På den som har fyllt tjugotre år och är i stånd att lämna giltigt samtycke får kastrering enligt 1 § andra stycket *företagas* utan socialstyrelsens tillstånd, om den läkare som utför ingreppet samt någon annan läkare i den tjänsteställning regeringen föreskriver, i skriftligt utlåtande, med angivande av grunden för åtgärden på heder och samvete har förklarat förutsättningarna för *densamma* föreligga. Vad nu sagts skall dock ej gälla den som är intagen i kriminalvårdsanstalt, häkte eller hem som avses i lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall eller som är intagen på sjukhus med stöd av lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

Föreslagen lydelse

någon, *såvida inte* tillfälle att yttra sig, där så kan ske, *har* beretts, om han är underårig den som har vårdnaden om honom, om han är gift hans make samt om han är intagen *på* allmän anstalt dennas läkare och föreståndare.

På den som har fyllt tjugotre år och är i stånd att lämna giltigt samtycke får kastrering enligt 1 § andra stycket *företas* utan socialstyrelsens tillstånd, om den läkare som utför ingreppet samt någon annan läkare i den tjänsteställning regeringen föreskriver, i skriftligt utlåtande, med angivande av grunden för åtgärden på heder och samvete har förklarat förutsättningarna för *den* föreligga. Vad nu sagts skall dock ej gälla den som är intagen i kriminalvårdsanstalt, häkte eller hem som avses i lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall eller som är intagen på sjukhus med stöd av lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

Vid prövning som avses i andra stycket skall i tillämpliga delar iakttagas vad i första stycket andra punkten stadgas.

Denna lag träder i kraft den

27. Förslag till Lag om ändring i lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

Härigenom föreskrivs att 18 § lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

18 §[1]

Patienten eller hans make, om makarna sammanbodde vid tiden

Föreslagen lydelse

Patienten eller hans make, om makarna sammanbodde vid tiden

[1] Senaste lydelse 1982:782

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
för intagningen, eller annan, som då stadigvarande sammanbodde med honom, eller hans barn, fader, moder, syskon, förmyndare *eller* gode man får göra ansökan om utskrivning.	för intagningen, eller annan, som då stadigvarande sammanbodde med honom, eller hans barn, fader, moder, syskon, förmyndare, gode man *eller förvaltare* får göra ansökan om utskrivning.
Ansökan hos utskrivningsnämnden *göres* skriftligen. Om patient som avses i 17 § andra stycket ger till känna att han icke vill vara intagen på sjukhuset, skall han genom överläkarens försorg underrättas om sin möjlighet att ansöka om utskrivning och tillfälle beredas honom att upprätta erforderliga handlingar.	Ansökan hos utskrivningsnämnden *skall göras* skriftligen. Om patient som avses i 17 § andra stycket ger till känna att han icke vill vara intagen på sjukhuset, skall han genom överläkarens försorg underrättas om sin möjlighet att ansöka om utskrivning och tillfälle beredas honom att upprätta erforderliga handlingar.
Utskrivningsnämnden är icke skyldig att pröva ansökan om utskrivning förrän en månad förflutit från prövningen av tidigare ansökan.	Utskrivningsnämnden är icke skyldig att pröva ansökan om utskrivning förrän en månad *har* förflutit från prövningen av tidigare ansökan.

Denna lag träder i kraft den

28. Förslag till Lag om ändring i transplantationslagen (1975:190)

Härigenom föreskrivs att 4 och 5 §§ transplantationslagen (1975:190) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	4 §
Ingrepp som avses i denna lag får *företagas* på levande person om denne skriftligen samtyckt till ingreppet.	Ingrepp som avses i denna lag får *företas* på *en* levande person om denne skriftligen samtyckt till ingreppet.
Ingrepp på den som ej fyllt aderton år eller som på grund av psykisk sjukdom, hämmad förståndsutveckling eller psykisk abnormitet av annat slag saknar förmåga att lämna samtycke enligt första stycket får ske om medicinska skäl påkallar att biologiskt material för	Ingrepp på den som ej fyllt aderton år eller som på grund av psykisk sjukdom, hämmad förståndsutveckling eller psykisk abnormitet av annat slag saknar förmåga att lämna samtycke enligt första stycket får ske om medicinska skäl påkallar att biologiskt material för

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
transplantation *tages* från denne. I fall som nu nämnts fordras socialstyrelsens tillstånd till ingreppet. Innan styrelsen avgör tillståndsfrågan skall beträffande den som är underårig hans vårdnadshavare och beträffande den som lider av psykisk abnormitet *förmyndare eller* god man beredas tillfälle att yttra sig. Tillstånd får lämnas endast om synnerliga skäl föreligger. Ingrepp får icke *företagas* mot givarens vilja.	transplantation *tas* från denne. I fall som nu nämnts fordras socialstyrelsens tillstånd till ingreppet. Innan styrelsen avgör tillståndsfrågan skall beträffande den som är underårig hans vårdnadshavare och beträffande den som lider av psykisk abnormitet god man *eller förvaltare* beredas tillfälle att yttra sig. Tillstånd får lämnas endast om synnerliga skäl föreligger. Ingrepp får icke *företas* mot givarens vilja.
5 §	
Vill någon komma i fråga som givare av biologiskt material skall den läkare som enligt 3 § har rätt att besluta om ingrepp upplysa honom och, i förekommande fall, vårdnadshavare, förmyndare *eller* god man om ingreppets beskaffenhet och om de risker som är förknippade med detta. Samtycke som avses i 4 § skall lämnas till läkaren. Denne skall därvid förvissa sig om att givaren har förstått innebörden av upplysningarna.	Vill någon komma i fråga som givare av biologiskt material skall den läkare som enligt 3 § har rätt att besluta om ingrepp upplysa honom och, i förekommande fall, vårdnadshavare, förmyndare, god man *eller förvaltare* om ingreppets beskaffenhet och om de risker som är förknippade med detta. Samtycke som avses i 4 § skall lämnas till läkaren. Denne skall därvid förvissa sig om att givaren har förstått innebörden av upplysningarna.

Denna lag träder i kraft den

29. Förslag till Lag om ändring i lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl.

Härigenom föreskrivs att 6 och 11 §§ lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
6 §	
Särskilda omsorger skall ges den psykiskt utvecklingsstörde endast om han begär det. Om han är	Särskilda omsorger skall ges den psykiskt utvecklingsstörde endast om han begär det. Om han är

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
under 15 år eller, i annat fall, om han uppenbart saknar förmåga att på egen hand ta ställning i frågan, skall de särskilda omsorgerna ges på begäran av vårdnadshavare, förmyndare *eller* god man.	under 15 år eller, i annat fall, om han uppenbart saknar förmåga att på egen hand ta ställning i frågan, skall de särskilda omsorgerna ges på begäran av vårdnadshavare, förmyndare, god man *eller förvaltare enligt föräldrabalken.*
	11 §
Landstingskommunen skall anmäla till överförmyndaren när en psykiskt utvecklingsstörd kan antas behöva *förmyndare eller* god man samt när *en omyndighetsförklaring bör kunna hävas eller* ett godmanskap kunna upphöra.	Landstingskommunen skall anmäla till överförmyndaren när en psykiskt utvecklingsstörd kan antas behöva god man *eller förvaltare* samt när ett godmanskap *eller förvaltarskap bör* kunna upphöra *eller uppdragets omfattning ändras.*

Denna lag träder i kraft den

30. Förslag till Lag om ändring i lagen (1955:183) om bankrörelse

Härigenom föreskrivs att 70 § lagen (1955:183) om bankrörelse skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	70 §[1]
Omyndig äger utan förmyndares tillåtelse förfoga över medel som den omyndige själv satt in hos bankaktiebolag efter det att han fyllt sexton år. Utan den omyndiges samtycke får bankbolaget ej betala ut sådana medel till förmyndaren. Har förmyndaren fått överförmyndarens tillstånd att *omhändertaga* medlen och företett bevis på detta, *äger* den omyndige ej vidare förfoga över medlen. Sådan inskränkning i den omyndiges rätt skall antecknas på insättningsbevis eller i motbok, när beviset eller motboken företes hos bolaget.	*En omyndig får* utan förmyndarens tillåtelse förfoga över medel som den omyndige själv satt in hos bankaktiebolag efter det att han fyllt sexton år. Utan den omyndiges samtycke får bankbolaget ej betala ut sådana medel till förmyndaren. Har förmyndaren fått överförmyndarens tillstånd att *omhänderta* medlen och företett bevis på detta, *får* den omyndige ej vidare förfoga över medlen. Sådan inskränkning i den omyndiges rätt skall antecknas på insättningsbevis eller i motbok, när beviset eller motboken företes hos bolaget.
Medel som förmyndare *eller*	Medel som förmyndare, god

[1] Senaste lydelse 1968:601

Nuvarande lydelse

god man förvaltar enligt föräldrabalken *få,* utom såvitt angår ränta som stått inne kortare tid än ett år, *tagas* ut utan överförmyndarens tillstånd endast om förbehåll därom skett enligt 15 kap. 9 § andra stycket nämnda balk. Överförmyndaren kan när som helst förordna, att förbehållet ej skall gälla. Sådant förordnande skall antecknas på bevis eller i motbok, som utfärdats om insättningen. Överförmyndare, förmyndare *och* god man *äga* på begäran erhålla bevis om beloppet av de medel, som *sättas* in eller *stå* inne, och i förekommande fall intyg att meddelat tillstånd *icke* utnyttjats.

Föreslagen lydelse

man *eller förvaltare* förvaltar enligt föräldrabalken *får,* utom såvitt angår ränta som stått inne kortare tid än ett år, *tas* ut utan överförmyndarens tillstånd endast om förbehåll därom skett enligt 15 kap. 9 § andra stycket nämnda balk. Överförmyndaren kan när som helst förordna, att förbehållet ej skall gälla. Sådant förordnande skall antecknas på bevis eller i motbok, som utfärdats om insättningen. Överförmyndare, förmyndare, god man *och förvaltare kan* på begäran erhålla bevis om beloppet av de medel som *sätts* in eller *står* inne, och i förekommande fall intyg att meddelat tillstånd *inte* utnyttjats.

Denna lag träder i kraft den

31. Förslag till Lag om ändring i lagen (1955:416) om sparbanker

Härigenom föreskrivs att 35 c § lagen (1955:416) om sparbanker skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

35 c §[1]

Omyndig äger utan förmyndarens tillåtelse förfoga över medel som den omyndige själv satt in hos sparbank efter det att han fyllt sexton år. Utan den omyndiges samtycke får sparbanken ej betala ut sådana medel till förmyndaren. Har förmyndaren fått överförmyndarens tillstånd att *omhändertaga* medlen och företett bevis på detta, *äger* den omyndige ej vidare förfoga över medlen. Sådan inskränkning i den omyndiges rätt skall antecknas på insättningsbe-

Föreslagen lydelse

En omyndig får utan förmyndarens tillåtelse förfoga över medel som den omyndige själv satt in hos sparbank efter det att han fyllt sexton år. Utan den omyndiges samtycke får sparbanken ej betala ut sådana medel till förmyndaren. Har förmyndaren fått överförmyndarens tillstånd att *omhändertа* medlen och företett bevis på detta, *får* den omyndige ej vidare förfoga över medlen. Sådan inskränkning i den omyndiges rätt skall antecknas på insättningsbe-

[1] Senaste lydelse 1968:602

Nuvarande lydelse

vis eller i motbok, när beviset eller motboken företes hos sparbanken.

Medel, som förmyndare *eller* god man förvaltar enligt föräldrabalken, *få*, utom såvitt angår ränta som stått inne kortare tid än ett år, *tagas* ut utan överförmyndarens tillstånd endast om förbehåll därom skett enligt 15 kap. 9 § andra stycket nämnda balk. Överförmyndaren kan när som helst förordna, att förbehållet ej skall gälla. Sådant förordnande skall antecknas på bevis eller i motbok, som utfärdats om insättningen. Överförmyndare, förmyndare *och* god man *äga* på begäran erhålla bevis om beloppet av de medel, som *sättas* in eller *stå* inne, och i förekommande fall intyg att meddelat tillstånd *icke* utnyttjats.

Föreslagen lydelse

vis eller i motbok, när beviset eller motboken företes hos sparbanken.

Medel som förmyndare, god man *eller förvaltare* förvaltar enligt föräldrabalken *får*, utom såvitt angår ränta som stått inne kortare tid än ett år, *tas* ut utan överförmyndarens tillstånd endast om förbehåll därom skett enligt 15 kap. 9 § andra stycket nämnda balk. Överförmyndaren kan när som helst förordna, att förbehållet ej skall gälla. Sådant förordnande skall antecknas på bevis eller i motbok, som utfärdats om insättningen. Överförmyndare, förmyndare, god man *och förvaltare kan* på begäran erhålla bevis om beloppet av de medel som *sätts* in eller *står* inne, och i förekommande fall intyg att meddelat tillstånd *inte* utnyttjats.

Denna lag träder i kraft den

32. Förslag till Lag om ändring i lagen (1956:216) om jordbrukskasserörelsen

Härigenom föreskrivs att 42d § lagen (1956:216) om jordbrukskasserörelsen skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

42d §[1]

Omyndig äger utan förmyndarens tillåtelse förfoga över medel som den omyndige själv satt in hos centralkassa efter det att han fyllt sexton år. Utan den omyndiges samtycke får kassan ej betala ut sådana medel till förmyndaren. Har förmyndaren fått överförmyndarens tillstånd att *omhändertaga* medlen och företett bevis på detta,

Föreslagen lydelse

En omyndig får utan förmyndarens tillåtelse förfoga över medel som den omyndige själv satt in hos centralkassa efter det att han fyllt sexton år. Utan den omyndiges samtycke får kassan ej betala ut sådana medel till förmyndaren. Har förmyndaren fått överförmyndarens tillstånd att *omhänderta* medlen och företett bevis på detta, *får*

[1] Senaste lydelse 1968:605

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
äger den omyndige ej vidare förfoga över medlen. Sådan inskränkning i den omyndiges rätt skall antecknas på insättningsbevis eller i motbok, när beviset eller motboken företes hos kassan.	den omyndige ej vidare förfoga över medlen. Sådan inskränkning i den omyndiges rätt skall antecknas på insättningsbevis eller i motbok, när beviset eller motboken företes hos kassan.
Medel som förmyndaren *eller* god man förvaltar enligt föräldrabalken *få*, utom såvitt angår ränta som stått inne kortare tid än ett år, *tagas* ut utan överförmyndarens tillstånd endast om förbehåll därom skett enligt 15 kap. 9 § andra stycket nämnda balk. Överförmyndaren kan när som helst förordna, att förbehållet ej skall gälla. Sådant förordnande skall antecknas på bevis eller i motbok, som utfärdats om insättningen. Överförmyndare, förmyndare *och* god man *äga* på begäran erhålla bevis om beloppet av de medel, som *sättas* in eller *stå* inne, och i förekommande fall intyg att meddelat tillstånd *icke* utnyttjats.	Medel som förmyndare, god man *eller förvaltare* förvaltar enligt föräldrabalken *får*, utom såvitt angår ränta som stått inne kortare tid än ett år, *tas* ut utan överförmyndarens tillstånd endast om förbehåll därom skett enligt 15 kap. 9 § andra stycket nämnda balk. Överförmyndaren kan när som helst förordna, att förbehållet ej skall gälla. Sådant förordnande skall antecknas på bevis eller i motbok, som utfärdats om insättningen. Överförmyndare, förmyndare, god man *och förvaltare kan* på begäran erhålla bevis om beloppet av de medel, som *sätts* in eller *står* inne, och i förekommande fall intyg att meddelat tillstånd *inte* utnyttjats.

Denna lag träder i kraft den

33. Förslag till Lag om ändring i lagen (1970:596) om förenklad aktiehantering

Härigenom föreskrivs att 12 och 23 §§ lagen (1970:596) om förenklad aktiehantering skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
12 §[1]	
Den som med skriftlig handling visar att han till följd av uppdrag eller pantsättning eller på grund av villkor i testamente eller gåvobrev har rätt att i stället för den i aktieboken införde aktieägaren lyfta utdelning och *mottaga* emissionsbe-	Den som med skriftlig handling visar att han till följd av uppdrag eller pantsättning eller på grund av villkor i testamente eller gåvobrev har rätt att i stället för den i aktieboken införde aktieägaren lyfta utdelning och *motta* emissionsbevis

[1] Senaste lydelse 1981:814

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
vis och, vid fondemission, brev på ny aktie skall på begäran *upptagas* i en särskild förteckning. Detsamma gäller förmyndare *eller* god man för aktieägare eller vid konkurs konkursförvaltaren eller vid utmätning, kvarstad eller betalningssäkring avseende aktier kronofogdemyndigheten.	och, vid fondemission, brev på ny aktie skall på begäran *upptas* i en särskild förteckning. Detsamma gäller förmyndare, god man *eller förvaltare* för aktieägare eller vid konkurs konkursförvaltaren eller vid utmätning, kvarstad eller betalningssäkring avseende aktier kronofogdemyndigheten.

I förteckningen skall för den som avses i första stycket antecknas samma uppgifter som enligt 8 § andra stycket skall införas i aktieboken om aktieägare. Av förteckningen skall även framgå den rätt som tillkommer den som avses i första stycket. Sådan anteckning skall avföras, när det visas att rätten upphört.

Uppgift ur förteckningen får ej lämnas ut till annan utan samtycke av den som *beröres* av förhållanden som antecknats i förteckningen.	Uppgift ur förteckningen får ej lämnas ut till annan utan samtycke av den som *berörs* av förhållanden som antecknats i förteckningen.

23 §[1]

Visar det sig att den som fått utdelning eller handling enligt 22 § saknade rätt därtill, skall aktiebolaget likväl anses ha fullgjort sin skyldighet.

Vad i första stycket sägs gäller ej om

1. aktiebolaget eller värdepapperscentralen hade kännedom om att utdelningen eller handlingen kom i orätta händer eller åsidosatt den aktsamhet som efter omständigheterna skäligen bort iakttagas,

2. mottagaren var omyndig.	2. mottagaren var omyndig *eller hade en förvaltare förordnad att företräda honom i denna angelägenhet.*

Denna lag träder i kraft den

34. Förslag till Lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385)

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 12 och 15 §§ samt 4 kap. 3 § aktiebolagslagen (1975:1385) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	3 kap. 12 §[2]
I avstämningsbolag skall den som med skriftlig handling visar att han till följd av uppdrag eller pantsättning eller på grund av vill-	I avstämningsbolag skall den som med skriftlig handling visar att han till följd av uppdrag eller pantsättning eller på grund av vill-

[1] Senaste lydelse 1975:253
[2] Senaste lydelse 1981:458

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
kor i testamente eller gåvobrev har rätt att i stället för den i aktieboken införda aktieägaren lyfta utdelning och *mottaga* emissionsbevis och, vid fondemission, brev på ny aktie på begäran *upptagas* i en särskild förteckning. Detsamma gäller förmyndare *eller* god man för aktieägare eller vid konkurs konkursförvaltaren eller vid utmätning, kvarstad eller betalningssäkring avseende aktier kronofogdemyndigheten.	kor i testamente eller gåvobrev har rätt att i stället för den i aktieboken införda aktieägaren lyfta utdelning och *motta* emissionsbevis och, vid fondemission, brev på ny aktie på begäran *upptas* i en särskild förteckning. Detsamma gäller förmyndare, god man *eller förvaltare* för aktieägare eller vid konkurs konkursförvaltaren eller vid utmätning, kvarstad eller betalningssäkring avseende aktier kronofogdemyndigheten.

I förteckningen skall för den som avses i första stycket antecknas samma uppgifter som enligt 10 § första stycket skall införas i aktieboken om aktieägare. Av förteckningen skall även framgå den rätt som tillkommer den som avses i första stycket. Sådan anteckning skall avföras, när det visas att rätten upphört.

Uppgift ur förteckningen får ej lämnas till annan utan samtycke av den som *beröres* av förhållanden som antecknats i förteckningen.	Uppgift ur förteckningen får ej lämnas till annan utan samtycke av den som *berörs* av förhållanden som antecknats i förteckningen.

15 §

Vad som sägs i denna lag om aktieägares rätt att i bolaget företräda aktier skall gälla även beträffande den som genom testamente erhållit nyttjanderätten till eller rätten till avkomst av aktier, om testamentet innehåller bestämmelse att han skall *äga* företräda aktierna och, beträffande avkomsträttshavaren, att aktierna till tryggande av hans avkomsträtt skall sättas under särskild vård.	Vad som sägs i denna lag om aktieägares rätt att i bolaget företräda aktier skall gälla även beträffande den som genom testamente erhållit nyttjanderätten till eller rätten till avkomst av aktier, om testamentet innehåller bestämmelse att han skall *ha rätt att* företräda aktierna och, beträffande avkomsträttshavaren, att aktierna till tryggande av hans avkomsträtt skall sättas under särskild vård.
Såväl ägaren som nyttjande- eller avkomsträttshavaren skall på anmälan bli införd i aktieboken. Vid införingen skall göras anteckning om ägenderättsförvärvet och om den med nyttjande- eller avkomsträtten förenade rätten att i bolaget företräda aktierna. I fråga om införing av nyttjande- eller avkomsträttshavaren gäller i övrigt	Såväl ägaren som nyttjande- eller avkomsträttshavaren skall på anmälan bli införd i aktieboken. Vid införingen skall göras anteckning om äganderättsförvärvet och om den med nyttjande- eller avkomsträtten förenade rätten att i bolaget företräda aktierna. I fråga om införing av nyttjande- eller avkomsträttshavaren gäller i övrigt

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
vad som sägs i denna lag om införing av aktieägare. Dock skall påskrift om införingen ej ske på aktiebrevet. När det *styrkes* att nyttjande- eller avkomsträtten upphört, skall anteckning därom göras i aktieboken.	vad som sägs i denna lag om införing av aktieägare. Dock skall påskrift om införingen ej ske på aktiebrevet. När det *styrks* att nyttjande- eller avkomsträtten upphört, skall anteckning därom göras i aktieboken.
När god man på grund av förordnande *jämlikt 18* kap. *4* § 5 föräldrabalken förvaltar aktier för blivande aktieägares räkning, skall blivande ägare på anmälan av gode mannen införas såsom ägare i aktieboken med anteckning om förvärvet och om förordnandet.	När *en* god man på grund av förordnande *enligt 11* kap. *3* § 5 föräldrabalken förvaltar aktier för blivande aktieägares räkning, skall blivande ägare på anmälan av gode mannen införas såsom ägare i aktieboken med anteckning om förvärvet och om förordnandet.
4 kap. 3 §	
Aktieägare som har företrädesrätt att *deltaga* i emission har rätt att för varje aktie få särskilt emissionsbevis (vid nyemission teckningsrättsbevis och vid fondemission delbevis). Är bolaget ej avstämningsbolag, får till aktiebrev hörande kupong användas som emissionsbevis. *Användes* ej kupong som emissionsbevis, skall i beviset anges hur många sådana bevis som skall lämnas för varje ny aktie.	Aktieägare som har företrädesrätt att *delta* i emission har rätt att för varje aktie få särskilt emissionsbevis (vid nyemission teckningsrättsbevis och vid fondemission delbevis). Är bolaget ej avstämningsbolag, får till aktiebrev hörande kupong användas som emissionsbevis. *Används* ej kupong som emissionsbevis, skall i beviset anges hur många sådana bevis som skall lämnas för varje ny aktie.
Begagnar aktieägare sin företrädesrätt att *deltaga* i emission i bolag som ej är avstämningsbolag, skall det aktiebrev på vilket företrädesrätten grundas förses med påskrift härom, om ej kuponger *användes* som emissionsbevis.	Begagnar aktieägare sin företrädesrätt att *delta* i emission i bolag som ej är avstämningsbolag, skall det aktiebrev på vilket företrädesrätten grundas förses med påskrift härom, om ej kuponger *används* som emissionsbevis.
I avstämningsbolag skall emissionsbevis och, vid fondemission, brev på ny aktie som tillkommer aktieägaren genast i rekommenderat brev eller på annat betryggande sätt översändas till den som på avstämningsdagen är införd i aktieboken eller i förteckning enligt 3	I avstämningsbolag skall emissionsbevis och, vid fondemission, brev på ny aktie som tillkommer aktieägaren genast i rekommenderat brev eller på annat betryggande sätt översändas till den som på avstämningsdagen är införd i aktieboken eller i förteckning enligt 3

Nuvarande lydelse

kap. 12 §. Var han vid mottagandet ej berättigad, skall bolaget likväl anses ha fullgjort sin skyldighet. Detta gäller dock ej, om bolaget eller värdepapperscentralen hade kännedom om att handlingen kom i orätta händer eller åsidosatt den aktsamhet som efter omständigheterna skäligen bort *iakttagas* och ej heller om mottagaren var omyndig.

Föreslagen lydelse

kap. 12 §. Var han vid mottagandet ej berättigad, skall bolaget likväl anses ha fullgjort sin skyldighet. Detta gäller dock ej, om bolaget eller värdepapperscentralen hade kännedom om att handlingen kom i orätta händer eller åsidosatt den aktsamhet som efter omständigheterna skäligen bort *iakttas* och ej heller om mottagaren var omyndig *eller hade en förvaltare enligt föräldrabalken förordnad att företräda honom i denna angelägenhet.*

Denna lag träder i kraft den

35. Förslag till Lag om ändring i aktiefondslagen (1974:931)

Härigenom föreskrivs att 33 § aktiefondslagen (1974:931) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

33 §[1]

I fråga om fondandelsbevis gäller, om annat ej följer av denna lag, i tillämpliga delar vad i lagen (1936:81) om skuldebrev *föreskrives* om löpande skuldebrev. Härvid är den som innehar fondandelsbevis ställt till viss man eller order och enligt fondbolagets påskrift på beviset anges vara ägare till fondandel som beviset avser likställd med den som enligt 13 § andra stycket nämnda lag förmodas äga rätt att göra skuldebrevet gällande. Påskrift på beviset skall göras endast om innehavaren styrker sitt förvärv av fondandel som beviset avser.

I fråga om fondandelsbevis gäller, om annat ej följer av denna lag, i tillämpliga delar vad i lagen (1936:81) om skuldebrev *föreskrivs* om löpande skuldebrev. Härvid är den som innehar fondandelsbevis ställt till viss man eller order och enligt fondbolagets påskrift på beviset anges vara ägare till fondandel som beviset avser likställd med den som enligt 13 § andra stycket nämnda lag förmodas äga rätt att göra skuldebrevet gällande. Påskrift på beviset skall göras endast om innehavaren styrker sitt förvärv av fondandel som beviset avser.

Om utdelningskuponger till fondandelsbevis finns bestämmelser i 24 och 25 §§ lagen om skuldebrev.

[1] Senaste lydelse 1975:1392

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Utfärdas fondandelsbevis utan utdelningskuponger och innehåller fondbestämmelserna föreskrift att den som i fondbolagets register över innehav av fondandelar är antecknad såsom ägare av fondandel är behörig att uppbära på andelen belöpande utdelning, skall betalning av utdelning till denne anses giltig, även om han saknade rätt till utdelningen. Vad nu sagts gäller dock ej, om fondbolaget hade kännedom om att utdelningen kom i orätta händer eller åsidosatt den aktsamhet som efter omständigheterna skäligen bort iakttagas eller om mottagaren var omyndig.	Utfärdas fondandelsbevis utan utdelningskuponger och innehåller fondbestämmelserna föreskrift att den som i fondbolagets register över innehav av fondandelar är antecknad såsom ägare av fondandel är behörig att uppbära på andelen belöpande utdelning, skall betalning av utdelning till denne anses giltig, även om han saknade rätt till utdelningen. Vad nu sagts gäller dock ej, om fondbolaget hade kännedom om att utdelningen kom i orätta händer eller åsidosatt den aktsamhet som efter omständigheterna skäligen bort iakttagas eller om mottagaren var omyndig *eller hade en förvaltare enligt föräldrabalken förordnad att företräda honom i denna angelägenhet.*

Denna lag träder i kraft den

36. Förslag till Lag om ändring i försäkringsrörelselagen (1982:713)

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 12 och 15 §§ samt 4 kap. 6 § försäkringsrörelselagen (1982:713) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	3 kap. 12 §
I avstämningsbolag skall i en särskild förteckning på begäran tas upp den som med skriftlig handling visar att han till följd av uppdrag eller pantsättning eller på grund av villkor i testamente eller gåvobrev har rätt att i stället för den aktieägare som är införd i aktieboken lyfta utdelning och ta emot emissionsbevis och, vid fondemission, brev på en ny aktie. Detsamma gäller förmyndare *eller*	I avstämningsbolag skall i en särskild förteckning på begäran tas upp den som med skriftlig handling visar att han till följd av uppdrag eller pantsättning eller på grund av villkor i testamente eller gåvobrev har rätt att i stället för den aktieägare som är införd i aktieboken lyfta utdelning och ta emot emissionsbevis och, vid fondemission, brev på en ny aktie. Detsamma gäller förmyndare, god

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
god man för en aktieägare eller vid konkurs konkursförvaltaren eller vid utmätning, kvarstad eller betalningssäkring avseende aktier kronofogdemyndigheten.	man *eller förvaltare* för en aktieägare eller vid konkurs konkursförvaltaren eller vid utmätning, kvarstad eller betalningssäkring avseende aktier kronofogdemyndigheten.

I förteckningen skall för den som skall tas upp i denna enligt första stycket antecknas samma uppgifter som enligt 10 § första stycket skall föras in i aktieboken om aktieägare. Av förteckningen skall även framgå den rätt som tillkommer honom. En sådan förteckning skall avföras, när det visas att rätten har upphört.

Uppgifter ur förteckningen får inte lämnas till någon annan utan samtycke av den som berörs av de förhållanden som har antecknats i förteckningen.

15 §

Vad som sägs i denna lag om aktieägares rätt att i bolaget företräda aktier skall gälla även för den som genom testamente erhållit nyttjanderätten till eller rätten till avkomst av aktier, om testamentet innehåller en bestämmelse att denne skall få företräda aktierna och, för avkomsträttshavaren, att aktierna till tryggande av dennes rätt skall sättas under särskild vård.

Såväl ägaren som nyttjande- eller avkomsträttshavaren skall på anmälan bli införd i aktieboken. Vid införandet skall göras en anteckning om äganderättsförvärvet och om den rätt att i bolaget företräda aktierna som är förenad med nyttjande- eller avkomsträtten. I fråga om införandet av nyttjande- eller avkomsträttshavaren gäller i övrigt vad som sägs i denna lag om införandet av aktieägare. Dock skall någon påskrift om införandet inte ske på aktiebrevet. När det styrkts att nyttjande- eller avkomsträtterna har upphört, skall en anteckning om detta göras i aktieboken.

När en god man på grund av ett förordnande enligt *18* kap. *4* § 5 föräldrabalken förvaltar aktier för en blivande aktieägares räkning, skall den blivande ägaren på anmälan av den gode mannen föras in som ägare i aktieboken med anteckning om förvärvet och om förordnandet.	När en god man på grund av ett förordnande enligt *11* kap. *3* § 5 föräldrabalken förvaltar aktier för en blivande aktieägares räkning, skall den blivande ägaren på anmälan av den gode mannen föras in som ägare i aktieboken med anteckning om förvärvet och om förordnandet.

4 kap. 6 §

De aktieägare som har företrädesrätt att delta i en emission har rätt att för varje aktie få ett särskilt emissionsbevis (vid nyemission teckningsrättsbevis och vid fondemission delbevis). Om bolaget inte är ett avstämningsbolag, får de kuponger som hör till aktiebrevet användas som emissionsbevis. Används inte sådana kuponger som emissionsbevis, skall det i beviset anges hur många sådana bevis som skall lämnas för varje ny aktie.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Om en aktieägare använder sin företrädesrätt att delta i en emission i ett bolag som inte är ett avstämningsbolag, skall anteckning härom göras på det aktiebrev på vilket företrädesrätten grundas, om inte kuponger används som emissionsbevis.	
I avstämningsbolag skall emissionsbevisen och, vid fondemission, breven på nya aktier som tillkommer aktieägare genast sändas i rekommenderat brev eller på annat betryggande sätt till dem som på avstämningsdagen är införda i aktieboken eller i förteckningen enligt 3 kap. 12 §. Om dessa inte var berättigade att ta emot handlingarna skall bolaget ändå anses ha fullgjort sin skyldighet. Detta gäller dock inte om bolaget eller värdepapperscentralen kände till att handlingarna skulle komma i orätta händer eller om någon av dem har åsidosatt den aktsamhet som de efter omständigheterna skäligen bort iaktta. Bolaget eller värdepapperscentralen anses inte heller ha fullgjort sin skyldighet om mottagaren var omyndig.	I avstämningsbolag skall emissionsbevisen och, vid fondemission, breven på nya aktier som tillkommer aktieägare genast sändas i rekommenderat brev eller på annat betryggande sätt till dem som på avstämningsdagen är införda i aktieboken eller i förteckningen enligt 3 kap. 12 §. Om dessa inte var berättigade att ta emot handlingarna skall bolaget ändå anses ha fullgjort sin skyldighet. Detta gäller dock inte om bolaget eller värdepapperscentralen kände till att handlingarna skulle komma i orätta händer eller om någon av dem har åsidosatt den aktsamhet som de efter omständigheterna skäligen bort iaktta. Bolaget eller värdepapperscentralen anses inte heller ha fullgjort sin skyldighet om mottagaren var omyndig *eller hade en förvaltare enligt föräldrabalken förordnad att företräda honom i denna angelägenhet.*

Denna lag träder i kraft den

37. Förslag till Lag om ändring i taxeringslagen (1956:623)

Härigenom föreskrivs att 47 § taxeringslagen (1956:623)[1] skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	47 §[2]
Skyldighet att avgiva deklaration eller annan uppgift, varom i denna lag sägs, skall fullgöras	
1) för omyndig av förmyndare eller god man, som förordnats en-	1) för omyndig av förmyndare eller god man som förordnats en-

[1] Senaste lydelse av lagens rubrik 1974:773

[2] Senaste lydelse 1974:997

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
ligt *18* kap. 1 § föräldrabalken, beträffande vad förmyndaren eller gode mannen har under sin förvaltning,	ligt *11* kap. 1 § föräldrabalken, beträffande vad förmyndaren eller gode mannen har under sin förvaltning,
2) för sådan person, för vilken god man förordnats enligt *18* kap. 3 *eller* 4 § föräldrabalken, av gode mannen beträffande vad han har under sin förvaltning,	2) för sådan person, för vilken god man *eller förvaltare har* förordnats enligt *11* kap. 3, 4 *eller 7* § föräldrabalken, av gode mannen *eller förvaltaren* beträffande vad han har under sin förvaltning,

3) för avliden person och hans dödsbo av dödsbodelägare eller testamentsexekutor, som har att förvalta den dödes egendom, dock att där egendomen avträtts till förvaltning av boutredningsman, denne har att fullgöra deklarations- eller uppgiftsskyldigheten,

4) för dödsbo, som ej längre består, av den som vid tidpunkten för dödsboets upplösning haft att förvalta boets egendom,

5) för annan deklarations- eller uppgiftsskyldig än enskild person och dödsbo av vederbörande styrelse, förvaltning, syssloman, förvaltare eller ombud, där ej beträffande staten, landsting, kommun eller annan dylik menighet regeringen annorlunda förordnar,

6) för aktiefond av det fondbolag, som handhar förvaltningen av fonden eller, om förvaltningen övergått till förvaringsbank, av denna samt

7) för annan än här ovan omförmäld juridisk person, som ej längre består, av den som senast haft att förvalta dess angelägenheter.

Denna lag träder i kraft den

38. Förslag till Lag om ändring i fastighetstaxeringslagen (1979:1152)

Härigenom föreskrivs att 18 kap. 2 § fastighetstaxeringslagen (1979:1152) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	18 kap. 2 §

Skyldighet att lämna deklaration eller annan uppgift, som sägs i denna lag, skall fullgöras

1. för omyndig av förmyndare eller god man, som förordnats enligt *18* kap. 1 § föräldrabalken, beträffande vad förmyndaren eller gode mannen har under sin förvaltning	1. för omyndig av förmyndare eller god man, som förordnats enligt *11* kap. 1 § föräldrabalken, beträffande vad förmyndaren eller gode mannen har under sin förvaltning
2. för sådan person, för vilken god man förordnats enligt *18* kap. 3 *eller* 4 § föräldrabalken, av gode mannen beträffande vad han har under sin förvaltning	2. för sådan person, för vilken god man *eller förvaltare har* förordnats enligt *11* kap. 3, 4 *eller 7* § föräldrabalken, av gode mannen *eller förvaltaren* beträffande vad han har under sin förvaltning

3. för dödsbo av dödsbodelägare eller testamentsexekutor, som har att förvalta den dödes egendom, dock att där egendomen avträtts till förvaltning av boutredningsman, denne har att fullgöra deklarations- eller uppgiftsskyldigheten

4. för dödsbo, som ej längre består, av den som vid tidpunkten för dödsboets upplösning haft att förvalta boets egendom

5. för annan deklarations- eller uppgiftsskyldig än enskild person och dödsbo av vederbörande styrelse, förvaltning, syssloman, förvaltare eller ombud samt

6. för annan än här ovan nämnd juridisk person, som inte längre består, av den som senast haft att förvalta dess angelägenheter.

Denna lag träder i kraft den

39. Förslag till Lag om ändring i lagen (1976:600) om offentlig anställning

Härigenom föreskrivs att 13 kap. 5 § lagen (1976:600) om offentlig anställning skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
13 kap. 5 §	
Att arbetstagare hos staten kan vara skyldig att frånträda utövning av tjänst, om han *förklaras omyndig eller försättes* i konkurs, följer av särskilda bestämmelser i lag eller annan författning.	Att arbetstagare hos staten kan vara skyldig att frånträda utövning av tjänst, om han *försätts* i konkurs, följer av särskilda bestämmelser i lag eller annan författning.

Denna lag träder i kraft den

40. Förslag till Lag om ändring i lagen (1977:293) om handel med drycker

Härigenom föreskrivs att 63 § lagen (1977:293) om handel med drycker skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
63 §	
Har den som fått tillstånd till detaljhandel med öl eller till servering av alkoholdrycker avlidit, försatts i konkurs *eller förklarats omyndig* och vill dödsboet, konkursboet *eller förmyndaren* fortsätta rörelsen, skall anmälan göras till tillståndsmyndigheten med uppgift om föreståndare. Anmälan skall ha inkommit senast två månader efter dödsfallet *respektive* första borgenärssammanträdet *eller omyndighetsförklaringen.* Har anmälan ej inkommit inom föreskriven tid, upphör tillståndet att gälla den dag anmälningstiden utgick.	Har den som fått tillstånd till detaljhandel med öl eller till servering av alkoholdrycker avlidit *eller* försatts i konkurs och vill dödsboet *eller* konkursboet fortsätta rörelsen, skall anmälan göras till tillståndsmyndigheten med uppgift om föreståndare. Anmälan skall ha inkommit senast två månader efter dödsfallet *eller* första borgenärssammanträdet. Har anmälan ej inkommit inom föreskriven tid, upphör tillståndet att gälla den dag anmälningstiden utgick.

Denna lag träder i kraft den

1 Direktiven

Genom tilläggsdirektiv år 1982 (Dir. 1982:25) fick utredningen (Ju 1977:08) om barnens rätt i uppdrag att se över lagstiftningen om förmynderskap och godmanskap. År 1984 fördes denna del av utredningens uppdrag över till en särskild utredare (Dir. 1984:35).

Enligt 1982 och 1984 års direktiv åligger det utredningen att utvärdera gällande regler om omyndighetsförklaring, utseende av god man och arvode till förmyndare och gode män. Vidare har utredningen enligt dessa direktiv till uppgift att bl.a. överväga förenklingar i regelsystemet när det gäller förmyndares rättigheter och skyldigheter. Slutligen har utredningen enligt ursprungsdirektiven att undersöka möjligheterna att rationalisera handläggningen av ärenden hos domstolarna och överförmyndarna.

Genom tilläggsdirektiv (Dir. 1985:55) den 19 december 1985 fick utredningen som uppgift att med förtur undersöka om institutet omyndigförklaring kan avskaffas. I direktiven redogjorde föredragande statsrådet, justitieministern Wickbom, inledningsvis för syftet med 1974 års reform när det gäller omyndigförklaringar, liksom för utredningens ursprungliga uppdrag. Han anförde härefter följande.

> En omyndigförklaring innebär alltid, som min företrädare uttalade i samband med 1974 års reform, ett allvarligt ingrepp i en persons liv. Den omyndigförklarade förlorar inte bara rätten att själv bestämma över sina ekonomiska angelägenheter. En omyndigförklaring medför även långtgående verkningar på områden som inte berör den ekonomiska rörelsefriheten. Bl.a. är den omyndigförklarade utesluten från rösträtt i allmänna val. Över huvud taget medför en omyndigförklaring som regel en stark begränsning av möjligheten att ta egna initiativ och hävda egna åsikter. Detta kan få allvarliga följder för den omyndigförklarades psykiska tillstånd. När en omyndigförklaring väl en gång har skett, kan det vara svårt att få den hävd (prop. 1974:142 s. 113).

Mot denna bakgrund är det glädjande att antalet omyndigförklaringar har sjunkit kraftigt sedan 1974 års reform. År 1974 var antalet mål om omyndigförklaring i tingsrätterna 1 311 och år 1975 var det 1 080. När reformen hade trätt i kraft år 1976 var antalet mål 201. Antalet har därefter sjunkit årligen och var år 1984 nere i 53. När det gäller mål om hävande av omyndigförklaring skedde en uppgång åren närmast efter reformen. Från att ha varit 329 mål år 1974 och 362 mål år 1975 steg antalet till 648 år 1976 och till 789 år 1977. Därefter har dock antalet mål sjunkit, och

år 1984 var antalet 321. Detta motsvarar alltså i stort sett antalet hävningsmål omedelbart före reformens ikraftträdande.

Antalet omyndigförklarade är nu ca 15 000. Som jämförelse kan nämnas att motsvarande antal var ca 28 000 år 1976.

Med nuvarande lagstiftning kan man utgå från att antalet omyndigförklaringar kommer att ligga på en relativt låg nivå i jämförelse med tiden före reformen. Jag anser dock att man inte bör nöja sig med detta.

Uppfattningen om alla människors lika värde är den grundläggande utgångspunkten för hur samhället skall utformas. Alla människor har kunskaper, erfarenheter och förmåga, som är viktiga för samhället. Och människornas aktiva deltagande i samhällslivet skall främjas, något som har kommit till uttryck i bl.a. socialtjänstlagens (1980:620) beskrivning av målet för samhällets socialtjänst. Även i övrigt finns det skäl att här knyta an till den målbeskrivningen, vilken bl.a. innebär att socialtjänsten skall inriktas på att under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation frigöra och utveckla enskildas och gruppers egna resurser. Vidare gäller att verksamheten inom socialtjänsten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet (1 § socialtjänstlagen). Liknande tankegångar präglar den nya lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl., som träder i kraft den 1 juli 1986.

Det synsätt som sålunda har legat till grund för reformarbetet inom andra samhällsområden bör enligt min mening vara vägledande också för en reformering av lagstiftningen om förmynderskap och godmanskap, som har sina rötter i en äldre tids värderingar. Detta talar för att man helt och hållet avskaffar institutet omyndigförklaring. Det bör vara utredningens huvuduppgift att pröva denna fråga.

Ett avskaffande av institutet omyndigförklaring får givetvis inte innebära att de människor som är berörda fråntas det stöd och det skydd de kan behöva. Utredningen bör därför undersöka om de alternativa former som finns för detta ändamål är tillräckliga. Av vikt i det sammanhanget är bl.a. vilka möjligheter som erbjuds inom socialtjänstlagen. Av intresse är också bl.a. reglerna om rättshandlingars ogiltighet i 3 kap. lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (avtalslagen) och lagen (1924:323) om verkan av avtal, som slutits under inflytande av rubbad självverksamhet. Reglerna om godmanskap bör givetvis också tas med i bedömningen.

Om utredningen finner att det inte ges tillräckliga möjligheter till stöd och skydd inom det nuvarande systemet bör utredningen — om den föreslår att institutet omyndigförklaring skall avskaffas — överväga nya eller ändrade former för sådant bistånd.

En möjlighet som kan vara aktuell är att förstärka godmansinstitutet. Här vill jag peka på möjligheten att inrätta ett ekonomiskt förvaltarskap. Den frågan togs upp i direktiven till den år 1964 tillkallade förmynderskapsutredningen. Innebörden skulle vara att en person för viss tid eller tills vidare kan överlämna förvaltningen av sina tillgångar, helt eller delvis, till annan utan att själv behålla någon dispositionsrätt. Anordningen skulle närmast svara mot det i vissa utländska rättssystem förekommande kuratelet, vilket innebär en genom myndighets försorg anordnad förmögenhetsrättslig representation av mindre omfattning än förmynderskapet. Skillnaden mellan ett sådant institut och det nuvarande godmanskapet gäller främst huvudmannens rättsliga förmåga. Vid ett s.k. kuratel avhänder han sig den, medan så inte är fallet när en god man förordnas.

1964 års förmynderskapsutredning avvisade visserligen tanken på att införa ett kuratel (SOU 1970:67 s. 32 och 50). Den gången var det emellertid inte aktuellt att avskaffa institutet omyndigförklaring. Mot att införa ett kuratel anfördes bl.a. att den principiella skillnaden mellan myndiga och omyndiga därigenom skulle genombrytas. Detta argument har inte bärkraft om institutet omyndigförklaring försvinner. Det kan då finnas anledning att på nytt pröva om ett kuratelinstitut i någon form bör införas.

I utredningens uppdrag enligt de tidigare direktiven ligger inte bara att utreda frågor som rör omyndigförklarade utan också att undersöka i vad mån skyddet för sjuka eller handikappade bör förstärkas. Om utredningen anser att det bör ske, kan en möjlighet vara att även i det syftet överväga de alternativ till omyndigförklaring som jag nyss har pekat på.

I ett stort antal författningar föreskrivs att den som är omyndig inte får inneha viss befattning eller utöva viss verksamhet. Enligt min uppfattning torde det, om institutet omyndigförklaring upphävs, inte vara nödvändigt att generellt ersätta eller komplettera kravet på att man skall vara myndig med någon form av lämplighetskriterium. Det kan dock inte uteslutas att detta behövs i något fall. Denna fråga bör utredningen överväga.

Även om utredningen stannar för att inte lägga fram något förslag om att avskaffa institutet omyndigförklaring, bör utredningen överväga att upphäva kopplingen till just detta institut när det gäller rösträtten. Enligt min mening är den utestängning från samhällsgemenskapen som förlusten av rösträtten innebär en av de allvarligaste följderna av en omyndigförklaring. Det argument som i första hand har åberopats för att inte låta de omyndigförklarade delta i allmänna val är att många omyndigförklarade lättare än andra kan bli offer för otillbörlig påverkan (SOU 1972:15 s. 125, prop. 1973:90 s. 164). Enligt min mening har emellertid detta argument inte så stor tyngd att det uppväger de skäl, främst respekten för den enskilda människans värde och integritet, som talar mot att den som har omyndigförklarats också fråntas sin rösträtt.

I den fråga som jag nu har berört bör utredningen samråda med folkstyrelsekommittén (Ju 1984:05).

Utredningens överväganden och förslag i de delar som tas upp i dessa direktiv bör redovisas före utgången av år 1986.

2 Utredningsarbetet

Utredningen har i en första etapp av sitt arbete försökt kartlägga effekterna av 1974 års reform, främst när det gäller instituten omyndigförklaring och god man enligt 18 kap. 3 § föräldrabalken (FB).

Övriga frågor som omfattas av utredningens uppdrag, bl.a. FB:s och övriga författningars regler om förvaltning och redovisning, avser utredningen att undersöka och behandla i ett senare skede av utredningsarbetet.

Kartläggningen av effekterna av 1974 års reform har skett dels genom enkäter till landets tingsrätter och ett stort antal överförmyndare, dels genom sammanträffande med företrädare för olika intressegrupper inom det berörda området.

I enkäten till tingsrätterna ställdes en rad frågor som bl.a. rörde omfattningen av omyndigförklaringar och förordnanden av gode män efter reformens ikraftträdande den 1 januari 1976. Vidare efterfrågades antalet fall av hävande av omyndigförklaring. Synpunkter begärdes också på detaljer kring de båda instituten.

Resultatet av tingsrättsundersökningen redovisas i avsnitt 5.1.

I ett frågeformulär till 55 av landets 284 överförmyndare/överförmyndarnämnder ställdes frågor som avsåg att utröna hur bl.a. institutet god man enligt 18 kap. 3 § FB tillämpades. Vidare hemställdes om synpunkter i olika avseenden beträffande såväl detta institut som omyndigförklaringsinstitutet.

Överförmyndarrepresentanterna hade utsetts så, att kommuner av olika storlek och från skilda delar av landet kom att omfattas.

Resultatet av denna undersökning finns redovisad i avsnitt 5.2.

Utredningen har vid en hearing den 13 maj 1986 träffat representanter för myndigheter och andra organ som är verksamma inom de områden som berörs av utredningens uppdrag. Närvarande vid mötet var representanter från Stockholms och Sollentuna tingsrätter, socialstyrelsen, överförmyndarnämnderna i Stockholm och Uppsala, Svenska kommunförbundet, Föreningen Sveriges överförmyndare, Riksförbundet för socialt och mentalt handikappade (RSMH), Handikappförbundens centralkommitté (HCK) och Godemans- och förmyndarföreningen (GMF) i Stockholm.

Härutöver har utredningen inhämtat synpunkter från Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna (FUB).

Vid ett möte i början av hösten 1986 har diskussioner ägt rum med företrädare för vissa banker.

Särskilda studiebesök har gjorts vid överförmyndarnämnden i Stockholm och hos överförmyndaren i Torsby. Vidare har främst utredningens sekreterare haft kontakt med andra överförmyndare och med företrädare för vissa godemans- och förmyndarföreningar.

Utredaren och sekreteraren har genom besök i Köpenhamn, Helsingfors och Oslo under våren och sommaren 1986 inhämtat upplysningar om förhållandena i de berörda nordiska länderna (se avsnitt 6). Diskussioner har förts med företrädare för justitiedepartementen där. I början av hösten 1986 har ett besök gjorts i Madrid, där överläggningar har ägt rum med företrädare för det spanska justitiedepartementet och med representanter för en stiftelse med uppgifter inom bl.a. den sociala omsorgen.

I övrigt har information om innehållet i vissa utländska rättsordningar inhämtats genom förmedling av utrikesdepartementet, berörda ambassader samt Europarådet.

Slutligen har utredningen vid sina överväganden i rösträttsfrågor samrått med folkstyrelsekommittén (Ju 1984:05).

3 Gällande rätt

De grundläggande bestämmelserna om förmynderskap och godmanskap finns i föräldrabalken (FB). De reformerades år 1974 (prop. 1974:142, LU 38, rskr 404). De nya reglerna trädde i kraft den 1 januari 1976. Reformen innebar bl.a. att omyndigförklaringar skulle användas i mindre utsträckning än tidigare och att man fick bättre garantier för att en omyndigförklaring hävs när det inte längre finns skäl för en sådan förklaring.

I följande avsnitt redovisas reglerna i FB om omyndigförklaring (avsnitt 3.1), omyndigförklarings hävande (avsnitt 3.2), förmyndare (avsnitt 3.3) och god man (avsnitt 3.4). Vidare lämnas en kortfattad redogörelse för vissa avtalsrättsliga regler (avsnitt 3.5), liksom för socialtjänstlagen (1980:620) och lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. (avsnitt 3.6). Slutligen redovisas en del av de bestämmelser som gäller för rätten att rösta i allmänna val (avsnitt 3.7—8).

3.1 Omyndigförklaring

3.1.1 Förutsättningar för omyndigförklaring och förfarandet

Genom en lagändring år 1974 (prop. 1974:44, LU 12, rskr 169) sänktes myndighetsåldern från dittillsvarande tjugo till arton år (9 kap. 1 § FB). Den som är under arton år (underårig) är omyndig och saknar full rättshandlingsförmåga, dvs. han kan inte själv råda över sin egendom eller åta sig förbindelser i vidare mån än som följer av lag eller villkor vid gåva eller testamente (se 9 kap. FB samt 6 kap. 5 § GB och 9 kap. 1 § ÄB).

Omyndigförklaring är ett beslut av domstol att den som fyllt arton skall vara omyndig och därmed ha i huvudsak samma begränsade rättsliga handlingsförmåga som en underårig.

Enligt 10 kap. 1 § FB skall den som fyllt arton år förklaras omyndig, om han på grund av psykisk sjukdom, hämmad förståndsutveckling eller psykisk abnormitet av annat slag är ut stånd att vårda sig eller sin egendom och det inte är tillräckligt att god man förordnas för honom eller att han på annat mindre ingripande sätt får bistånd i vården av sina angelägenehter. Om dessa förutsättningar föreligger beträffande en underårig, kan rätten förklara att han skall förbli omyndig även efter att han har uppnått myndighetsåldern (10 kap. 2 § FB).

Omyndighetsgrunderna är således begränsade till fall där någons själsliga förmögenheter är sådana att han på grund härav inte kan vårda sig eller sin egendom. Före år 1976 kunde en person omyndigförklaras även för det fall han genom slöseri eller annan grov vanvård av sin egendom eller på annat sätt genom otillbörligt förfarande med avseende på egendomen äventyrade sin eller sin familjs välfärd. En ytterligare grund enligt de äldre bestämmelserna var att någon var hemfallen åt t.ex. alkoholmissbruk och till följd därav inte kunde vårda sig eller sin egendom. Enligt den tidigare ordningen kunde också någon på egen begäran eller med eget samtycke bli omyndigförklarad, om han på grund av sjukdom, försvagat häslotillstånd, lyte, oerfarenhet eller av annan orsak behövde bistånd i vården av sina angelägenheter.

Efter den inskränkning av omyndighetsgrunderna som genomfördes år 1974 gäller också, som framgår av 10 kap. 1 § FB, att omyndigförklaring inte i något fall får beslutas, om det är tillräckligt att god man förordnas eller att bistånd på annat mindre ingripande sätt kan ordnas.

Genom begränsningen av omyndighetsgrunderna ville man från lagstiftarens sida bryta med ett äldre synsätt, som främst utmärktes av en önskan att skydda den enskildes tillgångar för hans egna dispositioner, och anpassa lagstiftningen till ett samhälle med ett utbyggt socialt trygghetssystem (jfr. prop. 1974:142 s. 116). Den bärande tanken är att den hjälpverksamhet som ingår i samhällets socialvårdande uppgifter skall utnyttjas så långt som möjligt. När den enskildes behov av hjälp i rättsliga eller ekonomiska angelägenheter är så omfattande att det inte är tillräckligt med det bistånd som lämnas inom ramen för denna hjälpverksamhet, skall det prövas om det inte är tillräckligt med en god man. Möjligheten att förordna god man utvidgades samtidigt som omyndighetsgrunderna inskränktes (se avsnitt 3.4).

De nuvarande reglerna innebär således att domstolen, sedan det har konstaterats att den enskildes tillstånd är sådant som anges i 10 kap. 1 §, i första hand skall pröva om han inte kan få tillfredsställande personlig omvårdnad genom anhöriga, inom ramen för kommunens sociala verksamhet eller på sjukvårdsinrättning e.d. Vidare skall prövas om inte den enskildes rättsliga eller ekonomiska angelägenheter kan bli tillfredsställande skötta på något av de angivna sätten eller genom t.ex. en banks notariatavdelning, en advokat eller någon annan förtroendeman. Skulle den enskildes behov av hjälp inte kunna tillgodoses på sådant sätt, ankommer det på domstolen att undersöka om det inte är tillräckligt med en god man.

I propositionen (prop. 1974:142 s. 120) sägs emellertid att förhållandena ibland kan vara sådana att en omyndigförklaring framstår som oundgänglig. Framför allt anges detta vara fallet, om det finns en överhängande risk för att den sjuke ingår rättshandlingar som kolliderar med dem som en god man skulle komma att ingå och detta skulle medföra väsentlig skada för den sjuke eller för tredje man. Föredragande statsrådet ansåg dock (prop. s. 118) att det i de flesta fall torde finnas små risker för

att den sjuke skulle ingå kolliderande rättshandlingar. Särskilt liten ansågs risken vara i de fall då den sjuke själv var på det klara med sitt behov av hjälp. Även i andra situationer, t.ex. när den sjuke var föremål för fortlöpande vård, torde man normalt enligt uttalande i propositionen kunna bortse från risken för kolliderande rättshandlingar.

Högsta domstolen har i ett par avgöranden prövat hur gränsdragningen mellan omyndigförklaring och förordnande av god man bör göras.

I ett fall (NJA 1978 s. 350), där HD prövade frågan om omyndigförklaring av en kvinna med gravt psykiskt handikapp, ansåg domstolen att personer, som befinner sig så långt från mänsklig kontakt och rationellt handlande att ett ingrepp i den personliga eller rättsliga handlingsfriheten saknar all praktisk betydelse, inte berörs av de överväganden som i motiven redovisats i fråga om risken för kolliderande rättshandlingar. Med hänvisning bl.a. till detta fann HD att det inte fanns stöd för en tolkning som innebär att, sedan det konstaterats att någons sinnestillstånd är sådant att omyndighetsförklaring kunde komma i fråga, graden av psykisk ohälsa i sig har betydelse vid prövningen av om en omyndighetsförklaring skall ske. Eftersom kvinnans bistånd med personliga angelägenheter var tillgodosett genom sjukvårdens försorg och det för behovet av bistånd i vården av hennes egendom var tillräckligt med god man, ogillades ansökningen om omyndigförklaring.

I ett annat fall (NJA 1981 s. 291) har högsta domstolen ansett god man tillräcklig för en 40-årig man med vissa missbruksproblem, som på grund av hämmad förståndsutveckling och psykisk abnormitet av annat slag befunnits vara ur stånd att vårda sig och sin egendom, även om det fanns en dokumenterad risk att mannen med bibehållen rättshandlingsförmåga skulle förbruka bl.a. sin förtidspension och ett kapital på 27 000 kr. Domstolen fäste bl.a. avseende vid att mannen var på det klara med sitt behov av hjälp och att han förklarat sig villig att låta en god man ta hand om pengarna.

Behöriga att ansöka om att någon skall förklaras omyndig är, förutom den som ansökningen avser, make och närmaste anhöriga. Även överförmyndaren får göra ansökan. I de fall ansökningen avser en underårig får den göras av förmyndaren (10 kap. 10 § FB).

Rättens prövning skall normalt ske vid rättegång med huvudförhandling. Tingsrätten skall då bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän (10 kap. 11 § och 20 kap. 1 § FB jfrt med 15 kap. 29 § giftermålsbalken). Har ansökan om omyndigförklaring gjorts av den som ansökningen avser eller har denne medgivit att omyndigförklaring meddelas, får rätten utan huvudförhandling omedelbart avgöra målet. Tingsrätten är då domför med en lagfaren domare (10 kap. 11 § 1 st och 20 kap. 1 § FB jfrt med 15 kap. 29 § giftermålsbalken och 1 kap. 3 § femte stycket rättegångsbalken).

För det fall att den som en ansökan avser uppenbarligen inte förstår vad saken gäller eller skulle lida allvarlig skada av att få del av ansökningen skall god man förordnas att företräda honom i målet och bevaka hans rätt (10 kap. 11 § FB).

Rätten får inte förklara någon omyndig utan att läkarintyg angående

hans eller hennes sinnestillstånd har företetts (10 kap. 15 § FB). Läkarintyget skall enligt en kungörelse (1974:1051) om läkarintyg för omyndighets- och myndighetsförklaringar vara utfärdat av en läkare som har specialistkompetens i allmän psykiatri, rättspsykiatri eller barn- och ungdomspsykiatri eller som annars har förklarats behörig av socialstyrelsen. Socialstyrelsen har fastställt ett särskilt formulär för sådana intyg.

Domstolen kan meddela interimistiskt förordnande om omyndigförklaring, dvs. förordna att den som ansökningen avser skall vara omyndig för tiden intill dess målet avgörs. Sådant förordnande, som kan meddelas utan huvudförhandling, förutsätter att ett dröjsmål med dom i saken uppenbarligen skulle medföra fara för den som ansökningen avser eller för hans egendom (10 kap. 14 § FB).

En dom varigenom någon förklarats omyndig skall kungöras i Post- och Inrikes Tidningar (10 kap. 17 § FB). En sådan dom gäller utan hinder av att den överklagas (20 kap. 8 § FB).

Ett överklagande av en dom angående omyndigförklaring följer vanliga överklagningsregler. Det innebär att tingsrättens dom överklagas till hovrätten. Hovrättens dom kan överklagas till högsta domstolen, men för fullföljden gäller sedvanliga regler om prövningstillstånd.

3.1.2 Rättsverkningarna av en omyndigförklaring

Som nämnts ovan innebär en omyndigförklaring att personen i fråga förlorar sin rättshandlingsförmåga utom i vissa begränsade hänseenden. Han blir i stort jämställd med en underårig och ställs under förmyndare (10 kap. 3-7 §§ jfrt med 9 kap. 3-7 §§ och 11 kap. 3 § FB).

I följande hänseenden har den omyndigförklarade viss rättshandlingsförmåga.

- Han får själv *sluta avtal om tjänst* eller annat arbete, dock med möjlighet för förmyndare att efter rättens förordnande ingå eller häva sådant avtal (10 kap. 4 § FB).
- En omyndigförklarad får själv *råda över vad han har förvärvat genom eget arbete* efter omyndigförklaringen. Under vissa omständigheter har dock förmyndaren rätt att, med överförmyndarens samtycke, ta hand om myndlingens arbetsförtjänst. Detta får ske om det anses erforderligt med hänsyn till bl.a. myndlingens välfärd (10 kap. 5 § och 9 kap. 3 § andra stycket FB).
- Om det i *gåva* eller i *testamente* till den omyndigförklarade som villkor har angivits att han själv skall få råda över egendom som överlåtits på det sättet, har han sådan rådighet, dock med den begränsningen att förmyndaren kan omhänderta egendomen på likartade grunder som gäller för arbetsförtjänst (10 kap. 6 § och 9 kap. 4 § FB).
- Den omyndigförklarade har rätt att driva *näring* med tillstånd av förmyndaren eller i vissa fall överförmyndaren (15 kap. 13 § FB). Han får då, med vissa undantag, ingå rättshandlingar som faller inom området för rörelsen (10 kap. 6 § och 9 kap. 5 §).

- I fråga om *äktenskapsförord* krävs samtycke av förmyndare utom när äktenskapsförordet avser överlåtelse av egendom över vilken den omyndige själv råder (8 kap. 9 § giftermålsbalken).
- En omyndigförklarad får göra *testamente*, om inte hinder möter på grund av hans sinnestillstånd (9 kap. 1 § jfrd med 13 kap. 2 § ärvdabalken).

Som en följd av omyndigförklaringen saknar den omyndigförklarade i likhet med en underårig rösträtt (se vidare avsnitt 3.7). En annan följd av omyndigförklaringen är att vederbörande inte får inneha vissa tjänster eller uppdrag (se t.ex. 3 kap. 10 § regeringsformen, 2 kap. 4 § kommunallagen, 4 kap. 1 och 6 §§ rättegångsbalken, 8 kap. 4 § aktiebolagslagen).

En omyndigförklaring innebär i sig ingen förändring av det *straffrättsliga* och *skadeståndsrättsliga* ansvaret.

Det straffrättsliga ansvaret inträder för alla vid femton års ålder (33 kap. 1 § brottsbalken). Särskilda regler i fråga om åtalsunderlåtelse (20 kap. 7 § rättegångsbalken) och nedsättning eller uteslutning av påföljd (33 kap. 2 och 4 §§ brottsbalken) finns emellertid för dem som begått brott under inflytande av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller själslig abnormitet av annat slag.

När det gäller det skadeståndsrättsliga ansvaret skall det enligt 2 kap. 3 § skadeståndslagen (1972:207) göras en skälighetsbedömning med hänsyn till bl.a. skadevållarens sinnestillstånd.

Följderna av en omyndigförklaring i avtalsrättsligt hänseende redovisas närmare i avsnitt 3.5.

3.2 Omyndigförklarings hävande

Enligt 10 kap. 8 § FB skall en omyndigförklaring hävas av rätten, om skäl för omyndigförklaring inte längre föreligger.

Tidigare kunde ansökan om hävande av omyndigförklaring endast göras av den omyndige själv eller hans förmyndare. För att så långt möjligt garantera att omyndigförklaringar hävs i behörig utsträckning infördes genom 1974 års reform en möjlighet även för överförmyndare att göra sådan ansökan (numera 10 kap. 10 § andra stycket FB).

Avsikten var att överförmyndaren genom en årlig granskning av alla förmynderskap som inte avser underåriga skulle upptäcka fall där behov förelåg av ansökan om hävande av omyndigförklaringen. Detta har uttryckligen föreskrivits i 3 § överförmyndarkungörelsen (1974:1047). Däremot ansågs det föra för långt att ha ett system med regelbundna omprövningar av alla domar på omyndigförklaring (prop. 1974:142 s. 159).

I samband med 1974 års reform infördes även bestämmelser för bl.a. sociala nämnder och läkare att anmäla till överförmyndaren när någon som är föremål för deras verksamhet inte längre bör vara omyndigförklarad (se numera t.ex. 42 § socialtjänstförordningen, 1981:750, och 11 § lagen, 1985:568, om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl.).

En ansökan om att omyndigförklaring skall hävas, som görs av den omyndige, kan avslås omedelbart utan huvudförhandling, om ansökningen är uppenbart ogrundad. Huvudförhandling behövs inte heller i vissa fall när en ansökan om hävande har gjorts eller tillstyrkts av både förmyndaren och överförmyndaren (10 kap. 12 § FB).

Läkarintyg, som följer samma formkrav som läkarintyg vid ansökan om omyndigförklaring, erfordras normalt även när det är fråga om omyndigförklarings hävande. Endast om det föreligger synnerliga skäl kan sådant intyg undvaras (10 kap. 15 § FB).

I övergångsbestämmelserna till 1974 års reform har föreskrivits att beträffande den som omyndigförklarats före den 1 januari 1976 läkarintyg erfordras endast om grunden för omyndighetsförklaringen varit sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten, dvs. vad som motsvarar den nuvarande grunden enligt 10 kap. 1 § FB.

3.3 Förmyndare

De allmänna reglerna om förmyndare finns i 11 kap. FB, medan förmyndares plikter, förvaltningsregler, redovisningsskyldighet m.m. regleras i 13-16 kap. FB.

3.3.1 Allmänna bestämmelser

Begreppet förmyndare används för att beteckna ställföreträdare för såväl underårig som omyndigförklarad. I fråga om underårig är förmynderskapet knutet till vårdnaden, dvs. föräldrar är i sin egenskap av vårdnadshavare förmyndare för sina barn *(legal förmyndare)*. För barn som står under vårdnad av endast den ene av sina föräldrar är denne ensam förmyndare (11 kap. 1 § FB).

Enligt 11 kap. 3 § skall förmyndare förordnas för den som är omyndigförklarad, liksom för underårig där myndig vårdnadshavare saknas *(förordnad förmyndare)*. Till förmyndare skall utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna (11 kap. 5 §).

Även om det inte finns någon föreskrift om att till förmyndare skall utses någon som står den omyndige nära, framhålls i motiven (prop. 1974:142 s. 126) att det många gånger är lämpligt att utse släktingar och liknande till förmyndare. En förälder är emellertid inte utan vidare förmyndare för en omyndigförklarad son eller dotter.

Det finns inte något förbud mot att till förmyndare utse den som på grund av avtal eller tjänst har att ta befattning med den omyndiges angelägenheter, t.ex. en socialsekreterare eller en kurator. I motiven (LU 1974:38 s. 52) framhålls dock att försiktighet bör iakttas i dessa fall för att undvika att förtroendekonflikter skapas mellan förmyndaren och myndligen. Den som i tjänsten har att handlägga ärenden som rör myndlingen kan nämligen av denne uppfattas stå i motsatsförhållande till honom.

Vid 1974 års reform uppmärksammades även att kritik hade riktats mot att många förmynderskap samlades hos en och samma person. En

förmyndare, som har hand om ett stort antal förmynderskap, ansågs få mindre tid att ägna sig åt myndlingens personliga omvårdnad, något som var en av huvudpunkterna i reformen. Någon gräns för det antal förmynderskap som får innehas av en person finns emellertid inte i FB. Såväl i propositionen (prop. s. 126) som i lagutskottets betänkande (s. 52) betonas dock att det bör åligga domstolen att förvissa sig om att den som förordnas till förmyndare har erforderlig tid att ägna sig åt sitt uppdrag.

Enligt de äldre bestämmelserna var det en medborgerlig plikt att åta sig uppdrag som förmyndare. Denna skyldighet togs bort i samband med 1974 års reform. En förordnad förmyndare har också som en följd härav en ovillkorlig rätt att bli entledigad på egen begäran (11 kap. 8 § FB). Viss inskränkning i denna rätt finns dock för legala förmyndare. Ett entledigande kan inte heller enligt uttalande i propositionen äga rum förrän en ny förmyndare har förordnats (s. 127).

Förutom på egen begäran skall en förmyndare befrias från uppdraget, om han gör sig skyldig till missbruk eller försummelse vid utövandet av sin befattning. Motsvarande gäller om förmyndaren på grund av ekonomiskt obestånd eller av annan orsak kan anses olämplig för fortsatt uppdrag (11 kap. 9 § FB).

Förmynderskap står under tillsyn av överförmyndaren och rätten. Förmyndare för en omyndigförklarad utses av den domstol som har att pröva ansökan om omyndigförklaring. Överförmyndaren skall ha tillfälle att lämna förslag på lämplig person innan förordnande meddelas. Den som skall förordnas skall även höras (11 kap. 11-14 §§ FB).

Rätten har möjlighet att meddela interimistiska beslut om förordnande och entledigande av förmyndare (11 kap. 15-16 §§ FB).

3.3.2 Förmyndares plikter m.m.

Enligt 13 kap. 1 § FB åligger det förmyndaren att sörja för myndlingens person samt att förvalta myndlingens förmögenhet och företräda honom i angelägenheter som rör denna.

Genom 1974 års reform har myndlingens behov av personligt stöd och intressebevakning fått en lika framträdande ställning som behovet av ekonomisk förvaltning av myndlingens egendom. Tidigare betonades, som nämnts, förmyndarens uppgift som ekonomisk förvaltare. Detta hade enligt föredragande statsrådet (prop. 1974:142 s. 132) medfört att förmyndaren, i stället för att se till att myndlingens medel användes till hans nytta, sett som sin uppgift att i största möjliga utsträckning bevara egendomen, något som många gånger hade kommit främst arvingarna till godo.

Numera föreskrivs därför inte bara att förmyndaren med omsorg och nit skall vårda myndlingens rätt och främja hans bästa utan också att förmyndaren skall se till att medlen i skälig omfattning används till myndlingens nytta (13 kap. 4 § FB).

Förmyndarens ekonomiska förvaltning avser såväl tillgångar som

skulder och omfattar i regel hela förmögenheten. Inom ramen för förvaltningen har förmyndaren rätt och skyldighet att företräda den omyndige inför domstolar och myndigheter.

Det finns två slags inskränkningar i förmyndarens förvaltning:

- Egendom över vilken myndlingen själv får råda ingår inte i förvaltningsuppdraget (jfr avsnitt 3.1.2). Inte heller omfattas egendom, där det genom bestämmelse vid gåva eller testamente har föreskrivits att förvaltningen skall handhas av annan, t.ex. en banks notariatavdelning (13 kap. 1 § andra stycket FB).
- Förvaltningen är underkastad de detaljerade bestämmelser om bl.a. placering av tillgångar och inhämtande av överförmyndarens samtycke som finns intagna i 15 kap. FB.

Något hinder mot att en omyndig har flera förordnade förmyndare finns inte. Förvaltningen utövas då av dem gemensamt, dock med en möjlighet för rätten att fördela förvaltningsuppdraget, t.ex. avseende vissa tillgångar, mellan dem. Vid oenighet mellan flera gemensamma förmyndare avgör överförmyndaren (13 kap. 8 § FB).

En förmyndare är skadeståndsskyldig för den skada som han uppsåtligen eller av vårdslöshet kan ha vållat myndlingen genom sin förvaltning (13 kap. 9 § FB). Genom sitt handlande kan förmyndaren naturligtvis också ha gjort sig skyldig till brottsligt förfarande, t.ex. förskingring.

Kontrollen av att förmyndaren sköter sina åligganden åvilar i första hand överförmyndaren. Denne har bl.a. att granska förmyndarens redovisning (17 kap. 1 § FB). Förmyndaren skall före den 1 mars varje år lämna överförmyndaren en årsräkning, som innefattar en redogörelse för förvaltningen under föregående år (16 kap. 5 § FB). Regler finns också i 16 kap. FB om upprättande av förteckning över myndlingens egendom när uppdraget inleds, liksom avlämnande av sluträkning när uppdraget har slutförts.

Genom reglerna i 12 kap. FB om inskrivning av förmynderskap, vilket bl.a. innebär att förmynderskapet antecknas i den förmynderskapsbok som förs vid tingsrätten, är det sörjt för ytterligare kontroll av förmynderskapet. Inskrivning av förmynderskap skall alltid ske när någon har omyndigförklarats (12 kap. 2 § FB).

Särskilda regler om förmyndares förvaltning av omyndigs rätt i oskiftat dödsbo finns i 14 kap. FB.

För sitt förvaltningsuppdrag och för arbetet med den personliga omvårdnaden har förmyndaren rätt till skäligt arvode. Han har även rätt till skälig ersättning för de utgifter som han haft. Beslut om arvode och ersättning fattas av överförmyndaren (15 kap. 19 § FB).

Storleken av arvodet bestäms efter grunder som har fastställts för varje överförmyndardistrikt. Kommunförbundet har i cirkulär (den 12 september 1975) angivit riktlinjer för arvodets storlek. Av dem framgår att normalarvode per år för förvaltningen av en omyndigs egendom är tre procent av basbeloppet vid redovisningsperiodens utgång, dvs. för år 1986 knappt 700 kr. Vid ekonomisk förvaltning av större omfång resp.

särskilt komplicerade uppdrag är procentsatsen sex resp. nio procent, dvs. 1 400 resp. 2 100 kr.

Arvodet för den personliga omvårdnaden är i riktlinjerna likaledes relaterade till tre, sex eller nio procent av basbeloppet, allt beroende på uppdragets omfattning.

Arvode och ersättning skall utgå av den omyndiges medel, i den mån dennes inkomst eller tillgångar överstiger visst belopp (två resp. tre gånger basbeloppet). I övrigt betalas förmyndares ersättning med kommunala medel (15 kap. 19 § FB).

3.4 God man

3.4.1 Allmänna bestämmelser

Reglerna om god man enligt FB finns intagna i 18 kap. God man kan förordnas i fyra huvudfall:

God man som tillfällig ersättare för förmyndare (18 kap. 1 §);
god man i fall där förmyndare och myndling kan ha stridande intressen (18 kap. 2 §);
god man såsom alternativ till omyndigförklaring (18 kap. 3 §);
god man i vissa fall där huvudmannen är bortovarande eller okänd (18 kap. 4 §).

I fråga om de krav som ställs på den som skall förordnas till god man, liksom förfarandet och tillsyn över godmanskap, är bestämmelserna likartade dem som gäller för förordnad förmyndare (se 18 kap. 5-8 §§ FB). Motsvarande gäller regler om förvaltning, redovisning samt rätt till ersättning (se 18 kap. 8-14 §§ FB).

I följande avsnitt (3.4.2) skall närmare redogöras för förutsättningarna och rättsverkningarna av godmanskap enligt 18 kap. 3 § FB, dvs. godmanskap såsom alternativ till omyndigförklaring. Redan nu bör dock nämnas en grundläggande skillnad mellan god man och förmyndare vad gäller förvaltning av egendomen, nämligen att den gode mannens handlande inte kan ske helt oberoende av huvudmannens vilja. Denne behåller sin rättsliga handlingsförmåga. I 18 kap. 8 § föreskrivs i detta hänseende enbart att för förvaltning av egendom skall i tillämpliga delar gälla vad som stadgas i fråga om förmyndare och omyndigs egendom. Några bestämmelser som reglerar i vad mån en god man har rätt att vidta förvaltningsåtgärder som strider mot huvudmannens vilja finns således inte.

Vid sidan av FB:s regler om god man finns i andra författningar bestämmelser om att god man eller syssloman kan förordnas för speciella situationer, såsom t.ex. vid förrättning enligt fastighetsbildningslagen (1970:988), vattenlagen (1983:291) och lagen (1939:608) om enskilda vägar eller vid tvångsåtgärd eller exekution (jfr 15 kap. 3 § rättegångsbalken och 12 kap. 8 § utsökningsbalken), liksom när det gäller förvaltning av samfälld egendom enligt lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt. Därut-

över kan de allmänna reglerna om sysslomän eller ombudsmän i 18 kap. handelsbalken ibland också vara tillämpliga. De särskilda godmansfallen enligt dessa författningar redovisas inte närmare här.

3.4.2 God man enligt 18 kap. 3 § FB

Som nämnts utvidgades möjligheten att förordna god man genom 1974 års reform. Enligt 18 kap. 3 § FB kan god man förordnas, om någon på grund av sjukdom, hämmad förståndsutveckling, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver bistånd med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person.

Den som enbart på grund av oerfarenhet e.d. har svårt att ensam bevaka sina intressen kan således inte få god man förordnad för sig. Det skulle enligt föredragande statsrådet (prop. 1974:142 s. 121) föra alldeles för långt att för alla dessa fall införa en möjlighet att förordna god man. I propositionen hänvisades i detta sammanhang i stället till samhällets rättshjälp och till det bistånd med ekonomisk förvaltning som lämnas av banker och liknande.

Av redovisningen i avsnitt 3.1.1 framgår att möjligheten att förordna god man enligt 18 kap. 3 § normalt skall övervägas vid ansökningar om omyndigförklaring och att god man skall förordnas först sedan man konstaterat att hjälpbehovet inte kan tillgodoses inom ramen för samhällets vård- och biståndsinsatser i övrigt. Detta har uttryckts i lagrummet så, att domstolen skall förordna god man "där så erfordras".

I propositionen framhålls (prop. s. 121) att det i övrigt när det gäller förutsättningarna för förordnande av god man är angeläget att så långt möjligt undvika att en god man och hans huvudman företar kolliderande rättshandlingar. Någon regel finns dock inte om att god man inte skall kunna förordnas, om det föreligger risk för kolliderande rättshandlingar. Man underlät avsiktligen att införa en sådan regel för att undvika att domstolarna genom en alltför restriktiv tillämpning skulle kunna motverka önskemålet att begränsa antalet omyndigförklaringar (se prop. s. 122).

Som huvudregel föreskrivs i stället (18 kap. 3 § 2 p FB) att god man endast får förordnas med den enskildes samtycke. Undantag från detta krav får enligt bestämmelsen göras, om den enskildes tillstånd medför hinder mot att samtycke inhämtas eller annars särskilda skäl föreligger.

I motiven (prop. s. 122) anges att sådana särskilda skäl i första hand bör kunna föreligga, om den enskilde är part i rättegång och hans psykiska hälsa är sådan att han själv inte kan föra sin talan. God man kan då behöva utses för att man skall slippa avvisa den enskildes talan eller den talan som förs mot honom (jfr NJA 1977 s. 201).

I fråga om vem som har rätt att ta initiativ till förordnande av god man gäller samma bestämmelser som beträffande omyndigförklaring (18 kap. 8 §).

Även om en god man enligt 18 kap. 3 § inte bör vara förordnad under längre tid än som behövs, leder de utvidgade möjligheterna att förordna

god man i många fall till att gode män kommer att fungera under lång tid och att deras uppgifter blir likartade dem som åvilar en förmyndare. Föredragande statsrådet erinrade i propositionen (s. 179) om att det i sådana fall är av stor betydelse att den enskildes behov av personlig omvårdnad blir tillgodosett. En skyldighet att sörja för den enskildes person föreligger således, även om den gode mannen har förordnats för att i första hand bistå den enskilde i en rättslig angelägenhet. I förordnandet kan godmanskapet dock vara uttryckligen begränsat till att t.ex. avse enbart ett uppdrag att förvalta huvudmannens egendom (jfr prop. s. 186).

Som framhållits ovan inverkar ett förordnande om god man inte på huvudmannens rättshandlingsförmåga. Om huvudmannen sedan god man har förordnats skulle företa rättshandlingar i strid med gode mannens vilja, kan dessa rättshandlingar i vissa fall bli ogiltiga enligt lagen (1924:323) om verkan av avtal, som slutits under inflytande av rubbad självverksamhet (se vidare avsnitt 3.5). Är inte denna lag tillämplig blir rättshandlingarna i princip gällande. Föredragande statsrådet (prop. s. 122) framhöll att detta ibland kan medföra svårigheter och hänvisade till att omyndigförklaring kan bli aktuell, om allvarliga brister skulle uppstå i samarbetet mellan huvudmannen och den gode mannen. Här finns således i godmansinstitutet en inbyggd konflikt mellan omsorgen om den enskildes välfärd sådan den gode mannen kan uppfatta den, å ena sidan, och respekten för huvudmannens bibehållna rättsliga handlingsförmåga, å andra sidan. Se vidare härom avsnitt 4.2.

I de fall konflikter uppstår torde gode mannen ha att i första hand anmäla förhållandet för överförmyndaren. En möjlig lösning kan i något fall vara att förordna en annan person som god man.

3.5 Vissa avtalsrättsliga regler

Till avtalsrätten hör bl.a. regler om rättslig handlingsförmåga, avtals ingående och avtals ogiltighet. Bestämmelserna återfinns i 9 och 10 kap. FB, lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (avtalslagen) samt lagen (1924:323) om verkan av avtal, som slutits under inflytande av rubbad självverksamhet. I följande avsnitt lämnas en kortfattad redogörelse för dessa bestämmelser i de delar de har särskilt intresse i detta sammanhang.

3.5.1 Rättslig handlingsförmåga

Var och en betraktas som rättssubjekt, dvs. kan äga tillgångar och ha skulder. För att själv få förfoga över egendom eller ingå förbindelser (t.ex. sluta överlåtelseavtal eller sätta sig i skuld) erfordras att en person har rättslig handlingsförmåga. Som nämnts inträder full rättslig handlingsförmåga först i och med att myndighetsåldern arton år har uppnåtts (9 kap. 1 § FB).

Före arton års ålder har den underårige endast begränsad rättshand-

lingsförmåga. Han kan t.ex. vid sexton års ålder i princip själv ingå vissa arbetsavtal, förfoga över viss arbetsinkomst samt inom ramen för en näringsverksamhet, som drivs med förmyndarens tillstånd, företa normala rättshandlingar (9 kap. 2 § jfrd med 6 kap. 12 §, 9 kap. 3 och 5 §§ FB).

En underårig med eget hushåll får vidare för den dagliga hushållningen eller uppfostran av barn ingå sedvanliga rättshandlingar (9 kap. 2 a § FB).

Slutligen kan en underårig i princip råda över det som han erhållit i gåva eller testamente under villkor att han själv får råda över det (9 kap. 4 § FB).

I den omfattning den underårige saknar rättshandlingsförmåga erfordras alltid förmyndarens eller överförmyndarens samtycke innan t.ex. avtal ingås. Förmyndaren är, som nämnts, den omyndiges ställföreträdare och handlar i dennes namn. Förmyndarens ställning är dock begränsad genom att vissa åtgärder också kräver bl.a. överförmyndarens tillstånd (se t.ex. 15 kap. FB).

Förmyndarens samtycke eller godkännade kan lämnas efter det rättshandlingen ingåtts av den underårige, s.k. ratihabering. Samtycke eller godkännande kan även vara "tyst", dvs. framgå av omständigheterna utan att vara uttryckligt dokumenterat, s.k. konkludent handlande från förmyndarens sida.

Vad som nu har sagts om underåriga tillämpas i motsvarande mån för dem som har omyndigförklarats. Av avsnitt 3.1.2 framgår närmare i vilken omfattning den omyndigförklarade har egen rättshandlingsförmåga.

Avtal som en omyndig (underårig eller omyndigförklarad) ingår utan förmyndares samtycke utanför ramen för den begränsade rättshandlingsförmågan är enligt huvudregeln inte rättsligt bindande för den omyndige. Förmyndaren kan alltid kräva att avtalet skall gå åter. Den omyndiges motpart är emellertid i de fallen tillförsäkrad en viss rätt till ersättning (9 kap. 7 § och 10 kap. 7 § FB). Om den omyndige t.ex. ingått ett köp utan förmyndares samtycke, skall varan återlämnas mot att köpeskillingen återfås.

Finns det köpta inte i behåll, skall säljaren enligt huvudregeln ha ersättning för varan. Sådan ersättning utgår enligt en undantagsregel dock inte i vidare mån än varan använts till skäligt underhåll eller annars har medfört nytta för den omyndige (9 kap. 7 § 1 st FB). Har den omyndige således t.ex. köpt och konsumerat en onyttig vara får säljaren ingen ersättning medan betalningen däremot skall återlämnas.

En vidare ersättningsskyldighet vid avtalets återgång finns dock, om den omyndige genom falska uppgifter (t.ex. oriktiga uppgifter om sin ålder) vilselett motparten. En säljare har då rätt till skälig ersättning för den förlust som föranletts av köpet (9 kap. 7 § 2 st FB).

Enligt 9 kap. 6 § och 10 kap. 7 § FB har även en motpart rätt att frånträda ett avtal som ingåtts utan förmyndarens samtycke. Detta gäller enligt huvudregeln endast så länge det inte har blivit behörigen fullgjort (t.ex.

ett köp har fullbordats) eller godkänt (t.ex. ratihaberats av förmyndaren). Var motparten i ond tro, dvs. kände till den omyndiges bristande behörighet, måste han invänta en skälig tid för godkännande, innan han frånträder ett icke fullgjort avtal.

3.5.2 Avtalslagen

I lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område finns de grundläggande reglerna om avtals ingående (1 kap.), fullmakt (2 kap.) och rättshandlingars ogiltighet (3 kap.).

Fullmakt

2 kap. reglerar fullmaktsfallen, dvs. fall där en part handlar genom ombud. Den grundläggande regeln (10 §) föreskriver att den som lämnar fullmakt åt någon annan att sluta avtal eller annars företa rättshandling, omedelbart blir berättigad och förpliktad i förhållande till tredje man genom rättshandling som fullmäktigen inom fullmaktens gränser företar i fullmaktsgivarens namn. I 10 § 2 st regleras vad som brukar kallas ställningsfullmakt: Har någon till följd av anställningsavtal eller tjänsteavtal en viss funktion som enligt lag eller sedvänja medför viss behörighet att handla på annans vägnar, anses han ha fullmakt att företa rättshandlingar som faller inom gränserna för denna behörighet.

Dessa regler om ombud eller mellanman är inte tillämpliga på förmyndare som handlar i den omyndiges namn. Förmyndaren är vad som brukar kallas en legal ställföreträdare. Förmyndares behörighet är uttömmande reglerad i FB.

Motsvarande gäller i viss mån en god man som har förordnats enligt t.ex. 18 kap. 3 §. Den gode mannen har dock större likheter med en person som t.ex. har ställningsfullmakt därigenom att huvudmannen i likhet med fullmaktsgivaren har full rättshandlingsförmåga. Gränserna för den gode mannens behörighet att handla på huvudmannens vägnar är också bestämda genom förordnandet, exempelvis att "förvalta" någons egendom. Tolkningen av bl.a. begreppet "förvalta" bestämmer i vad mån den gode mannen kan företa rättshandlingar som binder huvudmannen. För att ge den gode mannen en vidare behörighet erfordras att huvudmannen ger honom fullmakt.

En fullmäktig som handlar inom ramen för sin behörighet, dvs. i enlighet med en gällande fullmakt, binder alltid fullmaktsgivaren gentemot en motpart som är i god tro. Detta gäller även om fullmäktigen handlar i strid med någon inskränkande föreskrift från fullmaktsgivaren, dvs. fullmäktigen överskrider sin befogenhet (11 § avtalslagen). Fullmaktsgivaren har dock rätt till skadestånd av fullmäktigen i den omfattning som befogenhetsöverskridandet kan anses vara ett kontraktsbrott i uppdragsavtalet dem emellan (jfr 18 kap. 3 och 4 §§ handelsbalken).

En fullmäktig som överskrider sin behörighet är skadeståndsskyldig gentemot en godtroende tredje man för den skada denne kan ha lidit därigenom att avtalet inte kan göras gällande (25 § avtalslagen).

Enligt 22 § avtalslagen har en rättshandling som en fullmäktig företar, sedan fullmaktsgivaren förklarats omyndig, inte större verkan än den skulle haft om fullmaktsgivaren själv hade företagit den. Fullmaktstagaren har dock i ett sådant fall rätt att vidta åtgärder som är nödvändiga för att skydda fullmaktsgivaren mot förlust (24 § avtalslagen).

Rättshandlingars ogiltighet

I 3 kap. avtalslagen regleras fall där rättshandlingar kan förklaras ogiltiga. Det gäller bl.a. fall där motparten antingen använt någon form av rättsstridigt handlande (råntvång, utpressningstvång eller svek; 28-30 §§) eller utnyttjat någons trångmål, oförstånd, lättsinne eller beroende ställning till att ta eller betinga sig alltför stora förmåner (ocker; 31 §). Vidare kan ett avtal förklaras ogiltigt om omständigheterna vid dess tillkomst var sådana att det skulle strida mot "tro och heder" att med vetskap om dem åberopa rättshandlingen (33 §). Denna bestämmelse kan åberopas t.ex. när den som företagit rättshandlingen lider av någon lindrigare psykisk defekt eller av allmän ålderdomssvaghet, vilken satt honom ur stånd att klart bedöma handlingens innebörd och följder, och detta utnyttjats på ett ohederligt sätt (jfr NJA 1943 s. 728).

Ogiltighetsreglerna är tillämpliga endast i den mån den som företagit rättshandlingen hade rättshandlingsförmåga. För en omyndig som handlat utanför sin rättsliga handlingsförmåga blir det således inte aktuellt att tillämpa dessa bestämmelser. Som framgått av avsnitt 3.5.1 träder då andra ogiltighetsregler in.

3 kap. avtalslagen innehåller även vissa andra bestämmelser rörande bl.a. verkan av misstag vid viljeförklarings avgivande (32 §), skenhandling (34 §) och jämkning av oskäliga avtalsvillkor (36 §). Ingen av dessa bestämmelser eller de övriga återstående bestämmelserna i 3 kap. torde vara av särskilt intresse för den kategori som omfattas av 10 och 18 kap. FB.

3.5.3 1924 års lag

Sedan gammalt har man inom avtalsrätten ansett att psykiska defekter eller annan nedsättning av den psykiska förmågan hos den rättshandlande kan medföra rättshandlingars ogiltighet. Detta synsätt ligger bakom inte bara 33 § avtalslagen utan också lagen (1924:323) om verkan av avtal, som slutits under inflytande av rubbad själsverksamhet (nedan benämnd 1924 års lag).

Till skillnad från 33 § avtalslagen föreskriver 1924 års lag ogiltighet utan hänsyn till motpartens goda tro. Vidare är återbärings- och ersättningsreglerna likartade dem som finns i 9 kap. 7 § FB, dvs. ersättningsskyldigheten för den sjuke är begränsad till vad som använts till hans skäliga underhåll eller annars har använts till hans nytta.

1924 års lag föreskriver ogiltighet för avtal som ingåtts "under inflytande av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten". Begreppen motsvarar vad som i FB betecknas som "psykisk sjuk-

dom, hämmad förståndsutveckling eller psykisk abnormitet av annat slag" (jfr 10 kap. 1 § FB).

Att lagen enbart gäller avtal som ingåtts "under inflytande" av någon psykisk abnormitet innebär att ett kausalitetssamband måste föreligga mellan sinnestillstånd och rättshandling. Här föreligger således en skillnad mellan 1924 års lag och vad som föreskrivs för en omyndigs handlande (jfr 9 kap. 6 § FB).

Även partiella själsdefekter och tillfälliga rubbningar (t.ex. vid skrämsel, chock, hypnos eller höggradig berusning) omfattas av lagen. I motiven anförs i detta hänseende dock följande. "I den mån handlingen själv till sin art och beskaffenhet närmar sig det normala, bör man, så framt ej tydliga former av sinnessjukdom eller utpräglad sinnesslöhet föreligga, endast med största varsamhet skrida till rättshandlingens underkännande. En dylik varsamhet kräves med hänsyn såväl till vederbörandes eget intresse av att varda bibehållen vid sin rättsliga handlingsförmåga som ock till den allmänna samfärdselns intresse av att rättshandlingar icke utan tvingande skäl förklaras ogiltiga" (se NJA II 1924 s. 595).

Som nämnts ovan är ersättningsskyldigheten för den handlande begränsad i likhet med vad som föreskrivs för omyndigs del (9 kap. 7 §). Dock har *godtroende* motpart i detta hänseende en mera förmånlig ställning. Enligt lagen har han rätt att i skälig omfattning få ersättning för den förlust som har föranletts av avtalet. Enligt praxis (NJA 1938 s. 481) har den rättshandlande bevisbördan för motpartens onda tro för att undgå ersättningsskyldighet, dvs. han måste visa att denne hade anledning att misstänka den psykiska defekten hos den handlande.

3.6 Socialtjänst- och omsorgslagstiftning

Samhällets ansvar för den enskildes välfärd har kommit till uttryck i olika författningar. I följande avsnitt redovisas kortfattat den lagstiftning som närmast berör utredningens uppdrag, nämligen socialtjänstlagen (1980:260) och lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl.

3.6.1 Socialtjänstlagen m.m.

Den sociala vårdlagstiftningen reformerades år 1980, då bl.a. socialtjänstlagen (1980:620) antogs (prop. 1979/80:1, SoU 12, rskr 34). Samtidigt upphävdes lagen (1954:579) om nykterhetsvård, lagen (1956:2) om socialhjälp och barnavårdslagen (1960:97). I socialtjänstreformen ingick också en omorganisation av vården genom att huvudmannaskapet för bl.a. ungdomsvårdsskolor och nykterhetsvårdsanstalter överfördes från staten till kommuner och landstingskommuner. Slutligen reglerades i särskilda lagar vård utan samtycke av barn och missbrukare: lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). En närmare

redogörelse för bakgrunden till socialtjänstreformen finns intagen i NJA II 1980 s. 537 och NJA II 1981 s. 542.

Grunddragen i socialtjänstlagen är att verksamheten skall präglas av en helhetssyn och ske i frivilliga former. Socialtjänstlagen är till sin karaktär en målinriktad ramlag. Huvuddragen är följande.

I lagens inledande paragraf sägs att samhällets socialtjänst på demokratins och solidaritetens grund skall främja människors ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet.

Det heter vidare att socialtjänsten under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation skall inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och gruppers egna resurser. Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

Varje kommun skall svara för socialtjänsten inom sitt område. Kommunen skall ha det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver. För att fullgöra kommunens uppgifter inom socialtjänsten skall det i varje kommun finnas en socialnämnd.

Av central betydelse är bestämmelsen om den enskildes rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och sin livsföring i övrigt, om hans behov inte kan tillgodoses på annat sätt. Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans resurser att leva ett självständigt liv.

I socialtjänstlagen sägs vidare att socialnämndens insatser för den enskilde skall utformas och genomföras tillsammans med honom och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar. Socialnämnden bör i sin verksamhet underlätta för den enskilde att bo hemma och ha kontakter med andra.

Nämnden skall kunna utse en särskild person (kontaktperson) eller familj med uppgift att hjälpa den enskilde och hans närmaste i personliga angelägenheter, om den enskilde begär eller samtycker till det. Övervakning mot den enskildes vilja skall däremot inte kunna förekomma inom socialtjänsten.

Inom äldreomsorgen skall socialnämnden verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt och att ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra. De tidigare ålderdomshemmen ersätts av bostäder med gemensam service (servicehus). Övergången från ett yrkesverksamt liv skall underlättas.

I fråga om människor med handikapp anges i lagen att socialnämnden skall verka för att de som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring får möjlighet att delta i samhällets gemenskap och att leva som andra.

För människor - unga eller vuxna - som behöver vårdas eller bo i annat hem än det egna skall det finnas familjehem och hem för vård eller boende. Hem för vård eller boende är det sammanfattande begreppet för

socialtjänstens institutioner. Det ersätter de tidigare benämningarna barn- och ungdomshem, ungdomsvårdsskolor, nykterhetsvårdsanstalter, inackorderingshem för narkotikamissbrukare m.m.

Kommunerna och landstingskommunerna skall enligt lagen ha ansvar för att behovet av hem för vård eller boende inom socialtjänsten blir tillgodosett. Behovet av sådana hem och ansvaret för deras inrättande och drift skall redovisas i en plan för varje landstingskommun.

Socialtjänstlagen innehåller också bestämmelser om nämndorganisationen, handläggning av ärenden och register.

Socialstyrelsen har tillsynen över socialtjänsten i riket. Till ledning för socialtjänstlagens tillämpning skall styrelsen utfärda allmänna råd.

Länsstyrelserna har i uppgift att följa lagens tillämpning, informera och ge råd till allmänheten i frågor som rör socialtjänsten, biträda socialnämnderna i deras verksamhet och se till att nämnderna fullgör sina uppgifter på ett ändamålsenligt sätt. Hem för vård eller boende skall stå under länsstyrelsens tillsyn.

Socialtjänstlagen innehåller slutligen bestämmelser om rätt för den enskilde att hos länsrätten överklaga socialnämndens beslut i ärenden om rätt till bistånd m.m.

I socialtjänstförordningen (1981:750) ges föreskrifter om vård och andra insatser enligt socialtjänstlagen, LVU och LVM. I förordningen regleras bl.a. förskole- och fritidsverksamhet, hem för vård eller boende och familjehem m.m.

Enligt 42 § förordningen har socialnämnden bl.a. skyldighet att till överförmyndaren anmäla fall där behov av omyndigförklaring eller god man kan anses föreligga, liksom fall där omyndigförklaring kan hävas.

Samhällets ansvar för *hälso- och sjukvården* har nyligen reformerats och uttryckts i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763).

Lagen, som liksom socialstjänstlagen är en målinriktad ramlag, anger bl.a. landstingskommunernas ansvar när det gäller att erbjuda god hälso- och sjukvård åt var och en som är bosatt inom landstingsområdet. I de inledande paragraferna sägs att målet för hälso- och sjukvården är en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. Det anges också vilka krav som kan ställas på en god vård. Hänsynen till patientens behov betonas särskilt.

Lagen innehåller även bestämmelser om ledning, personal och tillsyn m.m.

Socialstyrelsen har tillsyn över landstingskommunernas verksamhet i fråga om hälso- och sjukvård. I lagen (1980:11) om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonalen m.fl. regleras socialstyrelsens tillsynsuppgifter rörande läkare och övrig vårdpersonal.

3.6.2 Omsorgslagen

Regler om skolundervisning, vård och omsorger i övrigt åt psykiskt utvecklingsstörda fanns tidigare i lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda. Lagen avsåg psykiskt utvecklingsstörda

som på grund av hämmad förståndsutveckling för sin utbildning eller anpassning i samhället eller i övrigt behövde särskilda omsorger genom det allmänna.

Denna lag har fr.o.m. den 1 juli 1986 ersatts av lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. (prop. 1984/85:176, SoU 27, rskr 386; nedan benämnd omsorgslagen).

Utgångspunkten för den reformerade omsorgsverksamheten är en strävan efter integrering och normalisering. Samhällets omsorger skall syfta till att ge den enskilde större möjligheter till delaktighet och gemenskap i samhället och inriktas på att utveckla den enskildes egna resurser.

Huvuddragen i omsorgslagen är följande.

Lagen omfattar dels psykiskt utvecklingsstörda, dels personer som på grund av hjärnskada, föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, har fått ett betydande och bestående begåvningshandikapp, dels slutligen personer med barndomspsykos. Lagen reglerar de insatser som de angivna grupperna behöver utöver dem som socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen ger. Dessa extra insatser kallas särskilda omsorger och består av:

- o rådgivning, annat personligt stöd samt stöd av en kontaktperson,
- o daglig verksamhet för dem som inte förvärvsarbetar eller utbildar sig,
- o korttidsvistelse utanför det egna hemmet i syfte främst att avlösa anhöriga i vård och tillsyn,
- o bostad i familjehem eller elevhem för barn och ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet,
- o bostad i grupphem för vuxna som inte kan bo självständigt.

Rätt till omvårdnad, fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter garanteras vissa grupper.

Landstingskommunerna skall enligt lagen ha ansvaret för de särskilda omsorgerna, men en möjlighet finns att genom avtal föra över uppgifter från landstingskommun till kommun.

För dem som inte kan bo i det egna hemmet skall således i stället finnas möjlighet att bo i familjehem eller elevhem (barn och ungdomar) eller grupphem (vuxna). De tidigare vårdhemmen för barn och ungdom avvecklas. Vårdhemmen för vuxna och specialsjukhusen avvecklas i den takt de ekonomiska förutsättningarna och hänsynen till dem som bor där medger. Nyintagning får ske endast om synnerliga skäl föreligger.

Landstingskommunerna har huvudmannaskapet för särskolan. Ansvaret för förskoleverksamheten för utvecklingsstörda barn åvilar kommunerna.

Vård oberoende av samtycke kan inte som tidigare ges enligt omsorgslagen. De särskilda omsorgerna skall således ges endast på den utvecklingsstördes eller i vissa fall hans vårdnadshavares, förmyndares eller gode mans begäran. Beslut om särskilda omsorger enligt omsorgslagen kan överklagas till länsrätt. Socialstyrelsen har tillsyn över omsorgsverksamheten.

Enligt 11 § omsorgslagen har landstingskommunen — eller kommu-

nen, om uppgifter överförts dit — skyldighet att anmäla till överförmyndare när en psykiskt utvecklingsstörd kan antas behöva förmyndare eller god man samt när en omyndigförklaring bör kunna hävas eller ett godmanskap kunna upphöra.

3.6.3 Kontaktperson m.m.

Som framgår av föregående avsnitt (3.6.1-3.6.2) förekommer begreppet kontaktperson i såväl socialtjänstlagen som omsorgslagen. I det följande lämnas en närmare redogörelse för detta institut. En jämförelse görs även mellan de uppgifter en kontaktperson anses ha och den skyldighet som gode män och förmyndare enligt FB har att sörja för huvudmannens person.

Kontaktperson enligt socialtjänstlagen

Som nämnts kan en socialnämnd utse en särskild person (kontaktperson) eller familj med uppgift att hjälpa den enskilde och hans närmaste i personliga angelägenheter, om den enskilde begär eller samtycker till det (10 § socialtjänstlagen).

Begreppet kontaktperson infördes i sociallagstiftningen genom socialtjänstlagen. I propositionen (1979/80:1 Del A s. 228) beskrivs institutet på följande sätt:

> Kontaktpersonens väsentligaste uppgift skall vara att fungera som ett personligt stöd och hjälpa till på olika sätt. Om den enskilde t.ex. missbrukar alkohol eller narkotika kan kontaktpersonen förmedla läkarbesök, besök på alkohol- eller narkomanvårdsklinik etc. I vissa fall kanske en kontaktperson även kan hjälpa den enskilde att bryta sig loss ur en i sammanhanget olämplig miljö. Kontaktpersonen skall även kunna underlätta för den enskilde att ordna utbildning, att söka arbete och att skaffa bostad. Han skall också söka hjälpa den enskilde till en meningsfylld fritidssysselsättning. Det är samtidigt viktigt att kontaktpersonen inte tar över vad den enskilde kan göra själv utan i stället söker aktivera honom.
>
> I andra sammanhang beskrivs kontaktpersonen som någon som är villig att ställa sig till förfogande som medmänniska för dem som av en eller annan anledning är i behov av stöd från samhällets sida. Avsikten är således inte att kontaktpersonen skall ersätta den professionella personalen i kommunerna. Han eller hon kan emellertid ses som ett komplement till socialsekreterarna i deras arbete.

Formellt är kontaktpersonen att betrakta som en kommunens uppdragstagare. Det innebär bl.a. att personen omfattas av sekretesslagens (1980:100) bestämmelser om tystnadsplikt (jfr 1 kap. 6 § sekretesslagen). Med uppdraget kan dock följa en skyldighet att rapportera vissa iakttagelser till socialförvaltningen (jfr 71 § andra stycket socialtjänstlagen).

För sitt uppdrag är kontaktpersonen berättigad till viss ersättning enligt rekommendationer som kommunförbundet har meddelat.

Socialstyrelsen har i en publikation (Socialstyrelsen redovisar 1985:3)

lämnat en utförligare beskrivning av kontaktmannaverksamheten. Några samlade uppgifter om verksamhetens omfattning i landet föreligger emellertid inte f.n.

Kontaktperson enligt omsorgslagen

Till skillnad från vad som föreskrivs i socialtjänstlagen är stöd av en särskild kontaktperson en uttrycklig rättighet enligt omsorgslagen (4 § 1). Rätten till en kontaktperson ingår i de särskilda omsorger som regleras i lagen (se avsnitt 3.6.2 ovan).

I propositionen (1984/85:176 s. 60) beskrivs kontaktpersonens uppgifter på följande sätt.

Det stöd av en kontaktperson som den nya lagen anger som en särskild omsorg skiljer sig från socialtjänstens. Dels bör en kontaktperson regelmässigt erbjudas den psykiskt utvecklingsstörde, dels skall kontaktpersonen spela en mera varierad och omfattande roll än vad som vanligtvis är fallet med socialtjänstens kontaktperson. Det måste understrykas att den psykiskt utvecklingsstörde själv, eller naturligtvis i förekommande fall hans behöriga företrädare, avgör om han skall ha denna särskilda omsorg liksom övriga omsorger. Kontaktpersonen skall vara en medmänniska som kan ersätta eller komplettera kontakten med anhöriga. Kontaktpersonen kan ge råd till eller vara förespråkare för den psykiskt utvecklingsstörde i olika situationer. Det kan gälla att besvara skrivelser från myndigheter, tala med arbetsgivare osv. Kontaktpersonen kan vara till stöd även för medlemmarna i den psykiskt utvecklingsstördes familj.

Kontaktpersonens uppgifter ter sig olika beroende på om den psykiskt utvecklingsstörde bor på en institution eller i egen bostad. För den som bor på institution blir kontaktpersonens viktigaste uppgift att ge gemenskap med någon utanför institutionen. För den som bor i egen bostad kan kontaktpersonens uppgift i större utsträckning vara att hjälpa till i kontakterna med olika samhällsorgan och att medverka till att den psykiskt utvecklingsstörde får en meningsfull fritid. Kontaktpersonen bör hålla nära kontakt med den psykiskt utvecklingsstörde, helst genom regelbundna besök. Han skall dock respektera den psykiskt utvecklingsstördes integritet och först och främst vara ett stöd för dennes eget handlande.

Att en kontaktperson har utsetts av landstingskommunen utesluter inte att en förmyndare eller en god man kan behövas. Kontaktpersonen är allså inte att jämställa med ställföreträdare eller ombud i rättsligt hänseende.

Kontaktpersoner definieras också i socialstyrelsens allmänna råd på området:

En kontaktperson är en medmänniska utrustad med tid, tålamod och intresse av att ge stöd åt en handikappad person. Kontaktpersonen ersätter eller kompletterar kontakten med anhöriga.

På motsvarande sätt som för en kontaktperson enligt socialtjänstlagen är avsikten att kontaktpersonen inte skall ersätta utan komplettera de insatser som utförs av annan personal.

Även en kontaktperson enligt omsorgslagen är att betrakta som en uppdragstagare, varför bl.a. reglerna om sekretess och tystnadsplikt också här blir tillämpliga.

I likhet med socialtjänstlagens kontaktpersoner saknar en kontaktperson för en utvecklingsstörd uttrycklig rätt att företräda den hjälpbehövande i formell mening.

Det innebär bl.a. att en kontaktperson inte utan vidare är behörig att t.ex. hos omsorgsnämnden begära andra särskilda omsorger för den utvecklingsstörde (jfr 6 § omsorgslagen). En sådan behörighet tillkommer däremot vårdnadshavare, förordnad förmyndare eller god man.

Landstingets omsorgsnämnd utser och förordnar kontaktperson. Nämnden har också att bestämma ersättning för uppdraget.

I sina allmänna råd på området har socialstyrelsen närmare redovisat hur verksamheten är tänkt att fungera.

Förmyndare och god man jämförda med en kontaktperson

Som framgått ovan saknar en kontaktperson enligt social- och omsorgslagstiftningen den behörighet att företräda den hjälpbehövande i rättsligt hänseende som t.ex. en god man har. Det utesluter inte att kontaktpersonen i analogi med reglerna om ställningsfullmakt (se avsnitt 3.5.2) i vissa situationer kan ha sådan behörighet, t.ex. när det gäller att bistå med hjälp i vissa hushållsekonomiska transaktioner. När det är fråga om förvaltning av den hjälpbehövandes ekonomi i stort finns dock inte denna behörighet. Huvudansvaret för ekonomin tillkommer en förmyndare eller god man, om sådan finns.

Kontaktpersonens uppgifter är således inriktade på råd och hjälp när det gäller personliga förhållanden. En skyldighet i detta hänseende föreligger emellertid, som nämnts, också för förmyndare och gode män. Enligt 13 kap. 1 § FB har sålunda förmyndare att sörja för myndlingens person. En god man har genom hänvisningen i 18 kap. 8 § samma skyldighet beträffande huvudmannen.

I förarbetena anges om förmyndares och gode mäns skyldigheter i detta avseende sammantaget följande (prop. 1974:142 s. 132 och 172).

I 13 kap. 3 § anges förmyndarens plikter när det gäller vården om myndlingens person. Där föreskrivs att förmyndaren för en omyndigförklarad skall sörja för myndlingens person i den mån det erfordras med hänsyn till grunden för omyndighetsförklaringen eller av annan anledning. Vad gäller den personliga omvårdnaden om underårig hänvisas till vårdnadsreglerna i 6 kap. FB.

Det råder ingen tvekan om att de omyndiga i allmänhet har ett stort behov av personligt stöd och intressebevakning. Det får också anses minst lika viktigt att förmyndaren sörjer för den omyndiges person som att han sköter den ekonomiska förvaltningen av den omyndiges egendom. Detta förhållande bör komma till klart uttryck i lagtexten. Som har anförts i promemorian kan detta lämpligen ske genom att bestämmelserna om förmyndarens skyldigheter när det gäller vården om myndlingens person flyttas från sin nuvarande plats i 13 kap. 3 § till 1 § samma kapitel.

Liksom övervägande antalet remissinstanser tillstyrker jag alltså promemorieförslaget i denna del.

I uppgiften att sörja för myndlingens person måste, som några remissinstanser har understrukit, ingå att se till att myndlingens medel verkligen används till hans nytta. På denna punkt torde förmyndarna inte sällan ha brustit. I stället för att använda den omyndiges egendom till hans nytta har de sett som sin uppgift att i största möjliga utsträckning bevara egendomen, något som många gånger har kommit främst arvingarna till godo. Bidragande till detta har emellertid säkerligen varit de nuvarande lagreglernas betoning av förmyndarens uppgift som ekonomisk förvaltare.

Enligt min mening bör förmyndarens skyldighet att se till att den omyndiges medel används till hans nytta komma till klart uttryck i lagtexten. Detta kan lämpligen ske i form av ett tillägg till 13 kap. 4 §...

I (13 kap. 1 §) första stycket föreskrivs att förmyndaren har att sörja för myndligens person samt att förvalta myndlingens förmögenhet och företräda honom i angelägenheter som rör den. Bestämmelsen om förmyndarens åliggande att sörja för myndlingens person har flyttats från 13 kap. 3 § för att bättre markera att omsorgen om myndlingens person är en minst lika viktig uppgift för förmyndare som förvaltningen av myndlingens förmögenhet.

Närmare bestämmelser om hur arbetet med den omyndiges personliga angelägenheter skall utföras har av naturliga skäl inte kunnat anges i lagtexten. Frågan måste bli beroende av omständigheterna i det enskilda fallet och även av anledningen till omyndigförklaringen. Erinras bör emellertid om den nyinsatta bestämmelsen i 13 kap. 4 §, enligt vilken förmyndaren är skyldig se till att den omyndiges medel i skälig omfattning används till hans nytta. Jag vill också nämna att förmyndaren genom 15 kap. 19 § i dess nya lydelse har fått uttrycklig rätt till arvode för arbetet med den personliga omvårdnaden om myndlingen.

När det gäller den personliga omvårdnaden om underårig är det i första hand vårdnadsreglerna i 6 kap. som blir tillämpliga. En erinran härom har tagits in i tredje stycket av förevarande paragraf.

Användningen av institutet kontaktperson inom socialtjänsten har inte kartlagts eller utvärderats. Det är därför inte möjligt att närmare ange i vilken omfattning t.ex. en utsedd kontaktperson också förordnas som god man. Inom omsorgslagens område har institutet kontaktperson först nyligen införts. Det är därför för tidigt att uttala sig om i vilken utsträckning uppdragen som god man och kontaktperson där förenas hos en person.

3.6.4 Förvaltning av privata medel inom vården m.m.

Socialstyrelsen har utfärdat allmänna råd om förvaltning av privata medel m.m. inom socialtjänsten, sjukvården och omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda (SOFS 1983:4 och SOFS 1986:14). Dessa råd gäller fr.o.m. den 1 mars 1983.

Råden innehåller bl.a. följande.

Skriftlig överenskommelse om förvaltning av privata medel bör träffas med den enskilde eller hans legale ställföreträdare. I sådan överenskom-

melse kan även ingå medgivande att uttaga avgifter för vård eller boende från vederbörandes konto. Överenskommelse om förvaltning av privata medel m.m. kan givetvis när som helst annulleras av vederbörande eller hans legale ställföreträdare.

Det är viktigt att privata medel och andra tillhörigheter registreras, förvaras och förvaltas på ett från säkerhets- och servicesynpunkt tillfredsställande sätt.

Det är lämpligt att varje person, för vilken huvudmannen handhar medelsförvaltningen, erhåller ett eget, räntebärande konto, vilket numera kan ske genom exempelvis banks försorg. Härigenom ges möjlighet både att erhålla kontobesked periodvis och att ränta beräknas för varje person individuellt.

Personal bör ej omhänderha penningmedel eller värdesaker för någons räkning, såvida inte detta erfordras i samband med social träning.

Dessa föreskrifter gäller såväl psykiskt störda patienter som patienter inom den somatiska långtidssjukvården samt dem som enligt socialtjänstlagen (1980:620) vistas på hem för vård eller boende eller i servicehus med helinackordering.

Landstingsförbundet har med stöd av socialstyrelsens bestämmelser år 1983 utfärdat anvisningar som mera i detalj reglerar förfarandet. Därur kan inhämtas vad som föreslås gälla t.ex. vid kortsiktiga och långsiktiga omhändertaganden och beträffande bankkontakter och intern kontroll och revision. Regler finns vidare för bl.a. dyrare inköp för patienters räkning. Det anges t.ex. att vid inköp av radio, TV-apparat m.m. skall samråd ske med förmyndare eller god man, om andra medel än patientens tillgängliga pensionsbelopp, flitpengar eller arbetspremier avses att komma till användning.

I stort innebär rutinerna i övrigt i huvudsak att för varje person vars medel är föremål för omhändertagande, upprättas genom t.ex. bank ett s.k. patientkonto. Detta disponeras av vårdpersonal enligt detaljerade föreskrifter beträffande de patienter som inte själva kan handha sin förvaltning. Patientkonton får som regel inte överstiga vissa belopp, t.ex. 1 500 eller 10 000 kr. Gränserna och detaljerna kan variera mellan olika landsting. Beloppen skiftar beroende på vilken kategori patienten tillhör. Den högre beloppsgränsen gäller som regel dem som är föremål för omsorg enligt omsorgslagen.

Upprättandet av patientkonton bygger på överenskommelse mellan landstinget och patienten eller någon ställföreträdare för denne.

Beloppen på patientkonton är tänkta att användas för dels mindre privata inköp, dels rehabilitering och social träning samt rekreation.

Redovisning av användningen av patientkonton är avsedd att ske till patienten eller dennes ställföreträdare. Rutiner finns också för den interna revisionen och kontrollen av de tjänstemän inom vården som närmast svarar för förvaltningen av patientmedel.

En viss osäkerhet kan, enligt uppgift, i en del fall förekomma när det gäller i vilken utsträckning patientmedel får användas för t.ex. rehabilitering eller rekreation och när samtycke till en viss medelsdisponering

behöver inhämtas av patientens ställföreträdare eller anhöriga. Vårdpersonalens och ställföreträdarens syn på behovet av en viss användning av medel för patientens räkning kan också i några fall gå isär och orsaka spänningar mellan dem.

Kommuner och landsting kan i en del fall, bl.a. när det gäller dem som är föremål för omsorg enligt omsorgslagen, tillgodogöra sig patienten tillkommande pensionsmedel som ersättning för vården. Detta regleras normalt över patientkontot, på vilket patientens del av t.ex. folkpensionen (s.k. pensionsandel) sätts in. Någon motsvarande kvittning när det gäller vårdavgifter för sjukhusvård får dock inte förekomma.

Bestämmelser om rätt till kvittning finns intagna i kungörelsen (1962:393) om rätt i vissa fall för kommun eller annan att uppbära folkpension. Av 17 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) jfrd med förordningen (1981:1177) om vissa avgifter vid sjukhusvård framgår att dessa vårdavgifter inte får tas ut av patientmedel på motsvarande sätt.

De bestämmelser som reglerar frågan om pensionsandelar har tidigare gett upphov till skilda tolkningar mellan bl.a. socialstyrelsen och vissa överförmyndare när det gäller äganderätten i vissa fall till pensionsandelarna. Socialstyrelsen hävdade att utvecklingsstörda endast hade äganderätt till så stor del av pensionsandelen som verkligen disponerades. Från överförmyndarnas sida ansåg man dock att en utbetald pensionsandel i sin helhet tillhörde patienten. Frågan har betydelse bl.a. vid handhavandet av sparade belopp och vid arvfall.

Justitieombudsmannen har vid flera tillfällen tagit upp frågan. I beslut 28.5.1984 (Dnr 2363-1982) förordade JO att lagändring gjordes för att undanröja oklarheterna.

I samband med följdlagstiftningen till den nya omsorgslagen (se avsnitt 3.6.2) ändrades bestämmelserna i 1962 års kungörelse, så att det skall framgå att medlen fr.o.m. den 1 juli 1986 tillhör den utvecklingsstörde; se förordningen (1986:567) om ändring i kungörelsen (1962:393) om rätt i vissa fall för kommun eller annan att uppbära folkpension samt departementschefens uttalande i motiven till omsorgslagen (prop. 1984/86:176 s. 71 f).

Slutligen kan nämnas att genom ändring i 10 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring och den nämnda ändringen i kungörelsen har landstingskommunerna inte längre rätt att uppbära pensioner för utvecklingsstörda som antingen är barn eller ungdomar i elevhem eller vuxna i gruppbostad (se prop. 1985/86:107 s. 10).

3.7 Rösträtt vid allmänna val

Enligt 3 kap. 2 § regeringsformen (RF) krävs för rösträtt vid val till riksdagen bl.a. svenskt medborgarskap. Den som inte har uppnått arton års ålder eller som är omyndigförklarad har inte rösträtt.

För val till kommun och landstingskommun gäller enligt 2 kap. 3 § kommunallagen (1977:179) likaledes att de som är under arton år eller

omyndigförklarade saknar rösträtt. Motsvarande bestämmelser för de kyrkliga valens del finns i 2 kap. 3 § lagen (1982:1052) om församlingar och kyrkliga samfälligheter.

Frågan om rösträtt för omyndigförklarade har berörts i förarbetena till regeringsformen enligt följande.

Grundlagberedningen tog upp frågan i sitt betänkande (SOU 1972:15) Ny regeringsform Ny riksdagsordning. Då gällde, som nämnts, mera vidsträckta grunder för omyndigförklaring (se avsnitt 3.1.1.).

Beredningen övervägde bl.a. möjligheten att föreskriva att endast den som förklarats omyndig på grund av sådan oförmåga att handha personliga eller ekonomiska angelägenheter som föranletts av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten skulle förlora sin rösträtt. Denna lösning avvisades dock, eftersom den skulle innebära möjlighet att disponera över rösträtten genom att välja en annan grund för omyndighetsförklaring.

Beredningen ansåg det inte heller möjligt att ersätta sambandet mellan omyndigförklaring och förlust av rösträtt med ett fristående kriterium, som skulle ange de personer vilka på grund av sin sinnesbeskaffenhet inte borde ha rösträtt. Enligt beredningen skulle det nämligen möta mycket stora svårigheter att klart ange vilken grad av själslig abnormitet som borde krävas för att en person skulle förklaras förlustig sin rösträtt. Man skulle även i övrigt stöta på svårlösta problem när det gällde att utforma reglerna på sådant sätt att de blev praktiskt användbara utan att rättssäkerhetskraven träddes för när.

Enligt beredningens uppfattning förelåg det därför endast två lösningar. Den ena var att behålla dåvarande ordning och alltså föreskriva att omyndigförklaring alltid skulle medföra förlust av rösträtt. Den andra var att tillerkänna alla medborgare, som uppnått rösträttsåldern, rösträtt utan hänsyn till om de var omyndigförklarade eller ej. Många omyndigförklarade — fortsatte beredningen — , särskilt sådana som var drabbade av svåra psykiska störningar, saknade emellertid den erfarenhet och det omdöme som krävs för att ta ställning i ett val och kunde lättare än andra bli offer för otillbörlig påverkan. Särskilt för att förebygga stötande konsekvenser härav stannade beredningen för att förorda att dåvarande ordning skulle behållas (s. 125).

I propositionen (prop. 1973:90) med förslag till ny RF m.m. redovisade departementschefen grundlagberedningens bedömning. Han anförde att kritik inte hade riktats mot den vid remissbehandlingen och förklarade att han vid sina överväganden inte hade kommit till annan slutsats än beredningen (s. 164).

3.8 Vissa bestämmelser om röstning, m.m.

I vallagen (1972:620) regleras hur riksdagsval, landstings- och kommunfullmäktigeval skall genomföras. I 8 och 11 kap. finns vissa bestämmelser om röstning som är av intresse i förevarande sammanhang.

Enligt 8 kap. 1 och 2 §§ är huvudregeln att väljaren själv på valdagen skall lämna sin valsedel till valförrättaren i vallokalen. Väljaren skall dock dessförinnan i vallokalen ha lagt in sin valsedel i ett valkuvert. Valförrättaren lägger det mottagna kuvertet i valurnan samtidigt som anteckning görs i röstlängden om att väljaren har röstat (8 kap. 4 § och 9 kap. 3 §).

Den som är förhindrad att rösta på valdagen i vallokal får rösta på postanstalt inom riket, hos svensk utlandsmyndighet eller på svenskt fartyg i utrikesfart (8 kap. 1 §). Vid sådan röstning skall väljaren, sedan han lagt valsedeln i valkuvertet, själv lämna kuvertet till en särskild röstmottagare (8 kap. 5 §).

Röstning skall äga rum inför öppna dörrar. Röstlokal skall dock vara anordad så, att väljaren utan insyn kan lägga sin valsedel i valkuvert (8 kap. 10 §).

I 11 kap. finns särskilda bestämmelser om röstning med s.k. valsedelsförsändelse, dvs. fall där väljaren lämnar sin valsedel genom en annan person.

Detta får ske i tre fall:

- o Röstning genom make (11 kap. 1 §)
- o Röstning genom bud (11 kap. 3 §)
- o Röstning genom lantbrevbärare (11 kap. 5 §)

Några särskilda villkor för röstning genom make finns inte.

Budröstning får ske enbart om väljaren på grund av sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder inte kan inställa sig i vallokalen eller, om han vistas utomlands, hos närmaste utlandsmyndighet där röstning äger rum. Bud får den vara som är väljarens barn, barnbarn, far, mor eller syskon eller hans vårdare och som fyllt 18 år (11 kap. 3 §).

För alla fall av röstning med valsedelsförsändelse gäller att väljaren själv skall lägga sin valsedel i ett s.k. innerkuvert. I närvaro av vittne — och vid budröstning även i budets närvaro — skall väljaren därefter lägga innerkuvertet i ett s.k. ytterkuvert och tillsluta detta. Väljaren skall därefter på ytterkuvertet teckna en försäkran på heder och samvete att han förfarit på detta sätt samt vid budröstning att han av något av de tidigare angivna skälen inte kan rösta i bl.a. vallokal. Vittnet, som skall ha fyllt 18 år och inte får vara make, barn eller makens barn, skall skriftligen intyga riktigheten av undertecknandet och försäkran. Vid röstning genom bud eller lantbrevbärare skall även dessa skriftligen intyga, lantbrevbäraren att han mottagit försändelsen och budet riktigheten av väljarens försäkran (11 kap. 1, 3 och 5 §§).

Valförsändelsen kan därefter lämnas av maken eller budet i vallokal, på postanstalt eller, i förekommande fall, hos utlandsmyndighet där röstning äger rum.

Lantbrevbäraren lämnar försändelsen på den postanstalt till vilken han är knuten (11 kap. 6 §).

Det åligger valförrättare och röstmottagare att kontrollera bl.a. att försändelsen är iordningställd på föreskrivet sätt (11 kap. 7 och 8 §§).

Uppmärksammas fel eller brist i något hänseende skall valsedelsförsändelsen inte tas emot (11 kap. 9 §).

I kontrollen ingår även att avgöra om försändelsen ställts i ordning inom föreskriven tid. Vid ordinarie val får valsedelsförsändelse inte anordnas tidigare än 24 dagar före valdagen (11 kap. 6 a §).

Om det vid genomförande av val har förekommit avvikelse från den i vallagen föreskrivna ordningen eller om någon har förvanskat avgivna röster eller otillbörligen har verkat vid valet på annat sätt, kan valet upphävas och omval förordnas. Beslut härom fattas av valprövningsnämnden efter besvär (15 kap. 7 §).

Möjligheten att rösta med hjälp av make som bud fanns redan enligt äldre bestämmelser; se 63-65 §§ lagen (1920:796) om val till riksdagen. Däremot infördes budröstning för väljare som på grund av sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder inte kunde inställa sig i vallokal först den 1 januari 1966; se lagen (1965:608) om ändring i 1920 års vallag.

I förarbetena till lagändringen anförde departementschefen om syftet bl.a. följande (prop. 1964:140 s. 240):

I ett demokratiskt samhälle är det angeläget, att de röstberättigade i så stor utsträckning som med beaktande av valsäkerhetens krav och andra samhällshänsyn rimligen kan ske sättes i tillfälle att utöva sin rösträtt. I stort sett torde med vår gällande valordning möjligheterna till valdeltagande för de flesta röstberättigade få betecknas som utomordentligt goda. Alltjämt finns emellertid vissa medborgargrupper, som ej alls eller blott med största svårighet kan utöva sin rösträtt. En grupp, som från denna synpunkt träder i förgrunden, är de sjuka och de med dem i detta hänseende jämställda invaliderna och åldringarna. Gällande bestämmelser om rösträttens utövning är nämligen icke i tillräcklig omfattning utformade med hänsynstagande till de svårigheter för valdeltagandet, som kan föranledas av att väljaren är sjuk vid valtillfället eller lider av invaliditet eller ålderdomssvaghet. Visserligen upptar vallagarna föreskrift om att väljare, som på grund av kroppsligt fel är oförmögen att i föreskriven ordning avge sin röst vid valförrättning, äger anlita biträde vid röstningen. Denna föreskrift är emellertid av jämförelsevis begränsad räckvidd för den kategori väljare, varom här är fråga, eftersom den förutsätter, att vederbörandes kroppstillstånd tillåter honom att inställa sig personligen vid valförrättningen i vallokalen. Enligt en annan i vallagarna meddelad särbestämmelse för den här aktuella väljarkategorin äger den, som vårdas på sjukhus där postanstalt finns inrättad, å valdagen poströsta på sjukhuset, oaktat detta är beläget å den ort där vederbörande är uppförd i röstlängd. Även denna särbestämmelse får dock för kategorin i stort sägas ha en tämligen begränsad effekt. Möjligheten att rösta på sjukhus kan överhuvud endast utnyttjas av väljare, som vistas på sådant sjukhus, där postanstalt finns eller vid valtillfället blivit inrättad, och som befinner sig i sådant fysiskt tillstånd, att han kan själv eller med hjälp förflytta sig till det ställe inom sjukhuset, där postanstalten är belägen. Av större betydelse i förevarande sammanhang torde de mera allmänt inriktade röstningsbestämmelser vara, som möjliggör för gift väljare att rösta genom andra maken meddelst valsedelsförsändelse. För många sjuka, invalider och åldringar, som är gifta, står genom dessa bestämmelser onekligen vissa möjligheter till buds att deltaga i val. Icke

heller äktamakeröstningen är emellertid ägnad att helt undanröja de svårigheter för valdeltagandet, som föreligger inom berörda väljarkategoi. För sitt utnyttjande förutsätter denna röstningsform, att den andra maken icke själv på grund av sjukdom, invaliditet eller annan orsak är förhindrad att inställa sig vid valförrättningen. För ensamstående saknas också motsvarighet till denna röstningsform. Den slutsatsen är följaktligen berättigad, att ett stort antal sjuka, invalider och åldringar icke har tillfredsställande möjligheter att utöva rösträtten. De, som vårdas i hemmet och där är bundna vid sängen eller i vart fall icke utan betydande svårigheter kan förflyttas därifrån till vallokalen, är sålunda — om de icke har möjlighet att rösta genom äktamakeförsändelse — praktiskt taget helt ur stånd att deltaga i allmänt val. Detsamma gäller sådana ensamstående, som vårdas på ålderdomshem eller på annan vårdinstitution, där postanstalt icke inrättas på valdagen. Det synes därför vara av behovet påkallat att särskilda åtgärder vidtages i syfte att underlätta sjukas, invaliders och åldringars rösträttsutövning. Från skilda håll har också starka önskemål om sådana åtgärder uttalats.

Departementschefen bemötte den kritik som riktats mot att införa ett valsedelsförsändelseinstitut för denna kategori, motsvarande den ordning som gällde vid äktamakeröstning, bl.a. enligt följande (prop. s. 243).

I anledning av vissa farhågor, som från några håll yppats under remissbehandlingen, vill jag framhålla, att hur ett valsedelsförsändelseinstitut än utformas, det svårligen låter sig göra att totalt utesluta all risk för obehörig påverkan eller annat missbruk, när man nödgas frångå principen om personlig inställelse vid valförrättning. Med ett valsedelsförsändelseinstitut, i stort sett utformat efter de av valutredningen uppdragna riktlinjerna[1], synes riskerna dock icke bli sådana, att man av hänsyn till dem bör avstå från en så angelägen åtgärd som att bereda sjuka, invalider och åldringar tillfredsställande möjligheter att deltaga i allmänna val.

När det gällde kretsen av personer som kunde vara bud anförde departementschefen i prop. 1965:106 (s. 35):

Kretsen av de personer som enbart på grund av släktskap med väljaren skall äga inge dennes valsedelsförsändelse har i utredningens förslag bestämts så, att den omfattar väljarens barn, barnbarn, föräldrar och syskon. Även i denna del kan jag godtaga utredningens förslag, som härutinnan tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissorgan. Vad angår begreppet vårdare möter, såsom framgått under remissbehandlingen, vissa svårigheter att med önskvärd stringens bestämma detta begrepp. Den som på grund av sitt yrke omhänderhar skötseln av sjuka, ålderstigna eller invalidiserade personer bör naturligen vara behörig att avlämna valsedelsförsändelser från sådana personer, i den mån de står under hans vård. Såsom socialstyrelsen i sitt remissvar påpekat, gäller detta såväl vårdpersonal, som är anställd vid olika vårdinrättningar, som personer som är yrkesverksamma inom den öppna vården, t.ex. privatpraktiserande läkare eller till den sociala hemhjälpen knuten personal. När fråga icke är om yrkesmässig vårdare, torde det kravet böra upprätthållas att vederbörande i skilda ting lämnar väljaren ett bistånd som icke är av helt obetydlig eller tillfällig karaktär. För att kunna anlitas såsom

[1] Se bl.a. s. 110-119 betänkandet (SOU 1961:20) Vissa frågor rörande allmänna val.

ingivare av valsedelsförsändelse från sjuk eller därmed jämställd väljare torde, såsom valutredningen funnit, utöver kravet att vederbörande på angivet sätt skall stå i släktskapsförhållande till väljaren eller vara dennes vårdare böra fordras, att han uppnått viss ålder.

Ett sådant otillbörligt förfarande som kan föranleda omval enligt 15 kap. 7 § vallagen har straffbelagts i 17 kap. 8 § brottsbalken. Enligt den paragrafen kan bl.a. den som vid utövande av rösträtt söker hindra omröstningen eller förvanska dess utgång eller eljest otillbörligen inverkar på omröstningen dömas för *otillbörligt verkande vid röstning* till böter eller fängelse i högst sex månader. För grovt brott är straffet fängelse i högst fyra år. Enligt 17 kap. 8 § tredje stycket kan vidare dömas för *tagande av olovlig belöning vid röstning*. Det gäller fall där någon bl.a. mottar eller begär otillbörlig belöning för att rösta på visst sätt eller inte rösta. Ur brottsbalkskommentaren (BrB II femte uppl. s. 290 f) kan om brotten antecknas bl.a. följande.

Ett nära till hands liggande sätt att verka vid röstning är givetvis att söka *påverka de röstberättigade*. Detta är straffbart i den mån den handlande söker *otillbörligen* inverka på omröstningen. Det torde vara uppenbart, att det förutsättes uppsåt att förmå den röstberättigade att, såsom i tredje stycket sägs, rösta på visst sätt eller icke rösta i allmänt ärende. Att blott söka förmå honom att utöva sin rösträtt, lika gott hur, är icke straffbart. Att bjuda på skjuts till vallokalen är sålunda i och för sig icke straffbart. Som medel att förmå röstberättigad att rösta på visst sätt eller icke rösta får tydligen icke tillgripas åtgärder, vilka om de användes för att påverka utövningen av myndighet är straffbara enligt någon av de föregående paragraferna i kapitlet. Det måste sålunda anses otillbörligt ej blott att handgripligen eller på annat dylikt sätt söka hindra eller tvinga den röstberättigade utan även att hota honom med gärning som för honom medför lidande, skada eller annan olägenhet ävensom att lämna, utlova eller erbjuda muta eller annan dylik förmån. Vidare måste det i viss utsträckning anses straffbart att lämna vilseledande uppgifter som hänför sig till själva röstningen. Dit hör att lämna sviklig uppgift om rum eller tid för omröstningen, att svikligen utgiva sig eller annan för valbar eller icke valbar samt annat dylikt svek. Lagen har icke angivit några exempel utan överlämnat frågans lösning åt rättstillämpningen. Ett förfarande som förekommit i praktiken är, att röstberättigade förmåtts rösta medelst valsedelsförsändelser vilka tillhandahållits med på förhand gjorda namnteckningsbevittningar. (Jfr Regeringsrättens årsbok 1942 ref. nr 60). Härigenom bereds tillfälle att rösta i olaga ordning, varjämte rösthemligheten kan åsidosättas, och förfarandet bör anses straffbart enligt förevarande paragraf; för vittnena kan ansvar enligt 15:11 inträda - - -

Påverkan på de röstberättigade genom oriktig uppgift kan vara straffbar, fastän gärningsmannen icke själv lämnat dem uppgiften. Även om de fått kännedom om den endast genom personer som i god tro fört den vidare, kan den som satt ryktet i gång bli att straffa. För straffbarhet förutsättes icke heller, att någon röstberättigad verkligen blivit påverkad utan redan att gärningsmannen sökt påverka gör brottet fullbordat - - -

Det bör emellertid framhållas, att det naturligtvis icke är i och för sig straffbart att framställa viss utgång av röstningen såsom lämplig eller

olämplig ens om uttalandet motiveras med oriktiga eller eljest vilseledande påståenden.

Fall där någon lagförs för brott enligt 17 kap. 8 § brottsbalken synes vara sällsynta. Enligt tillgängliga statistiska uppgifter har fällande dom förekommit endast i tre fall under åren 1975—1984. Straffet bestämdes i samtliga fall till böter.

Frågan om otillbörligt förfarande vid budröstning har emellertid uppmärksammats vid de senare årens översyn av valbestämmelserna. I 1978 års vallagskommittés betänkande (SOU 1980:45) Översyn av vallagen 2 finns bl.a. en redovisning av otillbörliga förfaranden i samband med valen 1979. I tolv fall hade de anknytning till budröstning. Tre av anmälningarna ledde till åtal och fällande domar. Omständigheterna var enligt kommitténs beskrivning i betänkandet (s. 149 f) följande.

I Hallsberg väcktes åtal mot bl.a. en kommunal förtroendeman, verksam inom socialvården, med påstående att han åsidosatt vallagens bestämmelser i samband med upprättandet av drygt ett tjugotal valsedelsförsändelser. Han dömdes för osant intygande i 20 fall. I omkring 15 av dessa fall innefattade hans förfarande även otillbörligt verkande vid röstning, anstiftan av osann försäkran och anstiftan av osant intygande. Omständigheterna var i korthet följande.

Kommunalmannen besökte väljare på ett ålderdomshem och i deras bostäder. Handlingsmönstret var i de flesta fallen likartat. Kommunalmannen medförde valsedlar för sitt parti och kuvert för valsedelsförsändelse. Han kontrollerade inte om väljaren var förhindrad att själv ta sig till vallokalen, vilket de i hälften av fallen inte var. Valsedelsförsändelserna iordningställdes som regel utan att budet var närvarande. Kommunalmannen undertecknade vittnesintyget på valsedelsförsändelserna och förmådde i flertalet fall någon annan person att i efterhand skriva intyg på försändelsen som bud. I något fall tecknade kommunalmannen vittnesintyg in blanco på ytterkuvertet, som därefter jämte övrig valmateriel skickades till väljaren.

Tre av de personer som i efterhand tecknat intyg på valsedelsförsändelserna som bud dömdes för osant intygande.

Ytterligare tre fall av budröstning i Hallsberg ledde till fällande domar för osant intygande.

I Hudiksvall var det ett tiotal fall av röstning genom bud som ledde till att medverkande vittnen och bud fälldes till ansvar. Valsedelsförsändelserna hade i samtliga fall iordningställts i resp. väljares bostad, pensionärsbostäder i anslutning till ett ålderdomshem. Som vittne och bud medverkade bl.a. vårdbiträden och fastighetsskötare vid ålderdomshemmet samt valarbetare. I åtta av fallen hade endast en person, utöver väljaren, varit närvarande när valsedelsförsändelsen iordningställdes. Den närvarande, bud eller vittne, dömdes för anstiftan till osann försäkran (av väljaren) och osant intygande samt i något fall även till anstiftan av osant intygande (av vittne eller bud som skrivit på i efterhand). I två av fallen ansåg tingsrätten budet icke behörigt som vårdare och dömde i dessa fall såväl vittne som bud för osant intygande.

Beträffande ett vårdbiträde och en fastighetsskötare vid ålderdomshemmet, båda tillika valarbetare, fann tingsrätten att gärningarna tillika var att bedöma som otillbörligt verkande vid röstning. Motivering var följande.

Gärningarna har i flertalet fall begåtts i samband med att de åtalade delade ut valsedlar för visst politiskt parti. Deras åtgärder vid röstningen måste på grund härav anses ha skett i syfte att påverka väljarna att rösta på detta parti. Genom sin medverkan har de berett möjlighet till röstning i olaga ordning, varjämte rösthemligheten kunnat åsidosättas. De skall därför dömas till ansvar för otillbörligt verkande vid röstning.

I Stockholm väcktes åtal i anledning av budröstning som ägde rum på ett inackorderingshem för bostadslösa med alkoholproblem tillhörigt den kommunala socialförvaltningen. Omständigheterna var i huvudsak följande.

Vid ett valmöte på inackorderingshemmet omkring en vecka före valet upplystes de närvarande om att de skulle ges tillfälle till röstning med valsedelsförsändelser på fackklubbens expedition på inackorderingshemmet fredagen före valet. Meddelanden om detta anslogs också.

Ett fyrtiotal på inackorderingshemmet boende personer infann sig i expeditionslokalen för att rösta. De åtalade, en facklig förtroendeman och en tolk, informerade om hur valsedelsförsändelser skulle iordningställas men också om att det var möjligt att rösta på annat sätt än genom bud. Vidare tillhandahöll de valsedlar samt inner- och ytterkuvert.

Sedan valsedelsförsändelser iordningställts av drygt ett tjugotal väljare undertecknade de försäkran på ytterkuvert III. Därefter undertecknades intyget på kuvertet av ett vittne samt av endera av de åtalade som bud.

Tingsrätten konstaterade att hinder inte förelegat för någon av de 21 väljare som budröstat att ta sig till vallokalen för att rösta. Genom sin medverkan vid budröstningen befanns de åtalade skyldiga till anstiftan till osann försäkran samt osant intygande.

Vad som hade förekommit vid kommunfullmäktigvalet i Hallsbergs kommun ledde till att valprövningsnämnden genom beslut den 28 februari 1980 upphävde valet och förordnade att omval skulle ske. Omvalet genomfördes den 1 juni 1980.

I sina överväganden i denna del anförde vallagskommittén, som ansåg att någon ändring av bestämmelserna inte erfordrades, bl.a. följande (s. 152).

I många av de fall som ovan refererats och som lett till åtal och fällande domar har uppenbarligen flera av vallagens bestämmelser om budröstning åsidosatts. Väljarna har i flera fall inte varit förhindrade att inställa sig i vallokalen. Många av dem som uppträtt som bud har uppenbarligen inte varit att hänföra till kategorien vårdare. Slutligen har man i flera fall åsidosatt kravet på att både budet och vittnet skall vara närvarande när valsedelsförsändelsen iordningställs.

Väljare som är hänvisade att anlita bud för att lämna sina valsedlar är ofta, på grund av sjukdom eller rörelsehinder, starkt beroende av sin omgivning. Därav följer att de kan ha svårt att stå emot påtryckningar. Av detta skäl är det av särskild vikt att förfarandet vid budröstning utformas så att väljaren skyddas mot obehöriga påtryckningar från mindre nogräknade röstvärvare. Föreskrifterna om budets och vittnets samtidiga närvaro när valsedelsförsändelsen iordningställs samt om väljarens försäkran och de båda övriga närvarandes intyg är, enligt kommitténs mening, betydelsefulla garantier för att detta skydd för väljaren upprätthålls. Från dessa utgångspunkter måste det anses mycket betänkligt och

allvarligt om valarbetare, som skett i något av de refererade fallen, närmast vanemässigt åsidosätter vallagens bestämmelser om förfarandet vid budröstning. I och för sig är väl dessa händelser anledning nog att allvarligt överväga skärpning av reglerna om budröstning. Vid genomgång av övriga utredningar har kommittén emellertid fått intrycket att man bland valarbetare, måhända som ett utslag av kampen partierna emellan, utövar en tämligen noggrann kontroll av varandra vad gäller tillvägagångssättet vid budröstning. Kommittén finner också anledning anta att publiciteten kring de ovan refererade fallen leder till skärpt uppmärksamhet och kontroll vad gäller förutsättningarna för budröstning, budets behörighet och förfarandet i övrigt vid röstning med valsedelsförsändelse vid kommande val. Kommittén har därför inte funnit tillräckliga skäl att nu föreslå någon skärpning vad gäller reglerna för budröstning.

I ett senare betänkande (Ds Ju 1982:1) Översyn av vallagen 3 föreslog kommittén dock att bestämmelserna i vallagen skulle ändras, så att den tidigare direkta kopplingen i 15 kap. vallagen till 17 kap. 8 § brottsbalken upphävdes; 15 kap. 7 § var utformad så, att brott enligt 17 kap. 8 § var en förutsättning för att ett val skulle kunna upphävas. I stället föreslogs att förutsättningarna direkt skulle anges i vallagen. Härigenom blev det bl.a. möjligt att vid valfusk avgöra frågan om upphävande av valet utan att avvvakta utgången av en straffprocess vid allmän domstol. Kommitténs förslag ledde till den lagändring varigenom 15 kap. 7 § erhöll sin nuvarande lydelse (SFS 1982:411; prop. 1981/82:222 s. 20 ff).

4 Riksdagsbehandling m.m. efter 1974 års reform

Efter 1974 års reform har, som framgår av utredningens direktiv, frågor om instituten omyndigförklaring och godmanskap vid flera tillfällen behandlats av riksdagen med anledning av motioner i ämnet. I följande avsnitt redovisas behandlingen av de motioner som rör utredningens förtursuppdrag, dvs. främst frågan om avskaffande av institutet omyndigförklaring och rösträtt för omyndigförklarade. Riksdagsbehandlingen av frågor som har anknytning till övriga delar av utredningens uppdrag kommer att redovisas i ett annat sammanhang. I ett särskilt avsnitt redogörs för vissa JO-uttalanden i anslutning till tillämpningen av de nuvarande bestämmelserna på området.

4.1 Motioner i riksdagen m.m.

Genom en motion (mot. 1976/77:657) under den allmänna motionstiden år 1977 aktualiserades frågan om en översyn av bestämmelserna om omyndigförklaring.

Lagutskottet konstaterade i sitt av riksdagen godkända betänkande (LU 1977/78:2) med tillfredsställelse att antalet omyndigförklaringar hade gått ner kraftigt efter den 1 januari 1976 och att huvudsyftet med 1974 års reform således hade uppnåtts. Utskottet ansåg därför att någon översyn inte var påkallad.

Under hösten 1981 prövade lagutskottet ånyo frågor om omyndigförklaring och utseende av god man m.m.

Två motioner hade väckts i frågan. I den ena motionen (mot. 1979/80:230) begärdes en översyn av reglerna om godmanskap. I den andra (mot. 1980/81:1192) yrkades en skyndsam utvärdering av reglerna om förmynderskap och godmanskap.

I den förra motionen anfördes som skäl för en översyn bl.a. att det från kuratorshåll hade påpekats att reglerna om godmanskap var otillfredsställande. Det förekom bl.a. att de anhöriga inte alltid underrättades om att god man utsetts och att som god man kunde förordnas någon som var i konflikt med de anhöriga eller som hade för många godmanskap.

I den senare motionen anfördes bl.a. att 1974 års reform hade framtvingat en rättstillämpning som ofta illa svarade mot verklighetens behov av godtagbara lösningar. Enligt motionen hade det framkommit att lagen

inte längre gav skydd åt dem som kunde behöva stöd och hjälp mot påtryckningar av närstående eller andra personer. Det var, framhölls det, ytterst otillfredsställande att lagen förutsatte full rättshandlingsförmåga hos personer som kunde befinna sig bortom rationellt tänkande och handlande. De borde enligt motionären i stället skyddas mot krav på att behöva medverka vid ekonomiska transaktioner eller vid politiska val.

Utskottet hänvisade i sitt av riksdagen godkända betänkande (LU 1981/82:4) inledningsvis till sitt tidigare uttalande vid 1977/78 års riksmöte och anförde därefter:

Remissbehandlingen av de två nu aktuella motionerna har visat att antalet omyndighetsförklaringar fortfarande ligger på en låg nivå och att den enskildes hjälpbehov oftast har kunnat tillgodoses på annat sätt, exempelvis genom att god man förordnats. Att det i allmänhet är tillräckligt med ett godmansförordnande kan illustreras av det faktum att Stockholms överförmyndarnämnd sedan de nya bestämmelserna trätt i kraft endast i ett fall har begärt att få en person omyndigförklarad vid Stockholms tingsrätt med motiveringen att godmanskapet inte fungerat.

Även om huvudsyftet med 1974 års reform uppnåtts och de nya reglerna i allmänhet synes ha fungerat väl har dock i olika sammanhang viss kritik framförts mot lagstiftningens innehåll. Vid remissbehandlingen av motionerna har sålunda flera remissinstanser gjort gällande att reglerna om omyndighetsförklaring och om godmanskap i vissa hänseende är oklara och inte ger de tillämpande myndigheterna tillräcklig vägledning. Så har ansetts vara fallet beträffande bestämmelserna om förordnande av god man i den situationen att det kan föreligga risk för s.k. kolliderande rättshandlingar mellan huvudmannen och gode mannen. I någon mån belyses problemet av utgången i rättsfallet NJA 1981 s. 291, där skiljaktiga meningar yppades om möjligheterna att häva en omyndighetsförklaring och i stället förordna god man. I motionerna och remissyttrandena har även framhållits att bl.a. reglerna om ersättning till förmyndare och gode män kan behöva ses över. Sistnämnda fråga har också aktualiserats av Stockholms kommun i en särskild skrivelse till justitiedepartementet. Även andra spörsmål med anknytning till förmynderskapslagstiftningen övervägs f.n. i departementet med anledning av skrivelser från myndigheter och organisationer.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att det nu kan vara motiverat med en närmare utvärdering av bestämmelserna i FB om förmynderskap och godmanskap. Syftet med utvärderingen bör vara att kartlägga de problem som yppat sig i tillämpningen av bestämmelserna. Bl.a. bör undersökas i vad mån skyddet för sjuka eller handikappade personer kan behöva förstärkas.

Som framgår av utredningens direktiv (dir. 1985:55) ledde riksdagens ställningstagande till att utredningen (Ju 1977:08) om barnens rätt erhöll tilläggsdirektiv i maj 1982 (dir. 1982:25).

Senare under samma riksmöte behandlade lagutskottet ytterligare en motion angående omyndigförklaring. I motionen (mot. 1981/82:523) begärdes att den utvärdering som riksdagen tidigare beslutat om också skulle ta hänsyn till vissa övriga synpunkter på frågan.

Motionärerna hänvisade inledningsvis till att en överförmyndare påvisat vilken glädje det varit för tidigare omyndigförklarade personer att efter en myndighetsförklaring återfå rätten att delta i allmänna val och att överförmyndaren ifrågasatt om det för framtiden över huvud taget var erforderligt med omyndighetsförklaringar.

Enligt motionärerna visade sådana uttalanden från personer som i sin dagliga verksamhet kom i kontakt med de aktuella problemen att det fanns skäl att se över förmynderskapsreglerna utifrån just dessa synpunkter. Vid en översyn borde övervägas om man kunde tillskapa andra former för bistånd till tidigare omyndigförklarade eller om man möjligen kunde förstärka godmansförordnandet. Ett annat alternativ som borde utredas enligt motionen var att behålla institutet omyndighetsförklaring för den som var oförmögen att vårda sin egendom och därför behövde skydd men ge den omyndigförklarade rätt att delta i allmänna val.

Riksdagen (LU 1981/82:34) avslog motionen under hänvisning till att den utvärdering, som tidigare beslutats, syftade till en kartläggning av de olika problem som yppats i tillämpningen av förmynderskapsbestämmelserna och att de frågor som hade tagits upp i motionen då också skulle komma att belysas.

Vid riksmötet 1983/84 behandlades också vissa frågor om hävande av omyndigförklaring.

I en motion (mot. 1983/84:1156) begärdes att reglerna om omyndigförklarings hävande sågs över, så att även nära anhöriga — i likhet med vad som gäller för ansökan om omyndigförklaring — blev behöriga att ansöka om hävande av omyndigförklaring.

I en annan motion (mot. 1983/84:1537) önskade motionären att åtgärder vidtogs för att säkra att 1974 års reform slog igenom i praxis. Motionären hänvisade till de rättsfall från högsta domstolen som förekommit och menade att de visade att det förelåg bristande överensstämmelse mellan rättssyn och praxis.

Utskottet (LU 1983/84:19) uttalade i denna del bl.a. följande:

> Utskottet vill till en början framhålla att det är en viktig uppgift för förmyndare och överförmyndare att se till att omyndighetsförklaringar hävs när skäl för omyndighet inte längre föreligger. Utskottet vill särskilt peka på det ansvar som överförmyndaren har vid sin årliga prövning av de förmynderskap som avser omyndigförklarade. Också socialnämnden har en viktig uppgift att fylla när det gäller att bevaka att omyndighetsförklaringar hävs. Då ett omyndighetstillstånd är ett betydande ingrepp i en människas liv vill utskottet stryka under vikten av att frågan om omyndighetsförklaringar skall bestå fortlöpande prövas av berörda myndigheter.
>
> Enligt utskottets mening bör det självfallet vara så att 1974 års reformering av förmynderskapsreglerna och högsta domstolens avgöranden till ledning för tillämpningen får genomslag också i handläggningen hos myndigheterna.

Utskottet hänvisade därefter till sin tidigare behandling av frågan samt avslog motionerna med hänvisning till det uppdrag om utvärdering av

reglerna som hade överlämnats till utredningen (Ju 1977:08) om barnens rätt. Riksdagen följde utskottet.

I en motion som behandlades vid samma riksmöte (mot. 1982/83:1134) yrkades att rösträttsreglerna sågs över, så att vissa vuxna utvecklingsstörda, som genom omyndighetsförklaring berövats sin rösträtt, kunde återfå denna medborgerliga rättighet.

Konstitutionsutskottet (KU 1983/84:13) redovisade vad lagutskottet uttalat vid 1981/82 års riksmöte och vad utredningsdirektiven innehöll i denna del (dir. 1982:25) samt avstyrkte bifall till motionen med hänvisning till att frågan fick förutsättas bli belyst av den pågående utredningen. Riksdagen följde utskottet.

I en motion (mot. 1985/86:L277) till riksmötet 1985/86 yrkades att riksdagen begärde att regeringen lät utreda frågan om rättsliga biträden vid prövning av frågan om förordnande av god man.

Lagutskottet utgick i sitt av riksdagen godkända betänkande (LU 1985/86:27) från att utredningen kom att behöva ta upp frågan och att något initiativ från riksdagens sida med anledning av motionen därför inte var påkallat.

4.2 Vissa JO-uttalanden

Justitieombudsmannen (JO) har i flera ärenden efter den 1 januari 1976 prövat frågan om tillämpningen av de nya förmynderskapsbestämmelserna. I en del fall har det rört överförmyndares och tingsrätters handläggning av ärenden enligt 15 och 16 kap. FB, dvs. huvudsakligen förvaltnings- och redovisningsbestämmelserna, liksom vissa processuella och administrativa frågor (se t.ex. JO 1979/80 s. 105, 80/81 s. 20, 82/83 s. 31, 84/85 s. 85, 85/86 s. 75 och 86/87 s. 38).

JO har i åtskilliga fall härutöver särskilt prövat vissa frågor rörande god man enligt 18 kap. 3 § FB. Det har rört bl.a. frågan om betydelsen av *samtycke* från den för vilken god man skall förordnas. Vidare har JO tagit upp betydelsen av att *utredningsunderlaget* är tillfredsställande och att ärendena handläggs på rätt sätt i tingsrätten. Slutligen har JO behandlat frågor om den *gode mannens befogenhet* och *kolliderande rättshandlingar*.

Samtycke

Förordnande av god man enligt 18 kap. 3 § FB får, som nämnts, enligt uttrycklig föreskrift inte ges utan samtycke från den det rör. Kravet på samtycke kan dock efterges om vederbörandes tillstånd medför hinder mot inhämtandet av samtycke eller eljest särskilda skäl föreligger. Sistnämnda regel är emellertid, enligt vad JO i ett ärende uttalat, en undantagsregel som skall tillämpas med försiktighet. I ärendet sägs sålunda (1980/81 s. 30):

"Frågan huruvida hinder mot inhämtande av samtycke föreligger är tydligtvis närmast en medicinsk bedömningsfråga och hindret bör därför

i allmänhet styrkas med läkarintyg. Det kan ibland vara förenat med svårigheter att erhålla sådant intyg, men möjligheten bör som regel undersökas. För att överförmyndares eller annan ej sakkunnigs bedömning skall kunna godtagas fordras uppenbarligen att de skäl varpå bedömningen grundar sig framläggs och de bör självfallet dokumenteras i akten."

I fråga om läkarintyg har JO ytterligare anfört bl.a. (84/85 s. 83 ff): "När det i lagrummet talas om att huvudmannens tillstånd medför hinder mot inhämtande av samtycke torde därmed åsyftas sådana fall där vederbörande ej har förmågan att uttrycka en egen vilja i saken. I andra fall torde utrymmet för att förordna god man utan samtycke vara tämligen begränsat. Det är rätten som skall avgöra om godmansförordnande kan ges utan att samtycke föreligger. Iakttagelser som gjorts i andra fall visar att det emellanåt bakom en läkares uttalande att det på grund av 'sjukdomens art' förelegat hinder mot inhämtande av samtycke kunnat ligga bedömningar som det bort ankomma på rätten att göra. Hänvisningen till 'sjukdomens art' har tidigare varit bruklig i förevarande[1] slags läkarintyg. Med sådana intyg som de nu förevarande, vari helt saknas motivering för läkarens bedömning, har rätten inte något underlag för prövningen huruvida samtycke behövs. Detta är otillfredsställande med hänsyn till de betydelsefulla verkningarna av ett godmansförordnande och vikten av att en god man har sin huvudmans förtroende. Ett intyg av detta slag bör inte utan vidare läggas till grund för rättens avgörande. Det gäller särskilt när det i ärendet föreligger omständigheter som pekar i annan riktning än intyget. I den mån kompletterande utredning införskaffas skall denna självfallet dokumenteras i akten."

Utredningsunderlaget

JO har i flera fall funnit anledning understryka att god man inte skall förordnas när behovet av bistånd redan är tillgodosett och att utredning på denna punkt inte får försummas. (Se senast 86/87 s. 45). Det har bl.a. rört fall där god man har förordnats, trots att behovet av bistånd hade kunnat tillgodoses genom en makes försorg. I dessa och andra fall har JO också kritiserat överförmyndarna och tingsrätten för att beslutsunderlaget inte varit tillfredsställande samt understrukit vikten av att anhöriga och den förordnandet avser hörs samt att denne bereds tillfälle att yttra sig över valet av god man.

JO konstaterade i ett ärende (80/81 s. 31) att ansökningshandlingarna inte erbjudit något underlag för någon självständig bedömning från rättens sida huruvida behovet av bistånd kunde anses tillgodosett på annat vis än genom god man. Härvidlag måste enligt JO större krav i allmänhet ställas på utredningen när det inte går att höra den person ansökningen

[1] I ärendet förelåg till grund för godmansförordnandet läkarintyg på stencilerade formulär, så utformade att genom kryss i ruta markerats att hinder förelåg mot inhämtande av samtycke. Om hindrets art framgick däremot inte uttryckligt.

gäller. Domstolen hade i detta fall varit helt hänvisad till den bedömning överförmyndaren gjort och som f.ö. inte ens kommit till särskilt uttryck i ansökningen. Det var självfallet enligt JO inte tillfredsställande att bedömningar som det ankom på domstolen att göra i verkligheten gjordes av överförmyndaren (jfr 85/86 s. 82).

JO har också fäst uppmärksamheten på att tvistiga ärenden enligt 6 § ärendelagen inte får avgöras med *en* lagfaren domare och att tingsnotaries behörighet att över huvud taget handlägga ärende på eget ansvar då upphör (19 § 4 tingsrättsinstruktionen) (se 86/87 s. 63).

Även i ämbetsberättelsen 1982/83 har JO (s. 30) understrukit vikten av att tingsrätten genom överförmyndaren förses med alla handlingar som kan vara av betydelse för bedömningen av ärenden om förordnande av god man enligt 18 kap. 3 §. I det redovisade fallet hade en överförmyndare försummat att inge en utredning från en kurator. Av utredningen framgick, vilket tingsrätten genom överförmyndarens underlåtenhet inte kom att uppmärksamma, att det förelåg oenighet mellan släktingarna om vem som skulle bli god man för en viss person.

Gode mannens befogenhet och kolliderande rättshandlingar

JO har inte tillsyn över förmyndare och gode män. Frågor om deras befogenheter kan dock understundom komma upp till behandling vid JO:s bedömning av tillsynsmyndigheternas handläggning, varjämte åtskilliga iakttagelser kan göras under granskning av handlingar. JO uttalade i ett beslut (86/87 s. 52), som också särskilt har överlämnats till utredningen, bl.a. följande.

"Av 18 kap. 8 § FB framgår att beträffande god man och egendom som skall förvaltas av god man skall i tillämpliga delar gälla vad i bl.a. 15 och 16 kap. stadgas i fråga om förmyndare och omyndigs egendom, ehuru med iakttagande av vad i 9—11 §§ sägs.

Stadgandet i 15 kap. 2 § FB ger befogenhet för god man som omhändertagit egendom att efter skönsmässiga grunder avgöra om egendomen skall försäljas. Särskilt tillstånd behöver inte inhämtas. Det finns inte ens någon föreskrift om att huvudmannens åsikt skall inhämtas där så kan ske. Liksom övriga förfaranderegler för gode män är denna regel utformad med tanke på den situationen att någon är omyndig och har förmyndare. Det är en situation, som på flera vis skiljer sig från den som råder vid godmanskap enligt 18 kap. 3 § FB. En principiellt viktig skillnad är givetvis att den som blivit förklarad omyndig, saknar full rättslig handlingsförmåga. När det gäller den som har god man kan den reella förmågan att företa och förstå innebörden av olika dispositioner variera mycket. Endast i begränsad omfattning kommer denna förmåga under domstolens bedömande i samband med att god man förordnas, nämligen i sådana fall då samtycke till godmansförordnandet inte kunnat erhållas. Prövningen vid domstol grundar sig i dessa fall oftast på en rätt summarisk utredning och tillgår understundom på ett sätt som inte är invändningsfritt (jfr exempelvis JO:s ämbetsberättelse 1980/81 s. 29—30, 1983/

84 s. 53 f och 1984/85 s. 83 f). Eftersom godmanskap enligt 18 kap. 3 § FB kan komma till stånd även när behovet av bistånd är övergående, kan dessutom förhållandena ändras, så att det uppkommer förbättrade förutsättningar att inhämta huvudmannens ståndpunkt i olika frågor. I intet fall innebär ett godmansförordnande enligt 18 kap. 3 § FB att domstolen berövar någon hans rättsliga handlingsförmåga. Den gode mannen är principiellt endast att uppfatta som ett biträde åt sin huvudman.

Ett ej ovanligt fall är att någon för vilken god man är förordnad är intagen på vårdinrättning. Det kan vara fråga om äldre personer med svårigheter att ta vård om sina egna angelägenheter. Ibland finns samtycke till godmansförordnandet, ibland inte. Ofta uppkommer i dessa fall fråga om avvecklande av en tidigare bostad och i samband därmed om avyttring av lösöre. De av överförmyndarnämnden i Stockholm meddelade anvisningar som finns bifogade detta beslut har tydligen avseende på sådana situationer. Jag kan inte se annat än att anvisningarna är välbetänkta. De illustrerar dock samtidigt hur omfattande och ingripande de åtgärder är som kan komma att vidtas av god man med stöd av stadgandet i 15 kap. 2 § FB. Understundom förekommer i klagoärenden uppgifter av innebörd att andra intressen än rent ekonomiska inte tillräckligt beaktats av gode mannen. I något fall har uppgetts att avyttring skett trots att det funnits testamentariskt förordnande beträffande visst lösöre.

Enligt min mening förtjänar det att noga övervägas om nuvarande författningsreglering av gode mannens befogenheter att avyttra lösöre är den lämpligaste."

I ett annat ärende var upplyst att en god man till sig själv ställt om huvudmannens post. Överförmyndarnämnden anförde i sitt yttrande till JO bl.a. att den i efterhand fått vetskap om åtgärden och — även om den hade viss förståelse för denna — avsåg att meddela gode mannen att nämnden fann den olämplig. Av yttrandets innehåll i övrigt kunde förstås att nämnden bedömde risken vara överhängande att huvudmannen skulle skada sina egna intressen genom att företa rättshandlingar i strid med gode mannens ansträngningar att hjälpa honom.

I sitt beslut, vilket han liksom i det nyss berörda ärendet särskilt tillställde förmynderskapsutredningen, anförde JO (86/87 s. 53) att sådana konfliktsituationer som nämnden åsyftat syntes vara en ofrånkomlig följd av 1974 års reform av förmynderskapslagstiftningen, varigenom ju förutsättningarna för såväl omyndigförklaring som godmansförordnande enligt 18 kap. 3 § FB på ett avgörande sätt omgestaltades. JO konstaterade också att en god mans formella behörighet kunde brukas för åtgärder som stred mot huvudmannens önskemål. Därefter anförde JO följande (86/87 s. 53).

"Som jag tidigare framhållit innebär emellertid inte ett godmansförordnande enligt 18 kap. 3 § FB att huvudmannen berövats sin rättsliga handlingsförmåga. Principiellt är gode mannen att uppfatta som ett biträde åt huvudmannen. De befogenheter förordnandet ger måste brukas

med beaktande härav. Om huvudmannen visar benägenhet för att begagna sin handlingsförmåga till skada för sig själv får man söka bromsa hans dispositioner, men under hänsynstagande till det förhållandet att han är myndig. För gode män och överförmyndare kan det vara mycket svårt att bedöma hur långt det är lämpligt att gå. Förarbetena till förmynderskapsreformen ger härvidlag inte mycket ledning. Så mycket kan dock sägas, att strävan måste vara inriktad på att förebygga och undvika en konfliktsituation. I min tillsyn över överförmyndarna har jag redan tidigare sett exempel på att gode män emellanåt utnyttjar sin formella behörighet i strid med huvudmannens önskemål på ett sådant sätt att det till sin effekt kan jämföras med sådana ingrepp som den enskilde enligt grundlagen skall vara skyddad mot gentemot det allmänna. Detta är enligt min mening djupt otillfredsställande. Ett oavvisligt krav är att huvudmannens personliga integritet visas full respekt. Kan inte godmansuppdraget fullgöras på sådana villkor bör godmanskapet avvecklas, eventuellt för att ersättas av ett förmynderskap om det finns förutsättningar för omyndigförklaring. På ett helt annat sätt än när det gäller anordnandet av godmanskapet ger f.ö. förfarandet i mål om omyndigförklaring garantier för att den enskildes intressen tas tillvara och att en omsorgsfull materiell prövning kommer till stånd."

Slutligen har frågan om kolliderande rättshandlingar i de fall då huvudmannen har befullmäktigat en person och gode mannen önskar sätta fullmakten ur kraft belysts av JO i ett ärende (1984/85 s. 85 ff).

JO anförde därvid bl.a.:

"Av 18 kap. 8 § föräldrabalken jämförd med 13 kap. 1 § samma balk kan utläsas att en god man är behörig att företräda huvudmannen i dennes ekonomiska angelägenheter. Både huvudmannen och gode mannen är således behöriga att företa rättshandlingar för huvudmannens räkning. Föräldrabalkens regler hindrar inte att huvudmannen vidtar åtgärder som står i strid med eller upphäver gode mannens dispositioner. Lagen torde inte heller hindra att gode mannen på motsvarande sätt företar rättshandlingar som strider mot åtgärder av huvudmannen. I lagen har inte reglerats hur man skall förfara vid sådana kolliderande rättshandlingar. Frågan har inte heller behandlats närmare i lagens förarbeten. Det sägs dock (prop. 1974:142, s. 122) att, om allvarliga brister skulle uppstå i samarbetet mellan huvudmannen och gode mannen, en omyndigförklaring kan bli aktuell.

Jag förstår att det kan vara nödvändigt att gode mannen ingriper och på huvudmannens vägnar återkallar en fullmakt i vissa fall då huvudmannen inte längre är i sådant tillstånd att han kan uttrycka en egen vilja. Sådana fall torde i allmänhet inte behöva medföra några problem.

Svårigheter kan däremot uppstå om huvudmannen har sina sinnesförmögenheter i behåll och motsätter sig att fullmakten återkallas. Det kan då knappast anses lämpligt eller tillrådligt att gode mannen utnyttjar sin formella behörighet till att företa rättshandlingar i direkt strid med huvudmannens uttalade vilja. Väl i linje med gode mannens uppgifter

ligger att försöka förmå sin huvudman att inte begagna sig av sin rättsliga handlingsförmåga till skada för sig själv. För gode mannen — och för överförmyndaren — kan det vara svårt att bedöma hur långt det är lämpligt att gå i strävan att bromsa huvudmannens förehavande med hänsyn till att han är myndig. Kan huvudmannen inte avhållas från skadliga dispositioner med mindre han direkt förvägras rådigheten över sin egendom, står dock endast omyndigförklaring till buds. Det är då överförmyndarens skyldighet att ansöka därom, såvitt han bedömer övriga förutsättningar vara för handen.

Om problemet med kolliderande rättshandlingar inte kan lösas efter dessa linjer, torde man nödgas konstatera att godmanskapet inte kan fungera och att rättsordningen inte erbjuder någon annan möjlighet än att huvudmannen får ombesörja sina angelägenheter själv."

5 Resultatet av utförda undersökningar m.m.

Som framgår av redovisningen i avsnitt 2 har utredningen sökt kartlägga effekterna av 1974 års reform genom bl.a. enkäter till samtliga tingsrätter och vissa överförmyndare. I följande avsnitt redovisas resultatet av dessa undersökningar för såväl tingsrätternas (avsnitt 5.1) som överförmyndarnas (avsnitt 5.2) del. I ett särskilt avsnitt (5.3) lämnas vissa statistiska uppgifter rörande långtidssjuka m.fl.

5.1 Tingsrättsenkäten

Samtliga 97 tingsrätter i landet erhöll ett enkelt frågeformulär (se *bilaga 1*) Alla tingsrätter svarade på frågorna. Svaren redovisas sammanställda under nedanstående rubriker.

Antalet omyndigförklarade och personer för vilka god man enligt 18 kap. 3 § FB är förordnad (fråga 1—6 och 10 i frågeformuläret)

Hela antalet omyndigförklarade personer i landet uppgick enligt tingsrätternas redovisning till ca 15 000 vid utgången av år 1985. Antalet personer med god man enligt 18 kap. 3 § FB var vid samma tid ca 20 000. Som jämförelse kan nämnas att år 1976 var knappt 30 000 personer omyndigförklarade.

Endast en mycket liten del, ca 400 eller 2,6 procent, av antalet fall av omyndigförklaring har tillkommit efter den 1 januari 1976, då 1974 års reform trädde ikraft. Ungefär hälften av dessa omyndigförklaringar har beslutats under åren 1981 — 1985. Antalet mål om omyndigförklaring var 35 år 1985.

Uppgifterna från tingsrätterna tyder vidare på att i de fall ansökan om omyndigförklaring har gjorts under de senaste fem åren endast få fall har ogillats.

När det gäller förhållandet mellan antalet omyndigförklarade och antalet personer med god man enligt 18 kap. 3 § FB överväger i stort sett genomgående den senare kategorien. Det bekräftar att god man kommit att användas som alternativ till omyndigförklaring.

Genom tingsrätternas redovisning är det möjligt att se fördelningen av bl.a. antalet omyndigförklaringar mellan olika delar av landet. De som antingen är omyndigförklarade eller har god man enligt 18 kap. 3 § FB utgör ca 0,43 procent av hela befolkningen. Avvikelser från detta genom-

snitt föreligger i många kommuner, som framgår av den tablå som finns intagen i *bilaga 2*.

Klart över genomsnittet ligger Jämtlands län (0,62 %), Kronobergs län (0,55 %), Kopparbergs län (0,54 %) och Blekinge län (0,52 %). Under genomsnittet ligger Stockholms län (0,28 %), Hallands län (0,32 %), Södermanlands län (0,36 %) och Skaraborgs län (0,37 %).

De kommuner med lägst antal omyndigförklarade m.fl. (Täby, Tyresö, Järfälla och Vaxholm) återfinns alla i Stockholms län, medan Övertorneå kommun, som har den högsta andelen (1,16 %), ligger i en region som endast något överstiger riksgenomsnittet (Norrbottens län med 0,49 %). Tingsryds kommun (1,12 %) i Kronobergs län kommer därnäst, följd av Borgholm (1,1 %) i Kalmar län (0,5 %).

Till stor del torde skillnaderna mellan olika kommuner avspegla en skillnad i åldersstruktur hos kommuninvånarna. Andra orsaker kan vara förekomsten av vårdinrättningar liksom olika rutiner på vissa institutioner. I de fall t.ex. kuratorer på sjukhus mera regelmässigt anmäler till överförmyndare behovet av förmyndare eller god man torde det avspeglas i bl.a. ett högre antal förordnanden enligt 18 kap. 3 § FB.

Även olikheter i handläggningsrutiner mellan överförmyndarna i skilda kommuner kan bidra till att förklara de resultat som framgår av tablån.

Mål om omyndigförklarings hävande (fråga 7—9)

Antalet anhängiggjorda mål om hävande av omyndigförklaring de senaste fem åren skiftar mellan tingsrätterna. Antalet mål om hävande i hela landet var 406 år 1985. För de mindre tingsrätterna uppgår antalet till ca 10 eller därunder under den senaste femårsperioden, medan de medelstora tingsrätterna redovisas ca 20—30 mål per tingsrätt. Stockholms, Göteborgs och Malmö tingsrätter har haft resp. 72, 86 och 35 mål.

En påtaglig avvikelse från detta mönster utgör Sunne tingsrätt, där antalet mål under perioden har uppgått till 65, ett av de högsta antalet i landet. Inom tingsrättens domkrets finns bl.a. Torsby kommun. Enligt överförmyndaren i kommunen, som har ingått i överförmyndarenkäten (se avsnitt 5.2), gjordes genom hans försorg 53 ansökningar om omyndigförklarings hävande under perioden.

I de fall ansökan om omyndigförklarings hävande har gjorts har talan bifallits i 95—100 procent av målen. Ett undantag utgör Skellefteå tingsrätt, där enbart 25 av 37 ansökningar bifölls.

I mål om förordnande av god man enligt 18 kap. 3 § FB har ansökningarna i genomsnitt bifallits i 60—75 procent av fallen (fråga 9).

Övriga frågor (fråga 11—15)

När det gäller förordnande av god man enligt 18 kap. 3 § FB har tingsrätterna i stor utsträckning uppgivit att förordnandet inte begränsats till att avse något visst slags uppgift (fråga 11). Till de tingsrätter som inte har redovisat något begränsat förordnande hör Gotlands tingsrätt, Ronneby

tingsrätt, Kristianstads tingsrätt, Stenungsunds tingsrätt, Strömstads tingsrätt, Arvika tingsrätt, Sunne tingsrätt, Ljusdals tingsrätt och Piteå tingsrätt. I de kommuner som hör till dessa tingsrätter fanns vid utgången av 1985 ca 1 300 förordnanden meddelade.

Från en minoritet av alla tingsrätter (Nyköpings tingsrätt, Sala tingsrätt, Norrköpings tingsrätt, Eksjö tingsrätt, Kalmar tingsrätt, Lidköpings tingsrätt, Mölndals tingsrätt, Uddevalla tingsrätt, Härnösands tingsrätt, Sundsvalls tingsrätt, Örnsköldsviks tingsrätt, Östersunds tingsrätt, Bodens tingsrätt och Gällivare tingsrätt) har uppgetts att över hälften av förordnandena har begränsats på något sätt.

Antalet tvistiga fall vid entledigande av god man (fråga 12—13) är överlag mycket få. Enligt tingsrätternas redovisning inskränker de sig, om de alls har förekommit, till några enstaka fall under perioden 1981—1985. Redovisningen av utgången i de få tvistiga målen ger ingen entydig bild.

När det gäller rutiner vid inhämtande av upplysningar från anhöriga vid förordnande av god man (fråga 14—15) har den överväldigande majoriteten av tingsrätterna uppgivit att de saknar sådana rutiner. Många tingsrätter har förklarat att de överlämnar åt överförmyndarna att höra de anhöriga.

Omkring en fjärdedel av tingsrätterna har lämnat synpunkter på frågan om ett avskaffande av institutet omyndigförklaring. En klar majoritet av dessa har uppgivit sig vara emot eller ställt sig tveksam till att institutet avskaffas.

Flera av de tingsrätter som avstyrker anför som skäl att den skyddsaspekt som motiverar en omyndigförklaring alltjämt har giltighet. Några av de tveksamma tingsrätterna menar att ett ersättande av en omyndigförklaring med ett "utbyggt" godmanskap inte är någon fördel, eftersom ett sådant godmanskap måste förenas med en begränsning av huvudmannens rättshandlingsförmåga. Någon egentlig ändring i sak har då inte åstadkommits. Man får dessutom, påpekas det, två slags "godmanskap", ett där den gode mannen har behörighet som förmyndare och ett med samma behörighet som enligt nuvarande ordning.

De tingsrätter som är mera positiva till tanken på att omyndigförklaringsinstitutet avskaffas förordar överlag att detta ersätts med ett utbyggt godmanskap. Så gott som alla påpekar dock att ett sådant måste förenas med inskränkningar i huvudmannens rättsliga handlingsförmåga eller med behörighet för den gode mannen att handla i strid med huvudmannens vilja.

5.2 Överförmyndarenkäten

De överförmyndare till vilka frågeformuläret sändes liksom frågorna framgår av *bilaga 3*. De svar som lämnades finns sammanställda under rubrikerna nedan. Vissa av frågorna (1 och 4) redovisas inte, eftersom de enbart rör antalet omyndigförklarade och personer för vilka god man

enligt 18 kap. 3 § FB förordnats. Överförmyndarnas svar på dessa frågor överensstämmer väl med den redovisning som lämnats av tingsrätterna och som framgår av föregående avsnitt.

Ansökningar om hävande av omyndigförklaring (fråga 2—3)

Antalet fall där överförmyndarna under åren 1981—1985 gjort ansökan om omyndigförklarings hävande växlar mellan de överförmyndare som redovisat uppgifter i denna del. Överförmyndaren i Danderyds kommun redovisar således inte något fall, medan, som nämnts, överförmyndaren i Torsby kommun ansökt om hävande i 53 fall. Därmed svarar denne överförmyndare för en mycket stor del av de 65 mål som Sunne tingsrätt avgjort under perioden (63 av ansökningarna bifölls och 41 av personerna erhöll i stället god man.)

Södra Roslags tingsrätt, till vars domkrets Danderyds kommun hör jämte Lidingö, Täby, Vallentuna, Vaxholms och Österåker kommuner, handlade under samma period enbart 8 mål (6 av ansökningarna bifölls och i ett av målen där ansökan bifölls erhöll personen i fråga god man).

Det högsta antalet fall av initierade ansökningar redovisas för Göteborgs och Stockholms kommuner med resp. 75 och 56 fall. Därnäst kommer Uppsala kommun med 36 fall. Malmö kommun svarar för 27 ansökningar under perioden.

De flesta överförmyndarna har uppgett att de regelbundet granskar fallen av omyndigförklaring för att bedöma i vad mån någon åtgärd bör vidtas. Många överförmyndare har anfört att en anledning till att ansökan om hävning inte har kunnat göras har varit svårigheterna att få en nödvändig läkarundersökning till stånd. Man har bl.a. pekat på det hinder som kravet på specialistkompetens hos läkaren här kan utgöra (jfr 10 kap. 15 § FB).

Nackdelar med institutet god man (fråga 5—6)

Ett mycket stort antal överförmyndare har angivit att en nackdel med ett godmansförordnande är risken för kolliderande rättshandlingar. Genom att huvudmannen har kvar sin rättsliga handlingsförmåga kan han ådra sig t.ex. kontokortsskulder eller ingå ofördelaktiga avbetalningsköp. I några fall framhålls faran för att huvudmannen också utnyttjas av anhöriga till att t.ex. ge gåvor eller företa andra transaktioner.

Omfattningen av de ingripanden som kolliderande rättshandlingar medfört eller frekvensen av fallen framgår emellertid inte av de svar som lämnats.

Som ytterligare en nackdel har från något håll angivits att ett förordnande av god man som regel kräver samtycke.

Ansökan om omyndigförklaring, m.m. (fråga 7—8)

Fallen där överförmyndaren tagit initiativ till en omyndigförklaring är genomgående få. Många överförmyndare anger att det under perioden inte skett i något fall.

Överförmyndaren i Malmö redovisar 19 fall, medan kollegerna i Stockholm och Göteborg uppger att ansökan gjorts i 3 resp. 9 fall.

Urval av personer som förordnas som förmyndare eller god man samt antal förordnanden per person, m.m. (fråga 9—12)

Av de svar som lämnats är det svårt att urskilja något mönster när det gäller vilka grupper som förordnas som förmyndare eller god man. Det förefaller dock som om de personer som förordnas företrädesvis hämtas från, förutom anhörigkretsen, kategorierna pensionerade tjänstemän, socialsekreterare, politiker eller i övrigt ideellt aktiva samt, i en del fall, personer med juridisk eller ekonomisk utbildning.

Det uppgivna antalet myndlingar och huvudmän per förmyndare resp. god man är inte påfallande högt. Det högsta antalet redovisas från överförmyndaren i Göteborgs kommun med 40 uppdrag som mest samlade hos en person.

Mycket få fall av misskötsamhet från förmyndares och gode mäns sida har redovisats. Det högsta antalet uppges från Malmö kommun. 10 fall har där förekommit. I samtliga fall har förhållandet lett till enbart entledigande.

Antalet fall där någon fällts till ansvar överstiger sammanlagt inte 10 under perioden i de kommuner som nu berörs.

Övriga synpunkter (fråga 13—14)

Många överförmyndare har lämnat synpunkter på den nuvarande ordningen. En stor del har — mot bakgrund av de nackdelar som man fört fram beträffande godmansinstitutet — anfört att den gode mannens behörighet på olika sätt bör utvidgas och att huvudmannens rättsliga handlingsförmåga i samma utsträckning bör minska. I en del fall har man ansett att den gode mannen bör ges samma ställning som en förmyndare.

Några överförmyndare har ansett att institutet omyndigförklaring kan avskaffas, oberoende av om godmanskapet ges en annan utformning.

Vissa överförmyndare har pekat på att möjligheten att omyndigförklara bör vara kvar för att tillgodose skyddsbehovet. En del menar emellertid att rösträttshindret i varje fall bör kunna avskaffas.

Från flera överförmyndare har det understrukits att behovet av utbildning och information bättre bör tillgodoses i framtiden för dem som förordnas som förmyndare eller gode män.

Sammantaget visar svaren att förändringar när det gäller framför allt godmansinstitutet och huvudmannens rättsliga handlingsförmåga överlag är önskvärda från överförmyndarhåll. Ett mycket litet antal överförmyndare förefaller helt nöjda med nuvarande ordning.

5.3 Vissa statistiska uppgifter om långtidssjuka m.fl.

5.3.1 Långtidssjuka

Landstingsförbundet har vid flera tillfällen genomfört s.k. patientinventeringar, varvid antalet patienter som var föremål för sluten somatisk

långtidssjukvård en viss dag registrerats. Sammanfattningsvis redovisas i den senaste utredningen, som avsåg förhållandena hösten 1985, bl.a. följande resultat.

Totalt vårdades 49 407 patienter i sluten somatisk långtidssjukvård på inventeringsdagen. Det var 1 817 patienter fler än vid inventeringen 1983.

— — —

Av samtliga patienter är dubbelt så många kvinnor som män. 90 procent av de inneliggande patienterna är 70 år eller äldre. De kvinnliga patienterna är i genomsnitt äldre än männen. Jämfört med tidigare inventeringar har andelen patienter i de äldsta åldersgrupperna ökat.

Även antal vårdade patienter per invånare har ökat i de äldsta åldersgrupperna. I gruppen som är 95 år och äldre vårdas t ex 33 procent i den somatiska långtidssjukvården. 1980 var motsvarande andel 30 procent. Skillnaderna är stora mellan könen. Av kvinnorna vårdas 37 procent men endast 21 procent av samtliga män.

Antal patienter per invånare varierar relativt mycket mellan olika landsting och kommuner. För vissa landsting är variationerna också stora mellan inventeringarna. Några förklaringar till detta kan vara olika utbyggnad av servicehus med helinackordering, av sjukvård i hemmet och av social hemtjänst m.m.

De två vanligaste huvuddiagnoserna är "åldersbetingade psykiska sjukdomar" (dvs. patienter med åldersdemens eller demens i samband med åderförkalkning) och hjärt- och kärlsjukdomar (inkl. hjärnblödning m.m.). Den första har ökat lite jämfört med tidigare inventeringar medan den sista har minskat något.

Av samtliga patienter hade 28 procent en vårdtid som var högst 6 månader. Lika stor andel hade vårdats mer än 3 år. Huvuddiagnosen "åldersbetingade psykiska sjukdomar" är den diagnosgrupp som har de längsta vårdtiderna.

Drygt 20 procent av de inneliggande patienterna, ca 10 800 personer, bedömdes som klinikfärdiga. Det vill säga de bedömdes vara utskrivningsklara men kunde ej skrivas ut på grund av platsbrist inom andra vårdformer eller andra skäl. En dryg tredjedel av denna grupp, 4 000 personer, skulle kunna skrivas ut till hemmet.

Landstingsförbundets redovisning är enbart fördelad på de olika landstingen, men utredningen har ställt samman vissa uppgifter fördelade kommunvis. Sammanställningen finns intagen i *bilaga 4*.

I sammanställningen redovisas antalet långtidssjuka, fördelningen i ålder (under 75 år resp. 75 år eller däröver) samt den procentuella andelen som lider av åldersbetingade psykiska sjukdomar (Åps), övriga psykiska sjukdomar (Öps) och cerebrovaskulära sjukdomar (Cerebro v.s.). Diagnosen "åldersbetingade psykiska sjukdomar" omfattar i huvudsak de patienter som lider av egentlig åldersdemens eller demens i samband med åderförkalkning. Med "cerebrovaskulära sjukdomar" avses hjärnblödning m.m.

I tabellerna har också som jämförelse i kolumnen "% Invånare" intagits för varje kommun andelen långtidssjuka och den andel av befolkningen som antingen är omyndigförklarad eller för vilken god man är förordnad (jfr bilaga 2).

5.3.2 Patienter i psykiatrisk vård

Socialstyrelsen har vissa statistiska uppgifter rörande det antal patienter som har tagits in för sluten psykiatrisk vård. Härmed avses all intagning på sjukhus eller annan vårdinrättning som innefattar psykisk vård, oavsett om intagning skett med stöd av lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall (LSPV) eller ej. Antalet intagningar har under åren 1970-1984 legat mellan ca 90 000—120 000 per år. I dessa siffror ingår således fall där en patient intagits flera gånger. Av antalet intagningar utgör den andel som intagits med stöd av LSPV ca 10 procent.

Utöver redovisningen av antalet intagningar finns en registrering av antalet inneliggande patienter en viss given dag. Enligt de uppgifter som senast redovisats (år 1982) var sammantaget ca 17 000 patienter föremål för vuxenpsykiatrisk vård. Fördelade efter diagnos utgjorde gruppen med schizofreni det största antalet, drygt 5 000. Därnäst följde de patienter som hade diagnosen senil och presenil demens, ca 3 500. Diagnoserna neuros, paranoisk psykos, affektiv psykos och alkoholism svarade var och en för ca 1 200 - 1 400 patienter. Antalet inneliggande patienter som var psykiskt utvecklingsstörda uppgick till ca 300.

Av de intagna med diagnosen senil och presenil demens var ca 1 200 intagna med stöd av LSPV. Ca 1 000 av dem var 75 år eller äldre.

5.3.3 Personer som är föremål för omsorg enligt omsorgslagen

Av socialstyrelsens statistiska material framgår även antalet personer som är föremål för omsorg enligt omsorgslagen (se avsnitt 3.6.2).

Enligt de senaste uppgifterna (november 1984) uppgick antalet sådana vuxna personer till ca 20 000. Halva antalet var boende i inackorderingshem eller vårdhem, medan övriga var bosatta i egen bostad, föräldrahem eller annan enskilt hem. Ca 15 000 av dem har angivits ha en verksamhet som är knuten till olika former av "dagcenter". Av de övriga återfinns ca 3 500 i skyddat eller reguljärt arbete, medan 3 800 uppges ha ingen eller "otillräcklig" verksamhet.

Barn och ungdomar inom omsorgen uppgår till ca 12 000, dvs. drygt hälften av antalet vuxna.

5.3.4 Sammanfattning

Grupperna långtidssjuka samt patienter inom psykiatrisk vård och vuxna som är föremål för omsorg enligt omsorgslagen uppgår enligt den tillgängliga statistiken således till sammantaget knappt 90 000. Med hänsyn till att viss dubbel redovisning kan ha skett i det statistiska materialet kan siffran nedbringas till uppskattningsvis ca 80 000. Av dessa utgör de utvecklingsstörda knappt 20 000. De långtidssjuka utgör den största gruppen, ca 45 000, medan de som vårdas för olika psykiska besvär uppgår till ca 15 000. Av de långtidssjuka vårdas över hälften för åldersbetingade psykiska sjukdomar, övriga psykiska sjukdomar eller bl.a. hjärn-

blödning. Antalet med någon av dessa diagnoser kan uppskattas till ca 25 000. Till detta antal kan läggas ca 3 000 patienter inom psykiatrisk vård med diagnosen senil och presenil demens.

Antalet personer som i dag är omyndigförklarade eller för vilka god man enligt 18 kap. 3 § FB är förordnad uppgår till ca 35 000. Som framgått tidigare utgör antalet omyndigförklarade knappt 15 000. Som jämförelse kan nämnas att antalet röstberättigade i riksdagsvalet 1985 uppgick till ca 6 200 000. De omyndigförklarade utgör således ca 0,25 procent härav. Antalet röstande i samma val uppgick till 89,9 procent.

6 Huvuddragen av gällande rätt i vissa länder

6.1 Inledning

Utredningen har inhämtat upplysningar om innehållet i vissa utländska rättsordningar när det gäller motsvarigheterna till instituten omyndigförklaring och godmanskap m.m. Förutom förhållandena i Danmark, Finland och Norge har uppgifter erhållits om bestämmelserna i Belgien, Frankrike, Förbundsrepubliken Tyskland, Italien, Schweiz, Spanien och Storbritannien samt några delstater i USA.

I följande avsnitt redovisas huvuddragen av de nu nämnda utländska rättsordningarna.

6.2 Danmark

Reglerna om omyndigförklaring m.m. finns intagna i lov (nr 443 av den 3/10 1985) om umyndighet og vaergemål (myndighedsloven), som gäller från och med den 1 januari 1986. Bestämmelserna om omyndighet och förmynderskap (vaergemål) är emellertid i stort oförändrade sedan 1922 års lag i ämnet. 1985 års lag innebar bl.a. att vissa regler om vårdnad (foraeldremyndighet) ändrades och infördes i myndighedsloven.

Omyndigförklaring

Enligt lagen (2 §) kan den som fyllt 18 år omyndigförklaras om han

1) på grund av sinnessjukdom, själslig svaghet eller annan själslig rubbning inte är i stånd att ta till vara sina angelägenheter,
2) genom sin slösaktighet eller annat oförsvarligt beteende utsätter sin eller familjens välfärd för fara,
3) på grund av dryckenskap eller liknande last är ur stånd att ta till vara sina angelägenheter,
4) på grund av kroppslig brist, sjukdom eller annan svaghet är mindre skickad att ta till vara sina angelägenheter och själv önskar bli förklarad omyndig.

Omyndigförklaringsgrunderna under punkt 2—4 tillämpas enligt uppgift mera sällan.

Beslut om omyndigförklaring fattas av domstol, som också förordnar förmyndare (vaerge).

En omyndigförklarad kan enligt huvudregeln inte själv råda över sin egendom eller ingå rättshandlingar. Den omyndigförklarade har dock på samma sätt som i Sverige rätt att själv ingå anställningsavtal och bestämma över sin arbetsinkomst, dock med möjlighet för förmyndaren att ingripa.

En omyndigförklaring kan också efter uttryckligt beslut av domstolen innebära en inskränkning i den omyndigförklarades rätt att bestämma över sin person (46 §), s.k. personlig omyndigförklaring till skillnad från omyndigförklaring i ekonomiskt avseende. En personlig omyndigförklaring kan inte ske utan att den samtidigt innefattar en ekonomisk omyndigförklaring.

Oavsett omfattningen av omyndigförklaringen saknar den omyndigförklarade rösträtt.

En omyndigförklaring kan hävas, när den omyndigförklarade anses kunna ta till vara sina angelägenheter.

Ad hoc vaerge

Om någon på grund av sjukdom eller frånvaro tillfälligt är förhindrad att ta tillvara sina angelägenheter kan en förmyndare (vaerge) förordnas så länge tillståndet varar. En sådan förmyndare kallas ibland *ad hoc vaerge* och får förordnas om den sjukes eller frånvarandes behov inte kan tillgodoses på annat sätt. Vederbörandes samtycke skall om möjligt inhämtas innan domstolen förordnar vaerge i dessa fall (59 §).

Ad hoc vaergens ställning motsvarar den som förmyndare har i fall av omyndigförklaring, dvs. ad hoc vaergen har ensam bestämmanderätten. Uppdragets omfattning skall anges i beslutet.

Lavvaergemål

Ett särskilt institut utan direkt motsvarighet i svensk rätt är *lavvaergemål*. Efter eget önskemål kan någon erhålla lavvaerge, om det anses påkallat av hänsyn till personens oerfarenhet eller i övrigt på grund av brister i det kroppsliga eller själsliga tillståndet.

Rättsverkningarna skiljer sig från omyndigförklaring bl.a. därigenom att rättshandlingar endast kan företas av lavvaergen och den enskilde i förening. Lavvaergen kan således inte som en förmyndare ensam företräda huvudmannen och denne kan inte, som fallet är i Sverige vid godmanskap enligt 18 kap. 3 § FB, företa någon rättshandling utan lavvaergens medverkan. I likhet med en omyndigförklarad har huvudmannen dock en viss begränsad självständig rättshandlingsförmåga. Att någon sätts under lavvaergemål innebär inte att rösträtten går förlorad.

Något om praxis

Institutet lavvaergemål är av gammalt ursprung och hade tidigare sin huvudsakliga användning för änkor efter näringsidkare, vilka behövde bistånd med förvaltningen av den avlidne mannens rörelse. I praxis har

institutet numera kommit till användning även i andra fall där omyndigförklaring bedöms vara en alltför ingripande åtgärd. Särskilt används denna ordning för unga handikappade som själva kan delta i skötseln av sina angelägenheter liksom för dem som uppfyller förutsättningarna att bli omyndigförklarade på grund av slösaktighet eller liknande. En grupp där behov av en mindre ingripande form än omyndigförklaring finns, men för vilken lavvaergemål inte ger tillräckligt skydd, uppges i Danmark vara de som lider av manodepressiva sjukdomar. Dessa personer behöver oftast skydd enbart tillfälligt, varför omyndigförklaring anses vara alltför ingripande. Å andra sidan saknar de möjlighet att medverka vid rättshandlingar under akuta sjukdomsperioder och en lavvaerge är då oförmögen att företa de åtgärder som skulle behövas för den sjukes räkning.

I de fall lavvaergemål kan användas är erfarenheterna i Danmark enligt vad som inhämtats goda. Mycket sällan behöver lavvaergemål övergå i t.ex. omyndigförklaring. Däremot förekommer det att en ordning med ad hoc vaerge ersätts med lavvaerge. Utvecklingen i praxis har — utan att detta utsagts i bestämmelserna — kommit att styras av uppfattningen att den minst ingripande åtgärden bör prövas först. Det innebär att domstolen vid en ansökan om omyndigförklaring först inriktar sin prövning på om behovet av hjälp kan lösas på annat sätt, t.ex. genom anhörig, fullmakt, ad hoc vaerge eller lavvaergemål. På motsvarande sätt prövas, i fall då en omyndigförklaring likväl bedöms nödvändig, om denna inte kan inskränkas till en ekonomisk omyndigförklaring.

Regelmässigt infordras läkarintyg om vederbörandes tillstånd även vid prövning av om beslut om lavvaergemål bör meddelas. Det tidigare kravet på att läkarintyg vid omyndigförklaring skulle vara utfärdat av en läkare med specialistkompetens i psykiatri har emellertid numera borttagits. Denna ändring har ansetts innebära en stor lättnad i ansökningsförfarandet.

I Danmark meddelades under åren 1982—1985 domar på omyndigförklaring och beslut om lavvaergemål i resp. 497, 507, 559 och 630 fall. Uppskattningsvis en fjärdedel av dessa avgöranden avsåg lavvaergemål. Enligt uppskattningar från Köpenhamns byrett, som svarar för ca 15 procent av antalet avgöranden i hela landet, utgör de senildementa ca två tredjedelar av det antal som omyndigförklaras varje år.

Någon statistik över det antal personer som vid en given tidpunkt är omyndigförklarade eller satta under lavvaergemål finns inte. Med utgångspunkt från de siffror som nu har redovisats kan det dock på goda grunder antas att antalet sådana personer i procent av befolkningen inte är lägre i Danmark än den andel som i Sverige är omyndigförklarad eller har god man enligt 18 kap. 3 § FB. Som tidigare har nämnts omyndigförklarades i Sverige sammanlagt ca 400 personer under åren 1976—1985.

Tillsyn och kontroll

Som regel har domstolen, sedan beslut om omyndigförklaring eller lavvaergemål meddelats och vaerge resp. lavvaerge förordnats, inte någon vidare befattning med ärendet, även om registrering och kungörelse (tinglysning) sker genom domstolens försorg. I Köpenhamn svarar overpresidiet för granskning och tillsyn av vaergens uppdrag liksom för eventuellt entledigande eller byte av förmyndare. I övriga landet ankommer kontrollen och tillsynen på statsamtet. Overpresidiets och statsamtets beslut kan överklagas till justitiedepartementet, som också har den övergripande tillsynen.

6.3 Finland

Förmynderskapslagstiftningen reviderades i Finland genom lag den 8 april 1983. Härvid gjordes omfattande ändringar i lagen den 19 augusti 1898 om förmynderskap m.m. Reformen, som trädde i kraft den 1 januari 1984, gällde närmast bestämmelserna om omyndigförklaring, omyndigas rättsliga ställning och förfarandet vid omyndigförklaring och dess hävande.

Omyndigförklaring

Myndighetsåldern är i Finland 18 år. Genom beslut av domstol kan omyndigförklaring meddelas beträffande "den som inte förmår sköta sig själv eller de angelägenheter som rör hans egendom och vars ekonomiska ställing, utkomst eller andra viktiga intressen till följd därav uppenbart äventyras" (17 §).

Det föreskrivs vidare uttryckligen att "den vars intresse i tillräcklig utsträckning kan tillvaratas genom att god man förordnas att sköta hans angelägenheter" inte skall förklaras omyndig (17 §).

En omyndigförklaring kan av domstolen bestämmas att gälla viss tid.

Den som fyllt 17 år kan förklaras omyndig från det han fyller 18 år.

En underårig i Finland har i stort samma rättshandlingsförmåga som en underårig i Sverige. Genom 1983 års reform erhöll omyndigförklarade i Finland samma rättshandlingsförmåga som underåriga. Tidigare hade omyndigförklarade inte rätt att t.ex. råda över egendom som de själva som omyndiga förvärvat.

Rättsverkningarna av avtal som ingås av en omyndig (underårig eller omyndigförklarad) är likartade dem som gäller i Sverige i motsvarande fall.

Förfarandet i mål om omyndigförklaring och dess hävande överensstämmer mycket nära med de svenska reglerna på området.

God man som alternativ

Som nämnts skall god man förordnas som alternativ till omyndigförklaring om det är tillräckligt.

Förutsättningarna för förordnande av god man är enligt 66 § förmynderskapslagen, som inte ändrades genom 1983 års reform, följande.

"Skall viss egendom eller angelägenhet vårdas för den, som av sjukdom eller annan sådan orsak själv är oförmögen därtill, och är ej skäl att ställa honom under förmynderskap,..." kan god man förordnas av rätten på hans eller anhörigs ansökan. Även förmyndarnämnden (motsvarar överförmyndare; se nedan) kan göra sådan ansökan.

Att god man förordnas innebär inte någon begränsning av huvudmannens rättsliga handlingsförmåga.

Förordnande av god man förekommer främst för dem som stadigvarande är föremål för anstaltsvård eller för den som i övrigt visserligen är oförmögen att sköta sina angelägenheter men inte med egna åtgärder kan äventyra sin ekonomiska ställning eller sina andra intressen.

Tillsyn och kontroll

I varje kommun finns en förmyndarnämnd som motsvarar den svenska överförmyndarnämnden.

Förmyndarnämnden har att utöva tillsyn och kontroll över förmyndares och gode mäns förvaltning. Förvaltningsreglerna har inte reviderats genom 1983 års reform och innebär omfattande inskränkningar i förmyndarnas rätt att handha de omyndigas egendom.

Förmyndare och gode män utses av rätten på förslag av förmyndarnämnden. Enligt uppgift utses tämligen ofta advokater till förmyndare.

Om det finns brist på lämpliga personer skall i kommunen inrättas tjänster som "professionella" förmyndare, benämnda tjänsteförmyndare. De flesta kommuner i Finland har tjänsteförmyndare. Dessa kan inte vägra att motta uppdrag som förmyndare eller god man.

Enligt uppgifter från år 1985 var drygt 45 procent av antalet förordnade förmyndare tjänsteförmyndare.

Över förmyndarnämnden har domstolen viss tillsyn.

Utvärdering av 1983 års reform

Justitieministeriet har nyligen påbörjat en utvärdering av 1983 års reform. I första hand önskar man ta reda på hur antalet omyndigförklaringar och hävande av dessa påverkats av reformen. Bl.a. följande uppgifter föreligger för åren 1983—1985. Antalet omyndigförklaringar år 1983, dvs. året före reformens ikraftträdande, var drygt 1 200. Året därpå sjönk det till knappt 230. Antalet fall år 1985 var ca 250. Fallen av hävningar var för de tre åren resp. 37, 46 och 64.

Antalet omyndigförklaringar har efter lagändringen således minskat med ca 80 procent.

Köns- och åldersfördelningen av de omyndigförklarade har genomgått en tydlig förändring efter reformen. År 1983 utgjorde kvinnor över 65 år ca 39 procent av hela antalet omyndigförklarade, medan deras andel år 1984 var 26 procent och år 1985 25 procent. En förklaring torde vara att många personer i pensionsåldern ofta är föremål för någon vård

på institution och att det därför är tillräckligt att god man förordnas att sköta deras angelägenheter. I Finland är 65 procent av dem som fyllt 65 år kvinnor.

Någon uppgift beträffande det totala antalet fall av omyndigförklarade för senare år föreligger inte. Den senaste uppgiften avser år 1977, då ca 22 000 personer var omyndigförklarade i Finland.

Den nya möjligheten att tidsbegränsa beslut om omyndigförklaring har utnyttjats sparsamt. Under år 1985 meddelades beslut härom i sju fall. Det har bl.a. gällt personer som på grund av alkoholmissbruk eller psykos (schizofreni) omyndigförklarats, men där prognosen varit gynnsam. Tiden för beslutet har varierat från 1 till 5 år.

Rösträtt

År 1972 upphävdes den bestämmelse som tidigare föreskrivit att omyndigförklarade saknade rösträtt i riksdagsmannaval, i val av elektorer för valet av republikens president och i kommunalval.

I Finland anses dock i praktiken den som är uppenbart sinnesrubbad eller sinnesförvirrad sakna förutsättningar att utöva sin rösträtt. Särskilda föreskrifter har meddelats bl.a. när det gäller förhandsröstning på sinnessjukhus. Valbestyrelsen (valnämnden) är vid sådan röstning ålagd att med hjälp av anstaltens ledning utreda och avgöra från fall till fall om röstning är möjlig.

Några praktiska problem som en följd av att rösträtt för omyndigförklarade har införts i Finland har inte uppgivits föreligga.

6.4 Norge

Regler om omyndigförklaring finns i lagen den 28 november 1898 om umyndiggjørelse. I denna lag jämte vergemålsloven den 22 april 1927 regleras den norska förmynderskapslagstiftningen.

Omyndigförklaring

Myndighetsåldern är i Norge 18 år. En myndig person kan av domstol omyndigförklaras, om han på grund av själssvaghet eller sinnessjukdom eller dryckenskap eller missbruk av morfin eller andra berusnings- eller bedövningsmedel saknar förmåga att sörja för sig eller sin egendom (1 § 1 umyndiggjørelseloven).

"Själssvaghet", till vilket också räknas intellektuell oförmåga på grund av ålderdomssvaghet, och "sinnessjukdom" är de grunder som oftast tillämpas.

Omyndigförklaring kan också ske vid vissa fall av kroppslig svaghet eller "oansvarig" livsföring (1 § 1-2 umyndiggjørelseloven).

En omyndigförklarad person saknar rättshandlingsförmåga i stort i den omfattning som i Sverige gäller för motsvarande fall (2 och 31—37 §§ vergemålsloven).

En omyndigförklarad person företräds av en förmyndare (verge). Reg-

lerna om förmyndarens plikter m.m., liksom reglerna om förordnad förmyndare för underårig, ansluter nära till motsvarande svenska reglering.

Antalet personer som vid utgången av år 1984 var omyndigförklarade i Norge uppgick till 5 882.

Hjelpeverge

I Norge finns ett institut, s.k. hjelpeverge (god man), som används som alternativ till omyndigförklaring.

Enligt 90 a § i vergemålsloven kan det för en myndig person förordnas en hjelpeverge, om den hjälpbehövande på grund av sinnessjukdom eller annan "sinneslidelse" är förhindrad att ta till vara sina angelägenheter.

Denna möjlighet infördes år 1934 och var ursprungligen avsedd för *tillfälliga* förhållanden. Detta krav togs bort år 1961. Beslut om hjelpeverge meddelas av skiftesförvaltare (domare) och överförmyndare gemensamt eller i vissa fall av överförmyndaren ensam.

En person som har hjelpeverge behåller i princip sin rättsliga handlingsförmåga. Det innebär att institutet hjelpeverge medför risk för kolliderande rättshandlingar på samma sätt som i Sverige gäller när god man har förordnats enligt 18 kap. 3 § FB.

Institutet används emellertid i relativt stor utsträckning. Tidigare undersökningar visar att förhållandet omyndighetsförklaring och hjelpeverge i Osloområdet är 1:1 och utanför Oslo 1:3. Utvecklingen går mot en ökad användning av hjelpeverge.

En sak som mera påtagligt skiljer hjelpeverge från god man enligt 18 kap. 3 § FB i Sverige är att hjelpevergens förvaltning inte i samma utsträckning är föremål för offentlig kontroll som en god mans. Det medför t.ex. att fallen av kolliderande rättshandlingar inte alltid kommer att uppmärksammas.

Tillsyn och kontroll

I Norge finns en överförmyndarorganisation (overformynderi) med kommunal anknytning och förtroendevalda lekmän.

I en del fall kan härutöver en statligt avlönad ordförande för överförmynderiet tillsättas.

Överförmyndarnas främsta uppgift är att granska förmyndarnas förvaltning. I flera fall krävs tillstånd av överförmyndaren för förmyndarens förvaltningsåtgärder (jfr 38—61 §§ vergemålsloven). Belopp över en viss nivå skall också förvaltas direkt av överförmyndarna genom bankplacering eller köp av godkända statsfordringsbevis (62—76 §§ vergemålsloven).

Överförmyndarna, som regel två i varje stad och härad, står under tillsyn av länsstyrelsen (fylkesmannen).

Härutöver ankommer en del tillsynsuppgifter på justitiedepartementet.

Beslut om omyndigförklaring meddelas av domstol, medan själva förordnandet av förmyndaren beslutas av skiftesförvaltaren/överförmyndaren. Domstolen tar inte del i granskningen av förvaltningen.

Rösträtt

Genom en grundlagsändring år 1980 infördes rösträtt i allmänna val för omyndigförklarade i Norge genom att den tidigare diskvalificeringen i grundlagen togs bort. Röstberättigad är nu varje norsk medborgare som har fyllt 18 år.

Samtidigt gjordes dock ett tillägg i grundlagen som anger att regler om rösträtt för röstberättigade personer som uppenbart lider av allvarliga själsliga svagheter eller nedsatt medvetenhet kan meddelas i lag.

Genom en ändring i vallagstiftningen år 1983 föreskrivs f.n. ett visst förfarande för den grupp röstberättigade som nu har angivits. Valförrättaren ("stemmestyret") skall i särskild ordning ta hand om en valsedel som lämnas av en väljare, om det finns grund att anta att denne lider av en allvarlig själslig svaghet eller nedsatt medvetenhet. Valsedeln jämte anteckningar om bl.a. beslutet och grunden härför skall senare lämnas till valnämnden ("valgstyret") som avgör om väljarens röst skall ogiltigförklaras (se 41 § vallagen). Enligt uppgift har ändringen i vallagstiftningen inte medfört några praktiska problem.

Reformarbete

I januari 1980 lämnade en kommitté förslag till vissa ändringar i förmynderskapsrätten och rösträtten (betänkandet NOU 1979:57 Lov om inskrenkninger i persons råderätt m.v.).

Hittills har enbart utredningens förslag angående rösträtt genomförts (se föregående avsnitt), medan övriga delar f.n. bereds i regeringskansliet.

I betänkandet föreslås en viss modernisering och språklig omarbetning av 1898 års umyndiggjørelselov, dock utan större ändringar i sak. När det gäller hjelpeverge föreslår utredningen en viss åtstramning för att förbättra rättssäkerheten för den enskilde. Utredningen menar att det kan vara praktiskt och för den enskilde förmånligt att undvika omyndigförklaring men att förfarandet vid förordnande av hjelpeverge inte har de rättssäkerhetsgarantier som föreligger vid beslut om omyndigförklaring. Utredningen föreslår därför bl.a. att hjelpeverge skall kunna förordnas för en relativt kort tid. Tanken är att hjelpeverge inte skall kunna förordnas för längre tid än sex år. För förordnande på längre tid föreslår utredningen att det skall krävas läkarintyg varav det framgår att omyndigförklaring inte är lämplig av medicinska skäl. Utredningen föreslår också att hjelpeverge i ökad utsträckning skall kunna förordnas att bevaka någons rätt i ett visst angivet fall och inte bara ges ett allmänt uppdrag att företräda huvudmannen i alla fall.

I utredningens betänkande behandlas också frågor som rör begränsningar i en myndig persons rätt att förfoga över pensions- och socialför-

säkringsförmåner. Vid fall av missbruk (bl.a. användning av medlen till uppenbar skada för sig själv och försörjningsberättigade) och när frivilliga ordningar visat sig inte vara tillräckliga skall en särskild person, "tillsynsförer", kunna utses att förvalta de utgående medlen. Beslut härom meddelas av Rikstrygdeverket (motsvarande riksförsäkringsverket i Sverige). En "tillsynsförer" skall också kunna förordnas att bevaka någons rätt till viss förmån eller förvalta en förmån för den som på grund av mental eller kroppslig svaghet själv inte är i stånd till detta.

Utredningens förslag i denna del är avsett att vara ett alternativ till såväl omyndigförklaring som hjelpeverge.

6.5 Belgien

I Belgien regleras förmynderskapslagstiftningen i Code civil (art. 388—515 och 1238—1253) från den 26 mars 1803 med senare ändringar.

Omyndigförklaring

Myndighetsåldern är 21 år. Myndiga personer kan av domstol förklaras omyndiga på grund av sitt sinnestillstånd. Det krävs att vederbörande *varaktigt* lider av en *grav* själslig svaghet och på grund därav är oförmögen att förvalta sin egendom.

Beslutet innebär en allmän förlust av rättshandlingsförmågan fr.o.m. dagen för beslutet. Den omyndigförklarade erhåller en förmyndare (*tuteur*).

En omyndigförklaring kan också meddelas beträffande en underårig i form av en utsträckning av underårigheten (*status de minorité prolongée*).

Övriga former av rådighetsinskränkning

De som lider av själsliga svagheter av lindrigare grad än som förutsätts för omyndighetsförklaring kan erhålla en rättslig rådgivare (conseil judicaire). Även den som på grund av sinnesförvirring eller sedeslöst leverne förslösar sin egendom och äventyrar sin och familjens försörjning kan erhålla en sådan rådgivare.

Ett beslut om "conseil judicaire" innebär att vederbörande inte utan biträde av rådgivare kan företa vissa i lagen uppräknade handlingar (bl.a. överlåta eller pantsätta egendom). Domstolen anger omfattningen av rådighetsinskränkningen inom ramen för lagens uppräkning (art. 513 och 1247).

En dömd person förlorar automatiskt rådigheten över sin egendom i vissa fall under tiden han avtjänar straff. Förvaltningen omhändertas i stället av en förvaltare (curateur) som utväljs av "familjerådet" ("le conseil de famille"). Denna inrättning består av anhöriga, som anges i lag (art. 407—416), jämte en fredsdomare. Familjerådet har allmänt vissa uppgifter när det gäller förmynderskap för underåriga, bl.a. när båda föräldrarna har avlidit.

Vissa övriga åtgärder som i princip inte inverkar på den enskildes rättshandlingsförmåga men innebär en viss rådighetsinskränkning kan också vidtas. Det gäller bl.a. vissa intagna på institution för psykisk vård. Genom beslut kan man dels skapa en legal presumtion för att rättshandlingar är ogiltiga, dels anordna en provisorisk förvaltning av visst slag. Presumtionen innebär en lättnad i bevisbördan för den som gör gällande att ett avtal är ogiltigt på grund av bristande förmåga att avge viljeförklaring.

Rösträtt

Av de rådighetsinskränkningar som angivits ovan medför omyndigförklaring och de inskränkningar som rör vissa intagna för vård även förlust av rösträtt under den tid som beslutet gäller.

6.6. Frankrike

Förmynderskapsbestämmelserna finns intagna i Code Civil (art. 488—514).

I Frankrike finns tre former av bistånd i vården av en vuxen persons angelägenheter, förmynderskap (tutelle), "kuratel" (curatelle) och "rättsligt beskydd" (sauvegarde de justice).

En gemensam förutsättning för alla tre formerna är att sjukdom, sjuklighet eller ålderdomssvaghet förorsakar en rubbning av den psykiska eller fysiska förmågan till viljeyttringar.

Omyndigförklaring

Omyndigförklaring, som beslutas av domstol, kan komma i fråga för personer som har fyllt 18 år, vilket är myndighetsåldern.

Förutom kriterier angående en persons psykiska eller fysiska tillstånd enligt ovan erfordras att denne är i behov av att mera varaktigt vara företrädd av förmyndare.

En omyndigförklarad person saknar i princip rättshandlingsförmåga. Domstolen kan emellertid ge den omyndigförklarade rätt att ingå rättshandlingar, ensam eller tillsammans med förmyndaren, i särskilt angivna fall. Domstolen har frihet att ange omfattningen. Till de rättshandlingar som den omyndigförklarade efter förordnande kan vidta hör inte rätten att rösta (se nedan).

Kuratel m.m.

Kuratel används när en person, utan att vara ur stånd att handla själv, är i behov av rådgivning eller kontroll av sina rättshandlingar. Efter ett beslut om kuratel behåller huvudmannen i princip sin rättshandlingsförmåga men för vissa handlingar krävs medverkan av förvaltaren ("curateur").

Om förvaltaren vägrar sin medverkan i något fall, kan huvudmannen hos förmynderskapsdomstolen begära att han blir ensam behörig.

Skulle huvudmannen företa en handling för vilken förvaltarens medverkan krävs, kan handlingen förklaras ogiltig på huvudmannens eller förvaltarens talan.

Den minst ingripande formen av skydd, *sauvegarde de justice*, medför att domstolen förklarar att de rättshandlingar som en person ingår kan ogiltigförklaras eller jämkas på grunder som i stort motsvarar den svenska 1924 års lag (se avsnitt 3.5.3).

Rösträtt

Som nämnts saknar omyndigförklarade personer rösträtt. Beslut om kuratel eller sauvegarde de justice medför dock inte förlust av rösträtt i allmänna val.

Som jämförelse kan nämnas att rösträtten i Frankrike går förlorad bl.a. för dem som döms för vissa brott eller är i konkurs.

6.7 Förbundsrepubliken Tyskland

Förmynderskapslagstiftningen regleras i Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) (6-115 §§, 1773-1921 §§).

Omyndigförklaring

En myndig person (över 18 år) kan av domstol förklaras omyndig, om han

- på grund av sinnessjukdom eller sinnessvaghet inte kan sköta sina egna angelägenheter, eller
- genom slöseri utsätter sig eller sin familj för risk för ekonomiskt obestånd, eller
- på grund av missbruk av rusgivande medel inte kan sköta sina angelägenheter eller utsätter sin familj för risk för ekonomiskt obestånd eller hotar andras säkerhet.

Sinnessjukdom och sinnessvaghet är inga medicinska begrepp. Sinnessvaghet anses föreligga om någon i sin andliga förmåga befinner sig på en nivå som understiger en sjuårings.

De övriga två grunderna (slöseri och missbruk) åberopas enligt uppgift mera sällan.

En omyndigförklarad förlorar i princip sin rättshandlingsförmåga och ställs under förmyndare.

Reglerna om förmyndarens plikter och omyndigas handlingsförmåga överensstämmer i stort med de svenska.

Alternativ till omyndigförklaring

I praxis har utvecklats en ordning där godmanskap (Pflegschaft) används som ett alternativ till omyndigförklaring.

Enligt bestämmelserna (1910 § BGB) kan god man förordnas för den som i ett visst fall behöver hjälp med någon angelägenhet. Ett förordnande kräver samtycke av den för vilken god man skall förordnas.

I praxis har god man kommit att förordnas utan uttryckligt samtycke i de fall huvudmannen varit oförmögen att ta ställning till frågan. Som grund har då använts, förutom hjälpbehovet, en bedömning att rättslig handlingsförmåga inte föreligger på grund av sjukdom eller liknande (jfr 1924 års lag).

Även om god man således i en del fall kommer till användning när någon saknar rättshandlingsförmåga, innebär ett förordnande härom inte att rättshandlingsförmågan går förlorad.

Rösträtt

En omyndigförklarad person saknar rösträtt, medan en person som har god man formellt har rösträtt.

Reformarbete

Förmynderskapslagstiftningen är f.n. föremål för översyn. Ett arbete inom justitiedepartementet har påbörjats under våren 1986 i syfte att bl.a. minska antalet omyndigförklaringar och utveckla godmanskapet som alternativ. Det anses att hjälp- och skyddsbehovet i dag inte är tillräckligt tillgodosett och att de åtgärder som vidtas alltför mycket inkräktar på den enskildes rättigheter.

6.8 Italien

Reglerna om förmynderskap finns i Codice Civile (art. 414—432).

Omyndigförklaring

En myndig person eller en underårig som erhållit viss självbestämmanderätt kan förklaras omyndig, om han på grund av stadigvarande själslig svaghet är ur stånd att ta till vara sina intressen.

Beslutet meddelas av domstol och kan även gälla fr.o.m. myndighetsdagen för en underårig.

En omyndigförklarad ställs under förmyndare. Han saknar i princip rättshandlingsförmåga och handlingar som han utför kan förklaras ogiltiga på talan av honom själv eller förmyndaren.

Kuratel

Som ett alternativ till omyndigförklaring finns en möjlighet att förordna förvaltare (curatore) för någon. Det kan ske i tre fall, nämligen för

- o den som lider av själslig svaghet som inte är så allvarlig att omyndigförklaring erfordras
- o den som genom slöseri eller missbruk av rusgivande medel utsätter sig eller sin familj för allvarliga ekonomiska risker
- o den som är dövstum eller är blind från födseln och inte har erhållit tillräcklig utbildning.

Beslutet innebär att vederbörande förklaras ur stånd att sköta sig själv.

Domstolen anger i beslutet vad den hjälpbehövande själv får göra och vad som erfordrar ställföreträdarens, förvaltarens, medverkan. Rättshandlingar som huvudmannen företar utan att iaktta vad som har föreskrivits i beslutet kan förklaras ogiltiga på talan av huvudmannen eller förmyndaren.

Rösträtt

Varken omyndigförklarade eller de som förklarats ur stånd att klara sig själva och därför erhållit förvaltare har rösträtt i allmänna val.

6.9 Schweiz

Förmynderskapslagstiftningen i Schweiz regleras i Code Civil från den 1 januari 1912.

Omyndigförklaring

En omyndigförklaring, som meddelas av domstol, innebär att vederbörande berövas sina medborgerliga rättigheter (les droits civiles) sådana de definieras i art. 12 i den schweiziska Code Civil:

1) rätten att företa rättshandlingar, 2) det straffrättsliga ansvaret, 3) förmågan till rättslig representation.

Förutsättningarna för att förklara någon omyndig (incapable de discernement) är att någon har berövats förmågan till rationellt handlande som en följd av ålder, psykisk sjukdom, andlig svaghet eller liknande orsak.

En omyndigförklarad bibehåller sin rättshandlingsförmåga i fråga om giftermål och rätten att göra testamente. Handlingarna på dessa områden är dock möjliga att angripa med påstående om att de skall ogiltigförklaras p g a den omyndiges sinnestillstånd, men de är inte som övriga handlingar av den omyndigförklarade ogiltiga i sig själva.

Myndighetsåldern är 20 år. En undrårig står antingen under föräldramyndighet eller särskilt förordnad förmyndare (la tutelle).

En underårig kan erhålla myndighet, förutom genom uppnådd myndighetsålder, genom giftermål eller efter särskilt domstolsbeslut därom (l'emancipation).

Omyndighet i vissa särskilda fall

En domstol kan förklara att en myndig person i vissa särskilt uppräknade fall förbjuds att ingå rättshandlingar (les interdits):

- vid psykiska besvär eller svaghet
- vid slösaktighet eller försumlig förvaltning
- vid omhändertagande av myndighet i vissa fall
- vid fall av senilitet eller oerfarenhet

Härutöver erfordras att vederbörande saknar förmåga att själv förvalta sin egendom eller sörja för sin person, hotar annans säkerhet eller riskerar att göra sig eller familjen hjälpbehövande.

En omyndigförklaring på en av dessa grunder medför att vederbörande sätts under förmyndare.

Underåriga (les mineurs) och de som har förklarats omyndiga i de särskilda fallen (interdits) har rättshandlingsförmåga i viss utsträckning. De särskilda fall då rättshandlingsförmåga föreligger är angivna i lag (art 19). Vidare kan föräldrar eller förmyndare godkänna handlingen. I grova drag motsvarar det vad som i Sverige föreskrivs för omyndiga.

Olika former av ställföreträdare

Vid sidan av förmynderskap finns instituten rättsligt biträde (le conseil légal) och kuratel (la curatelle). Härjämte finns möjlighet till inskränkning av rådigheten och ställföreträdarskap vid viss omsorg eller vård (la privation de liberté a des fins d'assistance).

Institutet rättsligt biträde är ett ställföreträdarskap som ligger nära det förmyndarskap som föreligger vid de särskilda fallen om omyndigförklaring. Skillnaden visar sig främst i två hänseenden:

- o den som har rättsligt biträde bibehåller sin rättsliga handlingsförmåga (jfr godmanskap)
- o förmynderskap medför skyldighet till personlig omvårdnad som inte finns vid rättsligt biträde

Institutet är avsett främst för permanenta fall men är således inte lika ingripande som omyndigförklaring. Ett biträde kan vara antingen "samarbetande" rådgivare *(le conseil legal cooperant)* eller "förvaltande" rådgivare *(le conseil legal gérant).*

Även om den som har rådgivare inte förlorar sin rättshandlingsförmånga över hela linjen, har dock rådgivaren ensam behörighet inom uppdragets ram. De fall där de två formerna kan föreligga är uttryckligt angivna i lag (art 395).

Kuratel

Kuratel (la curatelle) är en form av ställföreträdarskap som inte heller inskränker vederbörandes rättsliga handlingsförmåga i stort. Kuratelet kan vidare begränsas i tiden och till att avse endast vissa förhållanden. Det anses mindre ingripande än rättsligt biträde.

Tre olika former av kuratel finns:

- o "Ställföreträdarkuratel" (le curatelle de représentation)
- o "Förvaltarkuratel" (la curatelle de gestion)
- o Frivilligt kuratel (la curatelle volontaire)

Det första fallet är avsett att användas när vederbörande själv eller dennes ställföreträdare är ur stånd att handla eller intressekonflikter föreligger. Bristen kan vara orsakad av en fysisk sjukdom eller psykiska besvär av lättare eller övergående slag eller liknande förhållande. Det kan också vara fall då vederbörande av dessa eller andra skäl inte kan utse eget ombud (jfr. god man).

"Förvaltarkuratel" avser vissa fall då egendom behöver förvaltas p.g.a. ägarens bortovaro eller sjukdom m.m. Det används även i fall som mot-

svarar vad som i Sverige föreskrivs för god man i 18 kap. 2 § FB samt när ett bolag eller stiftelse inte har en fungerande styrelse (art 393).

Det frivilliga kuratelet (art 394) innebär en mera stadigvarande förvaltning och även personlig omvårdnad. Däri liknar det således ett förmynderskap. Det krävs att åtgärden begärs av personen själv och att denne inte kan utse egen fullmäktig. Någon vidare prövning görs ej av domstolen.

Vid samtliga fall av kuratel har förvaltaren en behörighet inom ramen för uppdraget som motsvarar den som en förmyndare har. Vid "förvaltarkuratel" har "kuratorn" emellertid ingen behörighet att företräda huvudmannen i personliga frågor.

Rösträtt

Rösträtten för omyndiga personer är på det federala planet begränsad enbart för personer som har förklarats omyndiga på grund av psykisk ohälsa eller andlig svaghet. Övriga inskränkningar i rättshandlingsförmågan som har redovisats ovan inverkar således inte på rösträtten.

På den kantonala nivån äger varje kanton ange förutsättningarna för rösträtt. I många fall motsvarar inskränkningarna vad som har föreskrivits på federal nivå.

6.10 Spanien

Förmynderskapslagstiftningen i Spanien regleras i art. 199—306 i Codigo Civil. Bestämmelserna reviderades genom lag 13/1983 den 24 oktober 1983. Syftet med reformen var att åstadkomma en bättre anpassning till den sociala verkligheten och bryta med ett tidigare patriarkaliskt synsätt. Ett viktigt huvuddrag i den nya lagstiftningen var att det s.k. familjerådet (consejo de familia) helt ersattes av ett kuratel, som är ett gammalt institut med rötter i den romerska rätten men som under lång tid hade fått stå tillbaka för familjerådet. Ett annat huvuddrag var att domstolens ställning stärktes. Domstolen skall inte som tidigare vara bunden av exempelvis testamentariska förordnanden rörande förmynderskap för underåriga. Domstolens betydelse markeras även i ett långtgående krav på muntlighet vid handläggningen av olika ärenden. En betydande nyhet, slutligen, är att domstolen vid beslut om omyndigförklaring kan ange förmynderskapets omfattning och på så sätt göra institutet mera flexibelt.

I det följande behandlas de olika spanska instituten.

Omyndigförklaring

Myndighetsåldern i Spanien är 18 år. En omyndigförklaring (declarado de la incapacitacion), som beslutats av domstol, kan ske om någon på grund av varaktig psykisk eller fysisk sjukdom eller svaghet är ur stånd att ta hand om sina egna angelägenheter. På samma grunder är det möjligt att förklara en underårig omyndig vid uppnådd myndighetsålder.

En motsvarighet till omyndigförklaring kan meddelas beträffande underåriga som inte är självförsörjande och inte redan står under föräldramyndighet eller har förordnad förmyndare. Även en underårig som av domstol förklarats myndig, vilket kan ske fr.o.m. 16 års ålder, kan förklaras omyndig vid föräldrarnas dödsfall eller om den underårige annars är ur stånd att klara sig.

Slutligen kan en omyndigförklaring meddelas för myndiga personer på grund av slösaktigt leverne. I praktiken förekommer det sällan omyndigförklaringar på denna grund.

En omyndigförklaring innebär att vederbörande fråntas sin rättshandlingsförmåga och ställs under förmyndare.

Vid varje beslut om omyndigförklaring skall domstolen ange omfattningen av förklaringen och således i vilken utsträckning rättshandlingsförmågan går förlorad.

Ställföreträdarskap

I Spanien skiljer man mellan tre olika former av ställföreträdarskap: förmynderskap (tutela), kuratel (curatela) och juridiskt biträde (defensor judicial).

Tutela avser fall då förmyndare har förordnats för underårig och den som omyndigförklarats. Juridiskt biträde motsvarar närmast god man, förordnad för särskild rättslig angelägenhet eller visst fall.

Förmyndare är tvungna att inhämta tillstånd från domstolen vid vissa förvaltningsåtgärder. Bestämmelserna motsvarar i stort vad som i Sverige föreskrivs i 14 och 15 kap. FB.

Kuratel

Kuratel är en mindre ingripande form av ställföreträdarskap som kan användas för följande fall:

- o Underåriga som är självförsörjande men vars föräldrar avlidit
- o Underåriga som förklarats omyndiga
- o Personer som inte kan sköta sin ekonomi

Kuratel skall ha föregåtts av ett beslut om omyndigförklaring och är således inte ett alternativ härtill utan en särskild form av ställföreträdarskap. I beslutet skall domstolen ange omfattningen av förklaringen (declarado de la incapacitacion) och således gränsen mellan fall där huvudmannen har ensam behörighet och fall där han måste handla tillsammans med "kuratorn" (art. 210 jfrd m. art. 287).

Rättsverkningarna är annorlunda än när förmyndare har förordnats. "Kuratorn" biträder nämligen enbart huvudmannen och kan inte handla utan dennes samtycke. Det innebär att huvudmannens rättsliga handlingsförmåga inte helt är upphävd. Gentemot tredje man kan huvudmannen å sin sida inte handla, t.ex. uppta lån, annat än med samtycke från "kuratorn".

Om domstolen inte förordnat annat erfordras kuratorns samtycke vid alla de rättshandlingar där en förmyndare är tvungen att inhämta dom-

stolens tillstånd (se ovan). Det gäller exempelvis överlåtelse eller upplåtelse av fast egendom, upptagande av lån eller avstående från arv.

Domstolens beslut om bl.a. omfattningen av ett förordnande om kurator antecknas i den personakt som i enlighet med folkbokföringsreglerna förvaras hos lokal myndighet på vederbörandes födelseort. Med kännedom om var en person är född är det således möjligt för t.ex. tredje man att kontrollera om någon inskränkning i rättshandlingsförmågan föreligger. Någon central registrering föreligger inte. Uppgifter om beslut om kuratel förs däremot in i bl.a. handelsregister och fastighetsregister.

Rättshandlingar som huvudmannen har ingått utan erforderligt samtycke kan ogiltigförklaras på talan av denne eller av kuratorn.

Reformen har ännu inte utvärderats av de spanska myndigheterna, och man har därför inte kunnat bedöma hur tillämpningen av det återinförda institutet kuratel har kommit att bli. Statistiska uppgifter om antalet omyndigförklarade föreligger inte heller.

Rösträtt

Rösträtt vid allmänna val har varje spansk medborgare som fyllt 18 år och som inte till någon del har omyndigförklarats.

När det gäller omyndigförklarade går rösträtten förlorad endast om domstolen i beslutet uttryckligen förklarat att beslutet också innebär förlust av rösträtt. Domstolen kan också besluta om förlust av rösträtten för vissa intagna för psykisk vård liksom för vissa fängelsedömda.

6.11 Storbritannien

Regler om omyndigförklaring m.m. finns i Mental Health Act från år 1983. Bestämmelser av betydelse i detta sammanhang finns även i Enduring Powers of Attorney Act från år 1985.

Omyndigförklaring

Mental Health Act reglerar över huvud taget frågor som rör psykisk ohälsa, således även vad som i Sverige t.ex. regleras i lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

Om någon vuxen person (över 18 år) på grund av psykisk ohälsa *(mental disorder)* är ur stånd att sköta sig och sin egendom, kan domstol förklara att denne, som i lagen genomgående benämns "patient", blir en "unperson". Det innebär förlust av rättshandlingsförmåga när det gäller ekonomisk förvaltning.

Domstolen kan förordna en förvaltare ("receiver") att ombesörja skötseln av "patientens" ekonomiska angelägenheter.

Genom beslutet om omyndigförklaring och förordnande om förvaltare förlorar "patienten" inte rätten att själv bestämma över sin person, t.ex. när det gäller medicinsk behandling.

Lagen medger dock att domstol vid fall av särskilda slag av psykiska besvär utser en motsvarighet till "förmyndare" (guardian) för en "unper-

son". Förmyndaren kan besluta om annat än ekonomiska förhållanden, t.ex. var patienten bör bo eller vistas för vård, arbete, utbildning eller social träning.

Inte ens ett beslut om "guardian" medför dock att den omyndigförklarade förlorar sin rätt att vägra samtycke till medicinsk behandling.

Alternativ till omyndigförklaring

Några andra möjligheter än förordnande av "receiver" eller "guardian" enligt Mental Health Act finns inte i Storbritannien.

I beslutet om t.ex. förvaltare *(receiver)* kan domstolen dock avpassa behörigheten och uppdraget till det enskilda fallet.

I särskild lagstiftning rörande socialförsäkringsförmåner finns också möjlighet att förordna att annan än den försäkrade skall uppbära och förvalta förmånen. Detta förutsätter inte ett beslut enligt Mental Health Act.

Genom den nyligen antagna Enduring Powers of Attorney Act har ett särskilt institut inrättats, ett slags "privat" godmanskap. Enligt lagen kan domstol besluta att en fullmakt, som utfärdats på visst sätt och registrerats, skall bestå även om fullmaktsgivaren förlorar sin psykiska hälsa. I lagen regleras fullmaktstagarens behörighet på ett sätt som är avsett att skydda fullmaktsgivaren. Utövandet av uppdraget står under domstols tillsyn. Domstolen kan besluta om fullmaktens upphörande, om t.ex. fullmaktsgivaren återfår hälsan.

En fullmakt enligt denna lag upphör också, om domstol beslutar om förvaltare enligt Mental Health Act.

Rösträtt

En person som efter domstols beslut enligt Mental Health Act har förklarats som "unperson" har inte rösträtt.

För vissa andra intagna på mentalsjukhus och liknande föreskriver vallagstiftningen att de skall registrera sig genom att skriftligen lämna en förklaring om sin avsikt att rösta för att kunna utöva rösträtten. Registreringen måste ske utan biträde av annan och blir i praktiken för många ett hinder för utövande av rösträtten.

6.12 Kalifornien

I delstaten Kalifornien regleras frågor om omyndigförklaring m.m. i California Civil Code och Probate Code.

Omyndigförklaring

En myndig person kan av domstol omyndigförklaras (adjudged incapable) om hans sinnestillstånd motiverar det (unsound mind).

I samband med beslutet kan domstolen, om det begärs, förordna om "förvaltarskap" *(conservatorship)*, vilket innebär en viss form av förvaltning av egendom och rådighetsinskränkning i övrigt.

Om ej annat förordnas av domstolen saknar en omyndigförklarad person rättshandlingsförmåga. Den omyndige får dock
- o omhänderha visst familjerättsligt underhåll
- o själv råda över arbetsinkomst
- o göra testamente
- o företa för uppehället nödvändiga rättshandlingar

Förvaltarskap

I ett beslut om förvaltarskap kan domstolen ange omfattningen av uppdraget, såväl till tid som till slag av egendom eller rättshandlingar. I lagen anges vissa exempel på vad som kan förordnas i detta hänseende:
- o att huvudmannen vid vissa rättshandlingar först inhämtar samtycke av förvaltaren eller domstolen;
- o att förvaltaren kan ogiltigförklara vissa handlingar som huvudmannen har företagit, om de inte är sådana som en någorlunda omsorgsfull person skulle ha ingått;
- o att vissa restriktioner för huvudmannens del är tidsbegränsade.

Ett beslut av domstolen angående förvaltarskap kan ändras eller upphöra på ansökan av huvudmannen, förvaltaren eller huvudmannens anhöriga eller annan person med intresse i saken.

Särskilda föreskrifter möjliggör för domstolen att förordna att förvaltaren också skall företräda huvudmannen, när det gäller att ge samtycke till medicinsk vård.

En godtroende tredje man som köper fast egendom eller mottar pant i sådan egendom, trots att egendomen inte fick överlåtas eller pantsättas som en följd av inskränkningar genom beslut av förvaltarskap, är skyddad i sitt förvärv, om inte beslutet om förvaltarskap har registrerats på den ort där fastigheten är belägen.

Rösträtt

En person för vilken förvaltare har förordnats kan genom domstolsbeslut också fråntas rösträtten, om domstolen finner att han saknar förmåga att genomföra röstningen.

6.13 Virginia

I delstaten Virginia regleras frågor om omyndighet m.m. i Code of Virginia (37.1 sec. 128—147 §§).

Omyndigförklaring

Om det är utrett att en person på grund av psykisk sjukdom eller på grund av att han är utvecklingsstörd saknar förmåga att sköta sin person eller sina ekonomiska angelägenheter, kan domstol förklara personen omyndig ("legally incompetent").

Genom beslutet förlorar vederbörande sin rättshandlingsförmåga.

Ställföreträdarskapet utövas av en kommitté ("committee"), som t.ex. kan vara företrädare för en vårdinrättning eller liknande.

Kontrollen över kommitténs förvaltarskap utövas av domstolen.

Beslut om omyndigförklaring skall föregås av muntlig förhandling, varvid god man ("guardian ad litem") skall utses att företräda den som ansökningen avser.

Alternativ till omyndigförklaring

Vid en prövning av en ansökan om omyndigförklaring skall domstolen också avgöra om det inte är tillräckligt med ett mindre ingripande beslut, ett avgörande att någon endast har begränsad förmåga ("incapacitated") på grund av psykiska eller fysiska orsaker. Beslutet kan också avse den som saknar förmåga att handha sina egna angelägenheter på grund av hög ålder utan att sjukdom föreligger.

Ett beslut om den mindre ingripande formen kan också meddelas efter ansökan därom. Vid bifall utses en "god man" (guardian) vars uppgifter skall framgå av beslutet.

I beslutet skall domstolen ange följande:

- arten och graden av vederbörandes begränsade förmåga
- gränserna för den gode mannens behörighet
- längden av inskränkning, dvs om den gäller tills vidare eller viss tid
- effekterna av att vederbörande saknar rättshandlingsförmåga, såväl i personligt som ekonomiskt hänseende.

Vid sidan av dessa möjligheter att utse representanter för personer i behov av hjälp finns det särskilda regler om ställföreträdare i samband med medicinsk vård eller behandling. Reglerna syftar till att möjliggöra ställningstagande till viss vård eller behandling i de fall någon saknar egen förmåga härtill.

Rösträtt

En omyndigförklaring ("determined legally incompetent") medför förlust av rösträtt.

Ett beslut om bristande förmåga ("determined legally incapacitated") innebär ingen inskränkning i rösträtten.

7 Allmänna överväganden

7.1 Utgångspunkter för en reform

Enligt 10 kap. 1 § föräldrabalken (FB) skall den som fyllt 18 år förklaras omyndig, om han på grund av psykisk sjukdom, hämmad förståndsutveckling eller psykisk abnormitet av annat slag är ur stånd att vårda sig eller sin egendom och det inte är tillräckligt att god man förordnas för honom eller att han på något annat mindre ingripande sätt får bistånd i vården av sina angelägenheter.

Bestämmelsen fick sin nuvarande utformning i samband med en omfattande reform av förmynderskapslagstiftningen år 1974. Tanken bakom 1974 års reform var att omyndigförklaringar, med hänsyn till de skadeverkningar de kunde ha för de enskilda, borde begränsas så långt möjligt. Det behov av bistånd i personliga eller ekonomiska angelägenheter som kunde finnas borde i stället tillgodoses genom bl.a. förordnande av god man. Genom 1974 års reform utvidgades också möjligheterna till sådana förordnanden. Enligt 18 kap. 3 § FB kan en god man utses för den som på grund av sjukdom, hämmad förståndsutveckling, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver bistånd med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person.

Som framgår av ett tidigare avsnitt visar utredningens undersökningar att antalet omyndigförklaringar har minskat kraftigt sedan 1974 års reform och att de numera håller sig på en låg nivå. År 1976, när reformen hade trätt i kraft, förekom 201 mål om omyndigförklaring. Antalet har därefter sjunkit och var år 1985 nere i 35 mål. När det gäller hävanden av omyndigförklaringar skedde en uppgång närmast efter reformen. Antalet mål var 648 år 1976 och 789 år 1977. Därefter har antalet mål om hävande sjunkit för att år 1985 uppgå till 406.

Med den tolkning av gällande rätt som har gjorts i bl.a. högsta domstolen kommer omyndigförklaring närmast i fråga för personer vars tillstånd visserligen är sådant som anges i 10 kap. 1 § FB men som samtidigt är såpass aktiva att det kan uppstå praktiska komplikationer, om de får behålla sin rättshandlingsförmåga. En omyndigförklaring blir sålunda aktuell främst när risken är alltför stor att personen i fråga företar rättshandlingar som strider mot dem som en god man gör eller avser att göra, s.k. kolliderande rättshandlingar. Om en persons tillstånd däremot är

sådant att han eller hon är helt passiv finns det normalt inte någon anledning att tillgripa omyndigförklaring.

Att antalet omyndigförklaringar har sjunkit är glädjande med hänsyn till de allvarliga konsekvenser som en sådan åtgärd har för den enskilde. Den som omyndigförklaras berövas sin rättsliga handlingsförmåga i så gott som alla hänseenden. En omyndigförklaring berör inte bara den ekonomiska rörelsefriheten utan begränsar över huvud taget den enskildes möjlighet att ta initiativ och hävda en åsikt. Något som upplevs som särskilt negativt är att rösträtten i allmänna val går förlorad.

De långtgående inskränkningarna i den enskildes rättshandlingsförmåga inträffar även i sådana fall då en omyndigförklaring framför allt är motiverad för att frånta den enskilde bestämmanderätten över viss egendom e.d. En omyndigförklaring kan alltså sägas vara ett trubbigt instrument som i stor utsträckning speglar en äldre tids synsätt.

I många fall kan en omyndigförklaring också få allvarliga följder för den omyndigförklarades psykiska tillstånd. I vart fall är åtgärden ägnad att försvåra en social anpassning. Inte minst gäller detta i fråga om vissa utvecklingsstörda. Under utredningsarbetet har bl.a. företrädare för socialstyrelsen framhållit att personer som tillhör denna grupp ofta påverkas starkt negativt av vetskapen att de har berövats rättigheter som tillkommer människor utan mentala handikapp.

En nackdel med det nuvarande systemet är också, som tidigare berörts, att personer som är så gravt handikappade att de helt saknar förmåga till viljeyttring e.d. ofta förblir myndiga, medan de som är mindre handikappade och mera aktiva i vissa fall drabbas av en omyndigförklaring. Denna skillnad har uppfattats som egendomlig.

Även om antalet omyndigförklaringar har sjunkit, är de omyndigförklarade ändå såpass många som ca 15 000. Detta antal kan visserligen på sikt förväntas minska, även om inte lagstiftningen ändras. Bl.a. torde en ökad aktivitet hos överförmyndarna när det gäller att ta initiativ till hävanden av omyndigförklaringar kunna ge vissa resultat. Enligt vad som framkommit vid utredningsarbetet möter dock överförmyndarna ofta praktiska problem. Sålunda är det på sina håll svårt att få fram utlåtande från läkare med erforderlig kompetens. Det kan också vara besvärligt att få den omyndigförklarade att medverka till en läkarundersökning.

Om man vill åstadkomma en mera radikal förändring måste lagändringar vidtas. Det är också utredningens uppgift att överväga hur lagstiftningen på det aktuella området bör vara utformad för framtiden.

De nackdelar som är förenade med en omyndigförklaring talar starkt för att institutet helt avskaffas. Som tidigare nämnts speglar det i stor utsträckning en äldre tids värderingar. Den sociallagstiftning som har tillkommit under senare år bygger på att alla människor har kunskaper, erfarenheter och förmåga som är viktiga för samhället och att människornas aktiva deltagande i samhällslivet skall främjas. Dessa tankegångar kommer fram i bl.a. socialtjänstlagen (1980:620) och den nyligen antagna lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utveck-

lingsstörda m.fl. I socialtjänstlagen framhålls att verksamheten inom socialtjänsten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

I och för sig är det tänkbart att reformera omyndigförklaringsinstitutet så att vissa rättsverkningar tas bort. I åtskilliga länder (se avsnitt 6) har domstolarna möjlighet att i samband med ett beslut om omyndigförklaring ange i vilken omfattning den enskildes rättshandlingsförmåga skall vara begränsad. På de flesta håll går dock rösträtten alltid förlorad.

Det skulle således kunna övervägas att göra det svenska omyndigförklaringsinstitutet mera flexibelt, så att domstolarna får möjlighet att närmare bestämma rättsverkningarna. Det är också möjligt att i lagen begränsa följderna av en omyndigförklaring, så att exempelvis rösträtten aldrig påverkas. Som framhållits i utredningens direktiv är den utestängning från samhällsgemenskapen som förlusten av rösträtten innebär en av de allvarligaste följderna av en omyndigförklaring. Flera skäl, bl.a. respekten för människors lika värde och integritet, talar för att rösträtten — åtminstone som huvudprincip — finns kvar. Detta är också den lösning som har valts i bl.a. Finland och Norge.

Institutet omyndigförklaring har emellertid sådana nackdelar att det i första hand bör övervägas att helt avskaffa det. Att göra en sådan prövning är också utredningens huvuduppgift.

Ett avskaffande av omyndigförklaringsinstitutet kräver emellertid att man på ett annat sätt tillgodoser behovet av hjälp och skydd för personer som på grund av sjukdom e.d. saknar förmåga att själva ha hand om sina ekonomiska och personliga angelägenheter. Det gäller alltså att på något sätt ersätta omyndigförklaringens skyddsfunktion.

Att omyndigförklaringen har en sådan funktion har ibland kommit i bakgrunden i den allmänna debatten. Under utredningsarbetet har emellertid denna aspekt starkt understrukits, bl.a. från de tingsrätter och överförmyndare som har yttrat sig inom ramen för den tidigare berörda enkätundersökningen (se avsnitt 5.1 och 5.2). Det har framhållits som angeläget att psykiskt svaga personer skyddas från påtryckningar av personer i deras närmaste omgivning som vill få till stånd olika ekonomiska dispositioner. Även i andra avseenden har de omyndigförklarade i många fall ett hjälpbehov som måste tillgodoses på något annat sätt, om förmyndarinstitutet avskaffas.

Vid sidan av dem som i dag är omyndigförklarade finns det även andra grupper som behöver hjälp i såväl personliga som ekonomiska eller rättsliga angelägenheter. Det ingår också i utredningens uppdrag att helt allmänt undersöka i vad mån skyddet för sjuka och handikappade bör förstärkas (se LU 1981/82:4).

Av intresse i detta sammanhang är bl.a. de möjligheter till bistånd som erbjuds enligt socialtjänst- och omsorgslagstiftningen. Som framgår av ett tidigare avsnitt (3.6.3) kan hjälpbehövande med stöd av denna lagstiftning bl.a. få en kontaktperson utsedd. Kontaktpersonens uppgifter är emellertid huvudsakligen begränsade till att ge råd och hjälp i person-

liga frågor. Bl.a. med hänsyn härtill kan kontaktpersonerna inte ersätta de nuvarande förmyndarna, i varje fall inte om den enskilde behöver mera omfattande hjälp med ekonomisk förvaltning o.d. Även i övrigt är sociallagstiftningens hjälpmöjligheter begränsade.

För att den enskilde skall få ett tillfredsställande skydd är det inte heller tillräckligt med de möjligheter till återgång eller ogiltigförklaring av rättshandlingar som finns enligt 3 kap. avtalslagen eller 1924 års lag om verkan av avtal, som slutits under inflytande av rubbad självverksamhet (se avsnitt 3.5.2-3). Det måste då i varje särskilt fall utredas inför domstol i vad mån den enskildes handlande har påverkats av hans eller hennes bristande självförmögenheter. Bortsett från den tidsutdräkt och de praktiska svårigheter som kan uppstå, talar också kostnadsaspekterna mot en sådan lösning.

I och för sig är det tänkbart att ändra förutsättningarna för ogiltigförklaring av ett avtal enligt exempelvis 1924 års lag, så att avtal som har ingåtts av personer tillhörande de nu aktuella grupperna lättare kan frånkännas verkan. Kvar står dock bl.a. de praktiska problem som det innebär att förhållandena kring avtalets ingående måste utredas i varje särskilt fall.

Avskaffas omyndigförklaringarna, måste i stället nya former för bistånd tillskapas inom ramen för FB. Även för andra grupper av sjuka och handikappade än dem som f.n. är omyndigförklarade kan sådana nya biståndsformer behövas. Närmast till hands ligger att bygga ut det nuvarande godmansinstitutet. Detta är också den lösning som har anvisats av åtskilliga tingsrätter och överförmyndare.

Utredningens undersökningar visar att gode män som förordnas enligt 18 kap. 3 § FB i många fall är till stor nytta och att godmansinstitutet väl fyller sin uppgift som ett alternativ till omyndigförklaring. I sin nuvarande utformning kan emellertid institutet inte helt ersätta omyndigförklaringarna. Framför allt utgör den tidigare berörda risken för kolliderande rättshandlingar mellan den gode mannen och huvudmannen ett hinder. Denna kollisionsrisk hänger i sin tur samman med att huvudmannen behåller sin rättshandlingsförmåga trots att en god man har förordnats för honom eller henne.

Enligt utredningens mening bör det emellertid vara möjligt att bygga ut godmansinstitutet på så sätt att den enskilde helt eller delvis fråntas sin bestämmanderätt beträffande den egendom eller den angelägenhet som det är fråga om. Liknande system finns i vissa utländska rättsordningar. I ett kommande avsnitt redovisar utredningen hur ett sådant utbyggt godmansinstitut, benämnt förvaltarskap, skulle kunna anordnas. Redan nu vill utredningen framhålla att förvaltarskapen torde kunna ges en sådan utformning att de helt kan tillgodose de nuvarande förmynderskapens skyddsfunktion för de berörda grupperna. Det innebär att omyndigförklaringsinstitutet helt kan avskaffas. Detta är också utredningens förslag.

Införs ett förvaltarskapssystem, kan det diskuteras i vad mån det nuvarande godmansinstitutet bör behållas och hur det i så fall bör vara utfor-

mat. Dessa frågor tas upp i avsnitt 7.2. I det följande avsnittet, 7.3, behandlas det nya förvaltarskapssystemet. I avsnitt 7.4 diskuteras frågan om rösträtt för dem som idag är omyndigförklarade, medan vissa övergångsproblem tas upp i avsnitt 7.5. I avsnitt 7.6 slutligen behandlas hur den föreslagna reformen lagtekniskt bör genomföras och vilka följdändringar som behöver vidtas i FB och andra författningar. Även kostnadsfrågor berörs i avsnitt 7.6.

7.2 Godmansinstitutet

Som framgår av redogörelsen för gällande rätt (avsnitt 3.4.1) kan god man f.n. förordnas i en rad olika situationer. Bestämmelser härom finns framför allt i 18 kap. FB. I 18 kap. 1 § behandlas det fallet att en förmyndare inte kan utöva sitt uppdrag på grund av sjukdom e.d., medan 18 kap. 2 § reglerar bl.a. situationer då en förmyndare och hans myndling har motstående intressen. Godmanskapet som alternativ till omyndigförklaring behandlas i 18 kap. 3 §, medan 18 kap. 4 § innehåller bestämmelser om bl.a. god man för bortovarande.

Att god man dessutom kan förordnas i mål om omyndigförklaring och i andra processuella sammanhang framgår av 10 kap. 11 § tredje stycket och 20 kap. 2 § första stycket FB.

Enligt utredningens mening står det klart att det även i fortsättningen kan finnas behov att förordna en god man i de speciella situationer som anges i 18 kap. 1, 2 och 4 §§ FB. Dessa bestämmelser bör alltså i princip behållas sakligt oförändrade. Eftersom de delar av bestämmelserna som gäller omyndiga bara kommer att avse underåriga, om omyndigförklaringsinstitutet avskaffas, behövs emellertid vissa kompletteringar. Utredningen återkommer till dessa frågor i specialmotiveringen.

Den nuvarande möjligheten att utse god man i mål om omyndigförklaring blir inte längre aktuell, om detta institut avskaffas. Däremot kan det övervägas att införa en motsvarande möjlighet till godmansförordnande när det uppkommer fråga om att utse förvaltare. Även detta spörsmål, liksom övriga fall av godmansförordnanden i processuella sammanhang, skall tas upp i specialmotiveringen.

Kvar står frågan om man bör behålla möjligheten att förordna god man i sådana fall som anges i 18 kap. 3 § FB. Som nämnts används denna typ av godmansförordnanden bl.a. i sådana fall då en omyndigförklaring i och för sig kan övervägas men en sådan åtgärd framstår som onödigt ingripande gentemot den enskilde. Om omyndigförklaringsinstitutet avskaffas och ersätts med ett system som har mindre allvarliga verkningar, kan det hävdas att det inte längre finns behov av sådana godmanskap som avses i 18 kap. 3 § FB. Även intresset av att så långt möjligt förenkla lagstiftningen talar i denna riktning.

Enligt utredningens mening måste emellertid en ledande princip vara att den som behöver bistånd i ekonomiska eller personliga angelägenheter inte utsätts för mer ingripande åtgärder än nödvändigt. Även om

det nya förvaltarskapet ges en utformning som har mindre allvarliga konsekvenser för den enskilde än en omyndigförklaring, innebär dock förslaget, som utredningen senare skall återkomma till, att den enskilde fråntas sin bestämmanderätt i sådana angelägenheter som omfattas av ett förvaltarförordnande. På det sättet kvarstår en viktig skillnad i förhållande till det nuvarande godmansinstitutet, som åtminstone formellt inte inverkar på den enskildes rättshandlingsförmåga.

Möjligheten att förordna god man enligt 18 kap. 3 § FB har kommit att utnyttjas i stor utsträckning. Utredningens undersökningar visar att antalet gällande godmansförordnanden av detta slag uppgick till ca 20 000 vid utgången av år 1985. Enligt vad som framkommit synes denna ordning i de flesta fall fungera utan problem. En svaghet är visserligen, som tidigare har berörts, att den gode mannen och huvudmannen kan komma att ingå kolliderande rättshandlingar. I praktiken synes dock sådana kollisioner uppkomma förhållandevis sällan. Som utredningen skall återkomma till bör det också vara möjligt att genom några justeringar av lagreglerna minska den berörda kollisionsrisken.

Även på några andra punkter finns det anledning att ändra regleringen av godmansinstitutet. Med sådana ändringar anser utredningen emellertid att institutet även i fortsättningen kan fylla en viktig uppgift, låt vara att en del godmansförordnanden i framtiden kan komma att ersättas av förvaltarskap. Ett godmansförordnande torde emellertid vara påkallat i åtskilliga fall då ett förvaltarskap framstår som alltför ingripande men den enskildes tillstånd å andra sidan är sådant att han eller hon inte kan klara sig med en fullmäktig e.d. Att det nuvarande godmansinstitutet bör finnas kvar jämsides med ett utbyggt godmanssystem synes också vara en allmän uppfattning bland dem som har hörts under utredningsarbetet.

Utredningen föreslår alltså att, jämsides med att omyndigförklaringsinstitutet avskaffas och ett nytt förvaltarskapssystem införs, möjligheten att förordna god man som ett alternativ behålls.

I det följande går utredningen närmare in på olika frågor som rör godmanskap. I ett första avsnitt behandlas spörsmålen om förutsättningarna för anordnande av godmanskap och den gode mannens uppgifter, bl.a. när det gäller huvudmannens personliga förhållanden. Utredningen diskuterar därefter frågan om den gode mannens behörighet och förhållandet till tredje man. I ett sista avsnitt kommer en del processuella spörsmål att tas upp.

7.2.1 Förutsättningar för godmansförordnande och uppgifter för den gode mannen

Förutsättningarna för att en god man skall förordnas enligt 18 kap. 3 § FB är, som tidigare nämnts, att någon behöver bistånd i vissa närmare angivna hänseenden på grund av sjukdom, hämmad förståndsutveckling, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande. Det kan vara fråga om såväl kroppslig som psykisk sjukdom, och det ställs inte upp

något krav på att sjukdomen skall vara långvarig eller permanent. Det ligger dock i sakens natur att godmansförordnanden inte kommer i fråga vid alltför kortvariga sjukdomstillstånd.

Det har inte under utredningsarbetet framkommit några önskemål om ändringar av de nu angivna förutsättningarna för förordnande av god man enligt 18 kap. 3 § FB. Förutsättningarna bör därför behållas oförändrade.

När det gäller den gode mannens uppgifter framgår det av lagtexten att han kan förordnas för att bevaka någons rätt, förvalta någons egendom eller sörja för någons person. Genom förordnandet anges alltså ramen för den gode mannens behörighet.

Utredningens undersökningar visar att tingsrätterna i de allra flesta fall vid förordnande av god man inte närmare anger vilken av de tre biståndsformerna som förordnandet avser (se avsnitt 5.1). Om ej annat sägs, får uppdraget anses omfatta alla tre uppgifterna.

Att en god man även i fortsättningen skall kunna få i uppdrag att bevaka någons rätt eller förvalta någons egendom har inte ifrågasatts under utredningsarbetet. På dessa punkter föreslår inte heller utredningen någon ändring. Däremot kan det diskuteras om en god man i framtiden bör kunna förordnas för att sörja för någons person. Denna fråga, liksom övriga spörsmål som gäller den gode mannens bevakning av huvudmannens personliga intressen, skall här behandlas närmare.

Vid 1974 års reform betonades vikten av att förmyndare inte bara sköter den ekonomiska förvaltningen av den omyndiges egendom utan också sörjer för den omyndiges person. En särskild bestämmelse härom togs in i 13 kap. 1 § FB.

I uppgiften att sörja för myndlingens person ingår, enligt vad som understryks i motiven, att se till att myndlingens medel används till hans eller hennes nytta. Även på den punkten infördes en särskild lagregel (13 kap. 4 §). I förarbetena anges i övrigt inte närmare vari det personliga ansvaret består. Det framhålls emellertid att ansvaret blir beroende av omständigheterna i det särskilda fallet. Många gånger torde förmyndaren bli skyldig att t.ex. försöka bereda den omyndige vård på institution e.d. eller att i övrigt företräda denne gentemot bl.a. kommunala myndigheter när det gäller rätt till bostad eller social service.

Genom hänvisningarna i 18 kap. FB har reglerna om förmyndares ansvar för myndlingens person i princip gjorts tillämpliga också beträffande gode män enligt 18 kap. 3 §. Ett sådant ansvar blir naturligtvis i första hand aktuellt när den gode mannen uttryckligen har förordnats att sörja för huvudmannens person. Även i andra situationer kan emellertid den gode mannen bli skyldig att tillgodose huvudmannens behov av personlig omvårdnad. I ännu högre grad än när det gäller förmynderskap blir emellertid de särskilda förhållandena av betydelse, bl.a. om den gode mannen har förordnats på grund av sjukdom av övergående natur eller vid en mer långvarig nedsättning i huvudmannens hälsa.

Det kan anmärkas att gode män liksom förmyndare har en uttrycklig

rätt till arvode för det arbete som de lägger ned på den personliga omvårdnaden.

Sedan 1974 års reform trädde i kraft har det skett en utveckling inom socialtjänsten och omsorgslagstiftningen (se avsnitt 3.6) som medfört att de enskilda har fått ökade möjligheter till bistånd den vägen. Särskilt kan nämnas möjligheterna att få en kontaktperson utsedd enligt socialtjänst- eller omsorgslagen. Har någon fått en kontaktperson eller blivit intagen för vård på en institution e.d. blir behovet av personlig omvårdnad i stor utsträckning tillgodosett. Det kan ifrågasättas om inte förhållandena generellt är sådana att de gode männen inte längre skall behöva ha något ansvar för huvudmännens person. De gode männens uppgifter skulle i så fall kunna renodlas till att enbart avse förmögenhetsförvaltning eller bevakning av huvudmannens rätt.

Det finns emellertid flera skäl som talar mot den antydda lösningen. Till en början är det svårt att dra en skarp gräns mellan sådant bistånd som gäller ekonomiska eller rättsliga angelägenheter och hjälp i mera personliga frågor. Även om den gode mannens huvudsakliga uppgift skulle vara att syssla med egendomsförvaltning, innebär det inte att han enbart skall se till att egendomen behåller eller ökar sitt värde. Som tidigare berörts är det en viktig uppgift för den gode mannen att se till att huvudmannens medel används till hans eller hennes nytta. Bl.a. med hänsyn härtill måste den gode mannen ha god kännedom om huvudmannens personliga förhållanden.

Härtill kommer att, enligt vad som framgår av förarbetena till socialtjänst- och omsorgslagstiftningen, avsikten inte är att en kontaktperson skall få sådana uppgifter att han helt kan överta de nuvarande gode männens funktioner på det personliga området. De företrädare för bl.a. socialstyrelsen som utredningen har haft överläggningar med har bestämt avrått från en sådan lösning. Det har framhållits att exempelvis kontakter med myndigheter så långt möjligt bör skötas av andra än kontaktpersoner. Det har också påpekats att den berörda lagstiftningen på socialtjänst- och omsorgsområdena ännu inte har hunnit verka så länge och att erfarenheterna av institutet kontaktperson därför är begränsade.

Det sagda leder för det första till att gode män liksom i dag bör kunna förordnas att sörja för någons person. Även om den gode mannen inte uttryckligen har fått ett sådant uppdrag, måste han hålla sig informerad om huvudmannens personliga förhållanden. Av uppdraget följer också i många fall att den gode mannen skall bevaka huvudmannens personliga intressen. Självklart blir dock den gode mannens ansvar i detta hänseende mindre, om huvudmannen exempelvis har anhöriga som hjälper honom eller henne. Har en kontaktperson förordnats, bör den gode mannen samråda med denne, så att bl.a. dubbelarbete så långt möjligt undviks.

Frågan om den gode mannens ansvar i personliga angelägenheter kommer att diskuteras ytterligare i specialmotiveringen.

Utredningen vill i detta sammanhang slutligen understryka det ange-

lägna i att domstolarna så långt möjligt preciserar den gode mannens uppgifter, så att uppdraget inte blir mer omfattande än som är klart motiverat.

7.2.2 Den gode mannens behörighet och förhållandet till tredje man

Genom godmansförordnandet anges, som tidigare nämnts, ramen för den gode mannens behörighet. Frågan är emellertid vilken rätt han har att inom denna ram fatta bindande beslut för huvudmannens räkning. På den punkten innehåller 18 kap. FB inte några särskilda bestämmelser utöver en allmän hänvisning till reglerna om förmyndare, bl.a. reglerna om förmyndarnas förmögenhetsförvaltning. Det innebär att den gode mannen i vissa situationer är skyldig att inhämta överförmyndarens tillstånd innan han kan vidta en ekonomisk disposition för huvudmannens räkning. I stor utsträckning kan emellertid den gode mannen handla helt självständigt. Han har ingen formell skyldighet att inhämta samtycke från sin huvudman och kan t.o.m. företa handlingar som strider mot huvudmannens önskemål, trots att denne formellt har kvar sin rättsliga handlingsförmåga.

Denna ordning har kritiserats av bl.a. JO (se avsnitt 4.2). Enligt JO har det förekommit fall, bl.a. i samband med avyttring av egendom, då den gode mannen på ett oacceptabelt sätt har handlat i strid med huvudmannens önskemål. De befogenheter som ett godmansförordnande ger måste enligt JO brukas med beaktande av att den gode mannen principiellt är att uppfatta som ett biträde åt huvudmannen.

Nära samband med frågan om den gode mannens behörighet har det tidigare berörda problemet med kolliderande rättshandlingar mellan den gode mannen och huvudmannen. Under utredningsarbetet har, särskilt från överförmyndarhåll, framhållits att risken för sådana kollisioner är den största svagheten med det nuvarande godmansinstitutet. I de flesta fall synes svårigheterna ha kunnat avhjälpas på ett smidigt och informellt sätt, t.ex. genom byte av god man, medan erfarenheterna i några fall är mera negativa. Exempel har anförts då problemen har blivit så stora att en omyndigförklaring har fått tillgripas. Detta är också den utväg som anvisas i förarbetena till 1974 års lagstiftning.

Även JO har tagit upp problemet med kolliderande rättshandlingar. Enligt JO ligger det i linje med den gode mannens uppgifter att försöka förmå sin huvudman att inte begagna sig av sin rättsliga handlingsförmåga till skada för sig själv. Kan huvudmannen inte avhållas från skadliga dispositioner med mindre han eller hon direkt förvägras rådigheten över sin egendom, står dock enligt JO endast omyndigförklaring till buds.

Enligt utredningens mening är situationen sådan att den gode mannens behörighet och förhållandet till tredje man bör preciseras närmare. Vägledande bör därvid vara att, som JO har framhållit, en god man principiellt bör ses som ett biträde åt huvudmannen. Med ett annat synsätt försvinner till stor del skillnaden mellan en god man och en förmyndare. Även gränslinjen mellan godmansinstitutet och det nya förvaltarin-

stitutet suddas ut, om den gode mannen ges en alltför självständig ställning.

Det sagda leder till att den gode mannen inte bara bör vara skyldig att så långt möjligt samråda med sin huvudman utan att han också i princip bör inhämta huvudmannens samtycke till de rättshandlingar som han vill företa för dennes räkning. Undantag från denna regel måste rimligtvis gälla i fall då huvudmannens hälsotillstånd e.d. utgör hinder mot att samtycke inhämtas. Om emellertid den gode mannen har ingått en rättshandling utan huvudmannens samtycke trots att samtycke i och för sig har kunnat inhämtas, bör principen vara att rättshandlingen inte blir bindande för huvudmannen. På det sättet får den gode mannen i viss utsträckning samma ställning som en fullmäktig.

I likhet med vad som gäller i fullmaktsfallen bör även en rättshandling som den gode mannen har företagit på huvudmannens vägnar utanför uppdragets ram vara ogiltig.

Regeln att den gode mannen i princip måste handla med huvudmannens samtycke innebär inte bara att den gode mannens egentliga ställning som biträde åt huvudmannen markeras. En fördel med regeln är också att problemet med kolliderande rättshandlingar minskar. Om huvudmannen har lämnat sitt samtycke till en åtgärd som den gode mannen vill företa, får det förutsättas att huvudmannen i allmänhet avhåller sig från att i efterhand handla i strid mot åtgärden.

Det förordade kravet på samtycke från huvudmannen kan självfallet ibland vara betungande för den gode mannen. Enligt utredningens mening får detta accepteras. Det är emellertid ingenting som hindrar att huvudmannen lämnar ett generellt samtycke till de rättshandlingar som den gode mannen vill företa. Samtycke bör också kunna lämnas i efterhand. I enlighet med allmänna principer bör vidare i vissa fall ett tyst samtycke kunna anses föreligga.

Även för tredje man kan svårigheter uppkomma. Innan han ingår en rättshandling med den gode mannen måste han i princip kontrollera antingen att huvudmannen har lämnat sitt samtycke eller att omständigheterna är sådana att samtycke inte har kunnat inhämtas. Är det fråga om en mera betydelsefull rättshandling är det naturligt att en sådan kontroll görs. Kontrollen kan emellertid bli betungande när det rör sig om en rättshandling av mera vardaglig natur. I sådana fall torde tredje man visserligen ibland kunna utgå från att i varje fall tyst samtycke föreligger. Skäl talar emellertid för att man av hänsyn till tredje man inför en särskild presumtionsregel som minskar kravet på kontroll. Regeln kan lämpligen anges omfatta rättshandlingar som sedvanligen företas för den dagliga hushållningen (jfr 9 kap. 2 a § första stycket FB och 5 kap. 12 § första stycket giftermålsbalken).

Utredningen föreslår således att den tidigare förordade regeln om att den gode mannen bara får handla med huvudmannens samtycke kompletteras med en bestämmelse om att, när den gode mannen inom uppdragets ram ingår en rättshandling som sedvanligen företas för den dag-

liga hushållningen, huvudmannens samtycke skall anses föreligga och rättshandlingen därmed bli bindande för huvudmannen, såvida han eller hon inte i förväg har gett uttryck för något annat till tredje man. Närmare kommentarer till denna bestämmelse kommer att lämnas i specialmotiveringen.

Skulle en rättshandling bli ogiltig på grund av att den gode mannen har handlat utanför sitt uppdrag eller utan samtycke från huvudmannen, bör den gode mannen ha ett skadeståndsansvar gentemot godtroende tredje man. Det kan i fallet med bristande samtycke övervägas att begränsa skadeståndsansvaret med hänsyn till att situationen ibland kan vara svårbedömd för den gode mannen. En tänkbar regel skulle kunna vara att den gode mannen blir skadeståndsskyldig när han uppsåtligen eller av vårdslöshet har underlåtit att inhämta huvudmannens samtycke, trots att detta i och för sig har kunnat inhämtas (jfr vad som gäller om gode mäns skadeståndsansvar gentemot huvudmannen enligt 18 kap. 8 § jfrd med 13 kap. 9 § FB).

Hänsynen till tredje man talar dock för att den gode mannen får ett längre gående skadeståndsansvar i fall då han har handlat utan samtycke från huvudmannen. Det ligger även här nära till hands att efterbilda de regler som gäller för en fullmäktig som överskrider sin behörighet (se 25 § avtalslagen). Utredningen föreslår sålunda att den gode mannen alltid blir skadeståndsskyldig gentemot en godtroende tredje man såväl när han har handlat utanför uppdraget som när han har underlåtit att inhämta huvudmannens samtycke, trots att detta har kunnat ske, och rättshandlingen därför inte blir bindande.

Ersättningen vid fall av skadeståndsskyldighet bör motsvara det s.k. positiva kontraktsintresset, dvs. tredje man bör ha rätt till skadestånd som motsvarar vad han skulle ha erhållit om avtalet hade varit bindande. Även utebliven vinst bör alltså vara ersättningsgill.

Den nyss förordade regeln om att den gode mannen i princip skall vara skyldig att inhämta huvudmannens samtycke till de rättshandlingar han vill företa är, som tidigare nämnts, ägnad att minska risken för kolliderande rättshandlingar. Helt kan dock risken inte elimineras. Skulle en kollision inträffa, bör principen vara att huvudmannens handlande har företräde framför den gode mannens. Detta följer av att godmansförordnanden formellt inte inverkar på huvudmannens rättsliga ställning. Endast om huvudmannen med stöd av 1924 års lag kan frånkännas rättshandlingsförmåga eller någon annan ogiltighetsgrund föreligger, bör hans eller hennes åtgärder sakna betydelse.

Liksom f.n. torde fall kunna inträffa då de praktiska problemen blir så stora att godmanskapet inte längre kan bestå. Detta kan utgöra en anledning att i stället för god man använda det nya förvaltarskapsinstitutet.

Den omständigheten att den som får god man behåller sin rättsliga handlingsförmåga och att rättshandlingar som han eller hon ingår i princip blir bindande medför att tredje man inte torde ha så stort intresse av att uppgifter om godmansförordnanden ges en mera allmän spridning.

Situationen är alltså här en annan än när det gäller en omyndigförklaring eller ett förvaltarskap.

Detta innebär att, lika litet som i dag, domstolarna bör vara skyldiga att kungöra godmansförordnanden. Inte heller kan det anses påkallat att införa en central registrering av dessa beslut.

Skulle tredje man ha ett intresse av att veta om en person har en god man bör han liksom hittills vara hänvisad till att kontrollera saken hos överförmyndaren eller tingsrätten. För att underlätta denna kontroll bör det emellertid införas föreskrifter som medför att sådana godmansförordnanden som avses i nuvarande 18 kap. 3 § FB normalt är inskrivna vid den tingsrätt inom vars område huvudmannen bor.

7.2.3 Processuella frågor

Liksom i dag bör principen vara att en god man som avses i nuvarande 18 kap. 3 § FB bara får förordnas med den enskildes samtycke. I överensstämmelse med gällande rätt bör undantag härifrån kunna göras, om den enskildes tillstånd medför hinder mot inhämtande av hans eller hennes mening eller det annars finns särskilda skäl. För att rätten skall kunna underlåta att inhämta den enskildes mening på grund av hans eller hennes tillstånd bör, som bl.a. JO har påpekat, utredningen inte vara alltför summarisk. I princip bör det företes ett läkarintyg. Det bör dock inte vara nödvändigt med intyg från en läkare med specialistkompetens. Vidare bör läkarintyg kunna ersättas med annan likvärdig utredning om den enskildes hälsotillstånd, t.ex. yttrande från vårdinrättning.

När det i övrigt gäller handläggningen av de aktuella godmansärendena finns det anledning understryka att den enskildes behov av bistånd måste vara ordentligt klarlagt och att god man inte skall förordnas, om hjälpbehovet kan tillgodoses på något annat sätt, t.ex. genom en anhörig. Vid bl.a. JO:s undersökningar har det framkommit fall där tingsrättens beslutsunderlag har varit otillfredsställande. Utredningen föreslår därför att kraven på utredning skärps.

Att den som avses med en ansökan om god man skall beredas tillfälle att yttra sig, om det kan ske, framgår redan av gällande rätt. Denna regel bör självfallet behållas. Därutöver bör föreskrivas att, om det inte är obehövligt, yttrande i de aktuella godmansärendena skall inhämtas från den enskildes make och närmaste släktingar och vidare från överförmyndaren, vårdinrättning där den enskilde vistas samt socialnämnd som har haft kontakt med honom eller henne. Detta överensstämmer delvis med vad som i dag gäller i mål om omyndigförklaring.

För att rätten skall få en riktig bild av den enskildes tillstånd och hans eller hennes hjälpbehov måste det också många gånger vara av värde att den enskilde hörs muntligt. Det finns även här anledning att efterbilda de regler som i dag gäller vid ansökningar om omyndigförklaring. Principen bör alltså vara att den som avses med en ansökan om god man skall höras muntligt, om det kan ske utan skada för honom eller henne och det inte är uppenbart att vederbörande inte förstår vad saken gäller. Höran-

de bör dock kunna underlåtas, om den enskilde själv har ansökt om eller medgett godmansförordnandet eller det annars finns särskilda skäl, t.ex. med hänsyn till godmanskapets ringa omfattning.

När det gäller frågorna om behörighet att ansöka om förordnande av god man, interimistiskt förordnande, upphörande av godmanskap och entledigande av god man m.m. bör i huvudsak samma regler gälla som f.n. Utredningen får i dessa delar hänvisa till specialmotiveringen.

I mål om omyndigförklaring har den enskilde f.n. vissa möjligheter att få hjälp av ett rättegångsbiträde. Som utredningen skall återkomma till bör det i fortsättningen finnas en motsvarande möjlighet när det är aktuellt att förordna förvaltare för någon. Däremot kan det inte anses påkallat att utsträcka möjligheten att utse rättegångsbiträde till att avse ärenden om förordnande av god man.

Utredningen har tidigare understrukit vikten av att rätten redan från början preciserar den gode mannens uppgifter så långt möjligt och ser till att godmanskapet inte får en onödigt vidsträckt omfattning. Rätten bör också ha en uttrycklig skyldighet att ompröva omfattningen av ett godmanskap, om förhållandena föranleder det.

7.3 Förvaltarskap

Utredningen har i det föregående föreslagit att det införs ett förstärkt godmansinstitut, kallat förvaltarskap. Motsvarigheter till ett sådant institut finns i åtskilliga länder, bl.a. Danmark, Frankrike, Schweiz, Spanien och en del amerikanska stater (se avsnitt 6). Dessa institut kan karakteriseras som en förmögenhetsrättslig representation som anordnas genom en myndighets försorg och har en mindre omfattning än förmynderskapet. Till skillnad mot vad som är fallet vid det svenska godmansinstitutet förlorar huvudmannen enligt dessa system sin självständiga rättshandlingsförmåga. Det vanliga är dock att den ställföreträdare som utses inte har rätt att på egen hand fatta beslut på huvudmannens vägnar utan att han måste ha samtycke från huvudmannen i varje särskilt fall.

Med ett system av den nu angivna karaktären upphör risken för kolliderande rättshandlingar. Eftersom huvudmannen i princip förlorar sin självständiga rättshandlingsförmåga kan han inte, sedan han och ställföreträdaren har fattat ett beslut, ensidigt företa en handling i strid med beslutet. En sådan handling har inte någon bindande verkan, såvida inte ställföreträdaren i efterhand godkänner den.

Nackdelen med den angivna ordningen är emellertid att ställföreträdaren i princip inte kan fatta några beslut alls för huvudmannens räkning, om de båda inte är överens. Detta kan uppenbarligen medföra sådana praktiska problem att systemet inte fungerar. I de berörda länderna kan då en omyndigförklaring behöva tillgripas.

Ett bättre system är att, som fallet är i några av de utländska rättssystem som utredningen har undersökt, tillerkänna ställföreträdaren en självständig rätt att företräda huvudmannen. Detta hindrar inte att ställ-

företrädaren, så långt det är möjligt och lämpligt, bör ta kontakt med huvudmannen och söka inhämta dennes samtycke till den avsedda rättshandlingen. Men oavsett om detta har skett eller ej, blir ställföreträdarens handlingar bindande, förutsatt att han har hållit sig inom ramen för sitt uppdrag.

Det senast angivna systemet har onekligen flera likheter med ett förmynderskapssystem. Det uppstår emellertid en viktig skillnad i förhållande till det nuvarande svenska omyndigförklaringsinstitutet om, som utredningen ämnar föreslå, ett förvaltarskap inte medför att huvudmannen förlorar sin rättshandlingsförmåga på alla områden utan förvaltarskapet i stället görs flexibelt, så att det kan anpassas till den enskildes behov i varje särskilt fall.

På det sättet kommer förvaltarskapet att mer likna systemet med omyndigförklaringar i vissa andra länder där, som tidigare berörts, domstolarna har möjlighet att bestämma räckvidden av en omyndigförklaring med hänsyn till de särskilda förhållanden som föreligger. Även här blir det emellertid en skillnad genom att ett förordnande av förvaltare inte på samma sätt som en omyndigförklaring riktar sig mot den enskildes person utan, som utredningen också skall återkomma till, mera direkt tar sikte på förvaltning av hans eller hennes egendom eller bevakning av en viss rättslig eller personlig angelägenhet. Den enskilde slipper alltså den stämpel som det i dag innebär att bli omyndigförklarad.

Viktigt i det sammanhanget är att ett förordnande av förvaltare enligt utredningens förslag aldrig skall kunna inverka på den betydelsefulla rätten att rösta vid allmänna val (se vidare avsnitt 7.4).

I det följande redovisar utredningen närmare sina överväganden rörande ett förvaltarskapssystem. Åtskilliga frågor kommer också att tas upp i specialmotiveringen.

7.3.1 Allmänna förutsättningar för förvaltarförordnande

En viktig princip är, som redan antytts, att den enskilde inte skall fråntas sin rättshandlingsförmåga i vidare utsträckning än som är klart befogat. Detta medför att, innan ett förvaltarförordnande tillgrips, det först måste undersökas om det inte är tillräckligt att förordna en god man. Förvaltarskapen skall alltså ses som ett komplement till godmanskapen. Det skall också stå klart att den enskildes hjälpbehov inte kan tillgodoses på något annat, mindre ingripande sätt, t.ex. genom någon anhörig eller en fullmäktig.

När det gäller huvudmannens hälsotillstånd bör förutsättningarna vara desamma som vid förordnande av god man enligt nuvarande 18 kap. 3 § FB. Därav följer att inte endast psykiska svaghetstillstånd, som nu vid omyndigförklaring, kan beaktas. Lika litet som vid förordnande av god man bör något krav uppställas på att huvudmannens tillstånd är permanent. I praktiken blir det dock, ännu mindre än vid godmansförordnanden, aktuellt att förordna en förvaltare för den som endast är kortvarigt sjuk.

Till dem vars psykiska svaghetstillstånd kan motivera ett förvaltarförordnande hör framför allt vuxna utvecklingsstörda, personer med åldersbetingade psykiska besvär och sådana som lider av vissa psykiska sjukdomar, bl.a. manodepressiva. Inte minst beträffande den senast nämnda gruppen har det visat sig svårt att få ett godmanssystem att fungera, eftersom den sjuke under en manisk period inte sällan företar rättshandlingar som kolliderar med den gode mannens åtgärder. Den sjukes handlingar kan visserligen ibland ogiltigförklaras med stöd av 1924 års lag. Detta är dock i många fall en opraktisk utväg. I stället har i en del fall omyndigförklaring fått tillgripas, något som från andra synpunkter har framstått som alltför långtgående.

7.3.2 Förvaltarskapets omfattning

Som tidigare nämnts är det väsentligt att förvaltarskapet, när en förvaltare utses, får en omfattning som motsvarar den enskildes behov av bistånd i varje särskilt fall. Förvaltarskapet bör också i efterhand på ett smidigt sätt kunna anpassas till ändrade förhållanden.

I fråga om en förvaltares huvudfunktioner bör samma regler gälla som beträffande gode män. En förvaltare bör alltså till en början kunna utses för att förvalta någons egendom.

Kravet på att förvaltarskapet skall anpassas till behovet i det särskilda fallet medför emellertid att uppdraget kan behöva anges mera detaljerat. Ett förvaltarskap bör t.ex. kunna begränsas till att avse förvaltningen av viss egendom, t.ex. en fastighet, eller handhavandet av huvudmannens pensionstillgångar. Förvaltaren bör också kunna få i uppdrag att företräda huvudmannen vid ingående av kreditköpsavtal o.d. En ytterligare avgränsning bör kunna göras när det gäller egendomens storlek. Det bör sålunda inte alltid vara nödvändigt att huvudmannens hela pension e.d. ställs under förvaltning, utan huvudmannen bör kunna ges rätt att själv disponera över en del. Ett liknande system praktiseras för övrigt redan nu i vissa fall beträffande dem som har omyndigförklarats.

För att man skall uppnå den önskvärda flexibiliteten och tingsrätterna inte alltför mycket belastas med en detaljreglering bör domstolen kunna överlåta åt överförmyndaren att lämna närmare föreskrifter beträffande omfattningen av ett förvaltaruppdrag, t.ex. vilka beloppsgränser som skall gälla.

Liksom när det är fråga om omyndigförklarade bör huvudmannen i princip ha rätt att själv ingå arbetsavtal och att disponera över sin arbetsinkomst liksom över sådan egendom som han eller hon har fått genom gåva eller testamente med villkor att den skall vara undantagen från särskild förvaltning. Även sådan egendom som nu har angetts bör emellertid kunna tas om hand av förvaltaren, om det finns särskilda skäl, t.ex. en påtaglig risk att egendomen skall användas på ett sätt som skadar huvudmannen.

Även om ett förvaltarskap i första hand torde komma att avse en rent ekonomisk förvaltning bör en förvaltare liksom en god man också kunna

få i uppdrag att företräda huvudmannen i angelägenheter av rättslig art. En förvaltare bör exempelvis kunna förordnas att företräda huvudmannen inför domstolar och andra myndigheter. Det är bl.a. i ärenden om rätt till bidrag eller till vård eller omsorg enligt sociallagstiftningen som den typen av förvaltarförordnande kan bli aktuellt.

På samma sätt som när det gäller gode män bör en förvaltare vidare kunna få i uppdrag att sörja för huvudmannens person. Även om förvaltaren inte uttryckligen har fått en sådan uppgift, måste han hålla sig informerad om huvudmannens personliga förhållanden. Skall förvaltaren syssla med egendomsförvaltning, bör han vara skyldig att se till att medlen i skälig omfattning används till huvudmannens nytta.

När det i övrigt gäller den personliga intressebevakningen bör samma principer gälla som för en god man (se avsnitt 7.2.1). Har huvudmannen fått en kontaktperson enligt socialtjänst- eller omsorgslagen, bör förvaltaren givetvis samråda med denne, liksom med anhöriga och andra som har att bevaka huvudmannens personliga intressen.

Som tidigare nämnts bör rätten vara skyldig att ompröva omfattningen av ett förvaltarskap, så snart det finns anledning till det. Det kan t.ex. vara fråga om att ge den enskilde rätt att i större omfattning än tidigare disponera över pensionsmedel o.d. Självfallet skall en förvaltare liksom en god man entledigas så snart han inte längre behövs, t.ex. därför att huvudmannens hälsotillstånd har förbättrats.

7.3.3 Förhållandet till tredje man

När det gäller avtal och andra rättshandlingar som huvudmannen själv har ingått utan samtycke på ett område där förvaltaren har ensamrådighet, bör samma regler gälla som för underåriga i motsvarande situation (se 9 kap. 6 och 7 §§ FB). Principen är alltså att rättshandlingen inte blir gällande, såvida inte förvaltaren har godkänt den.

Om en förvaltare har överskridit sin behörighet och handlat utanför förvaltaruppdraget, bör regeln på samma sätt som vid godmanskap vara att rättshandlingen inte är gällande mot huvudmannen. I det fallet bör förvaltaren vara skadeståndsskyldig gentemot godtroende tredje man. Även detta överensstämmer med vad som har föreslagits för de gode männens vidkommande i motsvarande situation.

Eftersom rättshandlingar som huvudmannen själv ingår på ett område som omfattas av ett förvaltaruppdrag i princip inte blir bindande, är det angeläget att tredje man har möjlighet att få kännedom om såväl förvaltarförordnanden som den huvudsakliga omfattningen av ett förordnande. Liksom när det i dag gäller omyndigförklaringar bör rätten vara skyldig att kungöra beslut om anordnande av förvaltarskap i Post- och Inrikes Tidningar. Även beslut om upphörande av förvaltarskap bör kungöras. Det närmare innehållet i kungörelserna kommer att beröras i specialmotiveringen.

För att informationen till tredje man skall bli mer effektiv har utredningen övervägt att även föreslå någon form av central registrering av

förvaltarförordnanden. Denna fråga har bl.a. diskuterats vid ett sammanträffande med representanter för bankerna. Att märka är att det i dag sker en central registrering av omyndigförklaringar. Domstolarna är sålunda skyldiga att lämna uppgifter om sådana beslut till pastorsämbetet (se 4 § förordningen, 1949:661, om skyldighet för domstol att lämna uppgifter i mål och ärenden enligt föräldrabalken, m.m.). Uppgifterna tas sedan in i den allmänna folkbokföringen. Det innebär att en bank eller annan som har att göra med en person som kan tänkas vara omyndigförklarad kan kontrollera detta i folkbokföringsregistret.

Enligt utredningens mening talar emellertid flera skäl mot att införa en motsvarande registrering när det gäller förvaltarförordnanden. Till dessa skäl hör framför allt hänsynen till den enskildes personliga integritet. Det bör också beaktas att ett förvaltarskap, till skillnad mot en omyndigförklaring, inte så mycket gäller den enskildes person utan i stället tar sikte på hans eller hennes egendom e.d. Det är alltså fråga om uppgifter som i varje fall inte lämpar sig för införing i folkbokföringsregistret.

Frågan är då om det bör införas någon annan form av central registrering av förvaltarförordnanden. Integritetshänsynen talar dock även mot en sådan tanke. Varje central registrering skulle också innebära ett avsevärt arbete för berörda myndigheter, bl.a. med hänsyn till att förvaltarförordnandena inte sällan torde bli detaljerade och dessutom kan komma att ändras vid upprepade tillfällen.

Det kan också ifrågasättas om tredje mans behov av en central registrering är så stort. För bankernas del skulle en kontroll i ett centralt register knappast bli aktuell i fall då någon exempelvis vill göra ett uttag från en bankräkning. På motsvarande sätt som i dag sker i samband med en omyndigförklaring bör, när någon har fått en förvaltare, förvaltaren eller överförmyndaren vara skyldig att anmäla hos banken vilka räkningar som berörs av förvaltarskapet och vilka villkor som skall gälla för uttag från dem. Banken kan då göra de noteringar som behövs. Det innebär att banken inte behöver ha tillgång till några uppgifter i ett centralt register för att förhindra oriktiga uttag beträffande den som har förvaltare.

En möjlighet att via ett centralt register få kännedom om förvaltarförordnanden skulle sannolikt ha större betydelse när det är fråga om att bevilja någon kredit. Detsamma gäller vid avtal om köp o.d. En central registrering torde inte minst ligga i kreditupplysningsföretagens intresse. Dessa företag är emellertid redan i dag nödsakade att i flera avseenden inhämta uppgifter om en person från olika håll, t.ex. när det gäller betalningsanmärkningar.

Enligt utredningens åsikt talar med hänsyn till det sagda övervägande skäl mot att man inför en central registrering av förvaltarförordnanden. Utredningen vill således inte förorda en sådan ordning. Däremot kan det vara lämpligt att låta uppgifter om förvaltarskap föras in i register av mera speciell karaktär. Av särskilt intresse är inskrivningsmyndigheternas register. I fall då en fastighet omfattas av ett förvaltarförordnande

bör enligt utredningens mening rätten vara skyldig att anmäla detta till berörd inskrivningsmyndighet (jfr motsvarande uppgiftsskyldighet enligt 26 § bostadsförvaltningslagen, 1977:782). En bestämmelse härom kan lämpligen föras in i den tidigare nämnda förordningen (1949:661) om skyldighet för domstol att lämna uppgifter i mål och ärenden enligt föräldrabalken, m.m. Vidare bör inskrivningsmyndigheterna åläggas en anteckningsskyldighet.

Även i fråga om en del andra register kan det finnas behov att göra ändringar eller kompletteringar i de föreskrifter som gäller uppgiftslämnande m.m. Utredningen återkommer till denna fråga i specialmotiveringen (avsnitt 8.4).

I tveksamma fall har tredje man möjlighet att, om han inte känner till huruvida motpartens egendom står under förvaltning, skaffa sig visshet genom att höra sig för hos överförmyndaren eller tingsrätten. För att tredje man normalt inte skall behöva vända sig till flera tingsrätter bör det, på samma sätt som har förordats beträffande sådana godmanskap som avses i nuvarande 18 kap. 3 § FB, införas föreskrifter som medför att ett förvaltarskap i princip är inskrivet vid den tingsrätt inom vars område huvudmannen bor.

7.3.4 Processuella frågor m.m.

Med hänsyn till de ingripande verkningar som ett förvaltarskap kan ha för den enskilde är det viktigt att behovet av ett förvaltarförordnande blir ordentligt klarlagt innan beslut fattas. I stort sett bör samma regler gälla som vid förordnande av en sådan god man som avses i nuvarande 18 kap. 3 § FB. Därmed uppnås också i stor utsträckning överensstämmelse med vad som i dag är föreskrivet beträffande mål om omyndigförklaring.

Till en början bör den som avses med en ansökan om förvaltare beredas tillfälle att yttra sig, om det kan ske. Har den enskilde själv gjort ansökan, bör han eller hon få tillfälle att yttra sig över det material som har tillförts ärendet av andra. Om exempelvis överförmyndaren har lämnat förslag på vem som skall utses till förvaltare, bör sålunda den enskilde få yttra sig över förslaget.

Om det inte är obehövligt, bör rätten vidare, innan förvaltare förordnas, inhämta yttrande från den enskildes make och närmaste släktingar samt från överförmyndaren, vårdinrättning där den enskilde vistas och socialnämnd som har haft kontakt med honom eller henne.

I ännu högre grad än när det gäller godmanskap kan det vara av värde att den enskilde hörs muntligt, innan en förvaltare förordnas. Formellt bör emellertid reglerna vara desamma i båda typerna av ärenden. Principen bör alltså vara att den som avses med en ansökan om förvaltare skall höras muntligt, om det kan ske utan skada för honom eller henne och det inte är uppenbart att vederbörande inte förstår vad saken gäller. Hörande bör dock kunna underlåtas, om den enskilde själv har ansökt om eller medgett förvaltarförordnandet eller det annars finns särskilda skäl.

Normalt bör rätten införskaffa läkarintyg om den enskildes hälsotill-

stånd i ett ärende om anordnande av förvaltarskap. Till skillnad mot vad som i dag gäller i mål om omyndigförklaring bör det emellertid inte vara nödvändigt med specialistkompetens hos den undersökande läkaren. Läkarintyg bör också kunna ersättas av yttrande från vårdinrättning eller av annan likvärdig utredning om hälsotillståndet hos den som ansökningen avser.

Initiativ till förvaltarskap bör kunna tas av den enskilde själv och vidare av hans eller hennes närmaste anhöriga samt av överförmyndaren. Har den enskilde en god man, bör också denne kunna ansöka om förordnande av förvaltare. En sådan ansökan kan bli aktuell när det visar sig att godmanskapet inte fungerar. Det bör inte vara något som hindrar att godmanskapet endast delvis ersätts av ett förvaltarförordnande. Den gode mannen bör då själv kunna förordnas till förvaltare i den delen.

Även i fall då godmanskapet helt och hållet upphör bör den som har varit god man kunna utses till förvaltare. En sådan lösning kan dock i en del situationer vara mindre lämplig, t.ex. om det har uppstått motsättningar mellan den gode mannen och huvudmannen.

Liksom i dag när det gäller förordnande av förmyndare bör det i första hand prövas om någon som står huvudmannen nära, t.ex. en make, kan utses. Hänsyn måste dock självfallet tas till vad förvaltarskapet skall omfatta. Är det fråga om en mera krävande egendomsförvaltning eller bistånd i en rättslig angelägenhet av mera kvalificerat slag kan en ekonomiskt eller juridiskt kunnig person behöva förordnas till förvaltare.

Om det krävs omedelbar vård om den enskildes angelägenheter eller ett dröjsmål annars skulle medföra uppenbar skada för den enskilde, bör rätten, på motsvarande sätt som vid godmanskap, kunna meddela interimistiskt förordnande om förvaltarskap. Ett sådant förvaltarförordnande bör även kunna meddelas beträffande den som är underårig, att gälla fr.o.m. hans eller hennes 18-årsdag. I ett sådant fall bör, utöver de tidigare nämnda, den underåriges förmyndare vara behörig att ansöka om förvaltare.

Samma personer som är behöriga att ta initiativ till förvaltarförordnande bör kunna begära omprövning av ett förvaltarskaps omfattning. Rätten bör även utan ansökan kunna företa omprövning. Motsvarande regler bör gälla beträffande upphörande av förvaltarskap och entledigande av förvaltare.

Till skillnad mot vad som gäller beträffande omyndigförklaringar bör frågor om förvaltarskap alltid handläggas som ärenden. I princip blir alltså lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden tillämplig. Vid beslut om anordnande och upphörande av förvaltarskap, liksom vid tvistiga förvaltarskapsärenden av annat slag, bör rätten bestå av en lagfaren ledamot jämte nämndemän. I övrigt bör rätten vara domför med en lagfaren domare.

I processen bör den enskilde kunna få hjälp av en god man eller ett rättegångsbiträde (se vidare specialmotiveringen). Liksom godmanskap bör förvaltarskap stå under tillsyn av överförmyndaren och tingsrätten.

Förvaltaren bör ha samma skyldighet som en god man att i vissa fall inhämta samtycke från överförmyndaren och att avge redovisning. Förvaltare bör också liksom gode män ha rätt till arvode och ersättning för utgifter.

Det kan här anmärkas att utredningen i en kommande etapp avser att se över och om möjligt förenkla FB:s regler om förvaltning och redovisning m.m.

7.4 Rösträtt

I det föregående har utredningen föreslagit att institutet omyndigförklaring avskaffas. Därmed bortfaller den diskvalificeringsgrund i fråga om rätten att rösta vid allmänna val som nu finns intagen i bl.a. regeringsformen. Att detta hinder för rösträtt slopas är också ett av de viktigaste skälen för avskaffandet av omyndigförklaringsinstitutet.

Även om en omyndigförklaring inte längre kan utgöra något rösträttshinder är det därmed inte sagt att rösträtten måste vara helt oinskränkt för vuxna personer. Det är i och för sig tänkbart att införa regler som gör det möjligt att i undantagsfall, vid allvarlig psykisk ohälsa e.d., frånta den enskilde rösträtten. En sådan ordning finns bl.a. i Finland och Norge. I båda länderna har man nyligen avskaffat bindningen mellan omyndigförklaringar och rätten att rösta. Däremot har valmyndigheterna vissa möjligheter att från fall till fall pröva om personer med "allvarlig själslig svaghet" o.d. skall få rösta.

Det argument som i Sverige i första hand har åberopats för att inte låta omyndigförklarade delta i allmänna val är att de lättare än andra kan bli offer för otillbörlig påverkan (SOU 1972:15 s. 125, prop. 1973:90 s. 164). Avskaffas omyndigförklaringsinstitutet, skulle samma argument kunna användas för att frånta vissa allvarligt sjuka rösträtten. Som har framhållits i de nu aktuella utredningsdirektiven har emellertid argumentet inte så stor tyngd att det uppväger de skäl, främst respekten för den enskilda människans värde och integritet, som talar för att alla skall få behålla sin rösträtt.

Att låta valmyndigheterna från fall till fall avgöra om en person skall få rösta inger betänkligheter från rättssäkerhetssynpunkt. Ett sådant system är också ägnat att vålla besvärliga praktiska problem.

Vad som nu har sagts innebär att ingen bör förlora sin rösträtt på grund av sjukdom e.d. Även personer vars hälsotillstånd är sådant att en förvaltare har förordnats för dem bör ha rätt att rösta. Det ankommer därvid i princip på dem själva att utöva sin rösträtt. För dem som på grund av sjukdom e.d. inte kan ta sig till vallokalen finns emellertid möjlighet att bl.a. rösta genom bud (se avsnitt 3.8).

Mot bakgrund av de fall av otillbörlig röstning som förekommit ifrågasatte 1978 års vallagskommitté (SOU 1980:45) om inte reglerna om budröstning borde skärpas. Kommittén stannade emellertid för att inte före-

slå någon sådan skärpning. Enligt utredningens mening finns det inte heller anledning att nu ändra reglerna om budröstning.

Utredningen vill emellertid understryka vikten av att valförrättare och andra som medverkar vid röstning är uppmärksamma på risken för otillbörlig påverkan. Självfallet har även personalen på vårdinrättningar och inom socialtjänsten m.m. ett ansvar i detta avseende.

7.5 Ikraftträdande- och övergångsfrågor

Det är angeläget att avskaffandet av omyndigförklaringsinstitutet kan ske så snart som möjligt, så att bl.a. det nuvarande rösträttshindret försvinner. Eftersom det i den delen krävs en grundlagsändring, måste det emellertid först fattas två riksdagsbeslut med mellanliggande val. Det torde också vara nödvändigt med ett visst förberedelsearbete hos berörda myndigheter, främst domstolar och överförmyndare, innan de nya reglerna kan träda i kraft. Med hänsyn till det sagda har utredningen stannat för att föreslå den 1 januari 1989 som ikraftträdandedag.

Det kan förutsättas att många av dem som i dag är omyndigförklarade även i fortsättningen behöver hjälp genom bl.a. förvaltare. Att utreda hjälpbehovet hos alla berörda tar självfallet en viss tid. Det kan därför ifrågasättas att låta gällande omyndigförklaringar bestå under en period efter ikraftträdandet av de nya bestämmelserna, till dess hjälpbehovet i varje särskilt fall har blivit utrett. Eventuellt skulle då vissa rättsverkningar av en omyndigförklaring, främst förlusten av rösträtten, falla bort dessförinnan.

Enligt utredningens mening är det emellertid en bättre ordning att låta omyndigförklaringsinstitutet upphöra helt och hållet, så snart de nya bestämmelserna träder i kraft. För att de som i dag är omyndigförklarade inte skall stå utan skydd under en övergångsperiod kan det lämpligen föreskrivas att de tills vidare skall anses ha förvaltare med uppdrag att bevaka deras rätt, förvalta deras egendom och sörja för deras person. De tidigare förmyndarna bör då tills vidare, utan särskilt förordnande, tjänstgöra som förvaltare.

Överförmyndarna bör emellertid vara skyldiga att så snart som möjligt gå genom alla sina förmynderskapsärenden och ta ställning till vilka åtgärder som behöver vidtas. I många fall torde det bli aktuellt att ansöka hos domstolen om ett mera permanent förvaltarförordnande, eventuellt begränsat till viss egendom e.d. Det är också tänkbart att ett godmansförordnande är tillräckligt. För att inte de nyss berörda provisoriska förvaltarskapen skall bestå under alltför lång tid bör det föreskrivas att de upphör senast vid en viss tidpunkt, lämpligen ett år efter de nya reglernas ikraftträdande. Överförmyndarna har alltså den tiden på sig att ansöka om ett mera permanent förvaltar- eller godmansförordnande.

När det i övrigt gäller övergångsfrågor hänvisas till specialmotiveringen.

7.6 Författningsreglering och följdändringar m.m.

Den föreslagna reformen nödvändiggör omfattande ändringar i FB. Som utredningen skall återkomma till i specialmotiveringen bör det nuvarande 10 kap., som handlar om omyndigförklaring, utgå. I ett nytt 10 kap. bör i stället tas in de regler om förmyndare som nu återfinns i 11 kap. Reglerna blir i fortsättningen tillämpliga på förmyndare för underåriga. Det nya 11 kap. bör innehålla bestämmelser om god man, delvis motsvarande dem som nu finns i 18 kap., och om förvaltare. I övrigt krävs följdändringar i en rad andra kapitel i FB.

Följdändringar behöver också vidtas i ett antal andra författningar. För att få en uppfattning om vilka författningar som berörs har utredningen anlitat bl.a. det dataregister som innehåller författningar intagna i Svensk författningssamling. Härvid har drygt 100 författningar tagits fram där begreppen omyndig (omyndigförklarad), förmyndare eller god man förekommer.

En första grupp av författningar som berörs av utredningens förslag innehåller bestämmelser om behörighet för en tjänst eller ett uppdrag. Det anges där bl.a. att den som skall utses inte får vara omyndig.

I en andra grupp författningar finns regler om rättshandlingar som ingås av eller riktar sig mot den som är omyndig eller omyndigförklarad. Innebörden av dessa regler är i allmänhet att sådana rättshandlingar är utan verkan e.d.

Till en tredje grupp kan hänföras författningar där förmyndare och gode män tillerkänns rätt att företräda den omyndige resp. huvudmannen och ingå rättshandlingar på dennes vägnar.

En särskild grupp som också berörs av utredningens förslag är de internationellträttsliga författningar som innehåller regler om omyndiga. Dessa författningar är i stor utsträckning konventionsbundna.

Vad först gäller de författningar som anger att den som är omyndig inte får utses till en tjänst eller ett uppdrag kommer, om omyndigförklaringsinstitutet avskaffas, endast underåriga att träffas av sådana bestämmelser. Frågan är då om man bör lägga till regler om att även de som är allvarligt sjuka e.d. skall vara utestängda. Enligt utredningens mening behövs dock inga sådana regler. Om någon på grund av sjukdom e.d. kan anses mindre lämplig att inneha en tjänst eller ett uppdrag, kan hänsyn tas till detta redan med stöd av gällande allmänna bestämmelser (se t.ex. 13 kap. lagen, 1976:600, om offentlig anställning). Det kan också erinras om att ett förordnande av god man enligt nuvarande 18 kap. 3 § FB inte automatiskt medför att den som får god man blir obehörig.

I de bestämmelser som innehåller behörighetskrav bör således begreppet omyndig — med betydelsen underårig — stå kvar utan någon komplettering.

När det gäller författningar som tillhör de tidigare angivna grupperna 2 och 3 behöver ändringar göras i olika hänseenden. Principen bör vara att vad som sägs om rättshandlingar som ingås av eller riktar sig mot

omyndigförklarade i fortsättningen skall gälla rättshandlingar rörande personer som har förvaltare, förutsatt att rättshandlingen faller inom ramen för förvaltaruppdraget. Vidare bör förvaltare, likaledes inom ramen för uppdraget, tillerkännas en rätt att företräda sin huvudman, motsvarande den som idag enligt de olika författningarna tillkommer en förmyndare i förhållande till en omyndigförklarad.

Utredningens överväganden har resulterat i förslag till ett antal ändringar i olika lagar. Vilka lagar det är fråga om och det närmare innehållet i förslagen framgår av specialmotiveringen, avsnitt 8.3. I det följande avsnittet 8.4 kommenteras kortfattat de författningar som har gåtts igenom men där någon ändring inte föreslås.

Till de författningar som nu lämnas oförändrade hör de internationellt privaträttsliga författningarna. Dessa författningar kräver särskilda överväganden som får anstå till en följande etapp av utredningsarbetet.

När det gäller kostnadseffekterna av utredningens förslag är det svårt att göra en säker bedömning. De besparingar som blir följden av att omyndigförklaringsinstitutet upphävs torde i stor utsträckning uppvägas av kostnader i ärenden om förvaltarskap. De utredningskrav som i det föregående har förordats beträffande såväl godmans- som förvaltarärenden kan komma att medföra ett visst merarbete i förhållande till nuläget hos berörda myndigheter. Det bör emellertid beaktas att utredningens fortsatta arbete med förvaltnings- och handläggningsbestämmelserna i FB torde komma att resultera i vissa förenklingar och därmed också besparingar.

8 Specialmotivering

8.1 Inledning

Utredningens förslag medför omfattande ändringar i 10—20 kap. FB. Genom att institutet omyndigförklaring föreslås avskaffat upphör innehållet i nuvarande 10 kap. Detta kapitel föreslås i stället innehålla bestämmelser om förmyndare för underåriga, motsvarande de bestämmelser härom som nu finns i 11 kap. I ett nytt 11 kap. återfinns reglerna om god man och förvaltare. Reglerna om god man har med vissa ändringar överförts till 11 kap. från 18 kap., vilket därigenom kan upphöra att gälla.

I 12—17 samt 19 och 20 kap. har gjorts ändringar som har föranletts av bl.a. det nya institutet förvaltare, omyndigförklaringarnas avskaffande och den ändrade regleringen av institutet god man.

Avsnitt 8.2 innehåller specialmotiveringen till ändringarna i FB och övergångsbestämmelserna, medan det i avsnitt 8.3 redovisas följdändringar i en rad andra lagar. I avsnitt 8.4 slutligen kommenteras kortfattat vissa författningar som har lämnats oförändrade.

I de paragrafer i FB och övriga författningar som är föremål för sakliga ändringar har också vissa språkliga ändringar gjorts.

8.2 Föräldrabalken

4 kap. Om adoption

4 kap. 2 och 5 a §

Bestämmelserna i 4 kap. 2 § och 5 a § tredje stycket, där det föreskrivs att förmyndare skall lämna sitt samtycke när en omyndigförklarad person vill adoptera resp. avses bli adopterad, föreslås upphävda. Något motsvarande krav på samtycke kommer i fortsättningen inte att gälla beträffande dem som har fyllt arton år. Enligt 4 kap. 6 § har emellertid rätten att göra en allmän prövning av en tilltänkt adoptions lämplighet.

Det kan i detta sammanhang erinras om att utredningen (Ju 1977:08) om barnens rätt har i uppdrag att se över bestämmelserna om adoption.

10 kap. Om förmyndare

1 §

Paragrafen motsvarar nuvarande 11 kap. 1 § med bl.a. en ändring som föranletts av att innehållet i 11 kap. 4 § första stycket delvis har utgått.

2 §

Paragrafen överensstämmer med nuvarande 11 kap. 2 §.

3 §

Bestämmelsen i det tidigare 11 kap. 3 § andra stycket om att förmyndare skall förordnas för omyndigförklarade har tagits bort.

4 §

Bestämmelsen i 11 kap. 4 § första stycket om att den som är omyndig inte får vara förmyndare har utgått. I sin nya lydelse motsvarar paragrafen nuvarande andra stycket av 11 kap. 4 §. Att den som är underårig inte får vara förmyndare framgår av 5 § andra stycket.

5 §

Första och tredje styckena motsvarar nuvarande 11 kap. 5 §. I ett nytt andra stycke föreskrivs att den som är underårig inte får vara förmyndare. Motsvarande regel finns nu i 11 kap. 4 § första stycket.

6—11 §§

Paragraferna överensstämmer, frånsett en del språkliga ändringar, med nuvarande 11 kap. 6—11 §§.

12 §

Till skillnad mot nuvarande 11 kap. 12 § innehåller första stycket inte längre orden "för underårig".

Andra stycket i nuvarande 11 kap. 12 §, som handlar om förordnande av förmyndare för omyndigförklarad, har utgått, vilket har medfört att det nuvarande tredje stycket i 11 kap. 12 § har blivit andra stycket i förevarande paragraf.

13 och 14 §§

Paragraferna överensstämmer med nuvarande 11 kap. 13 och 14 §§, frånsett några språkliga justeringar i sistnämnda paragraf.

15 §

Jämfört med nuvarande 11 kap. 15 § har den sakliga ändringen gjorts att andra stycket, som handlar om interimistiska förordnanden av förmyndare för omyndigförklarade, har utgått.

16 och 17 §§

Paragraferna överensstämmer i sak med nuvarande 11 kap. 16 och 17 §§, frånsett att uttrycket "om det kan ske utan märklig tidsutdräkt" i nuvarande 11 kap. 16 § andra stycket har ändrats till "om det inte är fara i dröjsmål" (jfr den nya lydelsen av 11 kap. 25 §).

11 kap. Om god man och förvaltare

I kapitlet har intagits de nya bestämmelserna om god man och förvaltare. I 1—6 §§ finns de särskilda bestämmelserna om god man, medan 7—12 §§ reglerar förvaltarinstitutet. I 13—29 §§ återfinns gemensamma bestämmelser.

Om god man

1 §

Paragrafen motsvarar, med vissa språkliga och redaktionella ändringar, nuvarande 18 kap. 1 §. Paragrafen kommer i fortsättningen endast att handla om god man för underårig, när förmyndaren blir sjuk e.d. Någon motsvarande möjlighet att utse god man när t.ex. en förvaltare blir sjuk har inte ansetts behövlig.

Om en förmyndare enligt 10 kap. 16 § skiljs från sitt uppdrag, har rätten möjlighet att, i stället för att utse en god man enligt förevarande paragraf, förordna en ny förmyndare genom interimistiskt beslut enligt 10 kap. 15 §.

2 §

Paragrafen motsvarar nuvarande 18 kap. 2 §. Den har emellertid vidgats på så sätt att god man kan utses inte bara när en omyndig, dvs. en underårig, och hans förmyndare m.fl. har motstridiga intressen utan också när motsvarande förhållanden inträffar inom ramen för ett godmanskap eller förvaltarskap (jfr också 13 kap. 2 §).

3 §

Paragrafen, som handlar om utseende av god man för bl.a. bortovarande, motsvarar, med en del språkliga och redaktionella ändringar, nuvarande 18 kap. 4 §.

4 §

Paragrafen motsvarar, med vissa ändringar, nuvarande 18 kap. 3 §. I paragrafen anges således förutsättningarna för förordnande av god man i andra fall än dem som anges i 1—3 §§. I fråga om det närmare innehållet hänvisas till redogörelsen för gällande rätt i avsnitt 3.4.2 och till den allmänna motiveringen, avsnitt 7.2.1.

På samma sätt som uttryckligen har föreskrivits beträffande förvaltar-

skap i 7 § kan ett godmansförordnande vara begränsat till att avse viss egendom eller angelägenhet e.d. Detta överensstämmer med vad som gäller i dag.

I andra meningen i paragrafen anges att förordnande inte får meddelas utan samtycke från den för vilken god man skall utses, om inte vederbörandes tillstånd utgör hinder mot inhämtande av hans eller hennes mening eller det annars finns särskilda skäl. Den ändrade ordalydelsen jämfört med 18 kap. 3 § avser att klarare ange vad som redan i dag torde gälla. Som en nyhet föreskrivs i 11 kap. 18 § första stycket att rätten inte får underlåta att inhämta den enskildes mening på grund av hans eller hennes tillstånd, om det inte föreligger läkarintyg eller annan likvärdig utredning om tillståndet.

Som exempel på fall då det bör kunna finnas särskilda skäl att förordna en god man utan den enskildes samtycke har i prop. 1974:142 nämnts den situationen att den enskilde är part i rättegång och hans eller hennes psykiska hälsa är sådan att han eller hon själv inte kan föra sin talan. God man kan då behöva utses för att man skall slippa avvisa den enskildes talan eller den talan som förs mot honom eller henne. Att det i sådana fall också kan bli aktuellt att förordna förvaltare framgår av specialmotiveringen till 7 §.

5 §

Paragrafen, som är ny, handlar om den gode mannens behörighet att med bindande verkan för huvudmannen ingå rättshandlingar för hans eller hennes räkning. Hithörande frågor har diskuterats i avsnittet 7.2.2 i den allmänna motiveringen.

I *första stycket* anges till en början att en rättshandling som den gode mannen har företagit utanför sitt förordnande inte är bindande för huvudmannen. Ramen för den gode mannens behörighet bestäms således genom rättens förordnande enligt 1—4 §§, eventuellt ändrat efter omprövning med stöd av 24 §.

För bedömningen av om rättshandlingen är bindande saknar tredje mannens goda tro betydelse. God tro hos tredje mannen är dock en förutsättning för att han enligt 6 § skall ha rätt till skadestånd av den gode mannen.

Även om den gode mannen har handlat inom ramen för sitt uppdrag, binds inte huvudmannen, om den gode mannen har företagit en rättshandling utan samtycke från honom eller henne. Undantag gäller dock, om huvudmannens tillstånd har utgjort hinder mot att hans eller hennes mening inhämtas eller huvudmannens mening av någon annan orsak inte har kunnat inhämtas. Detta framgår av andra meningen i första stycket.

Hinder mot inhämtande av huvudmannens mening på grund av av hans eller hennes tillstånd bör anses föreligga inte bara när huvudmannen helt saknar förmåga att uttrycka en vilja utan också när huvudmannens tillstånd är sådant som avses i 1924 års lag (se avsnitt 3.5.3). Andra

omständigheter som kan utgöra hinder är att huvudmannen är underårig eller bortovarande. Här avses främst de fall då en god man har förordnats enligt 1—3 §§.

Liksom fallet är med förmyndares samtycke till underårigas handlande kan huvudmannens samtycke lämnas i efterhand eller vara underförstått. Huvudmannen kan också ge den gode mannen ett generellt samtycke till rättshandlingar inom ramen för uppdraget.

När den gode mannen tar kontakt med en tredje man för att ingå en rättshandling för huvudmannens räkning, torde han normalt få förete ett bevis om sitt förordnande. För att tredje man skall kunna vara säker på att rättshandlingen blir bindande gentemot huvudmannen, måste den gode mannen i princip också visa att han har fått huvudmannens samtycke eller att huvudmannens mening inte har kunnat inhämtas. Tredje man kan naturligtvis också själv ta kontakt med huvudmannen för att få reda på dennes mening. Är det fråga om mera betydelsefulla transaktioner får den angivna ordningen anses naturlig. För att emellertid inte mera vardagliga rättshandlingar skall försvåras alltför mycket har i *andra stycket* ställts upp en presumtionsregel, som innebär att om den gode mannen inom ramen för uppdraget har ingått en rättshandling som sedvanligen företas för den dagliga hushållningen, skall huvudmannens samtycke anses föreligga, om han eller hon inte före rättshandlingens ingående har gett uttryck för annat till tredje man.

Under presumtionsregeln faller normala inköp av livsmedel och kläder m.m. och även andra regelbundna betalningar som följer med ett hushåll, t.ex. hyresbetalningar. Regeln täcker också bankuttag och överföringsuppdrag m.m. som utgör led i sådana betalningar. Det är särskilt i fråga om denna typ av transaktioner som regeln torde få praktisk betydelse.

Som nämnts gäller presumtionsregeln bara i den mån den gode mannen handlar inom ramen för sitt uppdrag. Regeln är alltså inte tillämplig, om godmansförordnandet avser en intressebevakning som inte har med huvudmannens dagliga hushållning att göra.

Som framgår av lagtexten bryts presumtionen för huvudmannens samtycke, om denne på ett eller annat sätt har gett till känna för tredje man, t.ex. den bank som har hand om utbetalningar för huvudmannens räkning, att han eller hon inte vill gå med på rättshandlingen. Detta är ett utflöde av principen att ett godmansförordnande inte fråntar huvudmannen dennes rättshandlingsförmåga. För att presumtionen skall brytas måste emellertid huvudmannen ge till känna sin mening i förväg. Skulle han eller hon i efterhand, sedan rättshandlingen har ingåtts, ge uttryck för sitt ogillande, har detta ingen verkan mot tredje man.

Av 6 § följer att en godtroende tredje man har rätt till skadestånd av den gode mannen, om denne har företagit en rättshandling för huvudmannens räkning som inte blir bindande för denne, antingen därför att den gode mannen har handlat utanför sitt förordnande eller därför att han har underlåtit att inhämta huvudmannens samtycke, trots att detta i

och för sig har kunnat ske, och samtycke inte heller skall anses föreligga enligt presumtionsregeln. Gentemot sin huvudman kan den gode mannen bli skadeståndsskyldig enligt 13 kap. 9 §.

Bestämmelserna i förevarande paragraf ger som nämnts uttryck för principen att den som har fått god man har kvar sin rättshandlingsförmåga och att den gode mannen närmast skall ses som biträde åt huvudmannen. Bestämmelserna är emellertid också ägnade att minska risken för att den gode mannen och huvudmannen företar kolliderande rättshandlingar. Helt kan dock denna risk inte elimineras. Om en god man ingår en rättshandling för huvudmannens räkning gentemot exempelvis en bank efter att ha fått huvudmannens samtycke eller i tron att "tyst" samtycke föreligger, men huvudmannen därefter vill handla på ett annat sätt, kan banken inte vägra att gå huvudmannen till mötes med hänvisning till den tidigare rättshandlingen eller godmansförordnandet, såvida inte omständigheterna är sådana att t.ex. 1924 års lag är tillämplig. Det är härvid utan betydelse om huvudmannen handlar själv eller genom någon befullmäktigad person.

På motsvarande sätt blir gåvohandlingar som huvudmannen företar i princip giltiga, även om de strider mot vad den gode mannen anser lämpligt. De begränsningar som enligt 15 kap. FB gäller för den gode mannens förvaltning, bl.a. skyldigheten att i vissa fall inhämta överförmyndarens samtycke, kan inte åberopas gentemot huvudmannen.

Om den gode mannen och huvudmannen t.ex. säljer samma lösa egendom till två olika personer, kan det liksom f.n. bli fråga om att tillämpa reglerna om tvesalu. Det innebär att god tro hos tredje man jämte besittningsövergång blir avgörande för vilket köp som skall anses gällande. Om den gode mannen har handlat utan samtycke från huvudmannen trots att detta har kunnat inhämtas, har emellertid huvudmannens rättshandling företräde, om den inte kan anses ogiltig av någon annan anledning. Tredje mans goda tro eller besittningsövergången blir i det fallet utan betydelse.

Enligt 3 § kungörelsen (1962:394) med vissa bestämmelser rörande ansökan om pension enligt lagen om allmän försäkring, m.m., krävs att ansökningar om olika pensionsförmåner undertecknas av sökanden själv, om han är myndig. Endast om han är ur stånd att själv skriva under ansökningen gäller en annan ordning. Det har förekommit att försäkringskassor med hänvisning till denna bestämmelse inte har godkänt en ansökan som har undertecknats av en god man, även i fall då dennes förordnande har innefattat en rätt att företräda huvudmannen i pensionsangelägenheter. Om emellertid den gode mannen enligt de nu behandlade reglerna är behörig att handla på huvudmannens vägnar, bör försäkringskassan inte kunna vägra medverka. För att klargöra detta finns det anledning att ändra den angivna kungörelsen.

6 §

Paragrafen reglerar den gode mannens skadeståndsskyldighet gentemot en godtroende tredje man. Förutsättningen är att den gode mannen har företagit en rättshandling för huvudmannens räkning som enligt 5 § inte blir bindande mot huvudmannen. Den skadeståndsskyldighet som den gode mannen ådrar sig motsvarar vad som enligt 25 § avtalslagen gäller för en fullmäktig som handlar utanför sin behörighet.

Det bör observeras att om huvudmannens samtycke skall anses föreligga enligt presumtionsregeln i 5 § andra stycket, blir den gode mannens rättshandling bindande för huvudmannen och någon skadeståndsskyldighet således inte aktuell.

Den gode mannens skadeståndsskyldighet avser inte endast den kostnad som motparten kan ha förorsakats genom att den gode mannen ingick avtalet, det s.k. negativa kontraktsintresset, utan också den förlust som motparten har drabbats av genom att avtalet inte är bindande, dvs. det positiva intresset. Ersättningsskyldigheten kan alltså omfatta också en utebliven vinst (jfr. 15 kap. 18 §).

I fråga om kravet på god tro hos tredje man tillämpas sedvanliga kriterier (se t.ex. 39 § avtalslagen).

Om förvaltare

7 §

I paragrafen anges grundförutsättningarna för användningen av det nya institutet förvaltare (se allmänmotiveringen avsnitt 7.3.1 och 7.3.2). En förvaltare kan förordnas, om någon på grund av sjukdom, hämmad förståndsutveckling, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person och det inte är tillräckligt att god man förordnas för honom eller henne eller att den enskilde får hjälp på något annat mindre ingripande sätt.

Ett förordnande om förvaltare är alltså förbehållet de situationer då ett godmansförordnande inte är tillräckligt. Situationen kan vara sådan att det utan vidare måste bedömas som meningslöst att förordna en god man för den enskilde. Det kan också vara fråga om ett fall då den enskilde redan har en god man men då samarbetet mellan huvudmannen och den gode mannen inte fungerar och den gode mannen därför bör ersättas av en förvaltare. Det måste dock på goda grunder kunna antas att det bristande samarbetet inte endast är tillfälligt eller beroende av vem som har förordnats till god man.

Lika litet som när det gäller förordnande av god man enligt 4 § är möjligheten att förordna förvaltare begränsad till fall då den enskildes hjälpbehov är föranlett av ett psykiskt svaghetstillstånd. Allmän ålderdomssvaghet eller fysisk sjukdom är i sig tillräckligt. Något krav på att tillståndet skall vara permanent har inte heller uppställts. Avsikten är

dock inte att förvaltare skall kunna förordnas vid fall av t.ex. övergående fysisk sjukdom. I en sådan situation torde bistånd normalt kunna ordnas på något annat mindre ingripande sätt.

Över huvud taget skall, liksom fallet är vid förordnande av god man enligt 4 §, prövas om inte den enskildes rättsliga eller ekonomiska angelägenheter kan bli tillfredsställande skötta på ett mindre ingripande sätt, t.ex. genom en banks notariatavdelning, advokat eller annan uppdragstagare. När det gäller behovet av personlig omvårdnad måste förekomsten av anhöriga beaktas, liksom möjligheten till insatser genom kommunal social verksamhet eller sjukhusvård.

Att den enskilde normalt skall höras muntligt framgår av 11 kap. 17 § andra stycket. I samma lagrum finns en bestämmelse om inhämtande av yttrande från anhöriga m.fl. Vidare föreskrivs i 11 kap. 18 § att rätten inte får förordna förvaltare utan att ha tillgång till läkarintyg eller annan likvärdig utredning om den enskildes tillstånd.

I förevarande paragraf föreskrivs vidare att förvaltaruppdraget skall anpassas till den enskildes behov i varje särskilt fall och att det får begränsas till att avse viss egendom eller angelägenhet eller egendom överstigande ett visst värde.

I denna föreskrift ligger en möjlighet, som inte finns vid de nuvarande omyndigförklaringarna, att avgränsa uppdraget för en förvaltare så att det passar varje enskilt fall (se allmänmotiveringen avsnitt 7.3.2). Detta kan ses som en vidareutveckling av den möjlighet att ta hänsyn till varje enskilds behov som enligt 4 § finns vid ett förordnande av god man.

Med stöd av bestämmelsen kan en förvaltare t.ex. förordnas att förvalta en viss angiven fastighet eller att företräda huvudmannen vid ingående av kontokreditförbindelser eller kreditköp och andra låneavtal. I fall då den enskilde uppbär pension eller annan löpande inkomst kan det ofta vara lämpligt att låta honom eller henne själv disponera över en del, medan förvaltaren kan få till uppdrag att bestämma över resten. Motsvarande bör gälla när den enskilde har tillgångar på bank e.d. Det kan då vara lämpligt att en del av medlen sätts in på en räkning där den enskilde själv får göra uttag, medan tillgångarna i övrigt sätts in på en eller flera räkningar som förvaltaren bestämmer över, eventuellt efter tillstånd från överförmyndaren enligt bestämmelserna i 15 kap. Om förvaltarförordnandet rör banktillgodohavanden i mer än en bank, bör förvaltaren lämpligen se till att de belopp som huvudmannen själv skall få förfoga över samlas hos en bank.

Ett förvaltarförordnande kan naturligtvis också omfatta en persons hela egendom, såväl lös som fast. En förvaltare kan då få i uppdrag att t.ex. "företräda X i alla ekonomiska angelägenheter".

Enligt nuvarande ordning är det möjligt att förordna en god man att bevaka huvudmannens rätt i en viss rättegång. Även om en god man enligt huvudregeln får förordnas endast med den enskildes samtycke, finns, som framgår av 4 §, en möjlighet till förordnande utan samtycke, om det finns särskilda skäl. Särskilda skäl har som nämnts bl.a. ansetts

föreligga, om den enskilde är part i rättegång och hans eller hennes psykiska tillstånd är sådant att han eller hon inte själv kan föra sin talan (se avsnitt 3). I en sådan situation finns det naturligtvis en risk för kolliderande rättshandlingar mellan den gode mannen och huvudmannen. Det kan då finnas anledning att pröva om inte den gode mannen bör ersättas med en förvaltare (se i detta sammanhang 11 kap. 1 § och 34 kap. 1 § rättegångsbalken). Ett förvaltarförordnande är inte beroende av samtycke från den som ansökningen avser, och förvaltaren blir genom förordnandet ensam behörig enligt 8 § i förevarande kapitel.

När det gäller uppdrag att bevaka någons talan i en process bör som regel bara en advokat eller annan juridiskt skolad person komma ifråga. Ett förordnande av detta slag kan ges oavsett om huvudmannen är kärande (sökande) eller svarande (motpart).

Slutligen föreskrivs i förevarande paragraf att rätten får överlåta åt överförmyndaren att lämna närmare föreskrifter om förvaltaruppdragets omfattning. Denna delegationsmöjlighet bör framför allt kunna utnyttjas när det är aktuellt att låta den enskilde själv disponera över en del av sin pension e.d. Eftersom bl.a. beloppsgränsen kan behöva ändras med vissa mellanrum kan det vara lämpligt att låta överförmyndaren bestämma denna gräns liksom andra detaljer. Rättens förordnande kan då utformas så att förvaltaren får i uppdrag att "förvalta X' pensionsmedel med de begränsningar och förbehåll som överförmyndaren kan komma att meddela".

Överförmyndaren kan vid ett sådant förordnande i sin tur föreskriva t.ex. att "av de pensionsbelopp, som förvaltas åt X, skall X själv förfoga över 1 000 kr per månad utom juni — augusti och december, då X själv har rätt att förfoga över 2 000 kr per månad".

Om en förvaltare inte rättar sig efter rättens eller överförmyndarens föreskrifter utan företar en rättshandling för huvudmannen utanför ramen för sitt uppdrag, blir rättshandlingen enligt 12 § inte bindande för huvudmannen. I sådant fall kan förvaltaren också enligt samma paragraf bli skadeståndsskyldig gentemot tredje man. Det kan vidare bli aktuellt att entlediga förvaltaren med stöd av 21 §.

Skulle å andra sidan huvudmannen ingå rättshandlingar och ikläda sig förpliktelser utöver vad som följer av förordnandet om förvaltare eller överförmyndarens föreskrifter, blir de att bedöma enligt 8 och 9 §§.

8 §

I paragrafen anges att förvaltaren inom uppdragets ram har ensam rådighet över huvudmannens egendom och företräder denne i alla angelägenheter som omfattas av uppdraget.

Härigenom markeras skillnaden mellan en god man och en förvaltare. Förvaltaren är inte beroende av huvudmannens samtycke för sina åtgärder utan har att handla på eget ansvar i huvudmannens intresse och för dennes räkning.

Förvaltarens rådighet gäller enbart inom uppdragets ram sådan den har angetts i rättens förordnande enligt 7 §, eventuellt kompletterat genom närmare föreskrifter av överförmyndaren. Uppdragets omfattning kan emellertid också ha ändrats efter omprövning med stöd av 24 §. I 12 § anges följden av att förvaltaren har handlat utanför uppdraget.

En konsekvens av förvaltarens ensamrådighet blir att eventuella fullmakter som huvudmannen har utfärdat före förvaltarförordnandet förlorar sin verkan i motsvarande mån (se förslaget till ändring i 22 § avtalslagen).

I fråga om egendom och angelägenheter som omfattas av uppdraget är förvaltarens rådighet alltså utan konkurrens från huvudmannen. Om emellertid förvaltaren enbart har förordnats att ha hand om huvudmannens ekonomiska angelägenheter, har han inte någon bestämmanderätt över huvudmannen i frågor av mera personligt slag. Huvudmannen torde då normalt själv få t.ex. ansöka om medlemskap i en ideell förening, om detta inte medför några mera omfattande ekonomiska åtaganden. Även i de fall då förvaltaren har förordnats att representera huvudmannen i någon icke-ekonomisk fråga, t.ex. rörande den sociala vårdlagstiftningen, bör huvudmannen ofta kunna tillerkännas en viss självständighet. Risken för negativa konsekvenser av kolliderande rättshandlingar på det området torde vara försumbara med hänsyn till den officialprövning som åligger sociala myndigheter m.fl.

I allmänhet bör huvudmannen också själv få bestämma i frågor som rör hans eller hennes boende liksom innehållet i erbjuden vård. En förvaltare bör således i normala fall inte företräda huvudmannen när det gäller frågor om samtycke till t.ex. operativa ingrepp. Detta hindrar naturligtvis inte att man från bl.a. vårdinrättningars sida inhämtar förvaltarens synpunkter. Se även förslagen till ändring i bl.a. lagen (1944:133) om kastrering och transplantationslagen (1975:190) i avsnitt 8.3.

Den ensamrådighet som enligt paragrafen tillkommer förvaltaren inverkar inte på möjligheterna att utmäta egendom som står under förvaltning. Sådan egendom skall också ingå i huvudmannens konkursbo. Förhållandet är således detsamma som för exempelvis en fastighet som är föremål för förvaltning enligt bostadsförvaltningslagen (1977:792); se 21 § i den lagen och prop. 1976/77:151 s. 101.

9 §

I paragrafen ges huvudmannen rätt att med förvaltarens samtycke ingå rättshandlingar även inom områden som omfattas av förvaltarens ensamrådighet. Om huvudmannen handlar utan sådant samtycke, blir rättsverkningen densamma som föreskrivs när en underårig handlar utan förmyndarens samtycke. Det innebär att avtalet enligt huvudregeln inte blir bindande, om samtycke inte ges, och att tredje man i vissa fall kan ha att avvakta samtycke. Har avtalet fullgjorts eller, när det gäller arbetsavtal, fullgörs på ett behörigt sätt, får tredje man inte frånträda avtalet. Se vidare 9 kap. 6 §.

Även beträffande huvudmannens återbärings- och ersättningsskyldighet i de fall ett avtal går åter gäller samma regler som för underåriga. Detta följer av hänvisningen till 9 kap. 7 §.

10 §

I paragrafen anges till en början att huvudmannens rätt att själv sluta avtal om tjänst eller annat arbete får omfattas av ett förvaltaruppdrag endast om det finns särskilda skäl. Motsvarande begränsning föreligger beträffande vad huvudmannen har förvärvat genom eget arbete efter det att förvaltare har förordnats, liksom beträffande avkastning av sådan egendom och substitut för egendomen. Bestämmelserna överensstämmer med vad som föreskrivs i vissa fall för underårig i 6 kap. 12 § och 9 kap. 3 § FB.

Endast om särskilda skäl föreligger får huvudmannens rätt inskränkas i berört hänseende. Därmed avses främst att huvudmannen skulle lida skada av att ha egen rådighet. Huvudmannen kan t.ex. välja en anställning som uppenbart inte är lämplig för honom eller henne. På samma sätt kan förfogandet över arbetsinkomsten behöva inskränkas, om den används till direkt skadliga ändamål. Det är emellertid inte tillräckligt att huvudmannen inte iakttar normal sparsamhet eller konsumerar till övermått. Vid fall av t.ex. mera uttalat alkoholmissbruk eller förödelse av egendomen kan en inskränkning dock komma i fråga.

Som arbetsinkomst räknas inte pensionsmedel, även om de till någon del avser t.ex. tilläggspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och grundas på inkomst av förvärvsarbete.

I paragrafen föreskrivs vidare att huvudmannen i princip har egen förfoganderätt över egendom som han eller hon har fått genom gåva eller testamente med villkor att egendomen skall vara undandragen förvaltarens rådighet. Endast om det finns särskilda skäl ingår sådan egendom i förvaltaruppdraget. Liksom vid arbetsinkomst avser detta undantag framför allt fall då ett förfogande kan skada huvudmannen.

Bestämmelserna i denna del motsvarar vad som föreskrivs beträffande underåriga i 9 kap. 1 och 4 §§ FB. Någon motsvarighet till bestämmelserna i 9 kap. 5 § om rätt att ingå rättshandlingar inom en rörelse har inte ansetts påkallad.

Av 7 och 11 §§ följer att beslut i frågor som avses i förevarande paragraf meddelas av rätten. Prövningen av dessa frågor kan inte delegeras till överförmyndaren.

11 §

I paragrafens *första stycke* ges förvaltaren rätt att i avvaktan på rättens beslut omhänderta sådan egendom som enligt 10 § får ingå i förvaltaruppdraget endast om det finns särskilda skäl. Om förvaltaren anser att t.ex. en arbetsinkomst används på ett sådant skadligt sätt att särskilda skäl enligt 10 § föreligger, kan han alltså ta hand om egendomen i avvaktan på att rätten avgör frågan.

Har rätten redan i samband med förvaltarförordnandet beslutat om hur det skall förfaras med egendom som avses i 10 §, blir den nu behandlade bestämmelsen inte aktuell.

I *andra stycket* av förevarande paragraf har rätten ålagts en skyldighet att bereda huvudmannen och överförmyndaren tillfälle att yttra sig innan beslut enligt första stycket meddelas.

Om rätten finner att den egendom som förvaltaren tillfälligt tagit om hand inte skall omfattas av uppdraget, skall egendomen omgående återställas till huvudmannen. I annat fall består naturligtvis förvaltarens omhändertagande. Enligt 20 kap. 8 § gäller beslut av rätten utan hinder av överklagande. När det gäller egendom som finns hos tredje man, t.ex. en bank, får det ankomma på förvaltaren att underrätta banken om såväl ett beslut om omhändertagande som rättens beslut. Om banken har fått veta att medel, som är insatta på ett visst konto och som disponeras fritt av huvudmannen, tagits om hand, är bankräkningen därigenom spärrad och medlen får inte lyftas av huvudmannen (jfr 15 kap. 9 §). Banken bör göra anteckning härom på bevis eller motbok som har utfärdats om tillgodohavandet.

Om huvudmannen inte lämnar ifrån sig egendomen har förvaltaren rätt att med stöd av förevarande paragraf begära handräckning enligt handräckningslagen (1981:847).

Det bör i detta sammanhang framhållas att någon möjlighet för en god man att i strid med huvudmannens önskan på motsvarande sätt förfoga över dennes egendom inte finns. Huvudmannens medel kan inte "spärras" eller göras oåtkomliga för honom. Hans eller hennes åtgärder kan emellertid ogiltigförklaras, om exempelvis 1924 års lag skulle vara tillämplig på handlandet.

12 §

I paragrafen föreskrivs att en rättshandling som en förvaltare har företagit utanför sitt uppdrag inte är bindande för huvudmannen. En godtroende tredje man har i sådant fall rätt till skadestånd av förvaltaren.

Uppdragets omfattning bestäms av rättens förordnande enligt 7 §, eventuellt kompletterat genom närmare föreskrifter av överförmyndaren. Omfattningen av uppdraget kan också ha omprövats med stöd av 24 §.

Bestämmelserna i förevarande paragraf motsvarar vad som för de gode männens del har föreskrivits i 11 kap. 5 och 6 §§. Genom skadeståndsansvaret, som motsvarar det s.k. positiva kontraktsintresset (se kommentaren till 6 §), understryks vikten av att förvaltaren inte handlar för huvudmannens räkning i en vidare omfattning än som motsvaras av hans uppdrag.

Har förvaltaren brutit mot föreskrifterna i 15 kap. om inhämtande av överförmyndarens samtycke, gäller dessutom 15 kap. 17 och 18 §§. Även skadeståndsbestämmelserna i 13 kap. 9 § kan bli tillämpliga.

Gemensamma bestämmelser

13 §

Paragrafen, som handlar om gode mäns och förvaltares kvalifikationer, motsvarar med vissa redaktionella ändringar vad som nu föreskrivs i 18 kap. 5 § första stycket och 11 kap. 5 § första stycket för god man och förmyndare (se också avsnittet 7.3.4 i den allmänna motiveringen).

14 §

I *första stycket* anges att flera gode män eller förvaltare kan förordnas för samma person, när omständigheterna påkallar det. Bestämmelsen motsvarar nuvarande 18 kap. 5 § andra stycket och 11 kap. 7 § första stycket, såvitt avser god man och förmyndare.

Det kan i detta sammanhang påpekas att det inte föreligger något hinder mot att rätten beträffande samma person förordnar en god man för en viss angelägenhet och förvaltare för en annan. En sådan ordning torde dock endast undantagsvis komma i fråga.

I *andra stycket* finns föreskrifter om solidariskt ansvar för skada som har orsakats tredje man av gode män eller förvaltare. Det är alltså fråga om fall då flera gode män eller förvaltare har handlat så att skadeståndsansvar enligt 11 kap. 6 resp. 12 § föreligger. En föreskrift om solidariskt ansvar för skada som har vållats huvudmannen finns i 13 kap. 9 § andra stycket.

15 §

Paragrafen, som handlar om tillsyn över godmanskap och förvaltarskap, motsvarar vad som nu föreskrivs för god man i 18 kap. 6 §.

16 §

I paragrafen anges vem som får ansöka om förordnande av god man eller förvaltare. Bestämmelserna motsvarar vad som nu föreskrivs i 18 kap. 14 § jfrd med 11 kap. 17 §.

En ansökan från förmyndare kan bli aktuell dels när det är fråga om godmansförordnande enligt 1—3 §§, dels när det är fråga om att förordna god man enligt 4 § eller förvaltare för en underårig som närmar sig 18 års ålder. Det kan då finnas behov att förordna en interimistisk god man eller förvaltare enligt 19 §.

När det gäller förvaltarskap ingår också gode män enligt 4 § i kretsen av dem som får göra ansökan. En ansökan av en god man kan bli aktuell när godmanskapet inte fungerar på grund av exempelvis kolliderande rättshandlingar.

17 §

Första stycket, som handlar om inhämtande av yttrande från den för vilken ett godmans- eller förvaltarförordnande har ifrågasatts, motsvarar nuvarande 18 kap. 14 § jfrd med 11 kap. 17 § andra stycket.

Yttrande skall inhämtas, om det kan ske. Rätten kan sålunda låta bli att inhämta yttrande, om den enskilde är bortovarande eller ur stånd att uttrycka en vilja. Har den enskilde själv ansökt om god man eller förvaltare, skall han eller hon beredas tillfälle att yttra sig över sådant som har tillförts ärendet av andra, t.ex. förslag på god man eller förmyndare.

Enligt *andra stycket* åligger det rätten att i ärende om förordnande av god man enligt 4 § eller förvaltare dessutom inhämta yttrande från den enskildes make och närmaste släktingar, överförmyndare, vårdinrättning och socialnämnd. Yttrande behöver dock inte inhämtas om det är obehövligt. Om t.ex. en anhörig eller överförmyndaren är sökande torde inställningen från dem framgå redan av ansökningen. Överförmyndaren bör dock alltid beredas tillfälle att lämna förslag på person som är lämplig för uppdraget (jfr nuvarande 18 kap. 13 §). Yttrande från socialnämnd kan avvaras, om det t.ex. gäller en person som under lång tid varit intagen för vård på vårdinrättning.

Vad som föreskrivs om inhämtande av yttrande gäller också när fråga uppkommer om byte av god man eller förvaltare. I sistnämnda fall torde dock vissa yttranden ofta kunna anses obehövliga. Att den som skall entledigas skall beredas tillfälle att yttra sig framgår av 25 §.

I andra stycket föreskrivs vidare att den som avses med en ansökan om god man enligt 4 § eller förvaltare skall höras muntligt, om det kan ske utan skada för honom eller henne och det inte är uppenbart att han eller hon inte förstår vad saken gäller. Om det inte föreligger hinder mot den enskildes hörande, är det alltså inte tillräckligt att han eller hon yttrar sig skriftligen, utan den enskilde skall i princip inställa sig till sammanträde med rätten. Detta överensstämmer i stort med vad som i dag gäller vid ansökningar om omyndigförklaring men är en nyhet såvitt avser godmansansökningar. Såväl beträffande ifrågasatta godmanskap enligt 11 kap. 4 § som i fråga om förvaltarförordnanden har utredningen emellertid ansett det vara av värde att rätten själv får bilda sig en uppfattning om den enskildes hälsotillstånd m.m. När den enskilde hörs, bör han eller hon också yttra sig över behovet och omfattningen av ett godmanskap eller förvaltarskap.

Enligt en särskild bestämmelse kan rätten underlåta att höra den enskilde, om han eller hon själv har ansökt om god man eller förvaltare eller medgett det ifrågasatta förordnandet eller om det annars finns särskilda skäl. Sådana särskilda skäl kan föreligga, om det t.ex. bara är fråga om byte av god man eller förvaltare. Är det fråga om godmanskap, bör förhör också kunna underlåtas, om godmanskapet är av mindre omfattning. Om god man bara skall förordnas för att t.ex. avveckla ett hyresförhållande, kan det vara onödigt att höra den enskilde muntligt. Det bör dock

mera sällan komma i fråga att underlåta förhör av en sådan anledning i ärenden om förordnande av förvaltare.

Frågan huruvida den enskildes tillstånd utgör hinder mot hörande torde normalt få avgöras med ledning av det läkarintyg eller den motsvarande utredning som skall föreligga enligt 18 §. Om den enskilde inte kan höras på grund av sitt hälsotillstånd, skall god man förordnas enligt 20 kap. 2 §. Förordnas inte en sådan god man, kan den enskilde få ett rättegångsbiträde enligt 20 kap. 2 a §.

I ett *tredje stycke* har tagits in en bestämmelse om skyldighet för myndigheter som anges i andra stycket att lämna rätten sådana uppgifter som kan vara av betydelse i ärendet. Bestämmelsen avser att förhindra att exempelvis myndigheter inom hälso- och sjukvården eller socialtjänsten med hänvisning till sekretesslagstiftningen anser sig inte kunna lämna vissa upplysningar i ett infordrat yttrande, jfr 1 kap. 3 §, 7 kap. 1 och 4 §§ samt 14 kap. 1 § sekretesslagen (1980:100). De sekretessbelagda uppgifter som domstolen genom förevarande bestämmelse kan komma att erhålla är sekretessbelagda också hos domstolen i den omfattning som anges i 12 kap. sekretesslagen.

18 §

I paragrafens *första stycke* föreskrivs att rätten inte får förordna förvaltare eller, i ärende om förordnande av god man enligt 4 §, underlåta att inhämta den enskildes mening på grund av hans eller hennes tillstånd, om det inte genom läkarintyg eller på annat likvärdigt sätt föreligger utredning om hälsotillståndet. Läkarintyg är således inte obligatoriskt. Det erfordras inte heller att läkaren har specialistkompetens i t.ex. psykiatri. Vidare behöver intyget inte ha utfärdats i det aktuella ärendet. Föreligger det ett färskt uttalande från läkare som har gjorts för ett annat ändamål, kan detta således ibland godtas. På motsvarande sätt kan det när det gäller en person som sedan lång tid är föremål för vård på vårdinrättning vara tillräckligt att hälsotillståndet styrks genom journaluppgifter jämte utlåtande från en kompetent befattningshavare.

Är det fråga om byte av god man eller förvaltare, torde rätten normalt inte behöva införskaffa nytt läkarintyg e.d. utan kunna nöja sig med den utredning som redan föreligger.

I *andra stycket* sägs att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om den ifrågavarande utredningen. Med stöd av denna delegationsbestämmelse kan regeringen exempelvis uppdra åt socialstyrelsen att meddela de föreskrifter som kan behövas för att få en enhetlig tillämpning bland läkarna vid avgivande av intyg, t.ex. på en särskild blankett e.d.

19 §

I paragrafens *första stycke* ges en möjlighet till interimistiskt beslut i ärende om förordnande av god man eller förvaltare. Förutsättningen är

att den enskildes angelägenheter kräver omedelbar vård eller att dröjsmål annars skulle medföra uppenbar skada för den enskilde. Bestämmelsen motsvarar i stort vad som nu föreskrivs enligt 18 kap. 14 § och 11 kap. 15 § i fråga om god man och förmyndare.

Enligt första stycket kan ett interimistiskt beslut om sådan god man som avses i 4 § eller om förvaltare meddelas även beträffande den som är underårig att gälla från och med den dag han eller hon fyller arton år. Bestämmelsen avser att förhindra att någon vid uppnådd myndighetsålder skulle sakna erforderligt skydd. Någon möjlighet att annat än interimistiskt förordna en god man enligt 4 § eller en förvaltare för den som är underårig finns inte.

I paragrafens *andra stycke* föreskrivs att den som ansökningen avser skall ha fått tillfälle att yttra sig, om det kan ske utan större tidsförlust och utan skada för honom eller henne. Av bestämmelsen följer att hörande också kan underlåtas, om den enskilde inte skulle förstå vad saken gäller (jfr 17 § andra stycket).

Enligt *tredje stycket* kan domstolen när som helst ändra ett interimistiskt beslut.

20 §

I paragrafens *första stycke* föreskrivs att godmanskap eller förvaltarskap skall upphöra, om det inte längre behövs. Vidare sägs att en god man som har förordnats enligt 3 § 1—5 skall entledigas på huvudmannens begäran. I stycket regleras också frågan om anmälningsskyldighet för en god man som har slutfört sitt uppdrag.

För att kunna besluta att exempelvis ett förvaltarskap skall upphöra kan rätten behöva ha tillgång till läkarintyg eller annan utredning som avses i 18 §. Rätten kan också behöva inhämta yttrande från anhöriga m.fl., liksom naturligtvis från den enskilde själv, om det inte är han eller hon som har begärt att förvaltarskapet skall upphöra. Rätten har emellertid frihet att bestämma vilken utredning som krävs.

Liksom överförmyndare i dag är skyldiga att regelbundet gå genom sina förmynderskapsärenden bör en viktig uppgift för dem vara att bevaka alla godmans- och förvaltarärenden och göra framställning hos rätten om att godmanskapet eller förvaltarskapet skall upphöra, så snart det finns anledning anta att det inte längre behövs. Överförmyndaren har enligt 22 § behörighet att göra sådan framställning.

I *andra stycket* föreskrivs att gode män och förvaltare har rätt att entledigas på egen begäran men att de har skyldighet att kvarstå till dess en ny god man eller förvaltare har förordnats i fall då behov av god man eller förvaltare i sig alltjämt föreligger.

Paragrafen motsvarar till viss del vad som nu föreskrivs i 18 kap. 5 § tredje stycket och 10 § samt 11 kap. 8 § för god man och förmyndare.

21 §

Paragrafen, som reglerar entledigandefrågor vid fall av missbruk m.m., motsvarar med vissa redaktionella ändringar vad som nu föreskrivs i 18 kap. 5 § tredje stycket och 11 kap. 9 § samt 18 kap. 14 § och 11 kap. 16 § beträffande god man och förmyndare.

22 §

Paragrafen, som handlar om vem som får ta initiativ till entledigande av en god man eller förvaltare och upphörande av godmanskap eller förvaltarskap, motsvarar vad som nu gäller enligt 18 kap. 14 § och 11 kap. 17 § första stycket för god man och förmyndare. I specialmotiveringen till 20 § har understrukits vikten av att överförmyndarna fortlöpande bevakar sina godmans- och förvaltarärenden och tar de initiativ som behövs.

23 §

Paragrafen, som behandlar det fallet att en god man eller förvaltare dör, motsvarar vad som nu föreskrivs i 18 kap. 5 § tredje stycket och 11 kap. 10 § för godmanskap och förmynderskap.

24 §

I paragrafens *första stycke* föreskrivs att rätten på ansökan av någon av dem som har rätt att ansöka om förordnande av god man eller förvaltare skall ompröva omfattningen av ett förvaltarskap eller godmanskap. Även ex officio kan en sådan omprövning ske.

Bestämmelsen är avsedd att säkerställa att ett godmanskap eller förvaltarskap vid varje tillfälle har den lämpligast möjliga omfattningen. Rättens beslut kan t.ex. innebära att ett förvaltarskap begränsas till viss egendom eller att en ny beloppgräns införs för den enskildes rätt att bestämma över sina inkomster (jfr 7 §). En omprövning kan också leda till att ett förvaltarskap upphör och ersätts med förordnande av god man eller omvänt. Innan ett sådant beslut fattas, måste emellertid rätten beakta utredningskraven enligt 17 och 18 §§.

Det kan inte uteslutas att rätten i vissa fall får ett stort antal omprövningsärenden t.ex. genom att huvudmannen själv påkallar prövning. Skulle huvudmannen återkomma gång på gång med en uppenbart ogrundad ansökan, kan emellertid rättens prövning bli summarisk.

Anledning för en tingsrätt att självmant ompröva omfattningen av ett förvaltarskap kan uppkomma genom exempelvis information från bouppteckningsavdelningen vid tingsrätten.

I *andra stycket* föreskrivs att den gode mannen eller förvaltaren samt överförmyndaren och huvudmannen skall beredas tillfälle att yttra sig innan beslut om omprövning fattas.

När det gäller huvudmannens möjligheter att yttra sig får naturligtvis dennes hälsotillstånd betydelse (jfr kommentaren till 17 § andra stycket).

Utöver vad som följer av lagbestämmelsen är rätten givetvis oförhindrad att när så erfordras införskaffa ytterligare utredning. Som nyss nämnts kan ibland utredningskraven enligt 17 och 18 §§ bli tillämpliga.

25 §

Paragrafen, som handlar om hörande av god man och förvaltare i olika fall, motsvarar vad som nu i 18 kap. 14 § samt 11 kap. 14 § och 16 § andra stycket föreskrivs för god man och förmyndare. För att den gode mannen eller förvaltaren snabbt skall kunna avstängas när det finns en överhängande risk att han vållar huvudmannen skada gäller enligt paragrafen att yttrande i fall som avses i 21 § andra stycket kan avvaras om det är fara i dröjsmål.

26 §

Paragrafen, som anger vilken domstol som är behörig att ta upp olika godmansfrågor, motsvarar den nuvarande 18 kap. 12 §. Första stycket har utformats så, att det även täcker fall då det är fråga om förordnande eller entledigande av god man enligt 2 § för den som redan har god man eller förvaltare men där det föreligger motstridiga intressen.

27 §

I paragrafens *första stycke* anges behörig domstol för ansökan om förordnande av förvaltare. Ansökningen upptas av tingsrätten i den ort där den enskilde har sitt hemvist eller, om han eller hon inte har hemvist i riket, av Stockholms tingsrätt.

I *andra stycket* anges att i andra frågor som rör förvaltarskap än ansökningar om förordnande av förvaltare är den domstol där förvaltarskapet är inskrivet rätt domstol. Inskrivningsforum gäller således för t.ex. frågor om entledigande av förvaltare, förordnande av ny förvaltare eller omprövning enligt 24 § av förvaltarskapet.

Att förvaltarskap skall skrivas in vid den tingsrätt där ansökan gjordes om anordnande av förvaltarskapet följer av 12 kap. 2 §, medan 12 kap. 3 § innehåller regler om ny inskrivning när den enskilde har bytt hemvist.

28 §

Paragrafen, som behandlar frågan om besvärsrätt, motsvarar vad som nu föreskrivs i 18 kap. 14 § och 11 kap. 17 § tredje stycket för god man och förmyndare. Beskrivning av fall då rätt till överklagande inte föreligger har dock anpassats till 2 §.

29 §

I paragrafen föreskrivs att beslut som gäller anordnande eller upphörande av förvaltarskap genast skall kungöras av rätten i Post- och Inrikes Tidningar. Under bestämmelsen faller även interimistiska förordnanden

av förvaltare enligt 19 §. Andra beslut som gäller förvaltarskap, t.ex. beslut efter omprövning enligt 24 §, behöver däremot inte kungöras.

Bestämmelsen tar i första hand sikte på beslut av tingsrätten men är också tillämplig på beslut i högre instans efter överklagande (jfr nuvarande 10 kap. 17 § andra stycket).

Syftet med kungörelsen är att ge tredje man kunskap om att förvaltarskap har anordnats eller upphört. Det erfordras emellertid inte att alla detaljer i rättens beslut kungörs. Det bör vara tillräckligt att kungörelsen anger t.ex. att "tingsrätten har beslutat att förordna förvaltare åt X med uppdrag att förvalta viss egendom ... alt. ... företräda denne i vissa angelägenheter".

12 kap. Om inskrivning av förmynderskap, godmanskap och förvaltarskap

Rubriken har ändrats så att den också innefattar godmanskap och förvaltarskap.

2 §

I paragrafen anges att godmanskap och förvaltarskap skall skrivas in vid den tingsrätt där ansökan om anordnande av godmanskapet eller förvaltarskapet gjordes. Motsvarande föreskrift finns nu i 18 kap. 7 § första stycket när det gäller godmansförordnanden.

3 §

I *första stycket*, som handlar om flyttning av tillsynen över förmynderskap och ändrad inskrivning av förmynderskap, har vissa språkliga ändringar gjorts. Bestämmelserna kommer i fortsättningen, liksom övriga regler om förmynderskap, att gälla förmynderskap för underåriga.

Genom paragrafens *andra stycke* har första stycket gjorts tillämpligt också på godmanskap som avses i 11 kap. 1—3 §§. Bestämmelsen motsvarar vad som nu föreskrivs i 18 kap. 7 § andra stycket.

I *tredje stycket*, som handlar om godmanskap enligt 11 kap. 4 § och om förvaltarskap, åläggs tingsrätten att flytta tillsynen över godmanskapet eller förvaltarskapet, när den får kännedom om att huvudmannen har flyttat till en ort som hör under en annan tingsrätt. I och med att tillsynen flyttas skall också inskrivning ske vid den nya tingsrätten.

Bestämmelserna medför alltså att ett godmanskap enligt 11 kap. 4 § eller ett förvaltarskap i princip alltid är inskrivet vid tingsrätten på den ort där huvudmannen bor. Detta är till fördel för bl.a. den som står i begrepp att träffa avtal med någon som kan tänkas ha god man eller förvaltare. Det kan då kontrolleras hos tingsrätten i vederbörandes hemort hur det förhåller sig.

Tingsrätten torde normalt få underrättelse från överförmyndaren om att huvudmannen har flyttat. Underrättelse kan emellertid också lämnas direkt av den gode mannen eller förvaltaren. Det får anses ligga i deras

uppdrag att alltid hålla sig informerade om förändringar i huvudmannens bosättning. Som framgår av 11 § jfrd med 19— 24 och 27 §§ folkbokföringslagen (1967:198) leder inte alla flyttningar till ändrad kyrkobokföring. Speciella regler finns för bl.a. boende i servicehus resp.intagning på sjukvårdsinrättning (23 resp. 24 §). Den gode mannen eller förvaltaren bör i princip inte göra någon tolkning av dessa bestämmelser utan enbart anmäla flyttningen till överförmyndaren eller tingsrätten, som sedan får undersöka om förändringen också har medfört ändrad kyrkobokföring och därav följande ändring av mantalsskrivningen. En följd av kopplingen till folkbokföringen är att flyttningar mellan vårdinrättningar i närliggande kommuner normalt inte behöver medföra att tillsynen överflyttas.

Huvudmannens flyttning kan men behöver inte medföra att också god man eller förvaltare byts. Även om huvudmannen och den gode mannen eller förvaltaren har skilda hemvist kan uppdraget i många fall utföras tillfredsställande. Av 17 kap. 2 § andra stycket jfrt med 17 kap. 7 § framgår att överförmyndaren i huvudmannens kommun kan begära hjälp av överförmyndaren i den gode mannens eller förvaltarens distrikt när det gäller tillsynen.

4 §

Paragrafen, som f.n. reglerar vilken överförmyndare som skall utöva tillsyn över ett förmynderskap, har gjorts direkt tillämplig också på godmanskap och förvaltarskap. För godmanskapens del är paragrafen f.n. tillämplig genom en hänvisning i 18 kap. 7 §.

5 §

Paragrafen, som ålägger tingsrätten att se till att förmynderskap inskrivs m.m., har jämkats språkligt. Att göra paragrafen tillämplig på godmanskap och förvaltarskap har inte ansetts påkallat. Det har inte heller ansetts motiverat att bygga ut 7 §.

6 §

Paragrafen, som handlar om anteckning i förmynderskapsbok, har gjorts direkt tillämplig på såväl förmynderskap som godmanskap och förvaltarskap.

13 kap. Allmänna bestämmelser om förmyndares, god mans och förvaltares plikter

Rubriken har fått ändrad lydelse för att omfatta också god man och förvaltare.

2 §

Enligt *första stycket*, som har jämkats språkligt, har en förmyndare inte rätt att företräda myndlingen enligt 1 §, om det uppstår fråga om

rättshandling mellan å ena sidan myndlingen och å andra sidan förmyndaren eller hans make eller någon som förmyndaren företräder.

En motsvarande regel har införts i *andra stycket* för det fallet att det uppstår fråga om rättshandling mellan å ena sidan den som har god man eller förvaltare och å andra sidan den gode mannen eller förvaltaren, hans make eller någon som den gode mannen eller förvaltaren företräder. Den gode mannen resp. förvaltaren har då inte en sådan rätt att företräda huvudmannen som annars tillkommer honom enligt bestämmelserna i 11 kap.

I *tredje stycket* , som beträffande förmyndare motsvarar nuvarande andra stycket, föreskrivs att bestämmelserna i 9 kap. 7 § första stycket om återbärings- och ersättningsskyldighet tillämpas i fall då en förmyndare, god man eller förvaltare har slutit ett avtal trots att han inte har varit behörig enligt första eller andra stycket i förevarande paragraf.

Enligt 11 kap. 2 § andra stycket skall en särskild god man förordnas för den enskilde, om det skall företas en rättshandling för honom eller henne och den ställföreträdare som den enskilde annars har är obehörig enligt förevarande paragraf.

3 §

Paragrafen, som handlar om förmyndares skyldigheter, motsvarar nuvarande 4 §.

4 §

I paragrafen anges att gode män och förvaltare omsorgsfullt och noggrant skall utföra sina uppdrag. Vid förvaltning av huvudmannens medel skall de se till att medlen i skälig omfattning används till nytta för huvudmannen. Motsvarande bestämmelser gäller redan i dag för gode män.

Vilka insatser som gode män och förvaltare mera i detalj skall göra blir i första hand beroende på hur deras förordnande är utformat. De huvuduppgifter som kan komma i fråga är, som framgår av 11 kap. 4 och 7 §§, att bevaka huvudmannens rätt, förvalta huvudmannens egendom eller sörja för hans eller hennes person. I många fall torde emellertid gränsen komma att dras snävare, så att den gode mannen eller förvaltaren får i uppgift att t.ex. förvalta en viss närmare angiven egendom (se vidare specialmotiveringen till 11 kap. 7 §). Vilka insatser som krävs av den gode mannen eller förvaltaren blir också i någon mån beroende av uppdragets längd.

I den allmänna motiveringen (avsnitt 7.2.1 och 7.3.2) har särskilt berörts vilket ansvar för huvudmannens person som bör åvila gode män och förvaltare. Ett sådant ansvar uppkommer naturligtvis i första hand när det uttryckligen framgår av förordnandet. Men även i andra fall torde den gode mannen eller förvaltaren många gånger vara skyldig att svara för en viss personlig intressebevakning. Detta följer bl.a. av bestämmelsen om att den som förvaltar huvudmannens medel skall se till

att de i skälig omfattning används till huvudmannens nytta. För att kunna uppfylla detta krav måste den gode mannen resp. förvaltaren skaffa sig kännedom om huvudmannens personliga förhållanden och undersöka i vilket avseende medlen kan göra mest nytta.

Den gode mannen eller förvaltaren bör således hålla sig informerad om bl. a. huvudmannens boendeförhållanden, hans eller hennes behov av vård eller social service samt omfattningen och behovet av sociala kontakter och rekreation. Om det konstateras brister, har den gode mannen eller förvaltaren skyldighet att så långt möjligt försöka se till att de avhjälps. Kontakt kan då behöva tas med anhöriga eller sociala organ. I många fall torde det också vara befogat att huvudmannens medel används för att bekosta en bättre bostad eller en bättre form av vård. Det kan också ligga i huvudmannens intresse att få göra en rekreationsresa e.d. I de fall huvudmannen är intagen på en vårdinrättning bör den gode mannen eller förvaltaren inhämta de synpunkter som från medicinskt eller kurativt håll kan finnas på medelsanvändningen (jfr avsnitt 3.6.4).

Även om den gode mannens eller förvaltarens uppdrag är av begränsad omfattning torde det ofta vara naturligt att han träffar sin huvudman och ägnar sig åt en viss kurativ verksamhet. För de gode männens del gäller dessutom att de i princip är skyldiga att inhämta huvudmannens samtycke till varje rättshandling (se 11 kap. 5 §). Det föreskrivs också i 13 kap. 5 § andra stycket att såväl gode män som förvaltare bör, så långt det lämpligen kan ske, inhämta huvudmannens och dennes makes mening i angelägenheter av vikt.

Vilket mått av personlig intressebevakning som den gode mannen eller förvaltaren skall ägna sig åt beror naturligtvis, utöver förordnandet, också på omständigheterna i det särskilda fallet. Om huvudmannen har make eller andra anhöriga är det naturligt att dessa i första hand svarar för personlig omvårdnad och intressebevakning. Det är alltså inte meningen att en god man eller förvaltare skall ta ifrån de anhöriga sådana uppgifter som dessa vill och lämpligen bör ha hand om. På motsvarande sätt blir de gode männens och förvaltarnas ansvar för huvudmannens person i de flesta fall mindre, när huvudmannen är intagen för vård e.d.

I de fall då huvudmannen har fått en kontaktperson utsedd enligt socialtjänst- eller omsorgslagen åligger det i första hand denne att bevaka huvudmannens personliga intressen. Den gode mannen resp. förvaltaren bör i sådana fall diskutera med kontaktpersonen vilka åtgärder som skall vidtas för huvudmannens räkning. Över huvud taget är det angeläget att samråd sker med såväl kontaktpersoner som andra samhällsorgan, så att bl.a. dubbelarbete undviks.

Det arbete som den gode mannen eller förvaltaren har lagt ned på personlig omvårdnad och intressebevakning skall beaktas vid bestämmandet av arvode enligt 15 kap. 20 § (jfr beträffande förmyndare 15 kap. 19 §).

5 §

I *första stycket*, som är oförändrat, föreskrivs att förmyndaren för den som har fyllt sexton år bör, om det lämpligen kan ske, inhämta myndlingens och i förekommande fall dennes makes mening i angelägenheter av vikt. Genom ett nytt *andra stycke* har bestämmelsen gjorts tillämplig också på gode män och förvaltare. För de gode männens del gäller regeln redan i dag till följd av hänvisningen till 13 kap. i 18 kap. 8 §.

I andra stycket har också tagits in en erinran om betydelsen av huvudmannens samtycke enligt 11 kap. 5 §.

6—10 §§

Genom tillägg till paragraferna har de gjorts tillämpliga även på gode män och förvaltare. Härjämte har vissa redaktionella ändringar gjorts. För de gode männens del ersätter ändringarna den nuvarande hänvisningen i 18 kap. 8 § till ifrågavarande paragrafer.

14 kap. Om vård av rätt i oskiftat bo

Rubriken har fått ändrad lydelse för att innefatta också godmanskap och förmynderskap.

1 §

I paragrafen har genom ett tillägg kapitlets bestämmelser gjorts tillämpliga också på gode män och förvaltare i fall då de har förordnats att förvalta huvudmannens egendom och denne har del i oskiftat bo (jfr nuvarande 18 kap. 8 § när det gäller god man).

15 kap. Om förvaltning av egendom

Rubriken har fått ändrad lydelse för att omfatta också förvaltning av god man och förvaltare.

Det bör erinras om att de begränsningar som enligt 15 kap. gäller för den gode mannens förvaltning inte kan åberopas gentemot huvudmannen.

Utredningen vill också påpeka att 15 kap. tillhör de kapitel i FB som kommer att ses över i en senare etapp av utredningsarbetet. Den förevarande regleringen får alltså ses som ett provisorium.

1 §

I paragrafens *första stycke* har gode män och förvaltare ålagts att på samma sätt som förmyndare svara för en trygg förvaltning av huvudmannens tillgångar med krav på bl.a. skälig avkastning.

Genom ett nytt *andra stycke* har kapitlets övriga bestämmelser, utom 19 §, gjorts tillämpliga också i fråga om god man och förvaltare. För de gode männens del ersätter tillägget vad som nu föreskrivs i 18 kap. 8 §.

15 kap. 19 § reglerar förmyndares rätt till arvode. För god man och

förvaltare finns bestämmelser om ersättning för uppdraget i 20 §.

Till ett *tredje stycke* har överförts vad som nu föreskrivs i 18 kap. 9 § tredje stycket om försäljning av egendom som har tillfallit allmänna arvsfonden.

20 §

Paragrafen, som handlar om ersättning till gode män och förvaltare, motsvarar med vissa redaktionella ändringar vad som nu föreskrivs i 18 kap. 11 § för gode män.

16 kap. Om redovisningsskyldighet

Rubriken har fått ändrad lydelse för att inte begränsa bestämmelserna till enbart förmynderskap.

1 §

Paragrafens allmänna bestämmelser om skyldighet att föra räkenskaper och lämna redovisning har gjorts direkt tillämpliga även på gode män och förvaltare. För de gode männens del ersätter tillägget nuvarande 18 kap. 8 §.

2 §

I *första stycket* har bl.a. en bestämmelse som gäller vid omyndigförklaring utgått.

Enligt *andra stycket* är gode män och förvaltare som har förordnats att förvalta egendom skyldiga att inom två månader från det att godmanskapet resp. förvaltarskapet skrevs in ge in en förteckning till överförmyndaren över den egendom som omfattas av godmans- resp. förvaltarförordnandet. Förteckning behöver således inte ges in beträffande annan egendom som tillhör huvudmannen. Inte heller gäller bestämmelsen i fråga om andel i oskiftat dödsbo (jfr sista stycket i paragrafen). Om godmans- eller förvaltarförordnandet inte avser egendomsförvaltning blir det över huvud taget inte aktuellt att upprätta någon förteckning över huvudmannens egendom.

Bestämmelsen motsvarar för de gode männens del vad som nu föreskrivs i 18 kap. 9 § första stycket. Tiden då förteckning senast skall ges in har dock förlängts från en till två månader.

Till *tredje stycket* har överförts vad som nu föreskrivs för en god man i visst fall enligt 18 kap. 9 § andra stycket första punkten.

I *fjärde stycket* har intagits — jämte tillägg beträffande god man och förvaltare — vad som nu föreskrivs i fråga om förmyndare i andra stycket av förevarande paragraf.

Femte stycket motsvarar med tillägg för fall av godmanskap och förvaltarskap paragrafens nuvarande tredje stycke.

I *sista stycket* har tagits in en regel för det fallet att domstolen med stöd av 11 kap. 24 § har utvidgat omfattningen av en god mans eller

förvaltares uppdrag. Den gode mannen eller förvaltaren skall då inom en månad efter domstolsbeslutet ge in en förteckning över den tillkommande egendomen till överförmyndaren.

3—4 §§

Bestämmelserna har gjorts tillämpliga även på gode män och förvaltare. För de gode männens del ersätter ändringarna vad som nu genom hänvisning föreskrivs i 18 kap. 8 §. För att man skall uppnå överensstämmelse med den tidsfrist som föreskrivs i 2 § andra stycket har anmälningsfristen i 4 § första stycket bestämts till två månader.

5 §

I paragrafens *första* och *andra stycken* har endast språkliga ändringar gjorts.

I *tredje stycket*, som är nytt, föreskrivs att de två föregående styckena i tillämpliga delar gäller även i fråga om god man och förvaltare (jfr för de gode männens del nuvarande 18 kap. 8 §).

I *fjärde stycket*, som likaledes är nytt, har tagits in en regel för det fallet att domstolen med stöd av 11 kap. 24 § har inskränkt omfattningen av ett godmans- eller förvaltaruppdrag. Den gode mannen eller förvaltaren skall då lämna sluträkning enligt första och andra styckena i fråga om sådan egendom som inte längre omfattas av uppdraget.

Bestämmelserna om sluträkning blir också tillämpliga, om någon som exempelvis redan har god man erhåller en särskild förvaltare för ett begränsat uppdrag, medan godmanskapet i övrigt består. Den gode mannen skall då lämna sluträkning beträffande den egendom som inte längre omfattas av hans uppdrag.

Paragrafens nya *femte stycke* motsvarar vad som nu föreskrivs för vissa gode män i 18 kap. 9 § andra stycket andra punkten.

6—14 §§

Bestämmelserna har gjorts direkt tillämpliga även på god man och förvaltare samt godmanskap och förvaltarskap. Härjämte har vissa redaktionella ändringar gjorts. För de gode männens del ersätter ändringarna vad som nu genom hänvisning föreskrivs i 18 kap. 8 §.

Vad särskilt beträffar bestämmelserna i 7 § om förteckning över en omyndigs egendom och om årsräkning och sluträkning bör påpekas att bestämmelserna endast gäller i tillämpliga delar för god man och förvaltare. Innehållet i förteckningar och räkningar som gode män och förvaltare skall upprätta blir beroende av omfattningen av deras uppdrag. Om de endast har till uppgift att förvalta viss egendom, får förteckningar och räkningar begränsas på motsvarande sätt.

17 kap. Om tillsyn över förvaltningen

Rubriken har fått ändrad lydelse för att innefatta även godmanskap och förvaltarskap.

7 §

I paragrafen har införts en föreskrift om att kapitlets bestämmelser skall tillämpas också i fråga om god man, förvaltare och huvudman. För de gode männens del ersätter paragrafen den hänvisning som nu finns i 18 kap. 8 §.

19 kap. Om överförmyndare

17 §

I paragrafen har tillagts att överförmyndarnas skyldighet att föra bok också gäller förvaltarskap.

20 kap. Vissa gemensamma bestämmelser om rättegången

1 §

Paragrafen har ändrats på så sätt att vad som nu föreskrivs om omyndigförklaring eller dess hävande har utgått. Att frågor om förvaltarskap handläggs som domstolsärenden framgår av den ändring som föreslås i lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden (se avsnitt 8.3).

2 §

Första stycket, som handlar om förordnande av god man för den som vistas på okänd ort m.m., motsvarar det nuvarande första styckets första och andra meningar. Hänvisningen till 18 kap. har dock ändrats till att gälla 11 kap. Bestämmelsen i den nuvarande sista meningen om samråd har flyttats till ett nytt *tredje stycke*.

Enligt det nya *andra stycket* har den som avses med en ansökan om förvaltare rätt till god man enligt 11 kap. i ärendet, om han eller hon uppenbarligen inte förstår vad saken gäller eller skulle lida skada av att få del av ansökningen. Bestämmelsen motsvarar vad som nu föreskrivs i 10 kap. 11 § tredje stycket i fall då ansökan har gjorts om omyndigförklaring. Domstolens skyldighet att förordna god man har dock vidgats något. I princip skall god man alltid förordnas när den enskildes tillstånd är sådant att han eller hon enligt 11 kap. 17 § andra stycket inte kan höras muntligt. Om å andra sidan den enskildes tillstånd inte utgör hinder för muntligt förhör, föreligger inte förutsättningar för ett godmansförordnande. Däremot torde den enskilde normalt ha behov av rättegångsbiträde enligt 2 a §.

Det ankommer på rätten att se till att behovet av god man tillgodoses. Vetskap om det bör rätten kunna erhålla antingen genom upplysning från sökanden, i vart fall om denne är överförmyndare eller god man, eller genom den utredning som skall införskaffas enligt 11 kap. 17 och 18 §§.

2 a §

Paragrafen innehåller bestämmelser om rättegångsbiträde i ärenden om förvaltarskap. Huvudregeln är att sådant biträde skall förordnas dels

när ansökan har gjorts om förvaltare och situationen inte är sådan att den enskilde skall ha en god man enligt 2 § andra stycket, dels när huvudmannen begär att förvaltarskapet skall upphöra eller ändras. I båda fallen kan dock domstolen låta bli att förordna biträde, om det är uppenbart att det inte behövs.

Reglerna om rättegångsbiträde överensstämmer med vad som i dag föreskrivs för sådana fall då omyndigförklaring begärs eller föreslås bli upphävd (se nuvarande 10 kap. 13 § första stycket).

Vid förordnande av såväl god man som rättegångsbiträde bör rätten utse en juridiskt kunnig och i övrigt lämplig person.

2 b §

I paragrafen regleras rätten till ersättning för gode män enligt 2 § och rättegångsbiträden enligt 2 a § jämte återbetalningsskyldigheten för motpart. Motsvarande bestämmelser finns nu i 2 § andra stycket och i 10 kap. 13 § andra stycket.

2 c §

Paragrafen, som handlar om hämtning, motsvarar nuvarande 2 § tredje stycket.

5 §

I paragrafen har gjorts ett tillägg som innebär att bestämmelserna i 3 och 4 §§ om förmyndare och förmynderskap gäller i tillämpliga delar inte bara gode män och godmanskap utan också förvaltare och förvaltarskap. Bestämmelserna handlar bl.a. om rätt att göra ansökan om vissa domstolsåtgärder och att söka tillstånd från överförmyndaren samt rätt att överklaga domstolens resp. överförmyndarens beslut.

8 och 11 §§

I paragraferna, som handlar om omedelbar verkställighet av överförmyndarens eller rättens beslut och om överklagande av underrättens beslut under rättegången, har tillägg gjorts i fråga om förvaltarskap. Vidare har omyndigförklaringarnas avskaffande föranlett vissa följdändringar.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Som framgår av avsnitt 7.5 föreslår utredningen att ändringarna i FB träder i kraft den 1 januari 1989. Detta anges i *punkt 1*.

I *punkt 2* i övergångsbestämmelserna föreskrivs att den som vid lagens ikraftträdande är omyndigförklarad tills vidare, dock längst till utgången av år 1989, skall anses ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § FB. Förmyndaren skall anses vara förvaltare med uppdrag såväl att bevaka huvudmannens rätt och förvalta hans eller hennes egendom som att sörja för huvudmannens person. Det innebär att förmyndaren får den rådighet som anges i

11 kap. 8 § samt att förvaltarskapet i övrigt följer bestämmelserna i bl.a. 11 kap. 9—12 §§.

Genom att de provisoriska förvaltarskapen gäller längst ett år får bl.a. överförmyndarna den tiden på sig att gå igenom de ärenden som föreligger och föreslå de åtgärder som kan vara påkallade. Utöver att ansöka om ett mera permanent förvaltarförordnande kan det bli aktuellt att begära omprövning enligt 11 kap. 24 § eller föreslå att förvaltarskapet skall upphöra enligt 11 kap. 20 §. Eventuellt kan förvaltarskapet då ersättas av ett godmansförordnande. Även andra än överförmyndaren, dvs. alla de som anges i 11 kap. 16 §, har rätt att ta initiativ och exempelvis ansöka om ett mera permanent förvaltar- eller godmansförordnande.

Om inget beslut har meddelats beträffande de förvaltarskap som uppstår genom ikraftträdandet, upphör de helt att gälla vid utgången av år 1989. Det innebär att den enskilde då återfår sin fulla rättshandlingsförmåga och att han inte längre har någon företrädare enligt FB.

I *tredje punkten* i övergångsbestämmelserna föreskrivs att förordnanden av god man enligt äldre bestämmelser skall anses ha meddelats enligt de motsvarande nya bestämmelserna i 11 kap. Härigenom undviks missförstånd, om det t.ex. i någon bestämmelse eller handling skulle hänvisas till en äldre bestämmelse i det tidigare 18 kap. FB.

Några övergångsbestämmelser har inte meddelats för det fallet att det vid ikraftträdandet pågår ett mål om omyndigförklaring eller hävande av sådan förklaring. Om det undantagsvis skulle inträffa att handläggningen av en sådan fråga har påbörjats men inte slutförts före ikraftträdandet, får handläggningen avbrytas och målet avskrivas.

8.3 Följdändringar i författningar utanför FB

Som framgår av avsnitt 7.6 innebär ett avskaffande av omyndigförklaringsinstitutet och ett införande av förvaltarskap att ändringar erfordras i ett flertal författningar utanför FB. I detta avsnitt kommenteras de förslag till lagändringar som har gjorts. Vid utarbetandet av lagförslagen har utredningen inte tagit hänsyn till de propositioner som nyligen har lagts fram med förslag till äktenskapsbalk m.m. (prop. 1986/87:1) och ny banklagstiftning (prop. 1986/87:12). Utredningen har vidare avstått från att föreslå några ikraftträdande- eller övergångsbestämmelser till de olika lagförslagen.

Författningarna redovisas i följande ordning.

1. Regeringsformen, tryckfrihetsförordningen och vallagstiftningen
2. Giftermålsbalken, ärvdabalken, jordabalken och rättegångsbalken m.m.
3. Lagen om handläggning av domstolsärenden och lagen om vård av omyndigs värdehandlingar
4. Samäganderättslagen, avtalslagen och skuldebrevslagen m.fl.
5. Lagen om allmän försäkring, studiestödslagen och arbetsskadeförsäkringslagen m.fl.

6. Omsorgslagen, lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall och transplantationslagen m.fl.
7. Aktiebolagslagen, aktiefondslagen och banklagstiftningen m.m.
8. Taxeringslagen och fastighetstaxeringslagen
9. Lagen om offentlig anställning m.fl.

Regeringsformen

I *3 kap. 2 §* har föreskriften om att omyndigförklarade saknar rösträtt utgått. Det innebär att, vid sidan om bestämmelserna om medborgarskap och bosättning, det enda villkoret för rösträtt enligt lagrummet är att den röstande har uppnått arton års ålder senast på valdagen.

Vallagen (1972:620)

I *2 kap. 3 § och 4 kap. 2 §* har de diskvalificeringsbestämmelser som nu finns beträffande omyndigförklarade utgått.

Kommunallagen (1977:179)

I *2 kap. 3 §* har bestämmelsen om att omyndigförklarade inte har rösträtt utgått.

Lagen (1982:1052) om församlingar och kyrkliga samfälligheter.

I *2 kap. 3 §* har bestämmelsen om att den som är omyndigförklarad saknar rösträtt utgått.

Tryckfrihetsförordningen

I *11 kap. 3 §* har till de företrädare som i vissa fall skall svara för enskilt anspråk på grund av tryckfrihetsbrott lagts förvaltare. Av sammanhanget framgår att därmed avses förvaltare enligt FB.

Beträffande denna bestämmelse i tryckfrihetsförordningen se NJA II 1949 s. 482.

Giftermålsbalken

Det föreslås för det första att *2 kap. 2 §*, där det sägs att den som är omyndigförklarad skall ha förmyndarens samtycke för att kunna ingå äktenskap, skall upphöra att gälla. Någon motsvarande regel för det fallet att någon t.ex. har förvaltare har inte ansetts böra införas. I det fallet har alltså den enskilde själv bestämmanderätt.

Slopandet av 2 kap. 2 § medför en följdändring i *3 kap. 2 §*.

En förutsättning för en giltig vigsel är enligt 4 kap. 8 § giftermålsbalken bl.a. att mannen eller kvinnan vid vigseln avger sitt ja och samtycke till äktenskapet. I de fall en eller båda av vigselkontrahenterna befinner sig i ett sådant tillstånd att samtycke inte kan lämnas på föreskrivet sätt kan en giltig vigsel inte komma till stånd. De förhållanden som hindrar sådant samtycke kan i en del fall tänkas vara sådana att de har motiverat ett förordnande av god man enligt 11 kap. 4 § FB eller förvaltare.

Enbart den omständigheten att t.ex. en av kontrahenterna har saknat rättslig handlingsförmåga hindrar emellertid inte att ett giltigt äktenskap likväl föreligger (se NJA II 1973 s. 135).

Enligt 8 kap. 9 § giftermålsbalken får en trolovad eller make, även om han eller hon är omyndig, sluta äktenskapsförord och överlåta sparade medel. Förmyndaren skall dock lämna sitt samtycke, om det inte är fråga om överlåtelse av egendom som den omyndige själv får råda över. Dessa bestämmelser, som inte föreslås ändrade, kommer i fortsättningen enbart att gälla underåriga.

Det föreligger emellertid inte något hinder mot att utforma ett förvaltarförordnande enligt 11 kap. 7 § FB så att det även innefattar en begränsning i rätten att ingå äktenskapsförord. Om förordnandet t.ex. avser förvaltning av en fastighet, bör det normalt innebära att huvudmannen inte utan förvaltarens samtycke får ingå äktenskapsförord som omfattar fastigheten.

5 kap. 14 §

Genom ett tillägg i paragrafen kan det få betydelse för en makes behörighet att företräda den andra maken, om den senare har en förvaltare enligt FB.

6 kap. 4 §

Till dem som har att lämna samtycke enligt paragrafen vid bl.a. en makes överlåtelse av fast egendom har lagts förvaltare. Av sammanhanget framgår att därmed avses förvaltare enligt FB. När det gäller god man och förvaltare är denna bestämmelse underordnad bestämmelserna i 11 kap. angående gode mäns och förvaltares behörighet m.m. Det innebär att det skall ingå i den gode mannens eller förvaltarens uppdrag att företräda maken i angelägenheter som rör egendomen.

När det talas om förmyndare avses i fortsättningen endast företrädare för underårig. Enligt 10 kap. 2 § FB är den som vid en underårigs äktenskap var förmyndare för den underårige, dvs. som regel föräldrarna, alltjämt förmyndare. Det finns emellertid inte något hinder mot att en make förordnas till förmyndare enligt 10 kap. 3 § FB.

15 kap. 31 §

I paragrafen har hänvisningarna till lagrum i FB ändrats.

Ärvdabalken

Ändringar har gjorts i *12 kap. 9 och 11 §§, 17 kap. 2 §, 18 kap. 2 §, 19 kap. 1 och 18 §§, 20 kap. 8 § samt 24 kap. 4 och 5 §§*. De innebär, förutom att hänvisningar till lagrum i FB ändrats, att föreskrifter som gäller personer med förmyndare eller god man har kompletterats så att de omfattar även personer som har förvaltare enligt FB.

I 17 kap. 2 § har bestämmelsen i andra stycket om att en omyndig för-

klarad inte får avsäga sig arv utgått. Den som har förvaltare enligt FB kan ha att inhämta dennes samtycke, om det ingår i förvaltarens uppdrag att företräda huvudmannen när det gäller en sådan angelägenhet som arvsavsägelse.

Lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden

I *11 §* har föreskrivits att en förvaltare som förvaltar egendom i ett dödsbo har samma skyldighet som enligt lagrummet åvilar en god man med motsvarande förvaltningsuppdrag.

Jordabalken

I *18 kap. 3 § 2* har lagts till fall då en ägare av en fastighet inte har haft rätt att bestämma över den på grund av att en förvaltare enligt FB har varit förordnad för honom. Detta förhållande, som måste framgå av förvaltarens förordnande enligt 11 kap. 7 §, blir att jämställa med fall då ägaren t.ex. är i konkurs eller omyndig.

Fastighetsbildningslagen (1970:988)

I *4 kap. 12 §* har en hänvisning till lagrum i FB ändrats.

Lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter

I *10 §* har en hänvisning till lagrum i FB ändrats.

Rättegångsbalken

4 kap. 13 §

Till jävsgrunderna i 4 kap. 13 § 4 har lagts fall då domaren eller någon av hans närstående är förvaltare för en part.

10 kap. 7 §

Paragrafens regler om forum vid tvist om förmyndares eller god mans förvaltning har kompletterats så att de innefattar också förvaltarskap.

20 kap. 14 §

Genom ett tillägg i paragrafen har en förvaltare i fall då huvudmannen är målsägande fått samma rätt att ange ett brott och föra talan som en ställföreträdare för en omyndig har. En förutsättning är dock att brottet rör egendom eller rättshandling som omfattas av förvaltarens uppdrag.

Lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden

I *6 § andra stycket* har en ändring gjorts som följd av att 2 kap. 2 § giftermålsbalken föreslås upphävd. Vidare har ärenden om anordnande eller upphörande av förvaltarskap tagits upp bland dem där rätten alltid skall bestå av en lagfaren domare och nämndemän. Andra ärenden som rör förvaltarskap, t.ex. omprövning av förvaltarskapets omfattning eller byte av förvaltare, kan däremot handläggas av en lagfaren domare. Det-

samma gäller ärenden om godmanskap. Om ärendet är tvistigt, dvs. om någon som är behörig att föra talan i saken motsätter sig en ansökan, skall dock också i dessa fall nämndemän delta.

Som framgår av 11 kap. 17 § FB skall den som berörs av en ansökan om godmanskap eller förvaltarskap höras muntligt i vissa fall. Av 4 § andra stycket ärendelagen följer att rätten i sådant fall skall sätta ut tid och ställe för förhandling inför rätten och kalla till sådan förhandling. I ärendelagen saknas föreskrift om var förhandling skall äga rum. Rätten torde då få tillämpa de bestämmelser som gäller för huvudförhandling i tvistemål. Enligt 1 kap. 6 § rättegångsbalken skall sammanträde för huvudförhandling (ting) hållas på tingsställe, om ej särskilda skäl talar för att sammanträdet hålls på annan ort. När det gäller sammanträde enligt ärendelagen för hörande av den som avses med en ansökan om godmanskap eller förvaltarskap torde sammanträde inte sällan behöva äga rum utanför tingsstället.

Enligt *sista stycket i 6 §* får regeringen föreskriva att ärenden om bl.a. förordnande eller entledigande av förmyndare eller god man i vissa fall får handläggas av tjänstemän som inte är lagfarna. Denna delegationsmöjlighet har utvidgats till att omfatta motsvarande ärenden rörande förvaltarskap. Med hänsyn till att förvaltarskapsinstitutet är nytt kan det emellertid finnas skäl att t.v. utnyttja den nya delegationsmöjligheten med försiktighet.

Lagen (1924:322) om vård av omyndigs värdehandlingar

I *15 §* föreskrivs att lagens bestämmelser skall gälla också i fråga om vård av värdehandlingar som tillhör den som har god man enligt 11 kap. 3 eller 4 § FB eller förvaltare. Detsamma gäller i fråga om viss medelsförvaltning för en sådan huvudmans räkning.

Som framgår av allmänmotiveringen (avsnitt 7.3.4) avser utredningen att i ett kommande skede se över FB:s förvaltningsbestämmelser, varvid även bestämmelserna i förevarande lag kommer att utredas närmare.

Lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt

I *9 och 12 §§* har gjorts tillägg för det fallet att en fastighet till någon del förvaltas av en god man eller förvaltare enligt FB.

Lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Den nuvarande bestämmelsen i *22 §*, som handlar om det fallet att en fullmaktsgivare förklaras omyndig eller kommer under någon annans målsmanskap, har ersatts med en regel för det fallet att en fullmaktsgivare får en förvaltare enligt FB. Om fullmäktigen i en sådan situation företar en rättshandling som omfattas av förvaltaruppdraget, har den inte större verkan än om fullmaktsgivaren själv hade företagit rättshandlingen.

Lagen (1936:81) om skuldebrev

Förutom vissa språkliga och redaktionella ändringar har till de kvalificerade ogiltighetsgrunderna i *17 §* lagts det fallet att ett skuldebrev har utfärdats av någon som saknade behörighet, eftersom vederbörande hade en förvaltare enligt FB förordnad för sig. För ogiltighet krävs att utfärdandet av skuldebrevet har fallit inom ramen för förvaltarens ensamrådighet enligt 11 kap. 8 § FB och att förvaltarens samtycke enligt 11 kap. 9 § FB inte heller föreligger.

Lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer

Genom ändringar i *3 och 6 §§* har gode män och förvaltare enligt FB blivit behöriga att ansöka om kallelse på okända borgenärer. Det förutsätts härvid att det ingår i gode mannens eller förvaltarens uppdrag att företa en sådan åtgärd.

För de gode männens del innebär ändringen ett tillmötesgående av vissa synpunkter som lagrådet förde fram vid lagens tillkomst. Lagrådet satte bl.a. i fråga om inte en god man enligt 18 kap. 3 § FB borde ges behörighet att ansöka om kallelse på okända borgenärer (se NJA II 1981 s. 51 f).

Lagen (1962:381) om allmän försäkring

Ändringar har gjorts i *16 kap. 8 och 10 §§ samt 20 kap. 8 §*. De innebär att gode män och förvaltare enligt FB har, inom ramen för sitt uppdrag, ålagts samma skyldighet att göra anmälan och att lämna förklaring och uppgifter i vissa hänseenden som nu gäller för förmyndare.

Lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension

8 § har ändrats på ett sätt som motsvarar ändringen i 16 kap. 8 § lagen om allmän försäkring.

Studiestödslagen (1973:349)

I *9 kap. 2 § tredje stycket* har hänvisningen till den som var omyndig "på grund av ålder" utgått som obehövlig.

Lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

Genom ändringar i *5 kap. 12 § och 8 kap. 6 §* har gode män och förvaltare fått behörighet att i vissa fall lämna förklaring resp. skyldighet att lämna uppgifter. Skyldigheten att lämna uppgifter gäller dock enbart om det kan anses ingå i uppdraget som god man eller förvaltare.

Lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring

I *23 §* har hänvisningen till vissa bestämmelser i lagen (1962:381) om allmän försäkring gjorts tillämplig i fall då någon har god man eller förvaltare enligt FB.

Socialtjänstlagen (1980:620)

I *48 §* har yttrande enligt 11 kap. 17 § andra stycket FB angetts bland de uppgifter som enligt paragrafen får delegeras.

Lagen (1944:133) om kastrering

I *4 §* har föreskriften att en förmyndare skall höras för den som är omyndigförklarad utgått utan att ersättas av någon ny bestämmelse. Det innebär att det inte är obligatoriskt att höra en god man eller förvaltare enligt FB innan socialstyrelsen beslutar om tillstånd för kastrering av en huvudman. Det finns emellertid inget som hindrar att yttrande likväl inhämtas, om det kan anses ingå i den gode mannens eller förvaltarens uppdrag att lämna sådant.

Lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

Genom en ändring i *18 §* har förvaltare fått behörighet att jämte bl.a. förmyndare och gode män göra ansökan om utskrivning. Av sammanhanget framgår att endast förvaltare enligt FB avses.

Huruvida gode män och förvaltare har rätt och skyldighet att bevaka huvudmannens intressen också på de områden som faller under förevarande lag är i första hand beroende av uppdragets utformning (se avsnitt 7.2.2 och specialmotiveringen till 13 kap. 4 § FB). Om en god man eller förvaltare som i och för sig bara har i uppdrag att syssla med egendomsförvaltning gör iakttagelser som aktualiserar tillämpning av förevarande paragraf, får han dock anses ha en skyldighet att göra anmälan till exempelvis överförmyndaren härom. En anmälan kan eventuellt föranleda en utvidgning av uppdraget och därmed en behörighet att också formellt ansöka om utskrivning.

Transplantationslagen (1975:190)

I *4 och 5 §§* har förmyndare ersatts med förvaltare i fråga om vem som skall yttra sig resp. erhålla upplysning i vissa fall av ingrepp enligt lagen. Av sammanhanget framgår att det är förvaltare enligt FB som avses. Liksom i andra sammanhang bestäms den gode mannens resp. förvaltarens roll ytterst av uppdragets utformning (jfr vad som sagts i föregående avsnitt).

Lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl.

Genom ändring i *6 §* har förvaltare fått behörighet att jämte god man och vårdnadshavare ansöka om omsorg. Vad som i avsnittet om lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård har sagts om gode mäns och förvaltares bevakning av huvudmannens intressen gäller också enligt förevarande lag.

I *11 §* har anmälningsskyldigheten för landstingskommun angetts gälla frågan om behov, upphörande eller omprövning av godmanskap eller förvaltarskap.

Lagen (1955:183) om bankrörelse

I *70 §* har vissa regler om förmyndares och gode mäns medelsförvaltning gjorts tillämpliga också på förvaltare enligt FB.

Lagen (1955:416) om sparbanker

I *35 c §* har ändringar gjorts som motsvarar dem i bankrörelselagen.

Lagen (1956:216) om jordbrukskasserörelsen

I *42 d §* har ändringar gjorts som motsvarar dem i bankrörelse- och sparbankslagarna.

Lagen (1970:596) om förenklad aktiehantering

I *12 §* har förvaltare jämte bl.a. förmyndare och gode män fått rätt att bli upptagna i särskild förteckning över dem som i vissa fall företräder aktieägare.

23 § har ändrats så, att aktiebolag i vissa fall inte anses ha fullgjort sin skyldighet, om mottagaren av utdelning eller handling har förvaltare enligt FB förordnad att företräda honom i angelägenheten.

Aktiebolagslagen (1975:1385)

3 kap. 12 § och 4 kap. 3 § har ändrats på ett sätt som motsvarar ändringarna i lagen (1970:596) om förenklad aktiehantering

I *3 kap. 15* har hänvisningen till lagrum i föräldrabalken ändrats.

Aktiefondslagen (1974:931)

Ändringen i *33 §* motsvarar ändringen i 23 § lagen (1970:596) om förenklad aktiehantering och 4 kap. 3 § aktiebolagslagen (1975:1385).

Försäkringsrörelselagen (1982:713)

Ändringarna i *3 kap. 12 och 15 §§ samt 4 kap. 6 §* motsvarar de ändringar som har gjorts i aktiebolagslagen (1975:1385).

Taxeringslagen (1956:623)

Genom en ändring i *47 §* har förvaltare enligt FB gjorts deklarationsskyldiga för huvudmannens räkning beträffande vad de har under sin förvaltning.

Fastighetstaxeringslagen (1979:1152)

Ändringen i *18 kap. 2 §* motsvarar ändringen i 47 § taxeringslagen (1956:623).

Lagen (1976:600) om offentlig anställning

I *13 kap. 5 §* har hänvisningen till att någon förklarats omyndig utgått utan att ersättas av någon annan bestämmelse. Det innebär att enbart den omständigheten att någon får en förvaltare enligt FB inte, lika litet som ett förordnande om en god man, medför en skyldighet att frånträda en utövning av tjänst.

Att det finns möjlighet att avstänga en arbetstagare från arbetet, om han på grund av t.ex. sjukdom inte fullgör sina arbetsuppgifter på ett tillfredsställande sätt, framgår av 13 kap. 2—4 §§ i förevarande lag och 21-27 §§ anställningsförordningen (1965:601).

Lagen (1977:293) om handel med drycker

I *63 §* har omyndighetsförklaring utgått som grund för det särskilda anmälningsförfarande som regleras i paragrafen.

8.4. Författningar som lämnas oförändrade

Som framgår av avsnitt 7.6 har utredningen ansett att frågan om en översyn av de internationellt privaträttsliga författningarna får anstå till ett senare skede av utredningsarbetet. Det gäller lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap, förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap samt lagen (1977:595) om erkännande och verkställighet av nordiska domar på privaträttens område. Det kan anmärkas att denna lagstiftning f.n. är föremål för översyn av familjelagssakkunniga (Ju 1970:52) i de delar den avser äktenskap.

I de lagar i övrigt som berörs av utredningens arbete men som inte föreslås ändrade förekommer bl.a. begreppet omyndig. Detta begrepp kommer, som tidigare framhållits, i fortsättningen endast att avse underårig. Någon anledning att komplettera lagarna med bestämmelser för det fallet att någon har fått god man eller förvaltare har utredningen inte ansett föreligga (se avsnitt 7.6). De lagar det gäller är bl.a. lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar, lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister och lagen (1974:1082) om bostadsdomstol.

Utredningen lägger inte i detta betänkande fram förslag till några ändringar i förordningar eller kungörelser. Ändringar behöver emellertid vidtas i fråga om åtskilliga författningar av detta slag. Hit hör bl.a. förmyndarvårdskungörelsen (1952:303) och överförmyndarkungörelsen (1974:1047). I övrigt kan det även i fråga om förordningar och kungörelser finnas anledning att företa ändringar enligt de riktlinjer som utredningen har angett i avsnitt 7.6.

Som har förutskickats i avsnitt 7.3.3 kan det också övervägas att genom förordningsbestämmelser ålägga rätten att lämna uppgift till olika speciella register när en förvaltare har förordnats att ha hand om egendom som omfattas av registret. Utöver inskrivningsmyndigheternas register beträffande fastigheter kan nämnas skepps- och luftfartygsregistren samt företagsinteckningsregistret. Det kan också finnas behov att komplettera vissa bestämmelser som gäller ansökan om registrering, så att t.ex. den som ansöker om registrering i handelsregister blir skyldig att förete bevis om att verksamheten inte omfattas av ett förvaltarförordnande.

Bilaga 1

Vissa frågor angående omyndiga och gode män

1. *Antalet omyndigförklarade personer vid utgången av år 1985?*

Svar:

2. *Antalet omyndigförklarade fördelade på de kommuner som ingår i tingsrättens domkrets?*

Svar: ..... kommun:
..... kommun:
..... kommun:
..... kommun:
..... kommun:
..... kommun:

3. *Av det antal som antecknats under punkt 2, hur många omyndigförklaringar som beslutats före resp. efter den 1 januari 1976?*

Före 76-01-01 Efter 76-01-01

Svar: ..... kommun:
..... kommun:
..... kommun:
..... kommun:
..... kommun:
..... kommun:

4. *Hur många ansökningar om omyndigförklaring har gjorts åren 1981—1985?*

Svar: 1981: 1984:
1982: 1985:
1983:

5. Utgången i tingsrätten av de mål som angivits under punkt 4?

	Ansökan bifallen	Ansökan ogillad	Målet ej prövat i sak
Svar: 1981:			
1982:			
1983:			
1984:			
1985:			

6. I hur många av de fall där ansökan om omyndigförklaring har ogillats (punkt 5 ovan) har tingsrätten förordnat god man enligt 18 kap. 3 § föräldrabalken?

Svar: 1981:
1982:
1983:
1984:
1985:

7. Hur många ansökningar om hävande av omyndigförklaring har gjorts åren 1981—1985?

Svar: 1981:
1982:
1983:
1984:
1985:

8. Utgången i tingsrätten av de mål som angivits under punkt 7?

	Ansökan bifallen	Ansökan ogillad	Målet ej prövat i sak
Svar: 1981:			
1982:			
1983:			
1984:			
1985:			

9. *I hur många av de fall där ansökan om hävande av omyndigförklaring har bifallits (punkt 8 ovan), har tingsrätten förordnat god man enligt 18 kap. 3 § föräldrabalken?*

Svar: 1981:
1982:
1983:
1984:
1985:

10. *Antalet personer för vilka god man enligt 18 kap. 3 § föräldrabalken var förordnad vid utgången av år 1985?*

Svar: ..... kommun:
..... kommun:
..... kommun:
..... kommun:
..... kommun:
..... kommun:

11. *Hur många av godmansförordnandena under punkt 10 är i något hänseende begränsade?*
(Ett förordnande anses inte vara begränsat om det utan precisering avser att vara god man eller om det avser såväl bevakande av rätt som förvaltning av egendom och personlig omvårdnad.)

12. *Antal tvistiga fall (dvs. när nämndemän har medverkat) där det prövats om god man (18 kap. 3 § föräldrabalken) skall entledigas?*

Svar: 1981:
1982:
1983:
1984:
1985:

13. *Utgången i tingsrätten i de fall som avses under punkt 12?*

	Ansökan om entledigande bifallen	Ansökan ogillad
Svar: 1981:		
1982:		
1983:		
1984:		
1985:		

14. Har tingsrätten som rutin att anhöriga skall ha haft tillfälle att yttra sig innan god man enligt 18 kap. 3 § föräldrabalken förordnas?

Svar:

15. Om svaret på frågan under punkt 14 är "ja", ange kortfattat hur förfarandet är inrättat.

Svar:

16. Övrigt

Tingsrätt:

Kontaktperson:

Bilaga 2

I följande tabell anges för varje kommun, förutom antalet invånare, antalet omyndigförklarade ("10:1"), antalet omyndigförklarade efter den 1 januari 1976 ("Efter 1/1-76") och antalet personer i kommunen som har god man enligt 18 kap. 3 § föräldrabalken ("18:3"). I två särskilda kolumner ("% 10:1" och "%18:3") anges hur stor andel av kommuninvånarna som är omyndigförklarad resp. har god man.

Uppgifterna om folkmängd avser förhållandena den 31 december 1984, medan övriga uppgifter hänför sig till förhållandena vid utgången av år 1985.

Kommun	10:1	Efter 1/1-76	18:3	Folkmängd	% 10:1	% 18:3	S:a
Stockholms län	**1 464**	**39**	**3 089**	**1 562 490**	**0,09**	**0,19**	**0,28**
Botkyrka	43	4	86	65 927	0,06	0,13	0,19
Danderyd	26	1	33	28 484	0,09	0,11	0,20
Ekerö	16	2	18	16 375	0,09	0,11	0,2
Haninge	39	1	54	60 460	0,06	0,08	0,14
Huddinge	61	2	89	69 581	0,08	0,12	0,2
Järfälla	26	—	42	55 776	0,04	0,07	0,11
Lidingö	16	—	34	37 987	0,04	0,08	0,12
Nacka	32	1	79	59 009	0,05	0,13	0,18
Norrtälje	96	1	101	42 101	0,22	0,33	0,45
Nynäshamn	19	—	23	20 762	0,09	0,11	0,20
Salem	6	—	15	12 406	0,04	0,12	0,16
Sigtuna	21	3	32	28 956	0,07	0,11	0,18
Sollentuna	25	2	58	47 587	0,05	0,12	0,17
Solna	53	1	105	48 828	0,1	0,21	0,31
Stockholm	660	13	1 887	653 455	0,10	0,29	0,39
Sundbyberg	38	2	75	27 444	0,13	0,27	0,4
Södertälje	83	1	123	79 429	0,11	0,15	0,26
Tyresö	10	1	20	32 041	0,03	0,06	0,09
Täby	8	—	40	52 771	0,01	0,07	0,08
Upplands-Bro	12		30	19 653	0,06	0,15	0,21
Upplands-Väsby	55	2	56	33 477	0,16	0,16	0,32
Vallentuna	22	—	16	19 189	0,11	0,08	0,19
Vaxholm	—	—	7	6 263	—	0,11	0,11
Värmdö	22	—	30	18 719	0,11	0,16	0,27
Österåker	75	2	36	25 810	0,29	0,13	0,42
Uppsala län	**448**	**12**	**627**	**249 712**	**0,17**	**0,25**	**0,42**
Enköping	54	—	65	32 808	0,16	0,19	0,35
Håbo	2	—	15	13 780	0,01	0,1	0,11
Tierp	60	3	71	19 986	0,3	0,35	0,65
Uppsala	243	7	381	152 579	0,15	0,24	0,39
Älvkarleby	17	—	29	9 361	0,18	0,31	0,49
Östhammar	72	2	66	21 198	0,34	0,31	0,65

Kommun	10:1	Efter 1/1-76	18:3	Folkmängd	% 10:1	% 18:3	S:a
Södermanlands län	**563**	**10**	**369**	**250 515**	**0,22**	**0,14**	**0,36**
Eskilstuna	178	1	88	88 664	0,2	0,1	0,3
Flen	68	—	31	17 447	0,39	0,17	0,56
Katrineholm	70	1	50	31 883	0,22	0,15	0,37
Nyköping	120	7	115	64 686	0,18	0,17	0,35
Oxelösund	32	—	26	13 376	0,24	0,19	0,43
Strängnäs	61	1	42	24 715	0,24	0,17	0,41
Vingåker	34	—	17	9 744	0,35	0,17	0,52
Östergötlands län	**705**	**12**	**1 033**	**392 887**	**0,17**	**0,26**	**0,43**
Boxholm	12	—	11	5 692	0,21	0,19	0,4
Finspång	33	1	33	23 874	0,13	0,13	0,26
Kinda	30	—	46	10 230	0,29	0,45	0,74
Linköping	169	—	239	115 600	0,14	0,2	0,34
Mjölby	53	3	69	25 769	0,2	0,26	0,46
Motala	61	2	78	41 364	0,14	0,18	0,32
Norrköping	200	5	401	118 451	0,16	0,33	0,49
Söderköping	37	—	65	12 175	0,3	0,53	0,83
Vadstena	27	1	20	7 505	0,36	0,26	0,62
Valdemarsvik	19	—	28	8 906	0,21	0,31	0,52
Ydre	10	—	—	4 373	0,23	—	0,23
Åtvidaberg	38	—	29	12 847	0,29	0,22	0,51
Ödeshög	16	—	14	6 101	0,26	0,22	0,48
Jönköpings län	**561**	**9**	**822**	**300 924**	**0,18**	**0,27**	**0,45**
Aneby	14	—	22	6 903	0,2	0,3	0,5
Eksjö	34	—	63	18 054	0,18	0,35	0,53
Gislaved	64	—	97	28 376	0,22	0,34	0,56
Gnosjö	8	1	23	9 086	0,08	0,25	0,33
Jönköping	160	4	214	107 031	0,14	0,2	0,34
Nässjö	78	2	77	30 900	0,25	0,25	0,50
Sävsjö	46	1	42	11 634	0,39	0,36	0,75
Tranås	35	—	35	18 122	0,19	0,19	0,38
Vaggeryd	16	—	26	12 133	0,13	0,21	0,34
Vetlanda	60	1	96	28 190	0,21	0,34	0,55
Värnamo	46	—	127	30 495	0,15	0,41	0,56

Kommun	10:1	Efter 1/1-76	18:3	Folk-mängd	% 10:1	% 18:3	S:a
Kronobergs län	**458**	**5**	**516**	**174 265**	**0,26**	**0,29**	**0,55**
Alvesta	89	1	65	19 791	0,45	0,32	0,77
Lessebo	19	–	22	8 874	0,21	0,25	0,46
Ljungby	49	–	83	27 360	0,17	0,3	0,47
Markaryd	23	1	20	11 323	0,2	0,17	0,37
Tingsryd	95	–	68	14 452	0,65	0,47	1,12
Uppvidinge	43	1	29	10 621	0,4	0,27	0,67
Växjö	109	2	198	66 173	0,16	0,29	0,45
Älmhult	31	–	31	15 671	0,19	0,19	0,38
Kalmar län	**577**	**10**	**632**	**239 380**	**0,24**	**0,26**	**0,5**
Borgholm	57	1	66	11 183	0,51	0,59	1,1
Emmaboda	41	–	37	10 952	0,37	0,33	0,70
Hultsfred	57	3	46	17 120	0,33	0,26	0,59
Högsby	36	3	18	7 547	0,48	0,24	0,72
Kalmar	42	–	130	53 747	0,07	0,24	0,31
Mönsterås	47	1	27	13 093	0,36	0,20	0,56
Mörbylånga	46	2	19	12 805	0,35	0,14	0,49
Nybro	54	–	49	20 992	0,25	0,23	0,48
Oskarshamn	59	–	60	27 788	0,21	0,21	0,42
Torsås	33	–	27	7 921	0,41	0,34	0,75
Vimmerby	27	–	32	15 837	0,17	0,20	0,37
Västervik	78	–	121	40 395	0,19	0,30	0,49
Gotlands län							
Gotland	134	1	111	56 203	0,23	0,19	0,42
Blekinge län	**383**	**4**	**417**	**151 652**	**0,25**	**0,27**	**0,52**
Karlshamn	80	–	105	31 678	0,25	0,33	0,58
Karlskrona	151	3	181	59 660	0,25	0,30	0,55
Olofström	42	1	25	15 070	0,28	0,16	0,44
Ronneby	72	–	75	29 684	0,24	0,25	0,49
Sölvesborg	38	–	31	15 560	0,24	0,2	0,44
Kristianstads län	**565**	**37**	**817**	**280 330**	**0,2**	**0,29**	**0,49**
Bromölla	8	1	24	12 143	0,06	0,19	0,25
Båstad	22	–	19	12 453	0,17	0,15	0,32
Hässleholm	131	8	183	48 600	0,26	0,37	0,63
Klippan	41	1	36	16 261	0,25	0,22	0,47
Kristianstad	155	4	264	69 581	0,22	0,37	0,59
Osby	18	1	40	13 633	0,13	0,29	0,42
Perstorp	13	3	14	7 258	0,18	0,19	0,37
Simrishamn	39	10	56	20 018	0,19	0,28	0,47
Tomelilla	32	2	26	12 389	0,26	0,21	0,47
Åstorp	22	3	29	12 638	0,17	0,23	0,4
Ängelholm	39	2	57	31 071	0,12	0,18	0,3
Örkelljunga	28	2	33	9 303	0,30	0,35	0,65
Östra Göinge	17	–	36	14 982	0,11	0,24	0,35
Malmöhus län	**1 419**	**76**	**2 155**	**747 140**	**0,18**	**0,28**	**0,46**
Bjuv	32	2	29	14 179	0,22	0,20	0,42
Burlöv	20	2	31	14 308	0,13	0,21	0,34
Eslöv	63	2	106	26 356	0,23	0,4	0,63
Helsingborg	171	12	289	104 689	0,16	0,27	0,43
Höganäs	52	1	73	22 232	0,23	0,32	0,55
Hörby	50	4	38	12 845	0,39	0,29	0,68
Höör	35	4	40	11 495	0,3	0,35	0,65
Kävlinge	15	1	33	20 977	0,07	0,15	0,22
Landskrona	72	1	132	35 350	0,2	0,37	0,57
Lomma	13	1	22	16 915	0,07	0,13	0,2
Lund	161	13	347	81 199	0,19	0,42	0,61
Malmö	457	25	714	229 107	0,19	0,31	0,5
Sjöbo	53	3	45	15 123	0,35	0,29	0,64
Skurup	36	–	31	12 824	0,28	0,24	0,52
Staffanstorp	19	–	29	17 323	0,1	0,16	0,26
Svalöv	37	–	39	12 760	0,29	0,3	0,59

Kommun	10:1	Efter 1/1-76	18:3	Folk-mängd	% 10:1	% 18:3	S:a
Svedala	33	2	34	16 482	0,2	0,2	0,4
Trelleborg	77	1	95	34 071	0,22	0,27	0,49
Vellinge	23	2	28	24 995	0,09	0,11	0,2
Ystad	55	3	51	23 910	0,23	0,21	0,44
Hallands län	**347**	**19**	**431**	**238 347**	**0,14**	**0,18**	**0,32**
Falkenberg	75	2	62	35 523	0,21	0,17	0,38
Halmstad	85	11	164	76 971	0,11	0,21	0,32
Hylte	35	2	38	10 921	0,32	0,34	0,66
Kungsbacka	39	1	71	47 700	0,08	0,14	0,22
Laholm	33	3	44	21 404	0,15	0,2	0,35
Varberg	80	–	52	45 828	0,17	0,11	0,28
Göteborgs och Bohus län	**1 181**	**34**	**2 274**	**712 078**	**0,16**	**0,31**	**0,47**
Göteborg	759	24	1 495	424 085	0,17	0,35	0,52
Härryda	30	1	36	24 638	0,12	0,14	0,26
Kungälv	23	–	50	31 209	0,07	0,16	0,23
Lysekil	20	1	84	14 971	0,13	0,56	0,69
Munkedal	24	–	34	10 734	0,22	0,31	0,53
Mölndal	49	1	132	49 063	0,1	0,26	0,36
Orust	40	1	38	12 909	0,31	0,29	0,60
Partille	36	–	61	28 681	0,12	0,21	0,33
Sotenäs	26	–	28	9 208	0,28	0,3	0,58
Stenungsund	28	1	33	16 864	0,16	0,19	0,35
Strömstad	21	–	46	9 980	0,21	0,46	0,67
Tanum	37	3	48	11 506	0,32	0,41	0,73
Tjörn	18	1	22	12 425	0,14	0,17	0,31
Uddevalla	49	1	161	45 703	0,1	0,35	0,45
Öckerö	21	–	6	10 102	0,2	0,05	0,25
Älvsborgs län	**704**	**9**	**1 090**	**426 325**	**0,16**	**0,25**	**0,41**
Ale	24	–	43	23 486	0,10	0,18	0,28
Alingsås	49	–	75	31 074	0,15	0,24	0,39
Bengtsfors	22	–	29	11 962	0,18	0,24	0,32
Borås	127	1	269	99 945	0,12	0,26	0,38
Dals-Ed	21	–	19	5 341	0,39	0,35	0,74
Färgelanda	44	–	31	7 422	0,59	0,41	1,0
Herrljunga	19	1	18	9 329	0,20	0,19	0,39
Lerum	19	–	34	30 898	0,06	0,11	0,17
Lilla Edet	26	–	46	11 939	0,21	0,38	0,59
Mark	31	–	86	31 748	0,09	0,27	0,36
Mellerud	34	–	30	10 532	0,32	0,28	0,60
Svenljunga	14	–	30	10 985	0,12	0,27	0,39
Tranemo	12	–	20	12 331	0,09	0,16	0,25
Trollhättan	72	2	162	48 922	0,14	0,33	0,47
Ulricehamn	51	–	52	22 145	0,23	0,23	0,46
Vårgårda	30	–	32	9 459	0,31	0,34	0,65
Vänersborg	85	4	83	35 540	0,23	0,23	0,46
Åmål	24	1	31	13 267	0,18	0,23	0,41
Skaraborgs län	**479**	**14**	**556**	**270 382**	**0,17**	**0,2**	**0,37**
Essunga	18	–	17	5 906	0,30	0,28	0,58
Falköping	49	1	82	31 565	0,15	0,26	0,41
Grästorp	10	–	17	5 831	0,17	0,29	0,46
Gullspång	22	2	8	6 461	0,34	0,12	0,46
Götene	33	–	15	13 086	0,25	0,11	0,36
Habo	6	–	10	8 666	0,06	0,11	0,17
Hjo	21	–	29	8 938	0,23	0,32	0,55
Karlsborg	12	–	14	8 087	0,15	0,17	0,32
Lidköping	33	1	72	35 229	0,09	0,2	0,29
Mariestad	42	6	47	24 178	0,17	0,19	0,36
Mullsjö	3	–	8	6 900	0,04	0,11	0,15
Skara	33	–	52	17 933	0,18	0,29	0,47
Skövde	70	1	72	46 273	0,15	0,15	0,30
Tibro	16	–	18	11 136	0,14	0,16	0,30
Tidaholm	23	–	22	13 048	0,17	0,16	0,33
Töreboda	35	3	12	10 257	0,34	0,11	0,45
Vara	53	–	61	16 888	0,31	0,36	0,67

Kommun	10:1	Efter 1/1-76	18:3	Folkmängd	% 10:1	% 18:3	S:a
Värmlands län	**611**	**29**	**766**	**280 499**	**0,21**	**0,27**	**0,48**
Arvika	84	–	104	26 616	0,31	0,39	0,70
Eda	25	–	32	9 494	0,26	0,34	0,60
Filipstad	39	2	73	13 910	0,28	0,52	0,80
Forshaga	16	–	16	11 697	0,13	0,13	0,26
Grums	18	1	33	10 420	0,17	0,31	0,48
Hagfors	42	1	38	16 688	0,25	0,22	0,47
Hammarö	26	2	19	12 535	0,2	0,15	0,35
Karlstad	119	8	130	74 324	0,16	0,17	0,33
Kil	14	2	13	11 427	0,12	0,11	0,23
Kristinehamn	61	3	81	26 356	0,23	0,30	0,53
Munkfors	12	1	12	4 889	0,25	0,25	0,50
Storfors	14	–	5	5 411	0,25	0,09	0,34
Sunne	38	5	35	13 147	0,29	0,26	0,55
Säffle	35	–	78	18 394	0,19	0,42	0,61
Torsby	35	4	60	15 325	0,22	0,39	0,61
Årjäng	33	–	37	9 866	0,33	0,37	0,70
Örebro län	**490**	**7**	**551**	**270 961**	**0,18**	**0,2**	**0,38**
Askersund	30	–	26	11 744	0,25	0,22	0,47
Degerfors	15	–	22	12 014	0,12	0,18	0,3
Hallsberg	30	–	40	16 828	0,17	0,23	0,40
Hällefors	28	–	42	9 974	0,28	0,42	0,7
Karlskoga	26	–	62	35 170	0,07	0,17	0,24
Kumla	24	–	55	17 806	0,13	0,3	0,43
Laxå	12	–	18	8 102	0,14	0,22	0,36
Lindesberg	56	4	36	24 870	0,22	0,14	0,36
Ljusnarsberg	21	–	17	6 787	0,31	0,25	0,56
Nora	30	–	21	10 097	0,3	0,21	0,51
Örebro	218	3	212	117 569	0,18	0,18	0,36
Västmanlands län	**407**	**10**	**613**	**255 691**	**0,15**	**0,23**	**0,38**
Arboga	17	–	28	14 484	0,11	0,19	0,3
Fagersta	26	2	36	14 199	0,18	0,25	0,43
Hallstahammar	27	–	55	17 036	0,15	0,32	0,47
Heby	38	–	23	13 162	0,29	0,17	0,46
Kungsör	15	–	19	8 348	0,18	0,22	0,4
Köping	45	1	56	26 503	0,16	0,21	0,37
Norberg	17	–	17	6 551	0,26	0,26	0,52
Sala	76	3	75	21 052	0,36	0,35	0,71
Skinnskatteberg	11	–	31	5 286	0,21	0,59	0,8
Surahammar	15	–	8	11 412	0,13	0,07	0,2
Västerås	120	4	265	117 658	0,10	0,22	0,32
Kopparbergs län	**703**	**15**	**877**	**285 113**	**0,24**	**0,3**	**0,54**
Avesta	86	2	121	25 317	0,33	0,47	0,80
Borlänge	72	1	118	46 181	0,15	0,15	0,4
Falun	102	1	165	51 443	0,19	0,32	0,51
Gagnef	17	–	13	9 904	0,17	0,13	0,3
Hedemora	48	–	86	16 988	0,28	0,5	0,78
Leksand	31	–	59	13 918	0,22	0,42	0,64
Ludvika	68	1	49	30 281	0,22	0,16	0,38
Malung	31	1	18	11 796	0,26	0,15	0,41
Mora	59	1	49	19 788	0,24	0,24	0,48
Orsa	24	–	23	7 379	0,32	0,31	0,63
Rättvik	23	–	47	11 115	0,2	0,42	0,62
Smedjebacken	39	2	33	13 328	0,29	0,24	0,53
Säter	31	–	50	11 140	0,27	0,45	0,72
Vansbro	36	2	24	8 246	0,43	0,29	0,72
Älvdalen	36	4	22	8 289	0,43	0,26	0,69

Kommun	10:1	Efter 1/1-76	18:3	Folkmängd	% 10:1	% 18:3	S:a
Gävleborgs län	**646**	**13**	**773**	**290 533**	**0,22**	**0,26**	**0,48**
Bollnäs	76	1	97	28 059	0,27	0,34	0,61
Gävle	159	2	294	87 817	0,18	0,33	0,51
Hofors	26	1	22	12 459	0,2	0,17	0,37
Hudiksvall	70	1	54	37 723	0,18	0,14	0,32
Ljusdal	69	1	87	21 319	0,32	0,4	0,72
Nordanstig	44	–	17	11 646	0,37	0,14	0,51
Ockelbo	15	1	21	6 583	0,23	0,32	0,55
Ovanåker	38	1	25	13 624	0,27	0,18	0,45
Sandviken	69	4	98	40 778	0,16	0,24	0,4
Söderhamn	80	1	58	30 525	0,26	0,19	0,45
Västernorrlands län	**666**	**17**	**588**	**263 598**	**0,25**	**0,22**	**0,47**
Härnösand	69	1	81	27 556	0,25	0,29	0,54
Kramfors	113	6	78	25 501	0,44	0,30	0,74
Sollefteå	85	1	76	25 515	0,33	0,29	0,62
Sundsvall	159	5	134	93 569	0,17	0,14	0,31
Timrå	43	–	59	18 405	0,23	0,32	0,55
Ånge	55	1	45	13 134	0,41	0,34	0,75
Örnsköldsvik	142	3	115	59 918	0,23	0,19	0,42
Jämtlands län	**385**	**5**	**462**	**134 731**	**0,28**	**0,34**	**0,62**
Berg	43	–	36	8 700	0,49	0,41	0,9
Bräcke	39	–	24	8 944	0,43	0,26	0,69
Härjedalen	50	2	38	12 894	0,39	0,29	0,68
Krokom	46	1	53	13 999	0,33	0,38	0,71
Ragunda	41	2	18	7 432	0,55	0,24	0,79
Strömsund	46	–	69	16 752	0,27	0,41	0,68
Åre	30	–	28	9 603	0,31	0,29	0,60
Östersund	90	–	196	56 407	0,15	0,34	0,49
Västerbottens län	**552**	**9**	**416**	**245 181**	**0,22**	**0,16**	**0,38**
Bjurholm	15	–	11	3 156	0,48	0,35	0,83
Dorotea	14	–	10	3 866	0,36	0,26	0,62
Lycksele	31	–	45	14 165	0,21	0,31	0,52
Malå	7	1	5	4 241	0,16	0,11	0,27
Nordmaling	37	1	20	7 952	0,46	0,25	0,71
Norsjö	18	–	6	5 483	0,33	0,11	0,44
Robertsfors	22	1	7	7 778	0,28	0,09	0,37
Skellefteå	147	1	112	74 329	0,19	0,15	0,34
Sorsele	11	–	10	3 775	0,29	0,27	0,56
Storuman	19	–	18	8 256	0,23	0,21	0,44
Umeå	126	5	110	84 192	0,14	0,13	0,27
Vilhelmina	24	–	9	8 686	0,27	0,1	0,37
Vindeln	26	–	29	6 758	0,38	0,43	0,81
Vännäs	25	–	13	8 102	0,30	0,16	0,46
Åsele	30	–	11	4 442	0,68	0,25	0,93
Norrbottens län	**507**	**11**	**803**	**263 684**	**0,19**	**0,3**	**0,49**
Arjeplog	7	–	27	3 917	0,17	0,69	0,86
Arvidsjaur	24	–	11	8 264	0,29	0,13	0,42
Boden	61	3	130	29 113	0,2	0,44	0,64
Gällivare	53	2	108	23 717	0,22	0,45	0,67
Haparanda	24	–	37	10 000	0,24	0,37	0,61
Jokkmokk	17	–	21	6 941	0,24	0,53	0,77
Kalix	47	1	33	19 483	0,24	0,17	0,41
Kiruna	47	–	64	27 220	0,17	0,23	0,4
Luleå	66	4	170	66 811	0,09	0,25	0,34
Pajala	35	–	41	8 719	0,4	0,47	0,87
Piteå	51	–	92	38 797	0,13	0,23	0,36
Älvsbyn	16	–	21	9 536	0,16	0,22	0,38
Överkalix	17	–	14	4 904	0,34	0,28	0,62
Övertorneå	39	1	34	6 262	0,62	0,54	1,16

Bilaga 3

Överförmyndaren/överförmyndarnämnden i följande kommuner har fått utredningens bilagda frågeformulär.

Alvesta
Avesta
Borlänge
Borås
Botkyrka
Danderyd
Emmaboda
Eskilstuna
Gävle
Göteborg
Halmstad
Haninge
Helsingborg
Hudiksvall
Härnösand
Järfälla
Jönköping
Karlskrona
Karlstad
Katrineholm
Kiruna
Kramfors
Kungälv
Kävlinge
Landskrona
Lidingö
Ljungby
Lomma
Malmö
Mark
Mjölby
Norrköping
Nyköping
Nässjö
Oskarshamn
Partille
Piteå
Skellefteå
Skövde
Solna
Stockholm
Sundsvall
Tingsryd
Torsby
Tyresö
Umeå
Upplands Väsby
Uppsala
Vallentuna
Varberg
Västervik
Västerås
Växjö
Örebro
Östersund

Vissa frågor angående omyndigförklarade och gode män

1. *Antalet omyndigförklarade personer vid utgången av år 1985?*

Svar:

2. *Hur många ansökningar om hävande av omyndigförklaring har initierats av överförmyndaren åren 1981—1985?*

Svar: 1981:
1982:
1983:
1984:
1985:

3. *I hur många fall under 1985 har överförmyndaren prövat om det finns skäl att ansöka om hävande av omyndigförklaringen men avstått från detta. Vilken är den huvudsakliga anledningen till att ansökan inte gjorts?*

Svar:

4. *Antalet personer för vilka god man enligt 18 kap. 3 § föräldrabalken var förordnad vid utgången av år 1985?*

Svar:

5. *Ange de eventuella nackdelar som enligt överförmyndarens mening är förenade med ett godmanskap enligt 18 kap. 3 § föräldrabalken i jämförelse med en omyndigförklaring.*

Svar:

6. *Antal fall där kolliderande rättshandlingar, dvs. bl.a. situationer där huvudmannen och den gode mannen inte kunnat enas om någon ekonomisk disposition eller transaktion, har medfört någon åtgärd från överförmyndarens sida, t.ex. ansökan om att godmanskapet skulle upphöra och ersättas av omyndigförklaring eller att en annan god man förordnas?*

Svar: 1981:
1982:
1983:
1984:
1985:

7. *I hur många fall har ett godmanskap enligt 18 kap. 3 § ersatts av omyndigförklaring under åren 1981—1985? (Ange också den huvudsakliga orsaken härtill, t.ex. om anledningen varit kolliderande rättshandlingar.)*

Svar: 1981:
1982:
1983:
1984:
1985:

8. *I hur många fall har en omyndigförklaring ersatts av ett godmanskap enligt 18 kap. 3 § under åren 1981—1985?*

Svar: 1981:
1982:
1983:
1984:
1985:

9. *Ange ur vilken krets gode män enligt 18 kap. 3 § resp. förordnad förmyndare enligt 11 kap. 3 § 2 st huvudsakligen hämtas, dvs. om anhöriga eller icke-anhöriga samt om t.ex. någon särskild yrkeskategori eller liknande kan urskiljas.*

Svar: Förmyndare

God man

10. *Vilket är det högsta antal huvudmän som en god man resp. förmyndare hade vid utgången av år 1985?*

Svar: Förmyndare

God man

11. I hur många fall under åren 1981—1985 har överförmyndaren gjort anmälan till tingsrätt, polis- eller åklagarmyndighet i anledning av att god man eller förmyndare visat sig olämplig eller misstänks ha gjort sig skyldig till missbruk eller försummelse (jfr 11 kap. 9 § och 18 kap. 5 § 3 st) vid utövande av sin befattning?

		Förmyndare	God man
Svar:	1981:		
	1982:		
	1983:		
	1984:		
	1985:		

12. Vad har utgången blivit i de fall som avgjorts under punkt 11?

		Entledigande	Åtal	Dömd	Ingen åtgärd
Svar:	1981:				
	1982:				
	1983:				
	1984:				
	1985:				

13. Om institutet omyndigförklaring avskaffas, vilka förändringar bör enligt överförmyndarens mening vidtas beträffande godmanskap enligt 18 kap. 3 §? Ange särskilt om den gode mannen bör erhålla en mera vidsträckt behörighet i ekonomiskt förvaltningshänseende än i dag samt huruvida detta kan ske med bibehållande av någon rätt för huvudmannen att själv förvalta sin egendom.

Svar:

14. Övriga synpunkter som överförmyndaren önskar lämna rörande omyndigförklaring och god man:

Bilaga 4

I följande bilaga redovisas för varje kommun antalet långtidssjuka i kommunen. I olika kolumner anges de långtidssjukas åldersfördelning (under 75 år resp. 75 år eller däröver) samt andelen långtidssjuka med åldersbetingade psykiska sjukdomar (Åps), övriga psykiska sjukdomar (Öps) resp. cerebrovaskulära sjukdomar (Cerebrov.s.). Diagnosen "åldersbetingade psykiska sjukdomar" omfattar i huvudsak de patienter som lider av egentlig åldersdemens eller demens i samband med åderförkalkning. Med "cerebrovaskulära sjukdomar" avses hjärnblödning m.m. I en särskild kolumn "% Invånare" anges den andel av befolkningen i kommunen som tillhör gruppen långtidssjuka och — inom parentes — den andel som antingen är omyndigförklarad eller för vilken god man enligt 18 kap. 3 § FB är förordnad (jfr. bilaga 2).

Uppgifterna om de långtidssjuka avser förhållande den 24 september 1985, medan redovisningen rörande invånarantal och omyndigförklarade m.m. hänför sig till förhållandena den 31 december 1984 resp. utgången av år 1985.

Stockholms län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Upplands-Väsby	65	29	71	0,19 (0,32)	38	2	17
Vallentuna	74	17	83	0,38 (0,19)	39	3	19
Österåker	68	27	73	0,26 (0,42)	37	3	21
Värmdö	79	18	82	0,42 (0,27)	37	4	22
Järfälla	103	36	64	0,18 (0,11)	27	5	25
Ekerö	50	20	80	0,3 (0,2)	34	4	30
Huddinge	199	21	79	0,28 (0,2)	38	6	19
Botkyrka	154	29	71	0,23 (0,19)	46	6	17
Salem	35	22	78	0,28 (0,16)	34	17	14
Haninge	156	24	76	0,25 (0,14)	29	5	14
Tyresö	57	21	79	0,17 (0,09)	23	2	33
Upplands-Bro	35	26	74	0,17 (0,21)	40	6	20
Täby	157	25	75	0,29 (0,08)	36	3	16
Danderyd	139	22	78	0,48 (0,2)	32	2	28
Sollentuna	183	20	80	0,38 (0,17)	31	4	21
Stockholm	6 666	16	84	1,02 (0,39)	36	5	19
Södertälje	295	27	73	0,37 (0,26)	49	4	18
Nacka	258	25	75	0,43 (0,18)	28	5	19
Sundbyberg	170	34	66	0,62 (0,4)	29	3	28
Solna	273	26	74	0,55 (0,31)	41	3	22
Lidingö	193	24	76	0,5 (0,12)	36	5	16
Vaxholm	33	13	87	0,53 (0,11)	45	—	9
Norrtälje	278	17	83	0,66 (0,45)	35	5	21
Sigtuna	100	21	79	0,34 (0,18)	36	2	20
Nynäshamn	103	22	78	0,49 (0,2)	20	6	24
S:a	9 924			0,63 (0,28)			

Uppsala län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Håbo	15	40	60	0,1 (0,11)	40	—	27
Älvkarleby	69	12	88	0,74 (0,49)	36	10	12
Tierp	149	16	84	0,74 (0,65)	28	9	21
Uppsala	671	15	85	0,44 (0,39)	34	8	21
Enköping	189	24	76	0,57 (0,35)	42	4	24
Östhammar	126	17	83	0,59 (0,65)	31	1	21
S:a	1 219			0,48 (0,42)			

Södermanlands län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Vingåker	57	19	81	0,58 (0,52)	7	5	26
Nyköping	350	19	81	0,54 (0,35)	26	4	24
Oxelösund	56	25	75	0,42 (0,43)	27	4	32
Flen	147	25	75	0,84 (0,56)	23	9	22
Katrineholm	253	22	78	0,79 (0,37)	17	10	29
Eskilstuna	498	18	82	0,56 (0,3)	19	2	33
Strängnäs	165	19	81	0,66 (0,41)	20	6	22
S:a	1 526			0,6 (0,36)			

Östergötlands län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Ödeshög	36	16	84	0,59 (0,48)	33	3	22
Ydre	33	7	93	0,76 (0,23)	30	—	27
Kinda	80	22	78	0,78 (0,74)	25	3	31
Boxholm	37	10	90	0,66 (0,4)	27	—	41
Åtvidaberg	87	16	84	0,67 (0,51)	29	3	37
Finspång	93	22	78	0,39 (0,26)	38	4	20
Valdemarsvik	57	33	67	0,64 (0,52)	25	7	18
Linköping	566	19	81	0,48 (0,34)	45	4	20
Norrköping	750	21	79	0,63 (0,49)	20	4	31
Söderköping	60	22	78	0,49 (0,83)	22	5	28
Motala	275	21	79	0,66 (0,32)	35	3	25
Vadstena	54	12	88	0,72 (0,62)	43	6	24
Mjölby	159	19	81	0,61 (0,46)	24	3	25
S:a	2 287			0,58 (0,43)			

Jönköpings län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Aneby	38	7	93	0,55 (0,5)	45	3	18
Gnosjö	35	8	92	0,38 (0,33)	20	6	26
Gislaved	104	16	84	0,36 (0,56)	30	2	35
Vaggeryd	57	20	80	0,47 (0,34)	28	—	30
Jönköping	459	17	83	0,42 (0,34)	31	1	28
Nässjö	124	18	82	0,4 (0,5)	34	2	31
Värnamo	129	22	78	0,42 (0,56)	25	3	27
Sävsjö	74	9	91	0,63 (0,75)	23	5	34
Vetlanda	163	28	72	0,58 (0,55)	22	3	26
Eksjö	80	17	83	0,44 (0,53)	39	—	24
Tranås	113	17	83	0,62 (0,38)	39	7	29
S:a	1 376			0,45 (0,45)			

Kronobergs län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Uppvidinge	101	18	82	0,95 (0,67)	29	—	25
Lessebo	69	11	89	0,78 (0,46)	22	1	35
Tingsryd	112	24	76	0,77 (1,12)	21	4	22
Alvesta	134	23	77	0,68 (0,77)	23	4	21
Älmhult	91	21	79	0,58 (0,38)	19	2	16
Markaryd	95	20	80	0,84 (0,37)	33	5	22
Växjö	307	17	83	0,46 (0,45)	17	4	27
Ljungby	147	18	82	0,53 (0,47)	31	3	28
S:a	1 056			0,6 (0,55)			

Kalmar län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Högsby	54	21	79	0,72 (0,72)	15	2	19
Torsås	67	24	76	0,84 (0,75)	19	4	39
Mörbylånga	73	18	82	0,57 (0,49)	22	4	32
Hultsfred	137	21	79	0,8 (0,59)	26	4	26
Mönsterås	84	21	79	0,64 (0,56)	20	4	24
Emmaboda	82	15	85	0,75 (0,7)	28	10	26
Kalmar	279	19	81	0,51 (0,31)	24	3	28
Nybro	173	26	74	0,82 (0,48)	20	6	27
Oskarshamn	123	17	83	0,44 (0,42)	29	4	25
Västervik	292	19	81	0,72 (0,49)	29	4	22
Vimmerby	87	28	72	0,55 (0,37)	22	8	24
Borgholm	84	18	82	0,75 (1,1)	25	8	18
S:a	1 535			0,64 (0,5)			

Gotlands län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Gotland	333	22	78	0,59 (0,42)	24	5	23

Blekinge län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Olofström	60	39	61	0,4 (0,44)	23	3	23
Karlskrona	350	20	80	0,58 (0,55)	20	4	27
Ronneby	174	14	86	0,58 (0,49)	26	4	30
Karlshamn	163	21	79	0,51 (0,58)	25	6	20
Sölvesborg	73	25	75	0,47 (0,44)	23	8	25
S:a	820			0,54 (0,52)			

Kristianstads län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Östra Göinge	76	25	75	0,51 (0,35)	25	4	26
Örkelljunga	55	20	80	0,59 (0,65)	16	5	42
Tomelilla	69	12	88	0,56 (0,47)	6	—	29
Bromölla	23	22	78	0,19 (0,25)	26	4	43
Osby	90	22	78	0,66 (0,42)	8	8	33
Perstorp	37	16	84	0,51 (0,37)	5	—	16
Klippan	78	15	85	0,48 (0,47)	21	1	33
Åstorp	44	32	68	0,34 (0,4)	14	2	34
Båstad	54	29	71	0,43 (0,32)	13	4	30
Kristianstad	351	15	85	0,5 (0,59)	21	4	24
Simrishamn	101	19	81	0,5 (0,47)	30	4	39
Ängelholm	152	18	82	0,49 (0,3)	18	3	26
Hässleholm	198	17	83	0,4 (0,63)	19	4	30
S:a	1 328			0,47 (0,49)			

Malmöhus län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Svalöv	129	28	72	1,0 (0,59)	39	3	22
Staffanstorp	26	23	77	0,15 (0,26)	19	—	38
Burlöv	48	25	75	0,33 (0,34)	31	4	35
Vellinge	29	15	85	0,11 (0,2)	21	10	28
Bjuv	72	30	70	0,51 (0,42)	21	3	36
Kävlinge	86	23	77	0,41 (0,22)	29	3	27
Lomma	37	35	65	0,21 (0,2)	24	8	30
Svedala	47	14	86	0,28 (0,4)	17	4	28
Skurup	64	12	88	0,5 (0,52)	33	2	23
Sjöbo	112	18	82	0,74 (0,64)	31	3	25
Hörby	81	14	86	0,63 (0,68)	15	2	32
Höör	61	5	95	0,53 (0,65)	18	5	30
Malmö	1 405	17	83	0,61 (0,5)	42	4	20
Lund	359	18	82	0,44 (0,61)	29	2	29
Landskrona	184	17	83	0,52 (0,57)	39	6	23
Helsingborg	514	17	83	0,49 (0,43)	22	1	31
Höganäs	90	15	85	0,4 (0,55)	22	2	32
Eslöv	128	15	85	0,48 (0,63)	20	5	23
Ystad	143	22	78	0,59 (0,44)	31	10	20
Trelleborg	173	17	83	0,5 (0,49)	27	3	31
S:a	3 790			0,5 (0,46)			

Hallands län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Hylte	103	15	85	0,94 (0,66)	27	5	24
Halmstad	413	21	79	0,53 (0,32)	26	4	23
Laholm	144	15	85	0,67 (0,35)	19	3	25
Falkenberg	173	17	83	0,48 (0,38)	15	2	17
Varberg	226	14	86	0,49 (0,28)	24	4	25
Kungsbacka	152	23	77	0,31 (0,22)	29	2	28
S:a	1 211			0,5 (0,32)			

Göteborg och Bohus län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Härryda	84	20	80	0,34 (0,26)	30	2	24
Partille	82	18	82	0,28 (0,33)	23	—	29
Öckerö	37	21	79	0,36 (0,25)	8	5	16
Stenungsund	51	26	74	0,3 (0,35)	35	2	27
Tjörn	66	19	81	0,53 (0,31)	26	6	21
Orust	75	18	82	0,58 (0,6)	24	3	27
Sotenäs	90	15	85	0,97 (0,58)	43	7	13
Munkedal	100	20	80	0,93 (0,53)	44	8	17
Tanum	105	17	83	0,91 (0,73)	39	11	17
Göteborg	2 773	18	82	0,65 (0,52)	21	3	23
Mölndal	221	24	76	0,45 (0,36)	28	4	23
Kungälv	128	13	87	0,41 (0,23)	27	5	27
Lysekil	129	19	81	0,86 (0,69)	34	4	20
Uddevalla	333	21	79	0,72 (0,45)	29	5	18
Strömstad	85	15	85	0,85 (0,67)	21	2	13
S:a	4 359			0,61 (0,47)			

Älvsborgs län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Dals-Ed	33	7	93	0,62 (0,74)	45	6	12
Färgelanda	63	8	92	0,84 (1,0)	56	5	22
Ale	73	22	78	0,31 (0,28)	34	5	29
Lerum	90	16	84	0,29 (0,17)	36	6	31
Vårgårda	57	19	81	0,6 (0,65)	40	—	21
Tranemo	48	27	73	0,39 (0,25)	25	2	29
Bengtsfors	77	16	84	0,64 (0,32)	52	3	27
Mellerud	75	19	81	0,71 (0,6)	27	5	24
Lilla Edet	70	23	77	0,58 (0,59)	29	13	11
Mark	165	17	83	0,52 (0,36)	36	3	20
Svenljunga	60	14	86	0,55 (0,39)	35	3	33
Herrljunga	88	13	87	0,94 (0,39)	23	10	23
Vänersborg	150	27	73	0,42 (0,46)	34	4	22
Trollhättan	240	17	83	0,49 (0,47)	41	4	21
Alingsås	161	23	77	0,51 (0,39)	33	3	30
Borås	532	20	80	0,53 (0,38)	24	5	29
Ulricehamn	176	11	89	0,79 (0,46)	47	2	20
Åmål	99	17	83	0,75 (0,41)	30	2	20
S:a	2 257			0,52 (0,41)			

Skaraborgs län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Grästorp	57	25	75	0,93 (0,46)	30	4	32
Essunga	44	11	89	0,74 (0,58)	41	5	30
Mullsjö	35	21	79	0,5 (0,15)	31	—	29
Habo	44	26	74	0,51 (0,17)	34	14	14
Karlsborg	84	10	90	1,05 (0,32)	38	7	17
Gullspång	74	13	87	1,15 (0,46)	22	18	16
Vara	145	24	76	0,86 (0,67)	34	4	24
Götene	102	19	81	0,78 (0,36)	18	6	25
Tibro	87	22	78	0,78 (0,3)	28	6	26
Töreboda	87	18	82	0,85 (0,45)	31	6	21
Mariestad	140	15	85	0,58 (0,36)	22	7	25
Lidköping	219	17	83	0,62 (0,29)	34	5	27
Skara	221	17	83	1,23 (0,47)	42	4	19
Skövde	218	16	84	0,47 (0,3)	28	5	33
Hjo	58	19	81	0,65 (0,55)	19	12	28
Tidaholm	123	23	77	0,94 (0,33)	17	9	23
Falköping	253	18	82	0,8 (0,41)	20	5	24
S:a	1 991			0,73 (0,37)			

Värmlands län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Kil	44	14	86	0,38 (0,23)	36	2	23
Eda	66	24	76	0,7 (0,6)	15	3	30
Torsby	162	27	73	1,05 (0,61)	29	6	24
Storfors	21	10	90	0,38 (0,34)	24	5	48
Hammarö	62	19	81	0,49 (0,35)	42	3	18
Munkfors	46	31	69	0,95 (0,5)	22	2	30
Forshaga	58	20	80	0,5 (0,26)	31	16	22
Grums	63	22	78	0,6 (0,48)	33	2	32
Årjäng	85	21	79	0,86 (0,7)	36	2	24
Sunne	106	27	73	0,8 (0,55)	35	3	22
Karlstad	435	23	77	0,58 (0,33)	32	4	24
Kristinehamn	185	20	80	0,7 (0,53)	40	8	21
Filipstad	109	21	79	0,78 (0,8)	35	9	22
Hagfors	158	16	84	0,95 (0,47)	29	3	25
Arvika	193	18	82	0,72 (0,7)	36	5	18
Säffle	172	18	82	0,93 (0,61)	49	2	27
S:a	1 965			0,7 (0,48)			

Örebro län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Laxå	51	16	84	0,62 (0,36)	49	2	16
Hallsberg	104	17	83	0,61 (0,4)	38	2	23
Degerfors	91	21	79	0,75 (0,3)	45	1	25
Hällefors	85	16	84	0,85 (0,7)	27	4	34
Ljusnarsberg	65	17	83	0,97 (0,56)	52	6	20
Örebro	644	21	79	0,54 (0,36)	35	5	22
Kumla	118	17	83	0,66 (0,43)	27	4	22
Askersund	86	22	78	0,73 (0,47)	23	1	17
Karlskoga	175	23	77	0,49 (0,24)	31	3	44
Nora	68	19	81	0,68 (0,51)	41	6	19
Lindesberg	161	19	81	0,64 (0,36)	25	3	22
S:a	1 648			0,6 (0,38)			

Västmanlands län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Skinnskatteberg	34	22	78	0,65 (0,8)	47	9	15
Surahammar	55	11	89	0,48 (0,2)	33	4	29
Heby	103	18	82	0,78 (0,46)	25	3	25
Kungsör	54	23	77	0,65 (0,4)	37	9	15
Hallstahammar	95	16	84	0,55 (0,47)	27	8	24
Norberg	51	20	80	0,78 (0,52)	14	12	16
Västerås	543	17	83	0,46 (0,32)	32	6	24
Sala	144	15	85	0,68 (0,71)	39	5	17
Fagersta	100	18	82	0,7 (0,43)	38	5	22
Köping	145	31	69	0,54 (0,37)	34	11	23
Arboga	85	25	75	0,59 (0,3)	2	2	62
S:a	1 409			0,55 (0,38)			

Kopparbergs län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Vansbro	94	22	78	1,14 (0,72)	32	9	22
Malung	81	22	78	0,69 (0,41)	6	4	30
Gagnef	50	20	80	0,5 (0,3)	30	4	28
Leksand	114	13	87	0,82 (0,64)	39	5	22
Rättvik	89	15	85	0,8 (0,62)	40	6	18
Orsa	57	26	74	0,78 (0,63)	32	5	23
Älvdalen	59	22	78	0,71 (0,69)	20	10	44
Smedjebacken	90	17	83	0,67 (0,53)	29	6	19
Mora	103	15	85	0,52 (0,48)	21	7	35
Falun	319	23	77	0,62 (0,51)	31	4	29
Borlänge	317	27	73	0,68 (0,4)	34	7	23
Säter	82	15	85	0,73 (0,72)	40	12	22
Hedemora	136	23	77	0,8 (0,78)	18	6	13
Avesta	137	28	72	0,54 (0,8)	21	5	25
Ludvika	225	24	76	0,74 (0,38)	33	8	26
S:a	1 953			0,68 (0,54)			

Gävleborgs län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Ockelbo	50	20	80	0,76 (0,55)	39	—	22
Hofors	73	19	81	0,58 (0,37)	26	5	26
Ovanåker	62	24	76	0,45 (0,45)	11	—	35
Nordanstig	78	17	83	0,67 (0,51)	14	8	33
Ljusdal	145	20	80	0,68 (0,72)	43	2	15
Gävle	480	19	81	0,54 (0,51)	39	5	25
Sandviken	217	20	80	0,53 (0,4)	31	5	23
Söderhamn	131	16	84	0,42 (0,45)	34	2	21
Bollnäs	143	23	77	0,51 (0,61)	15	—	24
Hudiksvall	186	25	75	0,49 (0,32)	31	2	25
S:a	1 565			0,53 (0,48)			

Västernorrlands län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Ånge	114	16	84	0,87 (0,75)	32	2	27
Timrå	67	21	79	0,36 (0,55)	16	4	37
Härnösand	197	22	78	0,71 (0,54)	25	4	33
Sundsvall	390	25	75	0,41 (0,31)	34	4	27
Kramfors	230	22	78	0,9 (0,74)	32	3	30
Sollefteå	175	15	85	0,68 (0,62)	35	7	29
Örnsköldsvik	414	20	80	0,69 (0,42)	40	3	24
S:a	1 587			0,6 (0,47)			

Jämtlands län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Ragunda	70	14	86	0,94 (0,79)	29	4	17
Bräcke	78	14	86	0,87 (0,69)	22	3	23
Krokom	78	16	84	0,56 (0,71)	28	4	27
Strömsund	136	17	83	0,81 (0,68)	15	1	24
Åre	77	24	76	0,8 (0,6)	25	4	22
Berg	68	16	84	0,78 (0,9)	34	3	21
Härjedalen	79	19	81	0,61 (0,68)	11	5	33
Östersund	212	23	77	0,37 (0,49)	26	2	25
S:a	798			0,59 (0,62)			

Västerbottens län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Nordmaling	80	14	86	1,01 (0,71)	26	6	20
Bjurholm	49	19	81	1,58 (0,83)	24	4	27
Vindeln	75	13	87	1,11 (0,81)	27	5	23
Robertsfors	94	23	77	1,22 (0,37)	49	4	13
Norsjö	44	39	61	0,81 (0,44)	27	16	16
Malå	41	38	62	0,97 (0,27)	20	12	10
Storuman	25	28	72	0,3 (0,44)	36	4	32
Sorsele	39	16	84	1,05 (0,56)	36	3	23
Dorotea	54	24	76	1,42 (0,62)	22	7	17
Vännäs	71	29	71	0,87 (0,46)	35	8	25
Vilhelmina	61	26	74	0,7 (0,37)	30	8	23
Åsele	48	16	84	1,09 (0,93)	27	8	27
Umeå	393	24	76	0,46 (0,27)	37	7	25
Lycksele	101	27	73	0,71 (0,52)	45	6	21
Skellefteå	554	20	80	0,74 (0,34)	33	9	17
S:a	1 729			0,7 (0,38)			

Norrbottens län

Kommun	Antal	% < 75 år	% ⩾ 75 år	% Invånare	% Å p s	% Ö p s	% Cerebro v. s
Arvidsjaur	82	13	87	1,0 (0,42)	45	4	23
Arjeplog	28	14	86	0,71 (0,86)	25	—	32
Jokkmokk	53	21	79	0,76 (0,77)	32	4	25
Överkalix	53	17	83	1,08 (0,62)	38	2	9
Kalix	151	21	79	0,77 (0,41)	21	3	15
Övertorneå	58	16	84	0,93 (1,16)	43	12	14
Pajala	68	20	80	0,78 (0,87)	10	1	28
Gällivare	118	24	76	0,49 (0,67)	36	4	22
Älvsbyn	77	22	78	0,81 (0,38)	27	3	29
Luleå	368	22	78	0,55 (0,34)	45	8	20
Piteå	245	27	73	0,63 (0,36)	36	2	25
Boden	236	19	81	0,81 (0,64)	34	3	23
Haparanda	82	26	74	0,82 (0,61)	37	2	27
Kiruna	122	22	78	0,44 (0,4)	28	2	31
S:a	1 741			0,66 (0,49)			

Statens offentliga utredningar 1986

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Översyn av rättegångsbalken 2. Högsta domstolen och rättsbildningen. [1]
Påföljd för brott 1. Lagtext och sammanfattning. [13]
Påföljd för brott 2. Motiv. [14]
Påföljd för brott 3. Bilagor. [15]
Aktiers röstvärde. [23]
Integritetsskydd i informationssamhället. [24]
Åklagarväsendets lokala organisation m.m. [26]
Folkets främsta företrädare. [27]
Folkstyrelsen under krig och krigsfara. [28]
Fastighetsbildning 4. Förrättningsförfarande och boendeinflytande m.m. [29]
Framtid, huvudbetänkande. [33]
Framtid, bilagedel. [34]
Samernas folkrättsliga ställning. [36]
Förvärv av nya småhus. [38]
Integritetsskyddet i informationssamhället 2. [46]
Målsägandebiträde. [49]
God man och förvaltare. [50]

Försvarsdepartementet

Militära skyddsområden. [7]
Datorer, sårbarhet, säkerhet. [12]
Vapenfriutbildningen i framtiden. [30]
Befrielse från värnpliktstjänstgöring. [43]

Socialdepartementet

Allmänna socialtjänstfrågor. [19]
Barns behov och föräldrars rätt. [20]
Barns behov och föräldrars rätt — sammanfattning. [21]
Handel med teknisk sprit m. m. [35]
Deltidspension [47]

Finansdepartementet

Soliditet och skälighet i försäkringsverksamheten. [8]
Riksbanken och riksgäldsfullmäktige. [22]
Reavinst aktier och obligationer. [37]
Skatteutredningar. [39]
Utgiftsskatt. Teknik och effekter. [40]
Utgiftsskatt. *Ej utk.* [41]
Staketmetod för beskattning av handelsbolag. [44]

Utbildningsdepartementet

En treårig yrkesutbildning — riktlinjer. [2]
En treårig yrkesutbildning — beskrivningar, förslag. [3]
Enklare skolförfattningar. Del 1. Sammanfattning, författningsförslag. [10]
Enklare skolförfattningar. Del 2. Motiv m.m. [11]

Jordbruksdepartementet

Kontroll av livsmedel. [25]

Arbetsmarknadsdepartementet

Ny lönegarantilag. [9]

Bostadsdepartementet

Bostadskommitténs slutbetänkande. Sammanfattning. [4]
Bostadskommitténs slutbetänkande. Del 1. [5]
Bostadskommitténs slutbetänkande. Del 2. [6]

Industridepartementet

Vägar till effektiv energianvändning. [16]
EFU 87. [31]
EFU 87. Bilagedel. [32]
Bränsle och drivmedelsberedskapen under kriser och i krig. [42]

Civildepartementet

Framtid i samverkan. Del 1. [17]
Framtid i samverkan. Del 2. [18]
Bibeln — Tillägg till gamla testamentet. [45]

Anm. Siffrorna inom klammer betecknar utredningens nummer i den kronologiska förteckningen.

Statens offentliga utredningar 1986

Kronologisk förteckning

1. Översyn av rättegångsbalken 2. Högsta domstolen och rättsbildningen. Ju.
2. En treårig yrkesutbildning — riktlinjer. U.
3. En treårig yrkesutbildning — beskrivningar, förslag. U.
4. Bostadskommitténs slutbetänkande. Sammanfattning. Bo.
5. Bostadskommitténs slutbetänkande. Del 1. Bo.
6. Bostadskommitténs slutbetänkande. Del 2. Bo.
7. Militära skyddsområden. Fö.
8. Soliditet och skälighet i försäkringsverksamheten. Fi.
9. Ny lönegarantilag. A.
10. Enklare skolförfattningar. Del 1. Sammanfattning, författningsförslag. U.
11. Enklare skolförfattningar. Del 2. Motiv m.m. U.
12. Datorer, sårbarhet, säkerhet. Fö.
13. Påföljd för brott 1. Lagtext och sammanfattning. Ju.
14. Påföljd för brott 2. Motiv. Ju.
15. Påföljd för brott 3. Bilagor. Ju.
16. Vägar till effektiv energianvändning. I.
17. Framtid i samverkan. Del 1. C.
18. Framtid i samverkan. Del 2. C.
19. Aktuella socialtjänstfrågor. S.
20. Barns behov och föräldrars rätt. S.
21. Barns behov och föräldrars rätt. Sammanfattning. S.
22. Riksbanken och riksgäldsfullmäktige. Fi.
23. Aktiers röstvärde. Ju.
24. Integritetsskydd i informationssamhället. Ju.
25. Kontroll av livsmedel. Jo.
26. Åklagarväsendets lokala organisation m.m. Ju.
27. Folkets främsta företrädare. Ju.
28. Folkstyrelsen under krig och krigsfara. Ju.
29. Fastighetsbildning 4. Förrättningsförfarande och boendeinflytande m.m. Ju.
30. Vapenfriutbildningen i framtiden. Fö.
31. EFU 87.1
32. EFU 87. Bilagedel. 1.
33. Framtid, huvudbetänkande. Ju.
34. Framtid, bilagedel. Ju.
35. Handel med teknisk sprit m.m. S.
36. Samernas folkrättsliga ställning. Ju.
37. Reavinst, aktier och obligationer. Fi.
38. Förvärv av nya småhus. Ju.
39. Skatteutredningar. Fi.
40. Utgiftsskatt. Teknik och effekter. Fi.
41. Utgiftsskatt. *Ej utk.* Fi.
42. Bränsle- och drivmedelsberedskapen under kriser och i krig. I.
43. Befrielse från värnpliktstjänstgöring. Fö.
44. Staketmetod för beskattning av handelsbolag. Fi.
45. Bibeln — Tillägg till gamla testamentet. C.
46. Integritetsskyddet i informationssamhället 2. Ju.
47. Deltidspension. S.
48. Rättssäkerheten vid direktavvisningar. A.
49. Målsägandebiträde. Ju.
50. God man och förvaltare. Ju.

KUNGL. BIBL.
1986 -12- 11
STOCKHOLM

Liber
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-09505-X
ISSN 0375-250X